

**TÜRK VE YEMEN CEZA HUKUKUNDA
TANIKLARIN KORUNMASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MOHAMMED RİYADH MOHAMMED HUSSEIN
AL-FAKIR
Eskişehir 2025**

TÜRK VE YEMEN CEZA HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI

MOHAMMED RIYADH MOHAMMED HUSSEIN AL-FAKIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Asuman İNCE TUNÇER

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Mayıs 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

MOHAMMED RIYADH MOHAMMED HUSSEIN AL-FAKIR'nın "Türk ve Yemen Ceza Hukukunda Tanıkların Korunması" başlıklı tezi 06/05/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Kamu hukuku Ana Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Danışman) : Dr. Öğr. Üyesi Asuman İNCE TUNÇER

Üye : Prof. Dr. Hakan KARAKEHYA

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Merve ÜNALAÇIKGÖZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRK VE YEMEN CEZA HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI

MOHAMMED RIYADH MOHAMMED HUSSEIN AL-FAKIR

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mayıs 2025

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Asuman İNCE TUNÇER

Özellikle organize suçlar ve terör suçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, tanık ceza muhakemesinde daha önemli rol sahip olmaya başlamıştır. Bunun doğrultusunda, birçok ülke bu tip suçlara önlemeye dönük yasalarına çeşitli tedbirler eklemektedir. Araştırmamızın konusunu oluşturan tanık koruma tedbirleri de bu önlemlerinden biridir. Kanun koyucu tanığın birtakım suçlara ilişkin muhakemelerde tanığa yönelik ortaya çıkabilecek tehditleri düşünerek tanığın maruz kalabileceği tehlikeli durumların gidebilmesi için manevi ve maddi desteğe ihtiyaç olacağını göz önünde bulundurmıştır. Nitekim ülkeler, kendi imkanlarına uygun ve hangi suçlarla mücadelede öncelik verdiklerine göre koruma tedbirlerini düzenlemektedir.

Bu çalışmada, Türk ve Yemen ceza muhakemesi hukukunda tanık korumanın kapsamını ve tanık koruma tedbirlerini üç ana bölümde inceleyeceğiz. Birinci bölümde tanık kavramı, tanık tanımı, tanığın hak ve yükümlükleri üstünde duracağız. İkinci bölümde Türk ceza muhakemesi hukukunda tanıkların korunması, üçüncü bölümde ise Yemen ceza muhakemesi hukukunda tanıkların korunması ele alınacaktır. İkinci ve üçüncü bölümlerde öncelikle korumanın kapsamı incelenecek sonrasında tanık koruma tedbirlerine usuli ve maddi tedbirler olarak iki başlık altında yer verilecektir. Çalışma kapsamında literatür taraması ile doktrindeki çeşitli görüşlere yer verilecek, bunlara ilişkin kendi görüş ve önerilerimiz de belirtilecektir.

Anahtar Sözcükler: Tanık, Tanık beyanı, Tanıkların korunması, Tanık koruma tedbirleri, Türk ceza muhakemesi hukuku, Yemen ceza muhakemesi hukuku.

ABSTRACT

WITNESSES PROTECTION IN TURKISH AND YEMENI CRIMINAL LAW

MOHAMMED RIYADH MOHAMMED HUSSEIN AL-FAKIR

Department of Common Law

Graduate School of Anadolu University, May 2025

Supervisor: Ass.Prof.Dr. Asuman İNCE TUNÇER

Especially with the emergence of organized crimes and terrorist crimes, witnesses have started to have a more important role in criminal proceedings. In line with this, many countries have added various measures to their laws to prevent such crimes. Witness protection measures, which are the subject of our research, are one of these measures. Considering the threats that may arise against the witness in the trials related to certain crimes, the legislator has taken into account that the witness will need moral and material support in order to overcome the dangerous situations that he/she may be exposed to. As a matter of fact, countries organize protection measures according to their own possibilities and which crimes they prioritize combating.

In this study, we will examine the scope of witness protection and witness protection measures in Turkish and Yemeni criminal procedural law in three main sections. In the first section, we will focus on the concept of witness, the definition of witness, and the rights and obligations of the witness. In the second section, the protection of witnesses in Turkish criminal procedure law will be discussed, and in the third section, witness protection in Yemeni criminal procedure law will be discussed. In the second and third sections, the scope of protection will be examined first, and then witness protection measures will be given under two headings as procedural and material measures. Within the scope of the study, various views in the doctrine will be included through literature review, and our own views and suggestions regarding these will be stated in the fourth section.

Keywords: Witness, Witness testimony, Protection of witnesses, Witness protection measures, Turkish Criminal Procedure law, Yemeni Criminal Procedure law.

TEŐEKKÖR SAYFASI

Hayatım boyunca bana ilham kaynağı olan Yemen Halk Demokratik Cumhuriyeti Kurucusu Salem Rubaie ALİ (SALMİN)'e, beni okutan kıymetli babama, dualarıyla yolumu aydınlatan anneme, yoğun çalışmalarım sırasında sabır gösterdiği için eşim Fatma'ya, ne zaman yorgun olsam yüzüme tebessüm konduran sevgili çocuklarıma ve çalışmam sırasında bilerek veya bilmeden yardımını esirgemeyenlere teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

“Bu tez çalışmasının hazırlanmasında, yürütülmesinde, verilerin analizinde Etik Kurul İzni’ne gerek yoktur”.

MOHAMMED RIYADH MOHAMMED HUSSEIN AL-FAKIR

....../....../20....

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “scientific plagiarism detection program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

MOHAMMED RIYADH MOHAMMED HUSSEIN AL-FAKIR

ÜRETKEN YAPAY ZEKA KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

MOHAMMED RIYADH MOHAMMED HUSSEIN AL-FAKIR

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR SAYFASI	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES	vii
ÜRETKEN YAPAY ZEKA KULLANIM BEYANI	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. TÜRK VE YEMEN CEZA MUHAKEMESİ MEVZUATINDA TANIK VE TANIKLIK KAVRAMLARI.....	5
1.1. Tanık Kavramı	5
1.1.1. Türk ceza muhakemesi mevzuatında tanık	9
1.1.2. Yemen ceza muhakemesi mevzuatında tanık	12
1.1.2.1. Buluş, Adalet, Akıl ve İrade Sağlığı Şartı	14
1.1.2.2. Kişinin olayı bizzat algılamış olması ilkesi	16
1.1.2.3. Kırbaç cezası gerektiren bir had ile cezalandırılmamış ya da tövbe etmiş olma şartı veya adaletinin cerh edilmemiş olması ilkesi	18
1.1.2.4. Kendi çıkarı için tanıklık yapmama ve yalan beyanda bulunmama ilkesi	19
1.1.2.5. Aleyhine tanıklık yapılacak kişiyle aralarında düşmanlık bulunmaması ilkesi	20
1.1.2.6. Şüphe durumunda kendi fiiline tanıklık yapmama ilkesi	21
1.1.2.7. Beyan konusuyla ilgili bilgi sahipliği ve hafıza	21
1.2. Tanıklığın Önemi	22
1.3. Tanığın Yükümlülükleri ve Hakları	29
1.3.1. Tanığın yükümlülükleri	30
1.3.1.1. Hazır bulunma yükümlülüğü	30
1.3.1.2. Beyanda bulunma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü	34

1.3.1.3. Yemin etme yükümlülüğü	38
1.3.2. Tanığın hakları	41
1.3.2.1. Tanıklıktan çekinme	41
1.3.2.1.1. Kişisel yakınlık nedeniyle tanıklıktan çekinme	42
1.3.2.1.2. Meslek ve sürekli uğraşı sebebiyle tanıklıktan çekinme	43
1.3.2.1.3. Devlet sırrı niteliğindeki bilgiler	45
1.3.2.2. Tazminat ve masraf alma hakkı.....	47
1.3.2.3. Korunma hakkı	47
İKİNCİ BÖLÜM.....	49
2. TÜRK CEZA HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI.....	49
2.1. Tanık Korumanın Kapsamı	49
2.1.1. Kişi bakımından kapsam	50
2.1.1.1. Tanık	50
2.1.1.2. Tanık sıfatıyla dinlenen mağdur.....	51
2.1.1.3. Hassas/Savunmasız tanıklar	52
2.1.1.4. Tanık sıfatıyla dinlenen suç ortakları	53
2.1.1.5. Kolluk görevlisi	56
2.1.1.5.1. Tanık koruma biriminde görev yapan personel	57
2.1.1.5.2. Suçla mücadelede görevli kişiler	57
2.1.1.5.3. Gizli Soruşturmacı	58
2.1.1.5.4. Muhbir	61
2.1.2. Suç bakımından kapsam	65
2.1.2.1. Belirli bir miktarın üzerinde ve alt sınırı on yıl hapis cezası gerektiren suçlar	65
2.1.2.2. Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar	67
2.1.2.3. Terör örgütü faaliyetleri kapsamında işlenen suçlar.....	68
2.1.2.3.1. Hiyerarşik ilişki.....	70
2.1.2.3.2. Eylemlerin devamlılığı	71
2.1.2.3.3. Üye sayısının en az üç kişi olması	71
2.1.2.3.4. Suç tipi, mağdur ve suç sayısındaki belirsizlik	72
2.1.2.3.5. Orantılılık.....	72
2.2. Tanık Koruma Tedbirleri.....	73
2.2.1. Usûlî Tedbirler.....	73
2.2.1.1. Tanığın kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulması	74

2.2.1.2. Duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar olmaksızın dinlenmesi ya da ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi	76
2.2.1.2.1. Tanığın duruşma salonunda fiziksel görünümü engellenerek dinlenmesi	78
2.2.1.2.2. Ses ve görüntülü iletişim araçlarıyla tanığın sesi veya görüntüsünün değiştirilerek dinlenmesi	79
2.2.2. Maddi tedbirler	83
2.2.2.1. Fiziki koruma sağlanması	83
2.2.2.2. Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi	85
2.2.2.3. Maddi yardım	87
2.2.2.4. İş yeri, iş alanı veya eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesi	88
2.2.2.5. Tanığın yurt içinde başka yere yerleştirilmesi	89
2.2.2.6. Tanığın başka ülkeye yerleştirilmesi	90
2.2.2.7. Fizyolojik görünümün değiştirilmesi	91
2.2.2.8. Tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi	92
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	93
3. YEMEN CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI	93
3.1. Yemen Ceza Muhakemesine Genel Bakış	93
3.2. Yemen Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıkların Korunması ve İlgili Mevzuat Hükümlerinin Değerlendirilmesi	97
3.2.1. Tanıkları dolaylı korumaya yönelik cezai hükümler	99
3.2.2. Yolsuzluk mücadele kanunu ve yönetmeliğinde tanık koruma	100
3.2.3. Savaş öncesi dönemde tanık koruma ve karşılaşılan sorunlar	100
3.2.4. Savaş akabinde tanık korumaya dönük uygulamalar ve karşılaşılan sorunlar	101
3.2.5. Cezanın İnfazı Sonrası Tanık Koruma Önlemleri	101
3.3. Tanık Korumanın Kapsamı	103
3.3.1. Kişi bakımından kapsam	103
3.3.2. Suç bakımından kapsam	104
3.3.3. Mahkeme süjeleri	106
3.3.4. Suç ortağı	107
3.4. Ön Soruşturma (Polis Araştırması) ve Soruşturma Aşamasında Tanığın Haklarını Garanti Altına Alan Düzenlemeler	109

3.4.1. Zaruret hali	111
3.4.2. Muaccaliyet hali.....	112
3.5. Yemen'de Tanık Koruma Tedbirleri	113
3.5.1. Usûlî tedbirler	115
3.5.1.1. Mahkemenin tanık etkilenmesini engelleme yetkisi (Summary Contempt Proceedings & Inherent Power of the Court).....	117
3.5.1.2. Video konferans	121
3.5.1.3. Video teknolojilerinin kullanımı.....	123
3.5.1.4. Perde veya cam kabin kullanımı	126
3.5.1.5. Tanığın ikamet yerinin değiştirilmesi	129
3.5.2. Maddi Tedbirler	131
3.5.2.1. Maddi tedbirlerin uygulanma koşulları	135
3.5.2.1.1. Tanığın verdiği bilginin ciddiyetinin tespiti	135
3.5.2.1.2. Tanığın suç işlediği yönündeki şüphelerin dışlanması.....	135
3.5.2.1.3. Komisyon başkanının karar yetkisi	137
3.5.2.2. Bilgi Güvenlik Sistemi Uygulaması.....	138
3.5.2.3. Tanığın kimlik bilgileri ve ikametgâhının saklanması	139
SONUÇ	142
KAYNAKÇA.....	150

KISALTMALAR DİZİNİ

BCTK	: (20) sayılı 1998 yılı Yemen Başsavcılığın cumhuriyet savcılığına verilen talimatla ilişkin kararı
bkz.	: Bakınız
CMK	: 5271 sayılı 04.12.2004 tarihli Türk Ceza Muhakemesi Kanunu
KOMİSYON	: Yüksek Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu
m.	: Madde
PVSK	: 2559 sayılı 04.07.1934 tarihli Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
s.	: Sayfa
TCK	: 5237 sayılı 26.09.2004 tarihli Türk Ceza Kanunu
TCMM	: Türk Ceza Muhakemesi Mevzuatı
TKK	: 5726 sayılı 27.12.2007 tarihli Tanık Koruma Kanunu
TKKY	: 27051 sayılı 11.11.2008 tarihli Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Mahkemelerce Alınacak Tanık Koruma Tedbirlerine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik
TMK	: 3713 sayılı 12.04.1991 tarihli Terörle Mücadele Kanunu
vd.	: ve devamı
YCK	: (12) sayılı 1994 yılı Yemen Ceza Kanunu
YCMK	: (13) sayılı 1994 yılı Yemen Ceza Muhakemesi Kanunu
YCMM	: Yemen Ceza Muhakemesi Mevzuatı
YCMS	: Yemen Ceza Muhakemesi Sistemi
YİK	: (21) sayılı 1992 yılı Yemen İspat Kanunu
YMK	: (39) sayılı 2006 yılı Yolsuzlukla Mücadele Kanunu
YMKY	: (19) sayılı 2010 yılı Yolsuzlukla Mücadele Kanunun Yönetmeliği

GİRİŞ

Ceza adalet sisteminin temel taşlarından biri olan tanık beyanları, suçun ispat edilmesi, adil bir yargılamanın sağlanması ve suçluların adalete teslim edilmesi noktasında kritik bir rol oynamaktadır. Tanıklar, genellikle ceza muhakemesinin en önemli delil kaynaklarından biri olup, mahkemelerin maddi gerçeğe ulaşmasında vazgeçilmez bir unsurdur. Ancak, ceza yargılamalarında tanıklar suç failleri veya ilgili diğer kişiler tarafından tehdit edilmekte, bu durum tanıkların mahkemede gerçekleri dile getirmelerini zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle, tanıkların korunmasına yönelik etkin hukuki düzenlemeler ve uygulamalar hayati önem taşımaktadır.

Bu çalışma, tanık koruma sistemlerinin hukuki altyapısını ve etkinliğini ele alarak, tanık koruma tedbirlerinin ceza yargılamasındaki rolünü detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Türk ve Yemen ceza hukuklarındaki tanık koruma sistemleri karşılaştırılacak, her iki sistemin avantaj ve dezavantajları ortaya konulacak ve olası reform önerileri geliştirilecektir.

Tanık koruma sistemleri, adil bir yargılama sürecinin teminat altına alınması amacıyla geliştirilmiştir. Suçluların adalete teslim edilmesi sürecinde tanıkların korkusuzca ifade verebilmeleri ceza yargılamasının sağlıklı bir şekilde işlemlerini sağlayacaktır. Tanık koruma programları, özellikle organize suçlar, terör, insan kaçakçılığı ve uyuşturucu ticareti gibi ciddi suçlarla ilgili davalarda hayati önem taşımaktadır.

Uluslararası hukukta tanık koruma sistemlerine ilişkin birçok sözleşme ve düzenleme mevcuttur. Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar, tanık koruma programlarının hukuki dayanaklarını oluşturan bir dizi rehber ilkeler belirlemiştir. Bu bağlamda, BM'nin "Suç ve Adalet Programlarında Tanık Koruma Kılavuzu" ve Avrupa Konseyi'nin "Ceza Yargılamasında Tanık Koruma Tedbirleri" gibi belgeleri öne çıkmaktadır.

Türkiye'de tanık koruma sistemleri, temel olarak 2008 yılında yürürlüğe giren "Tanık Koruma Kanunu" ile (Bakınız (bkz.) [http-1](http://1)) düzenlenmiştir. Bu kanun, tehlike altındaki tanıkların kimlik bilgilerinin gizlenmesi, fiziksel korunma sağlanması, konut değişikliği ve kimlik değişikliği gibi bir dizi tedbir öngörmektedir. Ayrıca, tanıkların duruşmalarda teknik araçlarla dinlenmesi ve güvenlik önlemlerinin alınması gibi uygulamalar da mevzuatta yer almaktadır.

Türk ceza hukukunda tanık koruma programları, özellikle terörle mücadele, organize suçlar ve çocuk tanıklar gibi hassas konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak,

uygulamada bazı eksiklikler ve sorunlar da gözlemlenmektedir. Tanık koruma sisteminin maliyetli olması, programların uygulanmasında personel eksikliği ve bürokratik engeller, mevcut sistemin etkinliğini azaltan faktörler arasında yer almaktadır.

Yemen ceza hukukunda tanık koruma sistemleri Türkiye'ye kıyasla daha sınırlı bir düzenlemeye sahiptir. Yemen hukuk sistemi, İslam hukuku esaslarına dayalı bir yapıya sahip olmakla birlikte, modern ceza hukuku kuralları da uygulanmaktadır. Yemen Ceza Kanunu'nda tanıkların korunmasına dair açık ve kapsamlı bir düzenleme bulunmamakla birlikte, mahkemeler tanıkların tehlikeden korunmasına yönelik bazı tedbirler alabilmektedir.

Yemen'deki siyasi ve hukuki istikrarsızlık, tanık koruma mekanizmalarının etkin bir şekilde uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Ülkede devam eden iç karışıklıklar, yargı bağımsızlığının zayıflaması ve hukuki reformların aksaması nedeniyle, tanıkların korunması ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Türkiye ve Yemen hukuk sistemleri, tanık koruma konusunda farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Türkiye, modern ve kapsamlı bir tanık koruma yasasına sahipken, Yemen'de bu konuda sistematik bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak her iki ülkede de uygulamada sorunlar gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Yemen'de tanık koruma sisteminin hukuki altyapısının geliştirilmesi ve uluslararası hukuka uygun düzenlemelerin getirilmesi gerekmektedir. Türkiye'de ise mevcut yasanın etkinliğini artıracak önlemler alınması ve tanık koruma programlarının uygulanmasındaki eksiklikler giderilmesi bu bağlamda önemli konular arasında bulunmaktadır.

Öte yandan tanık koruma, ceza adalet sistemlerinde adil yargılama hakkının ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasında kritik bir role sahip olduğu göz önüne alındığında tanıkların korunması, suçların soruşturulması ve kovuşturulması süreçlerinde hayati öneme sahip olduğu kadar, suç mağdurlarının ve toplumun güvenliğini sağlamak açısından da gereklidir. Tanıkların ifade vermekten çekinmeleri veya baskı altında kalmaları, ceza adalet sistemlerinin işleyişini doğrudan etkileyen temel sorunlardan biri olarak belirtmekte ve bu nedenle, etkin bir tanık koruma sistemi, hukukun uygulanabilirliği açısından büyük bir gereklilik arz etmektedir.

Farklı ülkelerdeki ceza hukuk sistemleri incelendiğinde, tanık koruma uygulamalarının birbirinden önemli ölçüde farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye ve Yemen'in tanık koruma sistemleri karşılaştırmalı bir şekilde ele alınarak, mevcut yasal durum, uygulama yöntemleri ve etkinlik düzeyleri analiz edilmiştir. Türkiye'de tanık

koruma mekanizmaları belirli hukuki düzenlemeler çerçevesinde sistematik hale getirilmiş ve belirli prosedürlerle yürütülmektedir. Buna karşın, Yemen’de tanık koruma ile ilgili uygulamalar daha çok geleneksel yargı süreçlerine ve toplumun sosyal dinamiklerine dayanmaktadır.

Bu tez, tanık koruma sistemlerinin mevcut yapısını ve etkinliğini değerlendirerek, her iki ülke özelinde güçlü ve zayıf yönleri tespit etmeyi ve muhtemel çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, tezde ilgili ülkelerin ceza hukukunda tanıkların korunması temelinde hukuki çerçeve incelenmiş, bu inceleme doğrultusunda Türkiye ve Yemen’de tanık koruma ile ilgili mevcut yasal düzenlemelerin karşılaştırılmak suretiyle mevcut yasaların kapsamı, uygulama biçimi ve etkinliği ile tanık koruma ile ilgili uluslararası normlar ve bu normlarla uyumluluk derecesine ışık tutulmaya çalışılmıştır. Uygulama mekanizmalarının değerlendirilmesi çerçevesinde ise Türkiye’de yürürlükte olan tanık koruma programlarının yapısı ve işleyişine, Yemen’deki tanık koruma yöntemlerine, tanıkların korunmasında karşılaşılan temel zorluklar ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Ayrıca tanık korumanın ceza adaleti üzerindeki etkileri de irdelenerek, tanık koruma sistemlerinin suçla mücadeledeki rolü, tanıkların adil yargılama süreçlerine katılım düzeyi üzerindeki etkisi, tanık koruma mekanizmalarının eksiklikleri nedeniyle yaşanan olumsuz sonuçlar gibi araştırma problemlerine yönelik gözlemler tezin genel çerçevesi dahilinde sunulmaya çalışılmıştır.

Yapılan gözlemler ve elde edilen bulgular ışığında genelde tanıkların korunması özelde ise “Türk ve Yemen Ceza Hukukunda Tanıkların Korunması” ile ilgili çeşitli iyileştirme önerileri de sunmayı amaçlayan bu tezde Türkiye ve Yemen için uygulanabilir reform önerileri, tanık koruma süreçlerinin daha güvenli ve etkin hale getirilmesi için atılması gereken adımlar, uluslararası örneklerden alınabilecek dersler ve adaptasyon önerileri gibi hususlara da dikkat çekilmiştir.

Bu çalışma, yalnızca akademik bir derleme sunmakla kalmayıp, aynı zamanda uygulayıcılara ve politika yapıcılara konuyla ilgili temel hususlarda belli başlı analizler ve rehberlikler sunmayı da hedeflemektedir. Bu amaçla, çalışmada Türkiye ve Yemen örneklerinden hareketle, tanık koruma sistemlerinin hukuki ve pratik yönleriyle nasıl daha verimli hale getirilebileceğine dair somut çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda çalışmamız gerek Türkiye gerekse Yemen açısından hukuki düzenlemelerin geliştirilmesi, uygulama süreçlerinin daha sistematik hale getirilmesi ve tanıkların korunmasına yönelik daha etkili politikaların oluşturulması için sunacağı

değerlendirmeler ve rehberlikler ile akademik söylemler teorik ve pratik düzlemde alana katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede, elinizdeki tez çalışmasının yalnızca iki ülkenin ceza adalet sistemleri için değil, aynı zamanda tanık koruma mekanizmalarını geliştirmek isteyen diğer ülkeler için de mütevazı bir referans niteliğinde olacağı söylenebilir.

Daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde, tanık koruma sistemleri üzerine sınırlı sayıda akademik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, Türk ve Yemen ceza hukuku sistemleri üzerine karşılaştırmalı bir tez çalışması hiç yapılmamıştır. Bu anlamda bu tez çalışması karşılaştırmalı bir inceleme çalışması olarak bugüne değin Türkiye’de yapılmış ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Bu çerçevede çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türk ve Yemen Ceza hukukunda tanık ve tanıklık kavramları, tanığın yükümlülükleri ve hakları ele alınmış, tanığın ceza yargılamasındaki rolü değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, Türk ceza hukukunda tanık koruma sistemi ele alınırken, mevzuat, uygulamalar ve sorunlar analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde, Yemen ceza hukukunda tanık koruma uygulamaları incelenmiş, sistemin eksiklikleri tartışılmış ve çözüm önerileri sunulularak sonuç bölümüyle tez çalışması tamamlanmıştır.

Betimleyici ve karşılaştırmalı bir hukuk araştırması yöntemiyle gerçekleştirilen tez çalışmasında, literatür taraması yapılarak, Türk ve Yemen hukuk sistemlerinde tanık koruma ile ilgili yasal düzenlemeler, mahkeme kararları, uluslararası hukuki düzenlemeler ve akademik çalışmalar incelenmiştir. Karşılaştırmalı hukuk metodolojisi kullanılarak, her iki sistemin benzerlikleri ve farklılıkları analiz edilerek, pratik uygulamalar ve hukuki etkinlikleri tartışılmıştır.

Bu çalışmanın sonunda, Türkiye ve Yemen'deki tanık koruma sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi sonucunda, her iki sistemin avantajları ve eksiklikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca, Yemen'de tanık koruma sisteminin geliştirilmesi için hukuki ve kurumsal düzenlemelere ilişkin öneriler sunulmuştur.

Bu bağlamda, ceza hukukunda tanıkların etkin korunmasının adil yargılama hakkını güvence altına almak için kritik bir unsur olduğu vurgulanmış ve hukuk sistemleri için olası reform alanları belirlenerek çözüm önerileri geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK VE YEMEN CEZA MUHAKEMESİ MEVZUATINDA TANIK VE TANIKLIK KAVRAMLARI

1.1. Tanık Kavramı

Ceza yargılamasında tanığın rolü, uyuşmazlıkla ilgili maddi olguların, kişisel önyargı ve menfaatlerden bağımsız bir biçimde, somut veriler ışığında ortaya konulmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda, tanıklardan yalnızca doğrudan gözlemlerine veya sahip oldukları kesin bilgilere dayanarak doğru ve gerçek ifadeler sunmaları beklenir. Tanık beyanlarının güvenilirliği ve doğruluk derecesi ise yargılama sürecinde iddia ve savunma makamları tarafından tartışmaya açılarak değerlendirilmektedir. Tanık kavramının kapsamlı bir şekilde incelenebilmesi için öncelikle ceza yargılamasındaki konumunun belirlenmesi gerekmektedir. Uluslararası hukuk sistemleri incelendiğinde, farklı ülkelerin ceza mevzuatlarının büyük ölçüde tanık tanımından ziyade tanıklık müessesesinin düzenlenmesine ağırlık verdiği görülmektedir. Doktrinde de benzer bir eğilim mevcuttur; birçok akademik çalışma, tanık kavramına dair dar anlamda bir tanımlama sunmaktansa tanıklık müessesesinin niteliği ve işlevi üzerine odaklanmaktadır.

Bu yaklaşımın temel gerekçelerinden biri, tanığın ceza yargılamasında tarafsız bir konumda bulunması gerekliliğidir. Ancak, bazı hukuki sistemlerde belirli durumlarda tanığın dava tarafı olarak kabul edilebildiği de gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, tanığın ceza muhakemesinde taşıdığı işlev ve verdiği beyanların güvenilirlik kriterleri, yargılama sürecinde kritik bir tartışma konusu olmaktadır. Sonuç olarak, tanıklık kurumu, yalnızca tanıkların kimliğini ve statüsünü değil, aynı zamanda onların verdiği bilgilerin doğruluk ve güvenilirlik standartlarını da içerecek şekilde ele alınmalıdır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Tanıkların Korkutulması ve Savunma Haklarına İlişkin (97) 13 sayılı tavsiye kararında, “*tanık*”, ulusal ceza muhakemesi hukuku kapsamındaki statüsüne bakılmaksızın, ceza yargılaması ile ilgili bilgilere sahip herhangi bir kişi olarak tanımlanmaktadır (http-2). Bu tanımlamaya göre, tanık olma yetkinliği, kişinin yaşına, akıl sağlığına veya sabıka kaydına bağlı değildir; önemli olan, dava konusu hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bu bağlamda, çocuklar, akıl hastalığı bulunan bireyler veya geçmişte suç işlemiş kişiler de yargılamaya ilişkin bilgileri mahkemeye aktarabilecek durumda oldukları takdirde tanıklık yapabilirler.

Türk ve Yemen ceza kanunlarında, tanığın yasal tanımına ilişkin açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, söz konusu mevzuatlar tanığın kimler tarafından

üstlenilebileceğini ve tanıkların hak ile yükümlülüklerini açıklamaktadır. Bu iki hukuk sisteminin tanığın niteliği konusunda benimsediği yaklaşım farklılık göstermektedir. Türk Ceza Muhakemesi Mevzuatı (TCMM), kural olarak herkesin tanık olabileceğini kabul etmek suretiyle oldukça geniş bir çerçeve çizmektedir. Buna karşın, Yemen Ceza Muhakemesi Mevzuatı (YCMM), tanığın taşınması gereken belirli nitelikleri düzenleyerek tanıklığa daha sınırlayıcı bir yaklaşım getirmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de tanık olma ehliyeti dava konusuna dair bilgi sahibi olma şartıyla hemen herkese tanınırken, Yemen’de tanıklık kurumuna ilişkin ek koşulların varlığı, kavramın uygulamadaki boyutunu önemli ölçüde etkilemektedir.

Karşılaştırmalı ceza hukukunda, birçok ülke mevzuatında tanık kavramına yönelik doğrudan bir tanım yapılmaksızın, tanığın hak ve yükümlülüklerini belirleyen ve beyanlarının değerlendirilmesine ilişkin hükümlerle yetinilmektedir. Ancak, bazı hukuk sistemlerinde tanığın taşınması gereken nitelikler ile beyanlarının kabul edilebilirliğini düzenleyen detaylı hükümlere de rastlanmaktadır. Öte yandan, ülkelerin çoğunda tanık kavramı nadiren açık bir şekilde tanımlanmakta, yerine daha çok usule ilişkin çerçeve normlar kullanılmaktadır.

Bu çerçevede, 58 sayılı 2017 yılı Irak Tanık, Bilirkişi, Muhbir ve Mağdurların Korunması Kanunu’nun 1. maddesi, tanığı "suçun tespitine, işleniş koşullarına veya buna bağlı olgulara ilişkin bilgileri, duyularından biriyle algılayarak aktaran kişi" şeklinde tanımlamaktadır (El-Halit, 2019, s. 252). Bu tanım, tanıklığın esasına ilişkin unsurları ortaya koymakta ve tanıklık beyanının kabul edilebilirliği konusunda temel bir çerçeve sunmaktadır.

Doktrinde tanık kavramı yoğun şekilde ele alınmış olup bu sebeple farklı tanım ve yaklaşımlar geliştirilmiştir (Balo, 2009, s. 46). Bazı yazarlar, tanığın görevini esas alarak tanımı şekillendirmektedir. Örneğin, Centel ve Zafer (2022, s. 235)’e göre tanık, *“kendisine karşı yürütülmeyen bir ceza soruşturmasında, olay hakkında beş duyusu ile edildiği algılamaları ifadesiyle açığa vuran kimsedir.”* Karakehya (2014, s. 174)’e göre ise *“Tanık, kendisinin isnat altında olmadığı bir muhakemede, beş duyu organından biri ya da birkaçı vasıtasıyla uyuşmazlık konusu olaya ilişkin bilgi sahibi olan kimseye denir.”* Benzer şekilde, Abdulvahap (2015, s. 103) tanıklığı, *“belirli bir olayın, kişinin bu olay hakkında duyuları aracılığıyla gözlemlediklerini açıklaması suretiyle ispat edilmesi”* biçiminde tanımlamaktadır.

Balo (2009, s. 47) ise tanığı, “*muhakeme konusu olay hakkında beş duyusunun en azından birisi aracılığıyla öğrendiklerini hâkime anlatan ve uyuşmazlığın taraflarından olmayan üçüncü kişi*” olarak tarif etmiştir. Bu tür tanımların genel olarak tanığın görevine odaklandığı dikkat çekmektedir. Kimi yazarlar ise tanığın, yetkili makam nezdinde hazır bulunma yükümlülüğünü göz önüne alarak tanımı işlevsel veya uygulama usulü üzerinden yapmaktadır. Bu doğrultuda, Özbek vd. (2007, s. 236), tanığı “*yargılamanın tarafı olmayan ve beş duyusu ile elde ettiği bilgileri hâkim önünde anlatan kişi*” şeklinde ifade etmektedir.

Ünver ve Hakeri (2020, s. 258) de tanığın, “*bir olay hakkında beş duyusuyla edindiği izlenimleri, öğrendiği bilgileri veya gözlemlediği hususları, tanık dinleme yetkisine sahip makam önünde aktaran kişi*” olduğunu belirtmektedir. Selame (1992, s. 221)’e göre “*tanık, beyanda bulunacağı olayla ilgili algıladıklarını açıklayan kişidir.*” El-Şavani (2014, s. 21) ise “*tanığın, belirli bir olayı kanıtlamak amacıyla mahkeme huzurunda, gördüğü, duyduğu veya duyularıyla algıladığı hususları ortaya koyan kişi*” olduğuna vurgu yapmaktadır. Son olarak, Değirmenci (2009, s. 76), tanığı “*beş duyu organıyla edindiği bilgiyi mahkemede anlatan kişi*” şeklinde tanımlamıştır.

Bu tanımlar incelendiğinde, araştırmacıların çoğunlukla tanığın olay hakkındaki bilgileri beş duyusu yoluyla elde eden ve bu bilgiyi yargılama makamı veya hâkim önünde aktaran, aynı zamanda yargılamanın taraflarından biri olmayan üçüncü bir kişi olduğu hususunu vurguladıkları görülmektedir.

Tanık, tanıklık ettiği gerçeğin ortaya konmasını ve âdil bir yargılamanın gerçekleşmesini sağlamak amacıyla ifadelerini gerçeğe uygun şekilde sunma yükümlülüğüne sahiptir. Bu doğrultuda, somut olay hakkında sahip olduğu bilgileri, kişisel yorumlardan veya görüşlerden arındırılmış olarak aktarması beklenir (Şahin ve Eş-Şiştâvi, 2013, s. 4). Görgü tanıklarının doğrudan gözlemledikleri olaya ilişkin beyanlarıyla, olayı doğrudan gözlemlemeyip duyduklarını aktaran tanıkların ifadeleri genellikle delil değeri açısından eşit kabul edilmektedir. Bir başka ifadeyle, olayı bizzat görmeyip duyduklarına dayanan beyanlar, doğrudan tanıklık niteliği taşıyabilmektedir (Selim ve Selim, 2023, s. 221). Bununla birlikte, yalnızca duyduklarını aktaran tanıklar bazen “*tanığın tanığı*” konumunda olabilir. Başkalarının söylemlerini aktararak beyan sunan bu tür şahısların tanıklıkları, “*dolaylı tanıklık*” olarak değerlendirilmektedir ve delil değeri bakımından farklılık arz edebilmektedir (Balo, 2009, s. 55; Özbek vd., 2017, s. 184). Özellikle ceza yargılamasında, gerçeğin her yönüyle ortaya çıkarılması amacıyla tanık beyanlarının

kaynak güvenilirliği ve içerik doğruluğunun titizlikle incelenmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla mahkemeler, dolaylı tanıklık durumunda çelişkili beyanların veya sübjektif faktörlerin varlığını göz önünde bulundurarak, beyanın delil değerini bu doğrultuda tayin etmektedir.

Yargılamanın her aşamasında mağdur, şüpheli ve sanık, ifadelerine başvurulmasını talep ettikleri kişilerin listesini savcıya veya hâkime sunabilmektedir. Bazı hukuk düzenlerinde ise tanıklar, iddia edilen olgunun tespitinde tarafın ileri sürdüğü delilleri destekleyen “ispat tanıkları” ve bu delilleri çürütmeyi amaçlayan “çürütme tanıkları” olarak iki gruba ayrılabilir. Ancak bu yaklaşım, ifade verecek kişilerin tarafsız olması gerektiği ilkesini ortadan kaldırmaz. Nitekim ceza muhakemesi usulünde, taraflarca duruşmada dinlenmesi talep edilen tanıkların yanı sıra, kendi isteğiyle ifade vermek üzere başvuran tanıklar da yargılama makamlarınca değerlendirilir. Eğer bu kişilerden alınacak beyanların davanın çözümüne fayda sağlamayacağı kanısına varılırsa, savcı ((13) sayılı 1994 tarihli Yemen Ceza Muhakemesi Kanunu (YCMK), m.166)¹veya mahkeme (5271 sayılı 04.12.2004 tarihli Türk Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), m. 178) bu kişilerin dinlenmemesine karar verebilir (Selim ve Selim, 2023, s. 222).

Hâkim ve cumhuriyet savcısının tanıklığı ise yargılamada tarafsızlık ilkesi ve adil yargılanma hakkı açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Hâkimin, bakmakla yükümlü olduğu davada hem yargılama makamı hem tanık sıfatıyla yer alması, tarafsızlık ilkesine aykırılık oluşturur. Zira bizzat olaya şahit olan bir hâkimde, önceden oluşan kanaat, karar sürecinde objektifliği zedeleyebilir (Badem, 2021, s. 296). Dolayısıyla, hâkimin çekilmesi söz konusu olmaksızın tanık sıfatıyla dinlenmesi mümkün değildir. Ayrıca, daha önce tanık olarak dinlenmiş bir hâkimin aynı davaya hâkim olarak bakamayacağı kabul edilmektedir (Özen, 2017, s. 246). Bunun temel gerekçesi, tanıklığın kamusal bir görev niteliği taşıması nedeniyle hâkimlik fonksiyonundan önce geldiğinin düşünülmesidir.

¹YCMK’nın 166. maddesine göre, soruşturma aşamasındaki görevliler, talep üzerine veya resen tanıkları dinleyebilmekte, ayrıca sanık tarafından dinlenmesi istenen tanıkları da, ifadelerinin soruşturma bakımından yararlı olması hâlinde davet edebilmektedir. Bu süreçte, soruşturmacının tanığın kimliğini doğrulaması, ifadesini ayrıntılı biçimde tutanağa geçirmesi ve tanığın beyanlarının doğruluk derecesini araştırması beklenmektedir. Ayrıca, soruşturmacı ifadenin yararlı olduğu kanaatine varırsa, tanığın taraflarca sorgulanmasına da imkân tanıyabilmektedir. Ancak, soruşturmacının, konuyla ilgisiz veya hak ihlaline yol açabilecek nitelikteki soruları ve yararsız görülen tanıkları dinlememe yetkisi bulunmaktadır.

Cumhuriyet savcısı ise davada hüküm verme yükümlülüğü bulunmadığından, hâkimden farklı bir konuma sahiptir. Başka bir deyişle, savcı, görev yürüttüğü davada tanık olarak dinlenebilir (Karakehya, 2015, s.222). Örneğin, savcı bir olayın veya ikrarın bizzat tanığı konumunda olabilir. Bu durumda, savcı kamusal nitelikli makam sıfatıyla değil, tanık sıfatıyla beyan vermekle yükümlüdür. Araştırma ve ifade alma görevlerinden ötürü, savcının sanığın itirafına veya olay hakkındaki bilgilerine tanıklık etmesi, dolaylı bilgilere dayanması hâlinde bile mümkündür (Özen, 2017, s. 247). Bu husus, yargılama sürecinde maddi gerçeğe ulaşma amacıyla tanık beyanlarının önemini ve kamusal görev ile tanıklık sıfatlarının çatışabileceği durumlarda, tanıklığın öncelikli tutulması gerektiğini göstermektedir.

Devletlerin ceza hukuku yaklaşımı, o toplumun yapısı ve temel değerleri doğrultusunda farklılık gösterebilmektedir. Ceza kurallarının belirlenmesi (kanunlaştırma) süreci, devletin yönetim biçiminden ve siyasi sisteminden doğrudan etkilenmektedir. Dolayısıyla, tanık kavramının tanımlanması da ülkeden ülkeye değişkenlik arz edebilir. Bu durum, birçok hukuk düzeninde tanığa ilişkin net bir tanım yapılmamasının başlıca nedenlerinden biri olarak görülebilir. Bu bağlamda Yemen Ceza Muhakemesi Mevzuatında, Türk ceza muhakemesinden farklı olarak tanıklarda belirli niteliklerin bulunması aranmaktadır. Bu nedenle Türk ve Yemen Ceza Muhakemesinde Tanık başlıkları altında her iki hukuk düzeni bakımından tanık kavramına da yer verilecektir.

1.1.1. Türk ceza muhakemesi mevzuatında tanık

TCMM'da 5726 sayılı 27.12.2007 tarihli Tanık Koruma Kanunu (TKK), tanığı “*ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenen kişi, tanık sıfatıyla dinlenen suç mağduru ve bu Kanun’da belirtilen yakınları*” şeklinde tanımlamaktadır (m. 2/1-a). Ancak, CMK “*tanık*” kavramına ilişkin açık bir tanım bulunmadığı ifade edilmektedir (Pınarcı ve Çevik, 2014, s.106). Ceza muhakemesi sürecinde gerçeğin ortaya çıkarılması adına en önemli delillerden biri tanık ifadesidir (Çevik, 2014, s. 104). Tanık, suçla ilgili bilgisi olduğu düşünülen kişilerin beyanlarıyla davanın aydınlatılmasına katkı sağlar. Tanığın bilgi kaynağı olarak ortaya koyduğu veriler, yargılama makamı için çoğu zaman hayati öneme sahiptir (Yenisey ve Nuhoglu, 2015, s. 78).

Ceza muhakemesinde, delil serbestisi ilkesi uyarınca tanıklık yapabilecek kişilerin kapsamı oldukça geniş tutulmaktadır (Ünver ve Hakeri, 2022, s. 266). Türk ceza muhakemesi hukukunda herkesin tanık olarak dinlenmesi mümkündür. Bu doğrultuda, çocuklar, akıl hastaları, sanıkla akrabalık bağı bulunanlar ya da onunla duygusal, sosyal

veya iş ilişkisi içinde olan kişiler de tanıklık yapabilir (Karakehya, 2015, s. 221; Ercan, 2021, s.135). Benzer biçimde, sanığın eşi, nişanlısı, dostu veya düşmanı ile itibarı düşük kişiler de tanık sıfatıyla kabul edilmektedir. Ayrıca akıl sağlığı yerinde olup kendisini ifade edebilen herkes, daha önce yalan tanıklıktan mahkûm edilmiş olsa dahi, tanık olarak dinlenebilir (Özbek vd., 2017, s. 598-599).

Tanıklık kurumu üzerinde kişisel özellikler ve dinî inançlar herhangi bir sınırlayıcı etkiye sahip değildir. Hiç kimse, yaş, cinsiyet, ırk veya dil gibi kişisel sebepler nedeniyle tanıklık yapma yeterliliğinden yoksun sayılamaz (Özen, 2017, s.246). Sanığın davada tanık sıfatıyla dinlenmesi mümkün değildir. Bunun temel gerekçesi, sanığın yargılamada taraf konumunda olması ve dolayısıyla objektif bir tanıklık yapmasının beklenememesidir (Ercan, 2021, s. 136). Ayrıca şüpheli ve sanığın, gerçeği söyleme yükümlülüğü olmaması sebebiyle, yalan beyanda bulunsalar dahi yalan tanıklık suçundan sorumlu tutulmaları söz konusu değildir. Bununla birlikte, sanıkla birlikte yargılanan diğer şüpheliler veya suça iştirak eden kişiler, sanık hakkında yeminsiz tanıklık yapabilirler (Özbek vd., 2020, s. 618).

CMK’da dilsiz ve sağır tanıkların tanıklık yapma usulüne ilişkin çeşitli hükümler bulunmaktadır. CMK madde 202/3 fıkrasına uyarınca, sağır ve dilsiz kişilerin tanık olarak dinlenmesinde “*Yazılı İletişim ve Tercüman Kullanımı Yöntemleri*” kullanılmaktadır. Tanığın okuma yazma bilip bilmediğine göre uygun iletişim yöntemi seçilmesine yönelik olarak şayet tanık okuma ve yazma biliyorsa, sorular yazılı olarak iletilmekte ve yanıtları yazılı olarak alınmaktadır. Tanık okuma ve yazma bilmiyorsa, işaret dilini bilen bir uzman aracılığıyla ifadesi alınabilmektedir. Bu bağlamda, sağır ve dilsiz tanıkların yemin etmeleri, okuma yazma bilmelerine bağlı olarak yazılı veya işaret dili aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (CMK m.56). Tanığın, yargılama sürecinde doğrudan gözlem ve deneyimine dayanan bilgileri aktarması nedeniyle ilk elden delil niteliği taşıdığına işaret eden Centel ve Zafer (2017, s. 50)’e göre tanık beyanlarının güvenilirliği, yargılamanın maddi gerçeğe ulaşması açısından büyük önem arz ettiğinden delil değerlendirmesinde diğer unsurlarla birlikte titizlikle ele alınması gerekmektedir.

Özbek, tanığın ceza muhakemesindeki rolünün, yargılamanın “maddi gerçeğe ulaşma” amacına hizmet etmesi bakımından taşıdığı öneme dikkat çekmekte ve özellikle tanığın olayla ilgili bilgilerini objektif biçimde aktarması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu doğrultuda, tanık beyanının değerinin belirlenmesi sürecinde, tanığın gözlem yeteneği, olay anını nasıl algıladığı ve beyanlarındaki tutarlılık gibi unsurların dikkate alınmasının

önemine vurgu yapmaktadır (Özbek, 2019, s.72). Türk ceza muhakemesi hukukunda tanık, “*bir olaya ilişkin görgü, bilgi veya tecrübesi bulunan ve bu bilgisini yargılama makamına aktaran kişi*” şeklinde tanımlanabilir (Centel ve Zafer, 2017, s. 45). CMK ilgili hükümlerinde tanığın çağırılması, dinlenmesi ve hakları detaylı şekilde düzenlenmiştir. Kanunda yer alan düzenlemeler, tanığın beyanının objektif ve doğru şekilde alınmasını sağlamak amacıyla getirilmiş güvence hükümleri içermektedir.

Tanık, yargılamanın aydınlanmasında doğrudan rol oynayan bir unsur olduğundan, beyanın güvenilirliği ve doğruluğu yargılama makamının kararını büyük ölçüde etkilemektedir (Özbek, 2019, s. 66). Bu nedenle tanıkların hukuki statüsü, yasal hakları ve yükümlülükleri mevzuatta ayrıntılı biçimde düzenlenmiş olup, olası usul ihlallerinin önüne geçilmesi için çeşitli güvence tedbirleri benimsenmiştir (Doğan, 2020, s. 112). Ceza muhakemesi sürecinde tanığın beyanı, diğer delillerle birlikte değerlendirilerek gerçeğin ortaya konmasını amacına matuf olduğundan (Çevik, 2014, s. 109) tanıkların dinlenmesi sürecinde hâkim veya mahkeme heyeti, tanığın beyanına dayanarak maddi gerçeğe ulaşmaya çalışır ve bu meyanda özellikle soruşturma ve kovuşturma aşamalarında savcılık makamının iddialarını desteklemede veya savunmanın karşı iddialarını kanıtlamada tanığın önemi belirgin bir biçimde ortaya çıkar (Centel ve Zafer, 2017, s. 52). Özellikle ceza davalarında tanıkların beyanları, suçun işleniş şekli, faillerin kimliği ve olayın zaman/mekân boyutu hakkında önemli veriler sunar. Bu nedenle, doğru ve yansız tanık beyanı ile çelişkili ve güvenilir olmayan tanık ifadesi arasındaki ayrım, mahkeme tarafından titizlikle yapılmalıdır (Yenisey ve Nuhoğlu, 2015, s.81). Akademik yazında tanık kavramının, “delil kaynakları” arasında ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu ifade edilmektedir (Özbek, 2019, s. 68). Hâkimin delilleri takdir yetkisi çerçevesinde, tanık beyanlarının doğruluğu ve yeterliliği hakkında geniş bir değerlendirme serbestisine sahip olduğu vurgulanmaktadır (Doğan, 2020, s. 115). Bu bağlamda, tanığın yaş, zihinsel durumu, olay anındaki gözlem kapasitesi ve beyan tutarlılığı gibi unsurlar esas alınarak bir “*inandırıcılık değerlendirmesi*” yapılması gerekmektedir (Çevik, 2014, s. 110). Ayrıca, tanığın koruma altına alınması, psikolojik baskıların önlenmesi ve tanıkların rızası dışında beyan vermeye zorlanmaması gibi hususlar da akademik camiada tartışılmaktadır (Centel, 2017, s. 60). Bazı yazarlar, tanık koruma programlarının genişletilerek daha fazla güvence altına alınmasını önermektedir. Böylece tanık, korku

veya tehdit etkisi altında kalmadan, gerçeği tam olarak yansıtan bir ifade verebilir (Özbek, 2019, s. 70).

1.1.2. Yemen ceza muhakemesi mevzuatında tanık

Yemen Ceza Muhakemesi Sistemi'nde (YCMS) tanık, ceza yargılaması sürecinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında önemli bir delil kaynağı olarak kabul edilmektedir (Al-Hilal, 2021, s. 13). Tanık sıfatını taşıyan kişiler, suçun işleniş şekli, suçun failine dair gözlemler veya suçun mağduruna ilişkin bilgiler gibi konularda ilk elden veriler sağlamaktadır (Salim, 2017, s. 47). Bu bağlamda tanıklık, Yemen'deki ceza muhakemesi uygulamalarında hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında etkin bir unsur olarak görülmektedir (Ba-Hamid, 2016, s. 15).

Yemen literatüründe tanık, *“doğrudan veya dolaylı olarak olay hakkında bilgisi olan ve bu bilgiyi yargılama makamına aktaran kişi”* şeklinde tanımlanmaktadır (Shekh, 2022, s. 22). YCMK'da tanıklara ilişkin düzenlemelerde, tanığın objektifliğini koruyabilmesi ve hiçbir baskı altında kalmaksızın gerçeği beyan edebilmesi için çeşitli usul ve koruma tedbirleri öngörülmüştür (Al-Hilal, 2021, s. 14). Özellikle tehdit veya korkuya maruz kalabilecek tanıkların korunması, yargılamanın adil ve etkin şekilde yürütülmesi açısından hayati bir öneme sahiptir (Salim, 2017, s. 49).

Ayrıca Yemen yargı pratiğinde, tanıkların ifade verme kapasitelerine, beyanlarının tutarlılığına ve olayla olan ilgilerine göre değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Ba-Hamid, 2016, s. 18). Tanıkların beyanları, diğer delillerle birlikte ele alınarak tutarlılık ve inandırıcılık bakımından kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmalıdır (Shekh, 2022, s. 23). Böylece, delillerin bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi suretiyle maddi gerçeğe ulaşma hedefi en iyi şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

YCMM ceza yargılamasının temel amacı olan maddi gerçeğe ulaşma çabasında tanık beyanlarına önemli bir yer vermektedir (Noman, 2019, s. 35). Tanık, *suçun işlenişi ya da sanığın durumu hakkında bilgi sahibi olduğu düşünülen kişidir ve bilgisi doğrultusunda yargılama makamına ışık tutar* (Al-Kamali, 2018, s. 45). YCMM'ye göre tanık, *“suçla ilgili gözlemlerde veya bilgi edinmede bulunmuş gerçek kişi”* olarak tanımlanmaktadır. Tanığın bu konumu, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde, olayın aydınlatılabilmesi adına büyük önem arz etmektedir (Al-Sakkaf, 2020, s. 28). Tanığın hukuki statüsü, beyanının nasıl alınacağı ve hangi durumlarda çağrılacağı kanunda düzenlenerek, her bir tanık ifadesinin delil değeri netleştirilmeye çalışılmıştır.

Tanık beyanı, yalnızca tarafların iddialarını veya savunmalarını destekleyen bir unsur olmakla kalmaz, aynı zamanda hâkimin delilleri değerlendirmesinde de kritik bir araç işlevi görür (Noman, 2019, s. 37). Bu bağlamda, tanık ifadelerinin gerçeğe uygun ve çelişkiden uzak şekilde kayda geçirilmesi, yargılamanın adil ve şeffaf biçimde yürütülmesiyle yakından ilişkilidir (Al-Kamali, 2018, s. 46).

YCMM’de tanık beyanları, diğer delil türleriyle birlikte değerlendirilerek bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir (Al-Sakkaf, 2020, s. 31). Bu süreçte hâkim, tanığın ifade verme kapasitesini, olay hakkında doğrudan gözlemde bulunup bulunmadığını ve beyanların tutarlılığını dikkate alır (Noman, 2019, s. 40). Bu çerçevede tanığın algılama ve hatırlama yeteneği, ifade sırasındaki ruh hâli ile tanığa yönelik olası baskı unsurları da değerlendirme sürecinde önemli rol oynamaktadır.

Öte yandan tanık koruma tedbirleri, beyanın güvenilirliğini artırmak açısından kritik mekanizmalar olarak görülmektedir (Al-Kamali, 2018, s. 47). Yemen mevzuatında, tanıkların kimlik bilgilerinin gizli tutulması, tehditlerden korunması ve gerektiğinde kamuya kapalı duruşmalarda dinlenmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır. Bu sayede tanıkların, korku veya baskı altında kalmaksızın gerçeğe uygun beyan verebilmeleri hedeflenmektedir (Al-Sakkaf, 2020, s. 33).

Literatürde, tanığın ceza muhakemesi sürecindeki rolü, hukuk sisteminin adil yargılama ilkesini gerçekleştirme kapasitesiyle doğrudan ilişkilendirilmektedir (Noman, 2019, s. 43). Tanığın “*tarafsız bir gözlemci*” sıfatıyla konuşması, yargılama makamına olayın gerçekliğine dair kritik bilgiler sunar (Al-Sakkaf, 2020, s. 35). Bununla birlikte, tanıkların her zaman nesnel kalamadığı, bilinçli veya bilinçsiz şekilde beyanlarına subjektif unsurların karışabildiği de vurgulanır (Al-Kamali, 2018, s. 49). Bu nedenle, ifade alınması sırasında uygulanan usul kurallarının, tanık beyanlarının kalitesini doğrudan etkilediği ifade edilmektedir.

YCMM’da tanık, hem savcılık makamının hem de savunmanın tezlerini destekleyen veya çürüten kritik bir delil unsurudur. Tanık beyanının önemi, yasadaki koruma tedbirleri ve usul güvenceleriyle pekiştirilmiştir. Akademik söylemde de vurgulandığı gibi, tanık ifadesinin doğruluğu ve güvenilirliği adil yargılama ilkesinin sağlanmasında belirleyici bir rol oynar. Bu bakımdan, tanığa ilişkin düzenlemelerin hem kanun metninde hem de uygulamada geliştirilerek güçlendirilmesi, Yemen’in ceza adalet sisteminin etkinliğine ve güvenilirliğine katkı sağlayacaktır.

YCMM'da², 1992 tarihli 21 sayılı İspat Kanunu'nun 26. maddesi "*tanıklık*" kavramını ortaya koymakla beraber, "*tanık*"ın kim olduğuna dair açık bir tanım sunmamaktadır. Anayasalarının kaynakları arasında İslâmî hukukun bulunduğu bazı ülkelerde, tanığın taşıması gereken nitelikler daha belirgin bir biçimde düzenlenmektedir. Bu nitelikler, tanığın güvenilirliğini, ifadelerin geçerliliğini ve dürüstlüğüne teminat altına almak amacıyla öngörülür. (21) sayılı 1992 yılı Yemen İspat Kanunu'nun (YİK) 27. maddesi de bu niteliklere işaret etmekte olup, kişinin söz konusu özelliklere sahip olup olmadığının belirlenmesinde, olayın meydana geldiği esnada tanığın durumu esas alınmaktadır (Bin Aliyeh, 2014, s. 12). Böylece, tanığın güvenilirliğini ve ifadelerin doğruluk derecesini güçlendirmek amacıyla çeşitli koşullar sıralanmaktadır.

Bu uygulama, farklı hukuk kültürlerinde tanık beyanlarının esaslı bir yere sahip olmasını ve tanığın yeterliliğinin kamu düzeni ve adil yargılanma ilkeleriyle uyumlu hâle getirilmesini amaçlamaktadır. İslam hukuku esaslı hukuk düzenlerinde, tanığın niteliklerine yönelik ek şartların bulunması, genellikle toplumsal değerlerle yargı fonksiyonunun bütünleşmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda tanıklarda bulunması gereken nitelikler ayrı başlıklar halinde ele alınacaktır.

1.1.2.1. Buluş, Adalet, Akıl ve İrade Sağlığı Şartı

YCMM'da yetişkinlik yaşının belirlenmesine ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte, Çocuk Hakları Kanunu'nun 59. maddesi, on beş yaşını yetişkinlik olarak kabul etmektedir. Bu yaklaşımın dayanaklarından biri, İslâm dinindeki naslara ilişkin yorumlara dayanmaktadır. Örneğin, Bakara Sûresi'nin 282. âyetinde yer alan "*Erkeklerinizden iki şahidi de tanık tutun*" ve "*İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun*" ifadeleri, aynı zamanda Hz. Peygamber'in "*Çocuklarınıza yedi yaşındayken namaz kılmalarını emredin*" hadisi, tanıklık açısından belirli bir yaş ve olgunluğun gerekliliğine işaret etmektedir. Burada Arapçadaki (*veled*) ve (*racül*) kelimelerinin farklı anlamlara gelmesi, "*erkekleriniz*" ifadesinin çocukları kapsam dışı bıraktığı yorumunu güçlendirmektedir.³

²Yemen Cumhuriyeti Anayasası'nın 10.01.1994 tarihli 3. maddesinde, "*İslam şeriatı tüm kanunların kaynağıdır*" ifadesi yer almaktadır. Bu doğrultuda, Yemen Ceza Hukuku'nun temel dayanakları Kur'an, sünnet ve icmâdan oluşmaktadır.

³Bu çerçevede, Nevevî'nin belirttiği üzere, "Erkeklerinizden iki şahit getirin; eğer iki erkek değilse, bir erkek ve iki kadını şahit tutun" (Bakara Suresi 282'den ilhamla) hükmü sebebiyle, çocuğun tanıklığı kabul edilmemekte ve çocuk, "*erkek*" olarak görülmemektedir. Hz. Peygamber'in "Üç kişiden, erginlik çağına gelinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan ve kendine gelinceye kadar deliden, sorumluluk (kalem) kaldırılmıştır" sözü de bu yaklaşımı desteklemektedir. Nevevî (el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb, 23.

İslâm hukukunda erginlik, bireyin buluğ belirtilerini göstermesiyle bağlantılıdır. Hem erkekler hem de kadınlar için on beş yaşına ulaşmak, belirli anatomik gelişim belirtilerinin ortaya çıkması (örneğin, hassas bölgelerde kıl çıkması), kadınlar açısından âdet görme veya gebelik olgusu, erginlik tespiti bakımından esaslı unsurlar kabul edilmektedir. On yaşına gelmiş ve ayırt etme gücüne⁴ sahip çocukların tanıklığı ise yalnızca kendi aralarındaki olaylar ve yetişkinlerin bulunmadığı ortamlardaki fiillerin ispatında, belirli durumlarda hükme esas alınabilir. Bunun dışında, ayırt etme gücüne sahip çocukların ifadelerinin yeminsiz biçimde alınması söz konusu olup, bu ifadeler kural olarak “*belirti delili*” niteliğinde kabul edilir. Bu yaklaşımın ardında, çocukların telkine açık olmaları ve kolayca etkilenebilmeleri gerçeği yatmaktadır. YCMM’nın İspat Kanunu’nda, 32. maddede de benzer bir düzenleme mevcuttur.⁵ Bununla birlikte, tanık sıfatıyla dinlenecek kişinin erginliğe ulaşmış olması tek başına yeterli görülmemiş; ayrıca “*adil*” olma koşulunu taşıması da şart koşulmuştur. İslâmî terminolojide “*adalet*”, büyük günahlardan uzak durmak, küçük günahları alışkanlık hâline getirmemek ve genel itibarıyla dürüst bir yaşam sürmek anlamına gelir. Talak Sûresi’nin 65. âyetinde geçen “*İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun*” ifadesi de bu bakımdan ergenlik ve adalet şartının önemine vurgu yapar. Çocukların bu nitelikleri taşımaları mümkün olmadığından, âyetin de işaret ettiği üzere tanıkta buluğ şartı aranmaktadır. Bu çerçevede, bir kişinin beyanlarının “*tanık ifadesi*” olarak kabul edilebilmesi için ergenlik ve adalet vasıflarını taşıması gerekmektedir. Eğer kişi ayırt etme gücüne sahip olmakla birlikte henüz ergin veya adil değilse, YİK’nin 32. hükmü uyarınca, yeminsiz alınan ifadeler tam manasıyla “*tanıklık*” niteliğine ulaşmaz. Dolayısıyla, İslâm hukukuna dayanan bazı hukuk sistemlerinde tanık beyanları için aranan koşullar, tanıklığın delil değeri ve kabul edilebilirliği üzerinde belirleyici rol oynamaktadır.⁶

Bölüm, Cidde: İrşad Kitabevi, s. 17) çocuğun hakları koruma ehliyetine sahip olmadığı için, başkalarının haklarını da koruyacak şekilde tanıklık yapamayacağını ileri sürmektedir.

⁴Çocuk Hakları Kanunu’nun 63. maddesi (a) fıkrasında, ayırt etme yaşının on yıl olduğu belirtilmiş ve bu yaşa ulaşan çocuğun “ayırt etme gücü”ne sahip sayılacağı ifade edilmiştir. Ancak ayırt etme gücü bulunmayan çocuk, tanıklığa ehil kabul edilmemektedir.

⁵Ayrıca, çocukların ilk resmî görüşmelerinden önce yanıltıcı bilgilere veya yönlendirmelere maruz kalma ihtimali göz önünde tutulmalıdır. Özellikle ebeveyn, öğretmen, sosyal hizmet uzmanları veya ruh sağlığı çalışanları tarafından yapılan gayri resmî görüşmeler, çocuğun beyanlarını etkileyebilmekte ve bu etkilenme çoğu zaman “*doğru*” ile “*yanıltılmış*” beyan arasındaki ayrımın zorlaşmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, uzmanlar ve araştırmacılar, çocuğun ifade güvenilirliğine dair değerlendirmelerde bulunurken, çocuğun bağlamını tam anlamıyla göz önünde bulundurmakla yükümlüdür (Ceci, S. J. vd., 2007, s. 325).

⁶Yemen Ceza Muhakemesi mevzuatında, tanığın ayırt etme gücüne sahip olması gerektiği kabul edilmektedir. Bu çerçevede, ayırt etme gücüne sahip olmadığı düşünülen bir kişinin yemin etmeden verdiği beyanın “tanıklık” niteliği taşımadığı ve mahkûmiyete esas alınamayacağı belirtilmektedir. Eğer mahkeme, tanık beyanının “vicdani” olduğuna kanaat getirmişse, ancak ayırt etme gücü konusunda ciddi bir

Buna ek olarak, akıl ve irade sağlığı da tanıklığın delil değeri bakımından kritik bir öneme sahiptir. Akıl sağlığı, kişinin hem kendi hem de başkalarının hak ve menfaatlerini koruma ehliyetine sahip olmasını gerektirir. Bu çerçevede, delilik, demans, sarhoşluk ve benzeri zihinsel ya da psikolojik engeller tanığın fiillerinin sonuçlarını tam olarak kavramasını önleyeceğinden, tanık sıfatını taşımaya engel sebepler olarak kabul edilmektedir. İrade sağlığı ise kişinin baskı, tehdit veya zorlama gibi iradeyi sakatlayan hiçbir etkiye maruz kalmaması anlamını taşır. Dolayısıyla, delilik veya sarhoşluk hâlinde, kişi kendi fiilleri hakkında dahi ikrarda bulunabilecek durumda kabul edilmediğinden, başkaları hakkındaki tanıklığının da geçerli sayılmaması doğal görülmektedir. Bu düşüncüyü, “İkrarında kendi hakkındaki ifadesi kabul edilmeyen kişinin, başkaları hakkında tanıklığı kabul edilmeyecektir” şeklindeki klasik fıkıh görüşleri de desteklemektedir (İbn Kudâme ve el-Makdisî, 1983, s. 28).

Sonuç itibarıyla, tanıklığın hem maddi gerçeği ortaya çıkarmada etkili olabilmesi hem de yargılamanın adalet prensibine uygun şekilde sürdürülmesi için tanığın bülûğ, adalet, akıl ve irade sağlığı gibi koşulları taşıması zorunlu görülmektedir. Tanık beyanının geçerli ve güvenilir sayılabilmesi için, tanığın ifade verme sürecinde seçim özgürlüğüne sahip olması esastır. Tanığın iradesinin hiçbir şekilde kısıtlanmaması, onu herhangi bir eylemde bulunmaya veya bulunmamaya zorlayacak baskı unsurlarından uzak tutulması anlamına gelir. Nitekim, Eş-Şami’nin (2005, s. 55) belirttiği üzere, ayırt etme yaşına gelmeden önce veya bu yaşa deli ya da akıl zayıflığı hâlinde ulaşan kişiler, ehliyetsiz olarak değerlendirilmekte ve tanıklık sürecine dahil edilmeleri tartışmalı hâle gelmektedir.

1.1.2.2. Kişinin olayı bizzat algılamış olması ilkesi

Vakıf malı tespiti, evlilik veya ölüm gibi kamu tarafından bilinmesiyle ispat edilebilecek olaylar ile işitme veya dokunma duyularıyla ispatlanabilecek durumlar dışında, tanığın bizzat olayla ilgili duyusal algıya sahip olması beklenir. Başka bir deyişle, tanıklık, kişinin gördüğü, duyduğu, kokladığı veya diğer duyularıyla algıladığı olguları mahkemeye aktarmasıdır. Kural olarak, olay hakkında beyanda bulunacak kişinin, olay anında veya olay yerinde bulunarak gözlem yapmış olması gerekir. Bununla birlikte, bazı suç tiplerinde veya maddi unsuru belirli bir hareketi gerektirmeyen eylemlerde (örneğin hakaret, zimmete geçirme ya da tehdit) işitme veya başka bir duyu aracılığıyla elde edilen

anlaşmazlık söz konusu ise veya bu konuda kanun yoluna başvurulmuşsa, yargılama makamları, tanığın ifade verme yeterliliğini araştırarak doğrulamak veya reddetmek zorundadır. Yüksek Mahkeme 12/14/1993 tarihli ve 295 Esas ve 62K. sayılı kararı; Yüksek Mahkeme 05.04.1994 tarih ve 17 Esas ve 41K sayılı kararı; Yüksek Mahkeme (H) ceza dairesinin 11.05.2014 tarih ve 17 Esas ve 54156K/1434 sayılı kararı.

algı da yeterli görülebilir. Dolayısıyla, tanıklığın temeli olan duyuşsal algı, olayın niteliğine ve işlenen suç tipine göre farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir.

Yemen Yüksek Mahkemesi, tanıklığın temelinde özgürlük, irade, ayırt etme gücü, algılama duyularının bütünlüğü ve bu duyuların işlevselliği gibi unsurların yer aldığını vurgulamaktadır.⁷ Bu nedenle, mahkemeler, bir tanığın ayırt etme gücü veya algılama duyularındaki yetersizliklere yönelik itirazları ciddiyeyle değerdendirmek ve gerekli gördüğünde tartışmakla yükümlüdür. Tanıklığın değeri, büyük ölçüde güvenilirlik ve doğruluk unsurlarına dayanmaktadır. Tanığın doğrudan gözlemlediği, duyduğu ya da kokladığı olayları kişisel yorum katmaksızın, soyut ve anlaşılır biçimde aktarması beklenir (Şahin ve Eş-Şiştavi, 2013, s. 4). Tanığın beyanlarına görüş, düşünce veya tahminlerini eklemesi, hâkimin bu ifadeleri kabul etmesi hâlinde, karar sürecinde yargıcın tanıkla danıştığı şüphesini doğurabilir ve hükmün objektifliğini zedeleyebilir.

Ayrıca, YİK'nin 35. maddesi, özellikle ağır suçlarda tanıklığın, dava taraflarının itirafları haricinde, yalnızca olay yerinde bulunan kişilerden alınması gerektiğini belirtir. Bu çerçevede, YCMK, olay yerinde bulunan kişilerden ifade alma yetkisini kolluk görevlilerine vermektedir. Suçüstü hâllerde, olay yerindeki kişilere ilişkin hâl tespit tutanağı düzenlenebilmekte ve söz konusu kişiler kontrol altında tutulabilmektedir. Tutanak düzenlenene kadar bölgeden ayrılmak isteyen kişilere yönelik olarak gözaltı tedbiri uygulanabileceği düzenlenmiştir (YCMK m. 99, 100). Böylece, tanıklığın maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında rol oynayan en önemli araçlardan biri olduğu, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde açıkça kabul edilmektedir.

Eş-Şami (2005, s. 57)'ye göre harekete dayalı (fiili unsur içeren) suçlarda en güvenilir tanıklık, görgü tanıklığı olarak kabul edilmektedir. Ancak, bir görgü tanığından olayın tüm ayrıntılarını eksiksiz aktarması beklenmez. Örneğin, iki kişi veya bir grup arasında çatışma çıktığı durumlarda, söz konusu şahısların birbirlerine karşı işledikleri yaralama fiilinin izleri, suçun karşılıklı işlendiğine ilişkin önemli bir delil niteliği taşır ve hükme esas alınabilecek kıymettedir. Eğer hâkim, çatışma sonucunda oluştuğı sabit olan bu yaraların mevcut deliller ve vicdani kanaat doğrultusunda değerdendirildiğı kanaatine varırsa, hakların korunması amacıyla ceza verilmesine hükmetmesi mümkündür. Aksi hâlde, toplumsal düzene zarar verebilecek kan dökülmesi, onur lekelenmesi veya hürmet ihlali söz konusu olabilir. Buna ek olarak, sadece görme duyusuna dayalı olarak

⁷YM.05.04.1994 T., 17 E., 41K K.

ispatlanması gereken suçlarda, görme engelli bireylerin tanıklığı genellikle kabul edilmemektedir (El-Hammadi, 2019, s. 114). Bu yaklaşım, olayın görsel boyutunu bizzat algılama zorunluluğuna dayanmaktadır. Dolayısıyla, kanunun veya yargı pratiğinin suç niteliğinin tespiti için yalnızca görsel tanıklığa başvurmaya zorunlu kıldığı durumlarda, görme engelli kişilerin beyanları ilgili suçun ispatında yeterli kabul edilmemektedir.

1.1.2.3. Kırbaç cezası gerektiren bir had ile cezalandırılmamış ya da tövbe etmiş olma şartı veya adaletin cerh edilmemiş olması ilkesi

İslâm hukukunun belirlediği had suçları arasında yer alan hırsızlık, içki kullanımı, zina veya adam öldürme nedeniyle cezalandırılmış kişilerin, tövbe⁸ ettiklerini göstermeleri ve bu durumun üzerinden bir yıl geçmesi hâlinde tanıklıklarının kabul edilmesi mümkün telakki edilmektedir. Bu yaklaşım, İslâm'daki “*adalet*” ilkesini yeniden tesis etme amacına dayanmaktadır. Dolayısıyla, bir kişinin adalet vasfından yoksun olduğu iddiasıyla “*cerh*” edilmesi durumunda, hâkimin bu iddiayı inceleyip tartışmak zorunda olduğu kabul edilir.

(12) sayılı 1994 tarihli Yemen Ceza Kanunu'nun (YCK) 101. maddesi, altıncı fıkrasında, tanıklık hakkından mahrum bırakma cezasını “*tamamlayıcı ceza*” niteliğinde düzenlemiştir.⁹ Bu ceza, kabahat mahiyetindeki hafif suçlarda uygulanmamakla birlikte, ağır suçlar için geçerli olabilmektedir. Söz konusu ceza süresince, hükümlü tanık sıfatıyla yeminli beyanda bulunamaz; ancak mahkûmiyet esası bakımından doğrudan esas alınmayacak şekilde yeminsiz ifade vermesi mümkündür.

Cerh, bir kimsenin tanıklığa ehil olmadığı iddiasıyla karşı tarafça ileri sürülen bir itiraz yöntemidir. Mahkeme nihai kararını verdikten sonra, bazı istisnai hâller dışında cerh itirazı yapılamaz. Yemen Ceza Muhakemesi sisteminde, ceza yargılamasında iddia ve savunma makamlarının tanığın yeterliliğini çeşitli gerekçelerle sorgulama hakkı bulunmaktadır. Bu hususta üç temel itiraz yolu mevcuttur:

a . Tanığın adaletine itiraz: Daha önce değinildiği üzere, tanığın dürüst olmadığını, güvenilirliğini zedeleyecek bir suç işlediğini veya kırbaç cezası gerektiren bir suçtan mahkûm olduğunu ispatlamaya yönelik deliller sunulabilir.

⁸Yemen Hukuku'nda “tövbe” kavramı zahiri tövbe olarak anlaşılmakta olup, tanığın veya sanığın bu beyanı temel olarak sorumluluktan kurtulması, had cezalarında farklı uygulamalara sebep olabilmektedir.

⁹YCK 100. maddesine göre, “tamamlayıcı ceza,” asıl cezayı tamamlamak amacı taşıyan ve hâkimin kararında açıkça belirtilmesi gereken cezadır. Asıl ceza kararında bu hükme yer verilmemişse, hükümlü hakkında tamamlayıcı ceza uygulanamaz. Bu kapsamda, kişinin belirli haklardan yoksun bırakılması, denetim altında tutulması ve müsadere gibi yaptırımların uygulanması mümkündür.

b . Tanığın “zapt”¹⁰ (olayı doğru biçimde hatırlama) yeteneğine itiraz: Burada, tanığın olayın ayrıntılarını veya detaylarını tam olarak hatırlayamadığı, bu nedenle ifadesinin güvenilir olmadığı ileri sürülebilir.

c . Tanığın tanıklık yeterliliğine itiraz: Bu noktada, tanığın zihinsel veya fiziksel sorunları olduğu ve bu sorunların sağlıklı bir ifade vermesine engel teşkil ettiği ileri sürülerek, beyanının delil değeri bakımından geçerli olmadığı savunulabilir.

Cerh eden taraf, tanığın yetersiz olduğunu ortaya koymak için başka tanıklar sunabilir. Buna karşılık, cerh edilen tanık da iddiaları çürütmek amacıyla kendi lehine tanık beyanları veya deliller getirebilir. Bu savunma sürecine “*tadil*” adı verilmektedir. Ancak cerh ve tadil aşamalarında ileri sürülen tanıkların da asgari olarak tanıkta aranan niteliklere sahip olması beklenmekte¹¹ ve böylelikle, adalet ilkesini hayata geçirmeyi amaçlayan yargılama sürecinde, tanıklık kurumunun güvenilirliği ve dürüstlüğü korunmuş kabul edilmektedir.

1.1.2.4. Kendi çıkarı için tanıklık yapmama ve yalan beyanda bulunmama ilkesi

Nisâ Sûresi’nin 135. âyetinde, “*Ey iman edenler! Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine bile olsa, adaleti ayakta tutun; Allah için şahitlik eden kimseler olun*” şeklinde buyrulurken, tanıklık sürecinde kişisel menfaat veya muhtemel zarar kaygılarından uzak, tarafsız bir beyan yükümlülüğü vurgulanmaktadır.

YİK’nin 36. maddesi, şüpheli veya suç ortağının kendi lehine veya aleyhine beyanda bulunamayacağını açıkça belirtir. Suça iştirak eden ya da suçluyu kayırmakla suçlanan kimselere yönelik bu düzenleme, tarafsız bir yargılamanın sağlanması ve çıkar çatışmalarının önlenmesi amacını taşımaktadır. Bununla birlikte, YİK’nin 33. maddesi, hâkimin sanık veya şüphelinin beyanını “*vicdani olarak ikna edici*” bulması durumunda, bu beyanın dikkate alınabileceğine ilişkin bir istisna öngörür. Böylece kanun koyucu, tanıklık kurumunda hem tarafsızlığı hem de gerçeğe ulaşma imkanını gözetir. Aynı şekilde, suçun mağduru konumundaki kişilerin de yalnızca başkalarının haklarının ispatına yönelik tanıklıkları kabul edilebilir. Bu yaklaşım, mağdurların öznel çıkarları uğruna gerçeği çarpıtma ihtimalinin önüne geçmeyi hedefler. Ayrıca YİK’in 27/d fıkrası

¹⁰“Zapt” kavramı, fıkıhta kişinin hâdiseleri doğru hatırlama ve aktarma yeteneğine işaret etmekte olup, bu konuda ayrıntılı bilgi İslam Ansiklopedisi’nin ilgili maddesinde yer almaktadır (Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zabt> , Erişim tarihi: 21.4.2023).

¹¹YİK’nin 53. maddesi, cerh ve tadil aşamalarında tanıklığın yeminle gerçekleşeceğini, tanığın gerekli nitelikleri taşıması gerektiğini ve tanığın tanıklık şartlarını taşımadığı yönündeki cerh iddiasının gerekçesinin açıklanmasının zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.

uyarınca, tanık ile taraflar arasında menfaat ilişkisi ihtimali söz konusu olduğunda, hâkim, tanığın ifadesinin delil değerini takdir yetkisi çerçevesinde değerlendirme hakkına sahiptir.

Yalan tanıklık suçu, yargılamanın sıhhatini doğrudan tehdit eden ve yapısal açıdan farklılıklara sahip önemli bir suç tipidir. Yemen hukukunda, tanığın yalan beyanının mahkeme kararından önce anlaşılması hâlinde üç yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir. Eğer yalan tanıklık, mahkeme kararı verildikten sonra fark edilir ve verilen cezanın süresi üç yıldan fazla ise, tanık da aynı ceza süresine çarptırılabilir. Diğer taraftan, tanık ifadesini geri çekerek (yani daha önce dile getirdiği ifadelerin gerçeğe aykırı olduğunu itiraf ederek) “*tanıklığımı geri aldığımda,*” hâkim, koşullara göre tanığı cezadan muaf tutabilir. Geri dönülemez cezalara (idam, uzuv kesme gibi) ilişkin davalarda, yalan ifadenin hüküm öncesinde ortaya çıkması hâlinde tanığa yedi yıl hapis cezası uygulanabileceği, hüküm verildikten sonra yalan ortaya çıkarsa tanığın da aynı cezaya çarptırılabilmesi düzenlenmiştir. Tüm bu riskleri asgariye indirmek amacıyla, YCMK’nin 356. maddesi, hâkime mahkeme düzeni ve tanık güvenliği bakımından çeşitli yetkiler tanır. Hâkim, uygun görmesi hâlinde mahkeme salonunda bulunmasını sakıncalı gördüğü kişileri dışarı çıkarabilir ve tanıkları baskı altına almaya yönelik girişimleri engellemek maksadıyla, davayla ilgisiz veya mahkemeye faydası olmayan soruların yöneltmesini kısıtlayabilir. Bu şekilde, yargılamada tanıklık kurumunun etkinliği ve doğruluk ilkesi gözetilerek kamu düzeni ve adaletin tesisi hedeflenmektedir.

1.1.2.5. Aleyhine tanıklık yapılacak kişiyle aralarında düşmanlık bulunmaması ilkesi

Mâide Sûresi’nin 8. âyetinde, Allah Teâlâ (cc), “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan bir davranıştır. Allah’a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir” buyurarak, şahitlikte ön yargı ve düşmanlık gibi faktörlerin adaleti zedelemesini yasaklamaktadır.

Burada özellikle vurgulanması gereken husus, söz konusu düşmanlığın yargılama esnasında değil, yargılamadan önce ortaya çıkmış olmasıdır. Tanığın amacı, gerçeği ortaya koyarak adaletin tesisine katkıda bulunmak olduğundan, önceden var olan ve objektifliğini tehlikeye sokabilecek bir husumet ilişkisi, tanıklığın güvenilirliğine gölge düşürebilir. Tanıklık kurumunun en temel ilkelerinden biri olan tarafsızlık, tanığın ifadesinin güvenilirliğini ve doğruluğunu korumak açısından büyük önem taşır.

1.1.2.6. Şüpheli durumunda kendi fiiline tanıklık yapmama ilkesi

Ceza yargılamasında, sanığın savunma hakkını korumak ve “*nemo tenetur*” ilkesi (kimsenin kendisini suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamayacağı prensibi) gereğince, tanık olarak çağrılan bir kişinin aslında şüpheli veya sanık konumunda bulunması ihtimali özenle değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, tanık sıfatıyla ifade verecek kişinin davadaki statüsü (tanık, şüpheli veya sanık) kendisine mutlaka açık bir şekilde bildirilmelidir. Bu bildirim, çağrı kâğıdı aracılığıyla ifade vermeden önce yapılmalı ve kişinin, gerçekte hangi sıfatla dinlendiği konusunda herhangi bir belirsizlik bırakılmamalıdır. Zira, şüpheli ya da sanık olma ihtimali bulunan bir bireyin tanık sıfatıyla ifadeye çağırılması ve bu ifadenin, daha sonra onun aleyhine delil olarak kullanılması, usule ve hukuka aykırı bir uygulama sayılmaktadır (Serur, 2020, s. 548). Böyle bir durumda, kişinin beyanları hukuka aykırı delil niteliği taşıyacak ve yargılamada geçersiz kabul edilecektir. Özellikle, soruşturma makamlarının bir kişiden şüphelendiği hâlde, onu resmî olarak tanık sıfatıyla dinlemesi veya şüpheli konumdaki bir kişiyi polis tarafından tanık olarak çağırıp ifadesine başvurulması, “*hileli yöntem*” olarak değerlendirilmektedir.

Eğer tanık sıfatıyla ifade veren kişi, beyanlarında kendisini ya da başkalarını suçlayıcı nitelikte açıklamalarda bulunursa ve bu ifadeler sonradan o kişinin aleyhine delil olarak kullanılmak veya tutuklama, gözaltı gibi koruma tedbirlerine dayanak teşkil etmek istenirse, elde edilen deliller hukuken sakatlanmış kabul edilir. Bunun temel gerekçesi, bir kişinin fiilen şüpheli konumunda olmasına rağmen, resmî olarak tanık sıfatıyla dinlenmesi suretiyle, sübjektif hakları ve savunma güvencelerinin ihlal edilmiş olmasıdır. Bu ihlalin giderilmesi adına, adil yargılama ilkesi gereğince mahkeme bu delilleri hükümsüz sayabilir. Dolayısıyla, yargılama sürecinin adalet ve dürüstlük ilkesi uyarınca işlemesi için, her kişinin gerçek statüsü doğrultusunda, hakları saklı kalacak şekilde dinlenmesi esastır.

1.1.2.7. Beyan konusuyla ilgili bilgi sahipliği ve hafıza

Tanıklık, esasen bireyin duyularıyla algıladığı olguları yargılama makamına aktarması üzerine kuruludur. Bu nedenle, tanıklık beyanının doğruluk ve güvenilirlik düzeyi, büyük ölçüde tanığın hafızasının ve bilişsel yeteneklerinin sağlıklı olmasına bağlıdır. İnsanın yaşam döngüsü içinde, hafıza ve zihinsel işlevler çocukluk ve yetişkinliğin ilk dönemlerinde gelişim gösterirken, ileri yaşlarda doğal bir gerileme eğilimi sergileyebilir. Özellikle Alzheimer gibi nörodejeneratif hastalıklarda, zihinsel işlevlerin kaybı belirginleşmekte, algılama ve muhakeme kapasitesi ciddi ölçüde sınırlanmaktadır.

El-Şavani (2014, s. 34) Alzheimer hastalığına sahip bireylerin beyanlarının, hafıza ve bilişsel yetilerindeki bozulma nedeniyle yargılama sürecinde güvenilir delil niteliği taşımadığını belirtmektedir. Bu hastalığın etkisiyle, kişinin olayları doğru algılama, değerlendirme ve aktarma kabiliyeti büyük ölçüde sekteye uğramaktadır. Benzer şekilde, zihinsel veya bilişsel yönden işlevselliği yetersiz olan bireylerin tanıklığı, davanın çözümüne katkı sağlamak yerine, yargılamada hatalı sonuçlara yol açma riskini beraberinde getirebilir.

Yemen ispat sisteminde de tanığın ayırt etme gücü ile zihinsel sağlığı, beyanın delil değerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, yaşlılık ve hastalık gibi faktörlerin tanık beyanlarının doğruluğunu etkilemesi halinde, söz konusu ifadelerin ne ölçüde dikkate alınacağı hâkimin takdirindedir. Bu yaklaşım, hem adil yargılanma ilkesine uygun bir süreç yürütmeyi hem de tanığın kişisel koşullarının, tanıklığın dayandığı gerçeği aşındıracak veya bozacak düzeyde olmamasını gözetmektedir.

1.2. Tanıklığın Önemi

Ceza hukuku perspektifinden bakıldığında, suç olgusu planlama, hazırlık ve icra olmak üzere üç temel aşamadan geçmektedir. Fail, işlediği suçun yasadışı ve cezalandırılabilir bir eylem olması nedeniyle, çoğu zaman eylemini gizlemek ve geride herhangi bir iz bırakmamak için çaba harcamaktadır. Buna rağmen, failin tamamen toplumdan soyutlanması veya iz bırakmadan hareket etmesi pratikte çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Bu durum, ceza yargılamasında tanıklığı, en sık başvuru ispat araçlarından biri hâline getirmektedir. Özellikle ceza davalarında, belirti (indirekt) delilleriyle kanıtlanması güç olan maddi vakıalar ve olgular, tanık beyanları aracılığıyla aydınlatılabilmektedir (Mohammed, 2013, s. 15). Ayrıca, niteliği gereği somut bir sonuç doğurmadığı için delillendirmenin güç olduğu suç tiplerinde de tanıklık kritik bir kanıt değeri taşımaktadır. Örneğin, hakaret suçunun ispatında doğrudan delil bulunamayabileceğinden, tanık ifadeleri büyük önem arz edebilmektedir (El-Hammdi, 2019, s. 68). Böylece tanıklık kurumu, ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşma işlevinde kilit bir rol oynamakta ve failin arkasında bıraktığı izlerin tespit ve değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Ceza muhakemesinde ispat, çoğunlukla üç temel boyuta ilişkin tespiti hedeflemektedir: (1) suç tipikliğinin belirlenmesi (yani uyuşmazlık konusuna uygun suç tipinin tespiti), (2) suç failinin veya suç şüphelisinin kimliğinin ortaya çıkarılması ve (3) eylem ile sonuç arasındaki nedensellik bağının kurulması. Dolayısıyla, tanıklık, bu üç unsurun

aydınlatılmasında temel bir rol oynamakta ve ceza muhakemesinin en önemli ispat araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Tanık ifadeleri, iddianamenin desteklenmesi veya çürütülmesi bakımından mahkemeye delil sunma noktasında kilit bir işlev görmektedir. Tanıklar, olayın meydana geldiği yeri, zamanı, koşulları ve diğer önemli ayrıntıları aktararak dava sürecine zaman ve mekân boyutu kazandırır. Bu şekilde olayın yeniden canlandırılması mümkün hâle gelmekte; failin kimliği, fiziksel özellikleri veya kıyafetine dair bilgiler de diğer delillerle veya bilirkişi raporlarıyla desteklenebilmektedir. Yargılama süreci boyunca mahkeme, tanıkların ifadelerini adil bir yaklaşımla almak ve tüm tarafların hukuki güvencelerini korumakla yükümlüdür. Tanıklar, beyanlarını belirli usul kuralları çerçevesinde verir ve bu aşamada tanıklığın delil değeri, beyanın nasıl ve ne koşullarda alındığına bağlı olarak değerlendirilir. Tanık beyanı, kovuşturma aşaması boyunca mahkeme huzurunda sözlü şekilde sunulmalıdır. Eğer bu beyan yazılı olarak sunulursa, “belge” niteliğinde delil olarak kabul edilebilir; ancak klâsik anlamda “tanıklık” sayılmaz. Nitekim, Türk öğretide de “*Ceza muhakemesinde yargılanan uyuşmazlık konusu olayın beş duyu organıyla algılanması ve bu hususların kovuşturma aşamasında mahkeme huzurunda anlatılması, tanıklıktır*” ifadesiyle (Badem, 2021, s. 292) tanık beyanının sözlü ve doğrudanlığa dayalı özelliği vurgulanmaktadır. Tanık beyanlarının mahkeme önünde gerçekleştirilmesi şartı da yine benzer şekilde ifade edilmektedir (Balo, 2009, s. 36).

Öte yandan tanık kavramı ile tanık beyanı kavramlarının birbirinden farklı olduğuna işaret etmek gerekir. Badem (2021, s. 296) “*Tanığın beyanı delildir, kendisi ise delil kaynağıdır*” ifadesiyle, ceza muhakemesinde tanık ile tanık beyanı arasındaki ayrımı çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu ayrıma göre, “*tanık*” bir insan olup, ifadesi delil niteliğindedir. Tanık beyanının yeminle doğrulanması gerekliliği, tanık olma sıfatını yalnızca insana mahsus kılmaktadır. Örneğin, bir polis köpeğinin şüpheliyi havlayarak teşhis etmesi, “*tanık beyanı*” olarak değerlendirilmez. Zira köpeğin beyan verebilmesi, yemin etmesi ve zihinsel süreçleri ile bilişsel değerlendirmelerini aktarması mümkün değildir. Bununla birlikte, köpeğin tepki veya davranışları, soruşturma ve kovuşturma makamları tarafından “*belirti delili*” olarak değerlendirilebilir. El-Şevâribî (2018, s. 5) de bu tür durumlarda, köpeğin havlamasının insan dışı bir varlık tarafından sunulan “*beyan*” olarak görülmeyeceğini, ancak şüphelinin teşhisine dair bir olgu tespiti sürecinde delil değeri taşıyabilecek “*belirtiler*” arasında sayılabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla ceza muhakemesinde yalnızca insanlar tanık olarak beyanda bulunabilir ve yemin edebilir.

İnsan dışı herhangi bir canlı ya da nesneden gelen izlenim veya tepkinin, tanık beyanı olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bunun yerine, yargı makamları bu tür bilgileri bağımsız bir delil kategorisi veya “*belirti delili*” kapsamında inceleyerek olaya dair netlik kazanmaya çalışabilir.

Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcılığı nezdinde alınan tanık ifadelerinin, mahkeme önünde verilen sözlü beyanın yerine geçmediği konusunda literatürde fikir birliği bulunduğu görülmektedir.¹² Zira tanık beyanının, yargı makamı huzurunda ve yeminle alınması temel koşul olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, soruşturma aşamasında savcılık tarafından tutanağa geçirilmiş tanık ifadeleri, yeminli olsa dahi tanık dinleme yerine geçmemekte, kovuşturma evresinde belge delili olarak okunabilmektedir (CMK m. 211).

Cumhuriyet savcısı, ifadesine başvurulması gereken kişileri çağrı kâğıdıyla davet etmekte ve bu kâğıtta, kişinin davadaki konumu açıkça belirtilmektedir. Böylece ifade verecek kimseye pratik anlamda “*tanık*” sıfatı resmen tanınmaktadır. Bununla beraber, soruşturma aşamasında tanık sıfatına sahip olsa dahi, ifadesi ancak yargı makamı huzurunda alınması hâlinde tanık beyanı niteliğini kazanmaktadır. Bu durum, duruşmanın doğrudanlığı ve sözlülük ilkesinin bir gereğidir. Ayrıca belirtmek gerekir ki olayın delili yalnızca tek bir tanığın açıklamalarından ibaret ise bu tanığın duruşmada dinlenmesi zorunludur (CMK m. 210/1). Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez. Demek oluyor ki olayın tek delili olan bir tanığın duruşma dışında alınan beyanlarını içeren tutanağa dayanılarak hüküm kurulması mümkün değildir (Centel ve Zafer, 2018, s.287).

Kovuşturma aşamasında, mahkeme hâkimi şüphelinin mahkûmiyeti veya beraati konusunda vicdani bir kanaate ulaşmak amacıyla tanık beyanlarına başvurmaktadır. Bu bağlamda, tanık ifadelerinin suçla ilişkili somut ve anlamlı bilgiler sunmaya elverişli olması gerekmektedir. Ayrıca beyanların, uyumsuzluğun özneden uzaklaşmaksızın, doğrudan davanın konusuna odaklanması büyük önem taşımaktadır. Aksi hâlde, bu tür ifadelerin yargılama sürecine katkıdan çok zarar verme ihtimali bulunduğu değerlendirilmektedir.

¹²Hâkim huzurunda verilmeyen ifadelerin güvenilirliği ve doğruluğu doğrudan gözlemlenmediği için, bunların mahkemede verilen tanık beyanlarıyla aynı değerde değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. (Değirmenci, 2009, s.78; Özbek vd., 2017, s.185; Turgut, 2009, s.9).

YCMS, ispat ve delil değerlendirilmesi bakımından “*karma yaklaşım*” benimsemektedir. Kanun koyucu hem kanuni delil sistemini hem de ceza yargılamasında uygulanan vicdani delil sistemini kullanmaktadır. Bu doğrultuda, belirli konularda ancak kanunda önceden öngörülen tanık sayısı (*nisap*) veya belirli koşullarda elde edilen deliller aracılığıyla ispat yapılması mümkün görülmektedir.¹³ Öte yandan, YCMS’ye göre tanık beyanı YİK’nin 26. maddesinde “*Tanıklık, yemin ettikten sonra bir kişinin yargı nezdinde, kendisi dışında bir başkasının başka bir kimse üzerindeki hakkına ilişkin beyanıdır*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım, tanıklık kurumunun işlevi ve kapsamına dair yasal çerçeveyi göstermekte olup, yargılama sürecinde tanık beyanlarının hangi şartlar altında kabul edileceğini ortaya koymaktadır.

YİK’nin 41. maddesinde tanıklık nitelikleri şu şekilde belirtilmektedir:

1. Hakkında tanıklık edilecek kişi veya vekilinin huzurunda ve yargı makamları nezdinde gerçekleşmesi.
2. “Eşhedü” kelimesiyle ifadesini bulması.
3. Önünde kapsamlı bir dava bulunması.
4. İspat tanıklığı gerektirmedikçe salt menfi bir içerik taşıyamaması ve gerçeğe aykırı olmaması.

Kural olarak tanıklık, sözlü biçimde gerçekleşmektedir (YİK m. 72). Kanunda öngörülen “*beyan*” tanımına bakıldığında, YCMM düzenlemesinde insan haricindeki varlıkların tanıklık etmelerinin kabul edilmediği anlaşılmaktadır. Yabancı uyruklu veya Arapça bilmeyen tanıklar için mahkeme, tercüman görevlendirmekte ve tanıklık bu yolla sağlanmaktadır (YCMK m. 335). Bir diğer önemli husus, tanığın sağır veya dilsiz olması durumudur. Eğer tanık okuma yazma biliyorsa, mahkeme kâtabi aracılığıyla kendisine yöneltilen soruları yazılı olarak yanıtlayabilmektedir. Ancak tanığın okuma yazma bilmemesi hâlinde mahkeme, işaret dili tercümanı atamakta veya teknolojik araçlardan faydalanarak beyanlarını almaktadır (YCMK m. 337, 338). Bununla birlikte, kanunun hem sağır hem de dilsiz olan tanığın beyanı hakkında özel bir düzenleme yapmadığı görülmektedir. Bu nedenle, konu yargı içtiğinde tartışmalı hâle gelmektedir. Yüksek Mahkeme, sağır ve dilsiz engeli bulunan kişilerin, diğer duyu organlarını ve ayırt etme

¹³YCMK’nin 323. maddesi, ceza yargılamasında ispat araçlarını “tanık beyanı, bilirkişi raporları, ikrar ve belirti” olarak saymaktadır. Yüksek Mahkeme, 05.01.1979 tarihli ve 191 Esas, 700/49K. sayılı kararında, delillerin değerlendirilmesinin “tamamlayıcılık ilkesi” ışığında mahkemenin kanaatine göre şekilleneceğini, bu nedenle hiçbir delilin önceden belirli bir ispat gücüne sahip olamayacağını belirtmektedir.

gücünü korudukları sürece, kendilerini ifade etmek için kullandıkları yöntem aracılığıyla tanıklık yapabileceklerine ve mahkemece bu beyanın kabul edilmesinin hukuka uygun olduğuna hükmetmektedir.¹⁴

Tanığın işaret dili veya başka yöntemlerle yeterli şekilde anlaşılabilirdiği hâllerde, mahkeme takdir yetkisini kullanarak tanıklığın gerçekleşmesini sağlayabilmektedir. İşitme engeli bulunmamasına rağmen dilsiz olan tanık veya ifadesini ‘evet-hayır’ tarzında verebilen bir kimse bakımından, tercüman kullanımına gerek olup olmadığına da mahkeme karar vermektedir (YİK m. 65). Burada dikkat çekmek gerekir ki tercüman, tanıklık sürecinin tarafı ya da mahkeme süljelerinden biri sayılamayacağı gibi, bilirkişilik hükümlerine tabi kılınmaktadır (YCMK m. 335).

Yüksek Mahkeme, tanıklığı, tanığın yargı makamı huzurunda yemin ettirildikten sonra sunduğu sözlü beyana dayanan ve kişinin bizzat gördüğü, duyduğu veya duyularıyla algıladığı olayları aktarması olarak tanımlamaktadır. Kural olarak, YCMK’nin 321. maddesi 2. fıkrasında¹⁵ düzenlenen vicdani delil sistemine göre tanık beyanı değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Ancak had suçları söz konusu olduğunda, YİK’nin 45. maddesinde öngörülen tanıklık yeter sayısı uygulanmakta ve tanığın cinsiyeti, algının hangi duyuya dayandığı ve suçun niteliği gibi hususlar göz önünde bulundurulmaktadır (*tanık tipikliği*).

Buna ek olarak, YCMK’nin 326. maddesinde, “*Duruşma devam ederken, herhangi bir talepte bulunulmasa bile, mahkeme yeni tanıkları dinlemeye, bilirkişi atamaya veya belgeleri ve diğer delilleri incelemeye karar verebilir*” hükmü yer almaktadır. Bu düzenleme, tanık tipikliğinin sağlanamadığı durumlarda dahi vicdani delil sisteminin devreye sokulabileceğini göstermekte ve mahkemeye delil toplama ile değerlendirme sürecinde geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır.

Yemen ceza hukukunda, had suçları bakımından tanıkta aranan nitelikler, dava konusu suçun özelliğine göre farklılık göstermektedir. Özellikle Allah hakkını ilgilendiren kısas ve zina gibi suçlarda, tanığın erkek olması, olayları doğrudan gözlemlemiş olması ve belirli bir tanık sayısının (nisap)¹⁶ sağlanması koşulu aranmaktadır. Bu kurallar, yalnızca

¹⁴YM. 05.01.1979 T., 191 E., 700/49k K.

¹⁵Delillerin değerlendirilmesi, delillerin tamamlayıcılığı ilkesi ışığında mahkemenin kanaatine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla hiçbir delil önceden belirlenmiş bir ispat gücüne sahip değildir.

¹⁶YİK’nin 45. maddesindeki tanıklık yeter sayıları aşağıda gibidir:

1-Zina suçunda: Dört erkek tanığın beyanı.

2-Diğer had suçlarında ve kısasta: İki erkek.

3-Mallar, haklar ve benzeri konularda: İki erkek veya bir erkek ve iki kadının şahitliği kabul edilir. Bunun dışında, kanunla açıkça istisna edilen durumlarda farklı deliller kabul edilebilir. Örneğin, erkeklerin

had suçlarıyla sınırlı bir uygulama alanına sahiptir. Şayet tanık, söz konusu nitelikleri taşımıyorsa veya had cezasına engel teşkil eden başka bir hukuki durum bulunuyorsa, dava had niteliğinden çıkarak ta'zir hükümleri doğrultusunda değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Örneğin yol kesme suçu, öncelikle had kapsamında incelenmekte; ancak iki erkek tanığın bulunmaması veya diğer yetersizlik hâlleri söz konusu olduğunda, hâkim mevcut beyanları ve diğer delilleri delil serbestliği ilkesine göre değerlendirerek, sanık aleyhine ta'zir cezasına hükmedebilmektedir. Bu durumda had cezasının uygulanmasına engel bir durum bulunduğundan, mahkeme olayı ta'zir çerçevesinde ele almakta ve vicdani delil sistemi kapsamında bir karar vermektedir.

Had cezasını engelleyen sebepler, suçun niteliğine bağlı olarak değişmekte ve kanunda her suç için ayrı ayrı düzenlenmektedir. Örneğin, adam öldürme suçunda kısas cezasını engelleyen sebepler ile hırsızlık suçunda had uygulanmasını engelleyen sebepler farklı düzenlemelere tabidir.¹⁷

görmesinin mümkün olmadığı konularda kadınların şahitliği ya da çocukların birbirleri aleyhine olan şahitliği gibi istisnalar bu kapsamda değerlendirilir.

¹⁷Yemen kanun koyucusu, had cezalarının engel nedenlerini açık bir şekilde düzenleyerek, İslam şeriatında belirlenen ispat şeklinin uygulanmasını güvence altına almıştır. Had suçlarında, tanıkta bulunması gereken niteliklerin birinin düşmesi veya eksik olması durumunda dava, olağan usullerle ve genel ceza davalarına ilişkin ilkeler doğrultusunda bakılır.

Hırsızlık suçunda fail, şeriata uygun had cezası gereği sağ elinin bilekten kesilmesiyle cezalandırılır. Ancak fiilinde had cezasını gerektiren şartlar bulunmaması ya da had cezasının, Yemen Ceza Kanunu'nun 299. maddesinde belirtilen sebeplerden biriyle engellenmesi durumunda, fail ta'zir olarak üç yılı aşmayan hapis cezası ile cezalandırılır. Söz konusu maddede had cezasını düşüren sebepler şu şekilde düzenlenmiştir:

1-Hırsızlık eyleminden sonra, mahkeme huzuruna çıkmadan önce çalınan malın mülkiyetinin edinilmesi.

2-Mülkiyet iddiasının muhtemel olması.

3-Mahkeme huzuruna çıkmadan önce çalınan malın değeri nisabın altına düşmesi.

4-Çalınan malın sahibinin mahkeme huzuruna gelmeden önce affetmesi.

Kasten öldürme suçunda ise kısas cezası, mağdurun velilerinin kısas talebinde bulunmaması veya şer'i delilin (tanık tipikliği (iki erkek ve görgü tanığı olmaları)) bulunmaması durumunda uygulanmaz (YCK m.234). Ancak bu durum sanığın cezalandırılmayacağı anlamına gelmez, hâkimin bu durumda serbest delil değerlendirme ilkesine başvurarak bir kanaate varmış ise ta'zir olarak hapis cezası verebileceği gibi idam cezasına dahi hükmedebilmektedir.

Yemen Yüksek Mahkemesi (H) ceza dairesinin 19.07.2008 tarihli ve 98 Esas ve 34913K/1429 sayılı kararında bunun üzerinde durulmuştur: *“Konuya İlişkin Değerlendirme: Mağdurun velileri, sanığın beraatini öngören istinaf mahkemesi kararına itiraz ederek, kararın hukuka aykırı olduğunu ve kanıtların belirsizliği üzerine şekillendiğini ileri sürmüşlerdir. İtirazda, istinaf mahkemesinin gerekçelerinde, sanık Abdülkerim Abdullah Ruhani'nin birinci derece mahkemesinde maktulü öldürdüğünü itiraf ettiğini kabul etmiş, ancak meşru savunma durumunun varlığına ilişkin iddiasını ispat edemediğini belirtmiştir. Buna rağmen, istinaf mahkemesi, basit ipuçlarına dayanarak meşru savunma ihtimalini değerlendirmiştir. Oysa meşru savunma iddiası, açık ve somut delillere dayanmak zorundadır. İstinaf mahkemesi, sanığın bu iddiayı ispat edemediğini belirtmiş ve şüphelerin kesinliği bozmayacağını ifade etmiştir. Ayrıca, olay yerindeki tanıkların sanığın savunma durumunda olmadığını ve maktulün iki kardeşinin sanığın müdahalesine engel olmaya çalıştığını göstermesi, sanığın meşru savunma halinde olmadığını kanıtlamaktadır. Buna rağmen mahkeme, görgü tanığı olmayan kişilerin şahitliklerine dayanarak hüküm kurmuş ve bu durum, Yemen İspat Kanunu'nun 35. maddesine aykırılık teşkil etmiştir. İlgili madde, olay yerinde bulunmayan kişilerin tanıklıklarının geçersiz olduğunu açıkça belirtmektedir. Mahkeme kararında ayrıca, sanığa dört yıl hapis cezası verilmiş ancak hangi suçtan hüküm verildiği ve uygulanması gereken yasal madde belirtilmemiştir.*

YCMK, yargılama sürecinde Cumhuriyet savcısına tanığa yemin verdirme yetkisi tanımadığı için, savcılık huzurunda verilen ifadelerin mahkeme huzurunda gerçekleşen tanıklıktan farklı bir konumda olduğu görülmektedir. Kanun koyucunun benimsediği tanıklık tanımından, tanığin baskı altında bulunma ihtimalinin önüne geçmek amacıyla kovuşturma aşamasında ifadesini değiştirebilmesinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Buna karşın, soruşturma aşamasında savcılık önünde alınan ifadeler yemin içermediğinden, hukuken tanıklık niteliğini haiz bulunmamaktadır. Ayrıca kanun koyucunun, tanığin mahkeme huzurunda bulunmasına engel bir durum var ise, taraflara ve savcılığa haber verildikten sonra tanığin bulunduğu yere gidip dinleme yetkisini mahkemeye tanıdığı (YCMK m. 330) dikkate alındığında, soruşturma aşamasında alınan ifadelerin “*tanık beyanı*” olarak kabul edilmeyeceği yönündeki yaklaşımı açıkça ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar YCMK kapsamında usul yönünden tanıklık niteliğini taşısa da pratik açıdan yemin içermemesi ve kovuşturma sürecinde değiştirilme ihtimali bulunması sebebiyle, söz konusu ifadeler “*ifade*” olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan, YCMM dolaylı tanıklığı tek başına mahkûmiyet kararı verilebilecek bir delil olarak kabul etmemektedir. Kanunda dolaylı tanıklığın kabul edilmemesine dair açık bir düzenleme yer almamakla birlikte, bu husus tartışmalı bir konu hâline gelmektedir. Yüksek Mahkeme, dolaylı tanıklığın kabul edilebilmesi için iki şart öngörmektedir. İlk olarak, dolaylı tanığin asıl tanığı yakından tanınması gerekmekte, bu da gerçekte olayı gören veya duyan kişiyi tespit etmeye bağlı bulunmaktadır. Bu tespit olmaksızın, dolaylı tanık beyanının güvenilirliği ve doğruluğu denetlenemeyeceğinden, tanıklık beyanına başvurulması mümkün görünmemektedir. İkinci olarak, dolaylı tanığin beyanının, davada bulunan diğer belirti ve delillerle desteklenmesi gerekmektedir. Zira, dolaylı tanıklığın temel sorunu, tanığin gerçeğe aykırı veya eksik bilgi aktarmış olup olmadığının ortaya

Bu durum, kararın gerekçe bakımından eksik ve çelişkili olduğunu göstermektedir. Bu çelişkiler, kanunun yanlış uygulanmasına yol açmış ve itirazın kabul edilmesini gerektirmiştir.

Sonuç: Mahkeme şu şekilde karar vermiştir:

1-İtirazların şekil ve esas bakımından kabulüne.

2-İtiraz konusu kararın bozulmasına ve dosyanın yeniden değerlendirilmek üzere istinaf mahkemesine gönderilmesine.

3-Mağdurun velilerinin teminatlarının iadesine.”

Bu arada mahkemenin kararına atıfta bulunarak, tanıkta bulunması gereken niteliklerin sağlanmamasının had (kisas) cezasını düşürdüğü, ancak kasten öldürme suçundaki kastı ortadan kaldırmayacağını belirtmek gerekir. Çünkü kast unsuru, davanın gerektirdiği durumlarda kullanılan suç aletinin niteliğinden delillerle tespit edilebilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Yüksek Mahkeme (H) ceza dairesinin 19.07.2008 tarihli ve 98 Esas ve 34913K/1429 sayılı kararı.

çıkarılamamasıdır. Beyanın doğruluğu büyük ölçüde diğer delil ve belirtilerle uyuşmasına göre değerlendirilmektedir (Serur, 2020, s. 532).

Bundan farklı olarak, asıl tanığın bazı koşullarda bilgilerini üçüncü bir kişiye aktarmasına yönelik “*yükleme hakkı*” düzenlemesi de mevcuttur. YİK’nin 38. maddesine göre, ölüm, ciddi hastalık veya ilgili kişinin yurt dışında bulunması gibi durumlarda mahkeme huzuruna gelmesi mümkün olmayan asıl tanık, iki güvenilir erkeğe bilgilerini aktararak tanıklığını sürdürebilmektedir. Bu hâlde, olay hakkında doğrudan bilgi sahibi olan kişi “*asıl tanık*”, aktarılan bilgilere dayanan kişiler ise “*temsilciler*” olarak nitelendirilmektedir.

1.3. Tanığın Yükümlülükleri ve Hakları

Ceza muhakemesinde ispat, suçun oluştuğunu gösteren delillerin ortaya konulması, söz konusu suçun sanık ile ilişkisinin teyit edilmesi ve ispat konusu eylemin sanığa isnat edilip edilmediğinin araştırılması anlamına gelmektedir. Tanıklık, şüpheli ile suç arasındaki bağlantının (*isnat*), suçun niteliğinin, olgularının, işleyiş biçiminin ve nedensel bağının ortaya çıkarılmasında etkin bir rol üstlenmektedir. Bu yüzden ceza muhakemesinde tanıklık, önemli bir ispat aracı olarak kabul edilmektedir.

Tanıklık, yargı makamlarının gerçeğe ulaşmasına ve sanığın mahkûmiyetinde doğru bir karar verilmesine hizmet etmektedir. Özellikle failer, iz bırakmamaya özen gösterdiklerinden ve bazı suçlar doğası gereği maddi delil oluşturmadığından, tanıklık çoğu zaman delil yetersizliğini tamamlayan veya maddi delillerin bulunmadığı durumlarda hayati öneme sahip olmaktadır (Soniya, 2014, s. 21). Adil yargılama sürecinin sağlanması ve maddi gerçeğin açığa çıkarılması amacıyla tanıklık kamusal bir görev niteliği taşımaktadır. Tanıklık yükümlülüğü, bir devletin vatandaşlık bağından değil, o devletin yargılama yetkisine tabi olmaktan kaynaklanmaktadır (Zafer, 2019, s. 73). Bu nedenle, o ülkede bulunan ve yargı yetkisine tabi olan yerli ya da yabancı herkes, davet edildiğinde tanıklık yapmakla yükümlüdür.

Tanık beyanının, yargılama makamında kanaat oluşturabilmesi için doğru, eksiksiz, dürüst ve güvenilir olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, tanıkların emniyetli bir ortamda, adil ve tarafsız işlem görmeleri sağlanarak hukukun üstünlüğüne uygun bir yargılama süreci garanti altına alınmak istenmektedir. Tanığın serbestçe ve korku duymadan ifade verme hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ifade özgürlüğü ilkesi (AİHS m. 10) ile de bağlantılı görülmektedir (http-3). Tanıkların korunması hem suçla etkin mücadele hem de tanıkların temel haklarını güvence altına alınmalıdır. Bu nedenle,

kanunlar ceza muhakemesi sürecinde tanıkların hak ve yükümlülüklerini düzenleyerek, yargı mercilerinin tanıklarla kurdukları ilişkiye dair sınırları ve usulleri belirgin hâle getirmektedir.

1.3.1. Tanığın yükümlülükleri

1.3.1.1. Hazır bulunma yükümlülüğü

Hazır bulunma yükümlülüğü, hukuk düzenini korumak, adil bir yargılama sürecini yürütmek ve yargılamanın gecikmeden sürdürülmesini sağlamak amacıyla kabul edilmektedir. Kamu yararı gereğince, kanun koyucu duruşmanın mümkün olduğunca tek oturumda tamamlanmasını tercih etmektedir. Bu doğrultuda, kural olarak duruşmaya ara verilmemesi benimsenmektedir (CMK m. 190/1) (Ünver ve Hakeri, 2020, s. 541). Savcı veya mahkeme tarafından çağrılan tanık, belirlenen gün ve saatte duruşmada hazır bulunmakla yükümlüdür. Tanıklıktan çekinme hakkına sahip olanlar dâhil, hiç kimse geçerli bir mazeret göstermeksizin duruşmaya katılmama hakkına sahip değildir (Badem, 2021, s. 301; İnce Tunçer, 2020, s.27).

Ön inceleme aşamasında, polis inceleme yaparken gerektiğinde ifadelerine başvurulacak kişileri çağırabilmekte ve kendilerine ihtiyaç duyulan konuları sormaktadır (2559 sayılı 04.07.1934 tarihli Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (*PVSK*) m. 15).¹⁸ Polis tarafından delillerin toplanması aşamasında tanıklık zorunluluğu söz konusu olmayıp, bu zorunluluk yalnızca Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme çağrısı söz konusu olduğunda geçerli olmaktadır (Ünver ve Hakeri, 2020, s. 263). İfade vermeye veya tanıklık yapmaya çağrı sadece Cumhuriyet savcısı, sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından düzenlenmekte; çağrıya rağmen gelmeyen tanık hakkında zorla getirme kararı verilebilmektedir. Tanığa gönderilen çağrı kâğıdında, belirtilen tarihte gelmemenin sonuçları açıkça bildirilmektedir (CMK m. 43) (Ercan, 2021, s.136).¹⁹

¹⁸PVSK' nın 15. maddesi gereğince polis, yaptığı tahkikat esnasında gerektiği takdirde ifade vermesi gereken kişileri çağırır ve kendilerine gerekli soruları yöneltir. Polis; müşteki, mağdur veya tanık ifadelerini, talep edildiğinde, ilgili kişilerin ikametgâhlarında veya işyerlerinde de alabilmektedir.

¹⁹CMK 43. maddesi: (1) Tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir. Tutukluluk durumlarında tanıklar için zorla getirme kararı verilebilir. Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir ve bunlara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanır .

(2) Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz.

(3) Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir.

Çağrı kâğıdıyla çağrıldığı hâlde duruşmaya katılmayan tanık, cezai yaptırımlara maruz kalabilmektedir (CMK m. 60).²⁰ Bu nedenle, çağrı kâğıdında, tanığın gelmemesi hâlinde zorla getirileceği ve sebep olduğu masrafların kendisine ödetileceği belirtilebilmektedir. Çağrı kâğıdı, tarih ve saati, çağrı gerekçesini (ifade alma, dinleme duruşması vb.), çağrılan kişinin kimlik bilgilerini, davadaki konumunu ve düzenleyen makamın unvan ile mührünü içermektedir.

Her zaman çağrı kâğıdı ile davet yapılmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Tutukluluğun söz konusu olduğu hâllerde, tanığın çağrı kâğıdına gerek olmaksızın doğrudan getirilmesi mümkündür. Mahkeme, duruşma sırasında dinlenmesi gerektiğini düşündüğü kişilerin belirlenen gün ve saatte hazır edilmesini, görevlilere yazılı olarak emredebilmekte veya gerekli görüldüğü takdirde duruşma hazırlığı sırasında çağrı kâğıdı düzenlenmeksizin tanıkların zorla getirilmelerine karar verebilmektedir (CMK m. 43/3). Uygulamada, tanıklar duruşmaya genellikle çağrı kâğıdıyla davet edilmektedir. Bununla birlikte, yargılamanın çabuklaştırılması amacıyla faks, telefon veya e-posta gibi iletişim araçları da kullanılabilmektedir (Ercan, 2021, s.136). Ancak bu yöntemlerin ispat gücü daha zayıf olduğu için, söz konusu iletişim araçlarıyla yapılan çağrılara uymayan tanıklar hakkında zorla getirme gibi hukuki sonuçların doğabilmesi tartışmalı olabilmektedir (CMK m. 43/2) (Ünver ve Hakeri, 2020, s. 262).

Çağrı kâğıdı ile davet edilen ve duruşmaya gelmeyen tanığa, çağrı kâğıdında zorla getirilme ihtarı yapılmış olması gerekmekte; tebligatın usulüne uygun yapıldığı da belgelendirilmelidir. Tanık, bu ihtarla rağmen duruşmada hazır bulunmadığında, zorla getirilmesine karar verilmektedir (Badem, 2021, s. 301). Tebligat sırasında, kişinin adreste bulunmaması veya belgeyi imzalamayı reddetmesi durumunda, bu hususlar tutanakla kayıt altına alınmakta ve gerekli yerlere (kolluk birimi, muhtarlık vb.) bilgi verilmektedir.

Hastalık, engellilik, giderilmesi mümkün olmayan başka bir neden veya tanığın ikametgâhının mahkemenin yargı çevresi dışında bulunması gibi hâllerde, mahkeme naip ya da istinabe yoluyla dinleme kararı verebilmektedir (CMK m. 180). Gerekli görüldüğünde, tanığın bulunduğu yere gidilerek beyanının alınması da gündeme

²⁰Belirtmek gerekir Cumhurbaşkanı bakımından istisnai bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre; Cumhurbaşkanı, tanıklık yapmaya çağrılırsa bu isteğe cevap vermek zorunda değildir, tanıklığın hem hazır bulunma hem de tanıklıkta bulunma yükümlülükleri konusunda ve tanıklık yapıp yapmayacağı hakkında takdir yetkisi vardır, tanıklık yapmak istemesi durumunda ise ifadesi konutunda alınabilir ya da yazılı olarak gönderebilir (CMK m. 43/4).

gelebilmektedir (Toroslu ve Feyzioğlu, 2019, s. 210). Bu durumda tanık, mazeretini mahkemeye bildirir; mazeretin haklı görülmesi hâlinde yeni bir çağrı kâğıdı düzenlenmekte ve tanığa para cezası ile gider sorumluluğu yüklenmemektedir. Buna karşılık, zorla getirilen tanık, gelmemesi için geçerli bir sebep olduğunu sonradan öne sürüp kanıtlarsa, aleyhine hükmedilen masraflar kaldırılmaktadır (CMK m. 44).

Yemen Ceza Muhakemesi, tanıklığı dinsel ve kamusal bir görev olarak nitelendirmekte, bu nedenle tarafların veya yargılama makamının çağrısı üzerine tanığın belirlenen gün ve saatte hazır bulunmasını istemektedir. YCK 182. maddesi uyarınca, tanığın bu görevi yerine getirmemesi hâlinde mahkeme kararıyla 5000 Yemen riyaline kadar para cezası öngörülmektedir.

YCMK'nin 63-65. maddeleri uyarınca tanık, soruşturma aşamasında kolluk görevlileri sonrasında ise Cumhuriyet savcılığı veya mahkeme tarafından iki nüsha hâlinde düzenlenen çağrı kâğıdı ile mübaşir, polis memuru veya kamu görevlisi vasıtasıyla davet edilmektedir.²¹ Çağrı işlemi, hafta içi 06.00-18.00 saatleri arasında yapılmakta; hafta sonu ve resmî tatillerde kural olarak çağrı yapılmamaktadır. Ancak, zorunlu hâllerde, mahkeme başkanının onayıyla bu süreler dışında da çağrı mümkün olmaktadır ((40) sayılı 2002 tarihli Yemen Mahkeme Usulleri Kanunu m. 40).

Çağrı kâğıdı, aslı imzalanarak veya parmak basılarak teslim alan kişiye ulaştırılmakta, fotokopisi ise tanığın dosyasında saklanmaktadır (YCMK m. 67). Tanık, adreste bulunmuyorsa, çağrı durumunu, yapıldığı zaman ve yöntemi açıklayan bir tutanak düzenlenmekte; bu belge tanığın yakını, hısımlığı bulunan kişi veya ev sahibi tarafından imzalanmakta, tanık imzadan ya da teslim almaktan kaçınırsa görevli ile iki tanık tarafından imza altına alınıp tanığın bağlı olduğu polis müdürlüğüne teslim edilmektedir (YCMK m. 66).

Tıpkı Yemen Ceza Muhakemesin 'de olduğu gibi, tanığa duruşma zamanı en az yirmi dört saat önceden bildirilmesi gerekmektedir. Suçüstü veya seri yargılama usulü söz konusu olduğunda, kolluk kuvvetleri veya kamu görevlisi, tanığı sözlü olarak herhangi bir zaman diliminde çağırabilmektedir (YCMK m. 327).²² Tanık beyanı, ceza davalarında ispatın

²¹YCMK'nin 61. maddesine göre; Mahkeme, savcılık ve adli kolluk görevlileri, kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde ve durumun gereğine göre, soruşturma veya tahkikat için herhangi bir kişinin huzura getirilmesini emredebilir.

²²YCMK'nin 327. maddesine göre; Tanıklar, Tanıklar, tarafların talebi üzerine, duruşmadan en az yirmi dört saat önce (mesafe süresi hariç), mübaşirlerden biri veya kolluk görevlilerinden biri aracılığıyla duruşmaya çağrılır. Ancak, suçüstü haller veya seri yargılama usulüne tabi suçlar söz konusu olduğunda, tanıklar herhangi bir zamanda, hatta sözlü olarak, kolluk görevlilerinden biri aracılığıyla çağırılmaktadır.

ana yollarından biri olduğundan, savcılık tanık ifadelerini aldıktan sonra hangilerinin mahkeme huzurunda dinlenmesi gerektiğine veya hangilerinden vazgeçilebileceğine karar vermektedir.²³ Bu değerlendirme, tanıkların verdiği bilgilerin değerine ve güvenilirliğine göre yapılmakta olup, tanığın sanık tarafından gösterilmiş olması, ifadesinin davaya katkısı olmadığında, savcının bu tanıktan vazgeçmesine engel oluşturmamaktadır (YCMK m. 166).

Ayrıca, YCMK'nin 68. maddesi uyarınca, çağrıya rağmen gelmeyen tanık hakkında savcı, zorla getirme kararı alınmasını talep edebilmektedir. İddianamesini hazırlayarak sulh ceza hâkimine başvuran savcılık, bu tanığın neden gelmediğini değerlendirmekte ve çağırmanın usulüne (YCMK m. 66, 69) uygun yapıp yapılmadığını incelemektedir.²⁴ Eğer tanığın ilerleyen aşamalarda tekrar hazır bulunmasına gerek duyulursa, tarih ve saati kendisine bildirmektedir (YCMK m. 69). Kovuşturma sürecinde ise mahkeme, tarafların tanık çağrı taleplerini kolluk veya tebligat görevlileri aracılığıyla yerine getirmekte²⁵, davayla ilgili bilgi sahibi olan ve duruşmaya gelen kimseleri dinlemektedir (YCMK m. 331).

Mahkeme, ertelenen bir duruşmada tarafların tanıkları için yeni tarih ve saat belirlemekte, bu bildirim kararı doğrultusunda taraflara yapılmış sayılmaktadır (YCMK m. 328). Tanığın geçerli bir engel hâli varsa, hâkim taraflara bilgi vererek tanığın ifadesini bulunduğu yerde alma yetkisine de sahiptir (YCMK m. 330; YİK m. 64). Bunun yanı sıra, 20 sayılı 1998 yılı Başsavcılığın Cumhuriyet savcılığına verilen talimata ilişkin kararın (BCTK) 402 ve 403. maddeleri, diplomatik alanda çalışan yabancı uyruklu kişilerin diplomatik dokunulmazlıkları bakımından tanıklık görevine getirilen sınırlamaları düzenlemektedir. Suçun tarafı olmadıkları sürece, çağrılmaları zorunlu görülen hâllerde

²³Ayrıca Kanun cumhuriyet savcılığına, olaya şahit olan, mağdur veya polis tarafından hazırlanan delil toplama raporlarında adı geçen veya adı geçmeyen kişilerden hangilerinin beyanının alınmasının gerekli olduğunu değerlendirme yetkisi vermiştir (YCMK m. 165). Böylelikle soruşturma aşamasında savcının tanıkların dinlenip dinlenmeyeceğini takdir yetkisi saklı tutulmuştur. Savcının bu kapsamda mağdurun iddialarını destekleyebileceğini veya şüphelinin üzerinde var olan şüpheyi çürütebileceğini düşündükleri tanıkları soruşturma aşamasında çağırma hakkı bulunmaktadır.

²⁴Tanık ikinci duruşmada gelmiş ise mahkeme huzuruna gelmemesinin haklı gösterecek yeterli sebebi sunması gerekmektedir. Böylelikle mahkeme, savcılık iddiasını dinlendikten sonra tanığı para cezasından muaf edebilir (YCMK m.68).

²⁵Mahkeme, dava taraflarına ispat taleplerini sunma haklarını hatırlatır. Adil yargılama ilkeleri ve maddi gerçeğe ulaşmaya yönelik dayanışma gereği bu taleplerin karşılanma yükümlülüğü vardır. Talepler delillerin tartışılması ve savunma sonuna kadar iletilebilir (YCMK 325). Bir tarafın talebini geç sunması durumunda mahkeme tüm tarafların hazır bulunmaları için duruşmayı erteler. Bu yönde kandırma ve geciktirme amaçlı eylemlerin önüne geçmek için bu durumda sunulan talepleri karşılamak konusunda mahkemenin takdir yetkisi bulunmaktadır. (YCMK 333).

savcının, bu kişilerin resmî statüsü ile suç arasındaki bağlantıyı ortaya koyarak talebini Cumhuriyet başsavcılığına iletmesi gerekmektedir (BCTK m. 403).

1.3.1.2. Beyanda bulunma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü

Tanığın, duruşmada hazır bulunma yükümlülüğünü yerine getirdikten sonra bir diğer önemli sorumluluğu da “*beyanda bulunma*” yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi sırasında, yargı makamları tanığın şahsına saygı göstermekle ve onu her türlü baskı veya yönlendirmeden uzak tutmakla yükümlüdür (El-Şavani, 2014, s. 89). Tanığın ifadesi alınmadan önce, kendisine sanık gösterilir; sanığın duruşmada hazır bulunmaması hâlinde ise sanığın kimliği açıklanır (Badem, 2021, s. 306). Ardından, tanığa doğruyu söylemesinin önemi ve tanıklık görevinin ciddiyeti hatırlatılır. Tanık, beyanlarının gerçeğe aykırı olması hâlinde yalan tanıklık suçundan cezalandırılabileceğini ve mahkeme başkanının izni olmaksızın duruşma salonunu terk edemeyeceğini bilmek durumundadır (İnce Tunçer, 2020, s.28).²⁶

Beyanda bulunma yükümlülüğü, tanığın suç hakkında bildiklerini bütün ayrıntılarıyla, eksiksiz ve doğru şekilde aktarmaya hazır olmasını gerektirir. Ceza muhakemesi sistemi uyarınca, tanığın susma hakkı bulunmamaktadır; bu hak sadece sanığa tanınmıştır. Bununla birlikte, suç ortağı konumundaki bazı tanıkların, belirli koşullar altında susma hakkına sahip olduğu istisnai durumlar ortaya çıkabilir. Tanık, ifade verirken olayın bir kısmını “*hatırlamadığını*” ileri sürerse, kendisine soruşturma veya kovuşturma aşamasında alınan önceki beyanları hatırlatılır (CMK 212). Ayrıca, önceki ifadeleriyle çelişen beyanları ortaya çıktığında, çelişkiyi gidermek amacıyla daha önce alınan ifade tutanakları okunur (CMK 213). Bu uygulama, tanığın doğru ve eksiksiz ifade vermesini sağlamaya yöneliktir.

Tanıklar, TCMM’de kural olarak beyan vermekle yükümlüdür. Ancak belirli hâllerde tanıklıktan çekinme hakları mevcuttur (CMK 45, 46, 47). YCMS’de ise bu hak, Türk hukukundan farklı olarak, sadece avukatlar ve bazı kamu görevlileri gibi sınırlı kesimlere tanınmıştır (YCK m. 258; Avukatlık mesleğine ilişkin düzenlemeler m. 75). YCMK’da tanıklıktan çekinme hakkına dair açık hükümler yer almamakla birlikte, ilgili meslek yasaları veya özel düzenlemeler çerçevesinde bu hak tanınabilmektedir.

²⁶Tanığa görevinin önemini bildirme ile ilgili CMK 53. maddesi birinci fıkrasında şu şekilde belirtilmiştir. Tanığa; a) Dinlenmeden önce, gerçeği söylemesinin önemi, b) Gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, c) Doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, d) Duruşmada mahkeme başkanı veya hâkimin açık izni olmadan mahkeme salonunu terk edemeyeceği, anlatılır.

Öte yandan, Yemen kanun koyucusu, her tanığa “*Beyanını geri çekme hakkı*” tanımaktadır. Tanık, yargılama sürecinin herhangi bir aşamasında, mahkeme huzurunda yemin ettikten sonra verdiği beyanın gerçeğe aykırı olduğunu anladığında ya da aktardığı olgusal detaylardan emin olmadığında, bu beyanı geri çekebilmektedir (YİK m. 50, 52).²⁷ Bu düzenleme, yargılamanın maddi gerçeğe ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla tanığa ikinci bir düşünme fırsatı tanımaktadır. Buna ek olarak, tanığın dava açısından gerekli olduğu hâllerde, kişinin tanık olarak dinlenebilmesi için gereken koşullar (*ayırt etme gücü, tarafsızlık gibi*) hakkında şüpheler ortaya çıktığında, mahkeme tanığın “*tanık statüsünü*” takdir yetkisi çerçevesinde inceleyebilir. YİK’nin 27. maddesi (D, E ve V fıkraları) düşmanlık, kendi lehine çıkar sağlama veya kendini zarardan koruma gibi durumların tanıklığı engelleyen sebepler olduğunu belirtmektedir. Bu hüküm, akraba tanıkların beyanlarının objektifliğinin kolaylıkla sorgulanmasına yol açar. Savunma makamı çoğu zaman, tanıklığın taraflılık veya kayırma barındırdığı iddiasıyla itiraz edebilmektedir. Ancak bu hususta nihai karar mahkemeye aittir. Mahkeme, beyanın diğer delillerle desteklenip desteklenmediğini veya doğruluk ihtimalini değerlendirerek tanığın ifadesini kabul veya reddeder (YİK m. 67).²⁸ İstisnai hâllerde (örneğin, suçun bizzat tanık veya yakını üzerinde işlenmesi veya tanığın suçun tek delili olması gibi) tanıkla sanık arasındaki akrabalık bağı, tanıklık yapılmasına engel teşkil etmemektedir (Serur, 2020, s. 226).

YİK’nin 37 ve 38. maddeleri, ağır hastalık, ölüm gibi giderilmesi mümkün olmayan nedenlerin varlığında tanığın ifadesini iki erkeğe aktararak tanıklığını sürdürmesini

²⁷YİK m. 50: Tanığın ifadesini geri çekmesi, hükümden önce veya sonra mümkündür. Tanık, “Beyanımdan vazgeçiyorum” veya “İfademin yanlış olduğunu kabul ediyorum” diyerek bunu beyan edebilir. Hükümden sonra beyanın geri çekilmesi mutlaka beyanı dinleyen mahkeme önünde yapılmalıdır. Hükümden önce ise beyanın mahkeme dışında da geri çekilmesi mümkündür. Bu halde mahkeme bu ifadeye dayanarak hüküm veremez.

Tanığın ifadesini geri çekmesinin sonuçları şu şekildedir:

A- Hükümden Önce Geri Çekme: Beyan üzerine hüküm verilmez. Hüküm verilmişse, geçersizdir. Eğer geri çekme, hâkimin huzurunda olmuşsa, hâkim sorumluluğu tutulabilir.

B- Hükümden Sonra Geri Çekme: Sanık, hükmün yeniden incelenmesini talep edebilir. Mahkeme kararı iptal ederse, tanık: Geri alınamayan ve uygulanmış kararların maliyetlerini tazmin eder ve yalan tanıklık suçundan cezalandırılır.

C- Hudud ve Kıyas suçlarında: Eğer iptal edilen hüküm, hudud veya kıyas içeriyorsa, tanık: Maddi tazminat öder (kan parası). Ancak, bilerek yalan ifade verdiğini kabul ederse, aynı cezaıyla çarptırılır.

D- Davacının Yemin Ettiği Durumlar: Tanığın beyanı, davacının yeminine dayanıyorsa ve hüküm iptal edilirse, tanık, hudud ve kıyas dışında hükmedilen miktarın yarısını tazmin eder.

²⁸YİK madde 67: Mahkeme, tanığı ismi, soyadı, mesleği, yaşı, ikametgahı ve herhangi bir tarafla akrabalık, evlilik bağı, mesleki ilişki veya arkadaşlık ilişkisi olup olmadığını sorma yetkisine sahiptir.

mümkün kılmaktadır (*Yükleme hakkı*).²⁹ Böylece, tanığın fiziksel olarak mahkemede hazır bulunamadığı durumlarda da beyanda bulunması sağlanmaktadır.

Kovuşturma aşamasında tanığın bizzat hazır bulunması temel bir kural olup, çoğunlukla sanık huzurunda ifadenin verilmesi gerekmektedir. Ancak olağanüstü hâllerde, soruşturma safhasında alınan beyanlar duruşmada okunmak ve tartışılmak suretiyle kullanılabilir (YCMK 355/1).³⁰ Hâkim, önceki ifadesiyle yeni beyan arasındaki olası çelişkileri tespit etmek amacıyla zabıt kâtibine çelişkili noktaları kaydettirir ve tanıktan açıklama ister (YCMK 355/2).³¹ Tanığın duruşmada hazır bulunmaması, savunma tarafından bu beyanın doğruluğunun sorgulanmasını güçleştireceğinden, olağanüstü bir gerekçe olmadığı sürece soruşturma aşamasında alınan ifadenin delil değeri kısıtlı kabul edilir (El-Şevâribî, 2018, s. 17; Badem, 2021, s. 301).

Yargılama, herhangi bir sebeple ertelendiğinde veya netleştirilmeyen konular için tanık yeniden çağrıldığında, tanığın önceki ifadesini değiştirme veya ek bilgiler sunma ihtimali bulunmaktadır. Bu durumda, tanığa yeniden yemin edilmesi kural olarak gerekmez; fakat mahkeme gerekli gördüğünde yemini tekrarlatılabilir. Bu bağlamda Yemen hukukunda tanığın bilgi vermekten veya yemin etmekten haksız şekilde kaçınması, 5.000 Yemen Riyalini geçmemek üzere para cezasına tâbidir (YCK m. 182). Tanık, duruşma sona ermeden önce bu tutumundan vazgeçerse, cezadan muaf tutulabilir. Bu düzenleme, tanığın doğru ve eksiksiz ifade vermesini teşvik ederken, yargılama sürecinin hızlanmasına da katkıda bulunmaktadır.

Ceza muhakemesinde tanıklık, gerçeğe ulaşma ve adaletin sağlanması bakımından son derece büyük bir değer taşımaktadır. Ancak tanık, kasıtlı ya da kasıtsız biçimde gerçeğe aykırı beyanlar verebilir (İnce Tunçer, 2020, s.23). Görmediği veya bilmediği olayları uydurarak kendisi de bu anlatıya inanabilir, olayı yanlış yorumlayabilir ya da başka birinin etkisiyle gerçekte tanık olmadığı unsurları görmüş gibi anlatabilir. Ayrıca,

²⁹YİK madde 37: Hudud ve kısas dışında, tanık iki adil erkeğe beyanının aktararak tanıklığı yükleme aracılığıyla yapabilmektedir. Bu kişiler, tanığın beyanına tanıklık ederler ve tanık asıl tanık olarak kabul edilir, diğerleri ise yan tanıklardır. Yükleme, tek tanıkla yapılmaz.

YİK m. 38: Şu durumlarda yükleme kabul edilir:

1- Bir kişinin, hayattayken beyanını başka birine yüklemesi.

2- Bir kişinin, hastalık veya benzeri sebeplerle mahkemeye gelememesi durumunda tanıklık yapılması.

³⁰YCMK m. 355: 1- Mahkeme, tanığın herhangi bir sebeple dinlenememesi veya sanık ya da savunma avukatının kabul etmesi hâlinde, tanığın ön inceleme sırasında, soruşturma tutanağında ya da bilirkişi önünde verdiği ifadelerin okunmasına karar verebilir.

³¹Mahkeme, davanın çözümüne katkı sağlayacağı düşünülen durumlarda veya tanık beyanının çok sayıda tarih ve rakam içermesi hâlinde, takdir yetkisini kullanarak tanığın ifadesini yazılı olarak sunmasına izin verebilir (YCMK 265, YİK 72).

duyumlarını kendi yorumlarıyla harmanlayıp doğruymuş gibi sunması da mümkündür (Nas, 2016, s.87-88). Tüm bu durumlar, tanığın bilerek veya bilmeyerek yalan tanıklık yapabileceğini göstermekte ve adaletin gerçekleşmesini ciddi biçimde tehlikeye atabilmektedir (Ünver, 2016, s.188).

Tanıklığın değeri, bir yönüyle de toplumun ahlâk anlayışı ve bireylerin ahlaki disiplin düzeyiyle ilgilidir. Öyle ki, bazı kişiler tanıklıklarını maddi kazanç karşılığı veya farklı pazarlıklar uğruna sunarken, bazıları ise tamamen gerçeği çarpıtarak ciddi yargı hatalarına neden olabilir. Bu çerçevede, suçun faili gizlenebildiği gibi, suçun failleri hakkındaki bilgilerin saklanması veya yanlış aktarılması da mümkün hâle gelebilmektedir (İnce Tunçer, 2020, s.120). Dolayısıyla, tanığın iyi niyetli ve doğruyu söyleyeceği ilkesi kabul edilse bile, gerçeğe aykırı beyanlar verildiğinde hem yargının amacına hem de toplumun adalet beklentisine zarar verilebileceği açıktır. Bu nedenle, duruşmaya çağrılan tanığa, öncelikle kimlik ve iletişim bilgileri sorulmaktadır. Hâkim, tanığın güvenilirliğini ve ayırt etme gücünü belirlemek amacıyla; sanıkla veya mağdurla olan ilişkisine, eğitim düzeyine, sabıka kaydına, varsa benzer bir suçun mağduriyetini yaşamış olup olmadığına yönelik sorular sorabilmektedir (Turgut, 2010, s. 26). Tanığın soruşturma evresinde kimliğini doğru beyan etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Aksi durumda, Soruşturma veya kovuşturma aşamasında yasal bir sebep olmaksızın tanıklık yapmaktan kaçınan kişi hakkında, yargılama giderlerini ödetme ve üç aya kadar disiplin hapsi verme yaptırımları öngörülmektedir (CMK m. 60). Soruşturma aşamasına hazırlık niteliğinde olan ön soruşturma aşamasında ise Kabahatler Kanunu'nun 40. maddesinde düzenlenen yaptırımlar uygulanmakta; gerçeğe aykırı beyanda bulunan ya da kimlik bilgisini açıklamaktan kaçınan kişi, gözaltına alınarak derhâl Cumhuriyet savcısına bildirilmektedir (Toroslu ve Feyzioğlu, 2019, s. 213).

Tanık, olayı ilgilendiren sorulara bilgisi dâhilinde cevap vermekle yükümlüdür. Bilmiyorum veya orada değildim gibi ifadelerle bilgisinin olmadığını beyan eden tanık, sonraki aşamada bu konuda gerçekte bilgi sahibi olduğunun anlaşılması hâlinde, yalan tanıklık suçundan sorumlu tutulabilmektedir (Toroslu ve Feyzioğlu, 2019, s. 27). Yalan hem olumlu hem de olumsuz fiillerle işlenebilir (Nas, 2016, s. 112). Tanığın beyanını verirken cevap vermekten kaçınması, yani bilgi saklaması veya bilmiyormuş gibi cevap vermesi durumlarda fillinden davanın bir tarafına zarar verme niyeti taşıyıp taşımadığı önemli bir husustur. Böyle bir değerlendirme tanığın gerçeği saklama veya çarpıtma davranışından caydırmak ve yargılama sürecini olabildiğince şeffaf kılmaktır.

YCMK’de polis tarafından yürütülen ön inceleme aşamasında, delil toplama tutanağının tanık ve soruşturmacı tarafından imzalanması zorunluluğu getirilmiştir (YCMK 92). Buna karşın, tanık ifadesi sırasında, kolluğun zorla imzalatma veya baskı uygulama hakkı bulunmamaktadır. Soruşturma aşamasında tanıklar ayrı ayrı dinlenmekte; savcılık, gerekli görüldüğü takdirde tanıkları birbirleriyle veya şüpheliyle yüzleştirerek ifade tutanaklarını derinleştirebilmektedir (YCMK 167-168).

Kovuşturma aşamasında ise mahkeme, tanığa adı, soyadı, ikametgâhı, mesleği ve vatandaşlık bilgileri ile sanık veya şüpheliyi önceden tanıyıp tanımadığı gibi hususlarda sorular yöneltmektedir (YCMK 354/A; YİK 67). Gerekli görülürse, tanığın sanıkla olan ilişkisi (hısımlık, iş ortaklığı vb.) de sorgulanmakta, ardından tanığa doğruyu söyleme yükümlülüğü hatırlatılmakta ve yemin ettirilmektedir.³² Bu noktada, tanığın yükümlülüklerine ilişkin kuralları bir bütün hâlinde ele almak gerektiği söylenebilir. Tanık, öncelikle duruşmaya gelerek kimliğini gerçeğe uygun şekilde beyan etmek, bildiklerini doğruca söylemek ve yargılama makamınca yöneltilen sorulara dürüstçe cevap vermek zorundadır. Bu yükümlülüklerini ihlâl etmesi hâlinde tanık hakkında disiplin hapsi kararı verilebileceği gibi yalan tanıklık suçu nedeniyle cezai sorumluluğu da bulunmaktadır. Tüm bu hükümler, adil yargılama ve maddi gerçeğe ulaşma hedefi doğrultusunda tanığın beyanlarının güvenilirliğini sağlama amacını taşımaktadır.

1.3.1.3. Yemin etme yükümlülüğü

Bir kişi, suçla ilgili gerçeği öğrenmesinin ardından bunu saklama hakkına sahip değildir; aksine, gerçeğin ortaya çıkmasına hizmet etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Yemin, tanığın bildiklerini dürüst ve eksiksiz şekilde aktarmasını sağlayan güçlü bir psikolojik etki yaratmaktadır. TCMM’da tanığa yemin ettirme yetkisi mahkemenindir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tanığa yemin ettirebilir (CMK m. 54). Tanığın hukuka uygun bir sebep olmaksızın yeminden kaçınması veya reddetmesi hâlinde, savcılık sulh ceza hâkimine başvurarak tanığın savunmasını aldırabilir ve üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi uygulanmasına karar verilebilir (CMK m. 60/2). Kolluk görevlileri ise tanığa yemin ettirme yetkisine sahip değildir (CMK m.54). Bu düzenleme, tanığın yalan

³²Tanıklık işlemi esnasında savcılık, katılan ve malen sorumlu tarafından sırasıyla soru yöneltilebilmekte; hâkim, konuyla ilgisiz, yönlendirici veya tehdit niteliğindeki soruları reddetme yetkisine sahiptir (YCMK 356; YİK 69-70). Buna ek olarak, YCK’nın 181. maddesi ‘‘Hedefine ulaşmadan başkasını beyanda bulunmamaya veya yalan beyanda bulunmaya ikna etmek için cebir veya tehdit kullanan, herhangi bir hediye veya menfaat teklif eden veya buna benzer bir şey vaat eden kişi, bir yıldan fazla olmamak üzere hapis cezası ile veya para cezasıyla cezalandırılır. Bu hüküm, bilirkişi ve tercüman için de geçerlidir’’ tanığın doğruyu söylemesini engellemeye veya onu başka şekilde etkilemeye teşebbüs eden eylemleri ‘‘tanık etkileme suçu’’ kapsamında düzenlemektedir.

beyan vermesini engellemek, ifadesini içsel ve dışsal etkilerden arındırmak amacıyla getirilmiştir. Yemin, tanığın üzerinde caydırıcı bir etki yaratmakta ve vicdani sorumluluğunu artırmaktadır. Yargılama sürecinde yeminin kovuşturma aşamasında gerçekleştirilmesi, tanık üzerindeki psikolojik etkiyi güçlendirebilmektedir.

Tanığın yeminden haklı bir gerekçesi olmaksızın kaçınması durumu CMK'nın 60. maddesi ile düzenlenmiştir. Kanun bu durumda iki tür tedbir öngörmektedir: İlk olarak, yeminden kaçınma nedeniyle doğan yargılama giderleri tanıktan tahsil edilebilir. İkinci olarak, tanık zorla yemine sevk etmek amacıyla disiplin hapsine tabi tutulabilir. Disiplin hapsi kararına karşı itiraz hakkı saklı olup, tanık yükümlülüğüne uygun davranırsa serbest bırakılmaktadır (Şahin ve Göktürk, 2018, s. 41). Bu mekanizma, tanığı bir an önce yemin edip doğruyu söylemeye teşvik eden bir güvence işlevi görmektedir. Tanıklar, önce kimlikleri tespit edildikten sonra yüksek sesle tekrar ederek veya metni okuyarak yemin ederler. Sağır ya da dilsiz tanıkların ise okuma yazma biliyorlarsa yemini yazarak ve imzalayarak, okuma yazma bilmiyorlarsa işaret dili veya tercüman aracılığıyla yemin etmeleri öngörülmüştür (CMK m. 55, 56). Kural olarak tanıklar, beyanlarını sunmadan önce ayrı ayrı yemin eder. Eğer bir kişinin tanık sıfatıyla dinlenmesinin uygun olup olmadığı konusunda tereddüt varsa, yemin beyan sonrasına bırakılabilir (CMK m. 54/1). Tanık sıfatı netleştğinde ise CMK m. 55'te belirtildiği biçimde “*Bildiğimi dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim*” ifadesiyle yemin tamamlanır. Yakın akrabalık, evlilik gibi nedenlerle tanıklıktan çekinme hakkına sahip kişilerin (CMK m. 45) tanıklık yapmaya karar vermeleri hâlinde, yemin edip etmeyeceklerini hâkim takdir edebilmektedir (CMK m. 51).

15 yaşını doldurmamış olanlar veya ayırt etme gücüne sahip olmayanlar, yeminin mahiyetini kavrayamayacakları gerekçesiyle yeminli tanık olarak dinlenemezler. Aynı şekilde, soruşturma ya da kovuşturma konusu suça iştirak etmek, suçluyu kayırmak veya suç delillerini değiştirmek, gizlemek gibi bir fiilden şüpheli, sanık veya hükümlü konumunda olan kişiler de yeminli tanık sıfatıyla dinlenemezler (CMK m. 50). Bu kişilerin beyanlarının kural olarak “*tanıklık*” şeklinde değerlendirilemeyeceği ve bu nedenle yemin vermeye yeterli olmadıkları kabul edilmektedir (Balo, 2009, s. 63). Uygulamada, daha sonra sanık olma ihtimali bulunan kişilerin de soruşturma aşamasında “*tanık*” sıfatıyla dinlenmesi önerilmemektedir (Ünver ve Hakeri, 2020, s. 270) çünkü bu durum “*nemo tenetur*” ilkesiyle çatışabilmektedir. Dolayısıyla, söz konusu beyanların dikkatli değerlendirilmesi ve yalan beyan ihtimalinin her zaman göz önünde tutulması

gerekmektedir. Soruşturma veya kovuşturma aşamasında yemin etmiş bir tanığın, daha önce ifade verdiği bazı konular hakkında yeniden ifade vermesi gerekirse, tanığa tekrar yemin ettirilmesi gerekmez. CMK m. 57 uyarınca, tanığın önceden ettiği yemin kendisine hatırlatılmakla yetinilir.

YCMK’de, kolluk tarafından yürütülen ilk inceleme sırasında tanığa yemin ettirilmesi kural olarak öngörülmemiştir. Ancak ağır suç, suçüstü hâli veya başsavcının belirlediği özel suçlar söz konusu olduğunda; ölüm, tanığın ortadan kaybolma ihtimali veya sonradan yeminli beyan alınmasının imkânsızlığı gibi durumlarda kolluk görevlileri tanığı yemin ettirebilir (YCMK m. 92). Bu düzenleme, tanığın soruşturma sürecinde baskı veya tehlike altında olabileceği ihtimalini gözetmekte ve soruşturma ile kovuşturma arasında çelişik ifadelerin ortaya çıkmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca Yemen hukukunda yalan tanıklık suçu, büyük ölçüde yeminin varlığına dayandırılmakta ve bu, “*yemin etme eylemi*” ile suçun oluşumu arasında doğrudan bir bağ kurmaktadır.

Kural olarak kovuşturma aşamasında, hâkim gerekli görmediği sürece kendisinden başka hiç kimse tanığı yemin ettiremez.³³ 15 yaşını doldurmuş tanıkların tamamı, mahkeme huzurunda tek tek yemin ederek dinlenir (YCMK m. 353/2). Müslüman tanıklar, yüksek sesle “*Eşhedu billahi’l-azîm en ekûle’l-hak ve la şey’ gayri’l-hak*” (Yüce Allah’ın adı üzerine doğruyu söyleyeceğime ve doğru dışında bir şey söylemeyeceğime yemin ederim) şeklinde yemin ederler; Müslüman olmayanlar ise kendi inançları doğrultusunda yemin etmeyi talep edebilirler (YİK m. 68). Okuma yazma bilen sağır veya dilsiz tanıklar yemin metnini yazarak imzalar, okuma yazma bilmeyenler ise işaret dili veya tercüman yardımıyla yeminlerini tamamlarlar (YİK m. 65).

Beyanda bulunmadan önce yemin etmek temel bir kural olsa da bazı durumlarda tanık beyan verdikten sonra da yemin ettirilebilmektedir. Yüksek Mahkeme kararları, bu uygulamanın tanıklığın geçerliliğini ortadan kaldırmadığını kabul etmektedir (El-Şevâribî, 2018, s. 17). Ayrıca, duruşma ertelendiğinde veya netleşmemiş konular yeniden görüşüldüğünde, tanığın tekrar yemin etmesine gerek olmadığı kabul edilmektedir. Son olarak, mahkeme veya savcılık huzurunda bilgi vermekten ya da yemin etmekten kaçınan tanık, geçerli bir mazeret sunmadığı takdirde 5.000 Yemen riyalini aşmamak üzere para cezası ile cezalandırılabilir (YCK m. 182). Ancak, tanık duruşma sona ermeden

³³YCMK’nin 339. maddesi: “Hâkim gerektiğini takdir etmedikçe kendi huzurunda tanık ve bilirkişiye hiç kimse yemin verdiremez.”

önce bu kaçınma tutumundan vazgeçerse, cezadan muaf tutulmaktadır. Bu düzenlemeler, tanığın doğru ifadeye bulunmasını sağlamak ve yargılamanın etkinliğini artırmak amacını taşımaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, yemin etme yükümlülüğü, tanıklık müessesesinin güvenilirliğini ve etkililiğini koruyarak yargılama pratiğinde adaletin sağlanmasına ciddi katkı sunmaktadır. Bu noktadan hareketle yemin verdirmenin sadece tanığın vicdanına hitap etmekle kalmadığı, aynı zamanda usule ve hukuka uygunluk bakımından tanık beyanlarını denetleme olanağı da yarattığı değerlendirilmesine ulaşılabilir.

1.3.2. Tanığın hakları

1.3.2.1. Tanıklıktan çekinme

“Kural olarak, bir suç işlendiğine tanıklık eden herkes tanık olarak ifade vermek zorundadır” (Turgut, 2010, s. 29). Bununla birlikte, kanun koyucu çeşitli kişisel veya akrabalık ilişkileri yahut mesleki nedenlerle bu kurala istisnalar öngörmüştür (Karakehya, 2015, s. 226). Bu çerçevede, ilgili kişi dinlenmeden önce tanıklıktan çekinme hakkı bulunduğu kendisine bildirilmekte ve süreç içerisinde de bu hakkı kullanabilmektedir (CMK m. 45/3). Tanıklıktan çekinme hakkına sahip bir kimse, başlangıçta tanıklığı kabul etmiş olsa dahi yargılama esnasında dilediği aşamada bu haktan yararlanabilir (Ünver ve Hakeri, 2020, s. 264; Turgut, 2010, s. 30). Tanık, çekinme iradesini mahkemeye beyan etmek ve çekinme sebebini oluşturan olguyu açıklamakla yükümlüdür. Böyle bir durumda, tanığa yemin ettirilip ettirilmeyeceği, sorgulamayı yapan makamın takdirindedir (Şahin ve Göktürk, 2020, s. 194). Yine de tanık yemin etmeden veya yemin etmiş olsa bile duruşma sona ermeden çekinme hakkını kullanırsa, soruşturma ya da kovuşturma aşamalarında vermiş olduğu beyanların delil değeri taşıyıp taşımayacağı tartışmalıdır. Çünkü çekinme hakkının tanınmasındaki ana amaç, kişileri zorla aleyhe delil üretecek şekilde kullanmaktan kaçınmaktır (Turgut, 2010, s. 30). Bu nedenle, çekinme hakkını kullanan tanığın daha önce vermiş olduğu ifadelerin delil olarak kullanılmasının genel anlamda uygun görülmediği söylenebilir.³⁴

Beyanda bulunma zorunluluğunun istisnası olarak değerlendirilen (Özen, 2017, s. 265) tanıklıktan çekinme halleri CMK’nin farklı maddelerinde düzenlenmiştir. Bunlar; kişisel yakınlık nedeniyle mutlak tanıklıktan çekinme hakkı (CMK m.45), meslek ve sürekli uğraşı nedeniyle tanıklıktan çekinme hakkı (CMK m.46), devlet sırrı niteliğindeki

³⁴Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 22.5.2023 Tarih ve 2023/1797 Esas ve 2023/10767 Karar sayılı kararı.

bilgilerle ilgili tanıklıktan kaçınma hakkı (CMK m.47) ve Kişinin kendisi veya yakınları aleyhine tanıklıktan çekinme hakkı (CMK m.8) şeklindedir (Balo, 2009, s.49). Bu anlamda söz konusu düzenlemelerin, bir yandan tanığın beyan verme yükümlülüğünü korurken, diğer yandan özel hayatın gizliliği, aile mahremiyeti ve mesleki sır gibi konuları gözeten istisnalar yarattığı değerlendirilebilir.

1.3.2.1.1. Kişisel yakınlık nedeniyle tanıklıktan çekinme

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 38. maddesinin 5. fıkrasında yer alan, "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz" ilkesi ile 12. maddesinin 2. fıkrasındaki "Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder" hükmü, kişisel yakınlık nedeniyle tanıklıktan çekinmenin anayasal dayanağını oluşturmaktadır. Bu hükümler doğrultusunda, hiç kimse kendisini veya yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamaz (nemo tenetur ilkesi). CMK'nin 45. maddesi ise, bu hakkın ceza yargılamasına nasıl yansıtılacağını düzenlemektedir.³⁵ Yaş küçüklüğü veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı sebebiyle tanıklıktan çekinme hakkının önemini kavrayamayanlar, bu hakkı kendileri kullanamayacakları için bu kişilerin tanık olarak dinlenmeleri ancak kanuni temsilcilerinin rızasına bağlanmıştır. Eğer kanuni temsilci sanık veya şüpheli konumundaysa, o kişi adına tanıklıktan çekinme kararı veremez (CMK m. 45/2). Bu hükmün, bir yandan kişinin kendi haklarını korumayı amaçlarken, diğer yandan suistimal ihtimalini de önlemeyi hedeflediği söylenebilir.

YCMK'de, davanın taraflarıyla yakınlık, evlilik veya kayın hısımlığı bulunan kişilere tanıklıktan çekinme hakkı açıkça tanınmamaktadır. YCMM'de herkesin tanıklık yapmakla yükümlü olduğu genel prensibi kabul edilmiş; ancak avukatlar ve bazı kamu görevlileri gibi meslekî sırrı bulunanlar için istisnalar getirilmiştir (YCK m. 258). Ayrıca, YİK m. 50 ve 52 uyarınca³⁶, tanık mahkeme huzurunda yemin edip beyan verdikten

³⁵(1)"Aşağıdaki kimseler tanıklıktan çekinebilir:

- a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı.
- b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi.
- c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy.
- d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları.
- e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar.

(2) Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, kanunî temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Kanunî temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

(3) Tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere, dinlenmeden önce tanıklıktan çekinebilecekleri bildirilir. Bu kimseler, dinlenirken de her zaman tanıklıktan çekinebilirler."

³⁶YİK 50. maddesi: Tanık, hüküm verilmeden önce veya sonra ifadesinden çekilebilir. Bunun için "tanıklığımdan vazgeçiyorum" demesi ya da kendi ifadesini yalanlaması yeterlidir. Ancak, tanığın

sonra, beyanını geri çekebilme hakkına sahiptir. Bu düzenleme, tanığın ifadesinden emin olmaması veya gerçeğe aykırı bir beyan verdiğini fark etmesi hâlinde kullanılan bir imkân olarak öne çıkmaktadır. YCMK bağlamında, mahkeme tanığın beyanını diğer niteliklerle birlikte değerlendirmekte (YCMK m. 353/2)³⁷, beyanın doğruluğu konusunda şüphe duyulduğunda ise tanığın menfaat sağlama ya da zarar önleme motivasyonlarını incelemektedir.

Öte yandan, YCMS’da tanığın yakınlık ilişkisine dayanarak çekinme hakkına sahip olması öngörülmemiştir. Bunun yerine, tanığın nitelikleri hâkim tarafından takdir edilmekte, tanığın çıkar ilişkisi veya düşmanlık gibi gerekçelerle gerçeği çarpıtıp çarpıtmadığı değerlendirme konusu yapılmaktadır (YİK m. 67). Soruşturma aşamasında ise, savcı tanığın dava taraflarıyla olan ilişkisini sorgulamakta ve gerektiğinde tanığın beyanlarından yarar sağlanamayacağı kanısına vararak onu dinlememe yoluna gidebilmektedir (YCMK m. 166, 168).³⁸

1.3.2.1.2. Meslek ve sürekli uğraşı sebebiyle tanıklıktan çekinme

CMK, bazı meslek gruplarına “*tanıklıktan çekinme hakkı*” tanımaktadır. Bu düzenlemede esas alınan nokta, bilginin kendisi kadar, bu bilginin nasıl elde edildiği ve hangi hukuksal

ifadesinden dönmesi, ifadesini dinleyen mahkeme huzurunda gerçekleşmelidir. Eğer mahkeme tanığın beyanına dayanarak hüküm vermişse, tanığın sadece beyan verdiği mahkeme önünde tanıklığını geri çekebilir. Ancak hüküm verilmeden önce tanığın ifadesini geri çekmesi veya kendisini yalanlaması mahkeme dışında dahi olsa, mahkeme bu ifadeyi hükme esas almaktan vazgeçer.

YİK’nin 52. maddesi: tanıklık geri çekme hükmü şu şekilde düzenlenmiştir:

A) Eğer geri çekme, hüküm verilmeden önce gerçekleşirse, beyana dayalı hüküm verilmez ve geri çekme sonrası verilen hüküm geçersiz olur. Hâkim, eğer geri çekme kendi oturumunda yapılmışsa çekme bulunması rağmen beyana dayanarak hüküm verdiği için yargılanır.

B) Eğer geri çekme, hüküm verildikten sonra yapılırsa, şüpheli kişi, hükmün yeniden incelenmesini talep edebilir. Eğer hâkim hükmü iptal ederse, geri çeken kişi, uygulanan hükmün azarına tazmin etmek zorundadır ve yalan tanıklık suçundan cezalandırılır.

C) Eğer uygulanacak olan ceza had veya kısas ise ve hüküm iptal edilirse, geri çeken kişi, had veya kısasın karşılığını ödemek zorundadır. Ancak, geri çeken kişinin beyan ederek kasten ceza çektirme amaçladığını kabul ederse, had veya kısasla cezalandırılır.

D) Eğer geri çeken tanığın tanıklığı, davacının yemini ile tamamlanmışsa, hudud ve kısas dışında geri çeken kişi, tanıklık ettiği şeyin yarısını tazmin etmek zorundadır.

³⁷YCMK’nin 353. maddesinin 2. fıkrası: Hâkim, tanığın adını, soyadını, yaşını, mesleğini, ikametgahını, uyruğunu, sanığı suçtan önce tanıyıp tanımadığını, iki taraftan birinin diğeri hizmetinde olup olmadığını veya yakınlık ilişkisi olup olmadığını ve var ise derecesine sorduktan sonra kanuni yemini ettirir ve ardından tanık sözlü beyanını verir.

³⁸YCMK’nin 166. maddesi: Soruşturmacı, kendi talebi üzerine, şikayetçinin talebi üzerine veya kendiliğinden gelen tanıkları dinler. Ayrıca, ifadelerinin soruşturma için faydalı olması şartıyla, sanığın dinlenmesini talep ettiği tanıkları da dinler. Soruşturmacı, tanığın kimliğini doğrulamalı, ardından ona sorular yöneltmeli ve ifadelerini tutanakta kayıt altına almalıdır. Daha sonra, tanığın sorguya çekilmesini sağlayabilir; ancak sorular her zaman soruşturmacı aracılığıyla yöneltilir.

Soruşturmacı, ifadelerinin soruşturma için faydasız olduğunu düşündüğü tanıkları dinlemeyi reddetme ve soruşturma konusu ile ilgisiz, sonuç doğurmayacak veya başka kişilere zarar verebilecek şekilde formüle edilmiş soruları reddetme konusunda son söz sahibidir.

niteliği haiz olduğudur (Şahin ve Göktürk, 2018, s. 46). Örneğin, doktor ile hasta arasındaki ilişkide hastanın özel bilgileri söz konusudur. Doktor, mesleki görevinden kaynaklanan “sır saklama” yükümlülüğü gereği, hastanın onayı olmaksızın bu bilgileri ifşa edemez. Benzer şekilde avukat, müvekkilinden edindiği bilgileri onun rızası olmaksızın açıklama zorunluluğuna tâbi tutulamaz (CMK m. 46/2). Böyle bir ifşa, müvekkilin özel haklarının ihlâlüne yol açar. Dolayısıyla, sır saklama yükümlülüğü ile tanıklık görevi çatıştığında, kanun koyucu sır saklama yükümlülüğünü korumayı tercih etmiş görünmektedir.

Ne var ki sır saklama yükümlülüğü kapsamına girmeyen veya meslek uygulaması dışında elde edilen bilgiler, herhangi bir “mesleki sır” niteliği taşımadığından, bu durumda tanıklık görevi öncelik kazanabilir. Ayrıca, “ilgilinin rızası” bu bağlamda belirleyici unsurdur. Eğer sır sahibinin rızası varsa, tanıklıkta çekinme hakkı ortadan kalkar ve söz konusu bilgileri aktarmak zorunlu hâle gelir (CMK m. 46). Örneğin, bir hasta, doktorundan belirli bilgileri açıklamasına onay verirse, doktorun tanıklıktan çekinme hakkı bu konuda son bulur. Ancak avukatlar veya stajyerleri veya yardımcıları, ilgili tanıklığa rıza göstermiş olsa dahi tanıklıktan çekinebilir (CMK m. 46/2).

YCK’nin 258. maddesi, kamu görevlilerinin veya benzeri konumda olanların görevlerini ifa sırasında öğrendikleri bilgileri yetkili makamın izni olmaksızın açıklamalarını yasaklamaktadır. Bu düzenleme, meslekî veya kamusal alanla sınırlı kalmayıp, emeklilik veya istifa sonrası dönemi de kapsayacak şekilde geçerlidir (Serur, 2020, s. 544). Bazı hâllerde suçun önlenmesi veya kamu yararının korunması gibi üstün nedenler, bilgilerin açıklanmasını gerekli kılabilir. Böyle bir durumda, ilgilinin rızası veya mahkeme kararı doğrultusunda sır saklama yükümlülüğünün ortadan kalktığı kabul edilir.

Yemen’de 26 sayılı 2002 tarihli Tıp ve Eczacılık Meslekleri Kanunu’nun 23. maddesi³⁹, doktor ve eczacıların, meslekleri sırasında edindikleri bilgileri hastanın rızası olmaksızın açıklayamayacağını öngörür. Suçun önlenmesi, salgın hastalıkların bildirimi veya savcılık ve mahkeme talebi gibi durumlar ise bu yükümlülüğe istisna oluşturmaktadır.

³⁹(26) Sayılı 2002 tarihli Tıp ve Eczacılık Mesleklerine İlişkin Kanun’un 23. maddesi: Mesleği icra edenlerin, meslek sırlarını ve hastalarının gizliliğini korumaları zorunludur. Hastalara ait bilgiler yalnızca hastaya veya birinci derece akrabalarına gerekli olduğu durumlarda ifşa edilebilir. Bununla birlikte, aşağıdaki durumlar bu kuralın istisnaları olarak belirtilmiştir:

- a. Savcılık ya da mahkeme tarafından verilen bir emir varsa,
- b. Bir suç bildirme, önleme ya da bulaşıcı ve yayılan bir hastalığın yetkili makamlara bildirilmesi amacıyla,
- c. Kamu yararına yönelik kamu makamlarınca talep edilmesi halinde,
- d. Bir doktorun üzerine atılan iftiranın çürütülmesinde, ilgili merciler önünde bilgi verilmesi gerekirse.

Aynı şekilde, bir doktor hakkında atılan bir iftirayı çürütmek amacıyla hasta bilgilerinin açıklanmasına da imkân tanınmıştır.

Avukatlar bakımından, 31 sayılı 1999 tarihli Kanun'un 75. maddesi tanıklıktan çekinme hakkını daha geniş ölçüde tanımaktadır. Avukatlar, mesleki faaliyetleri sırasında edindikleri bilgileri ifşa etmek zorunda bırakılamazlar. Ancak, suçun önlenmesi gibi üstün bir kamu yararı söz konusu olduğunda, bu yükümlülük sınırlanabilmektedir. Görüldüğü üzere, avukatların tanıklıktan çekinme hakkı oldukça geniştir ve müvekkilin haklarının korunması adına özel bir önem taşır.

YCK kamu görevlilerinin görevleri sırasında edindikleri bilgilerin gizliliğini korumalarını zorunlu kılarak bu bilgilerin izinsiz açıklanmasını cezai yaptırıma tabi tutmaktadır (YCK m. 258).⁴⁰ Bu düzenleme, kamu güvenliğini sağlamak ve bilgilerin mahremiyetini korumak amacıyla getirilmiştir. Kamu görevlilerinin bu yükümlülüğü, yalnızca görev başında süreleriyle sınırlı olmayıp emeklilik veya istifa sonrasında da devam etmektedir. Söz konusu gizlilik yükümlülüğü, yalnızca yetkili bir mahkemenin kararı veya ilgili kamu makamının onayıyla ortadan kalkabileceğinden mahkemeden talep gelmedikçe ya da yetkili bir makamın izni alınmadıkça, bu tür bilgilerin açıklanması hukuka aykırı sayılmakta ve cezai sorumluluğu beraberinde getirmektedir (Serur, 2020, s.544).

Sonuç olarak, YCMM'da, avukatlara tanıklıktan çekinme konusunda oldukça geniş bir hak tanırken; doktor, eczacı ve kamu görevlileri bakımından bu hakkın kullanımı belirli izin veya mahkeme kararına bağlı bulunmaktadır. Her iki hukuk sisteminde de meslekî ya da kamusal görevlerden doğan sır saklama yükümlülüğü, tanıklık ödevine kıyasla öncelikli kabul edilmekte, ancak ilgili kişinin veya makamın rızası söz konusu olduğunda bu koruma ortadan kalkmaktadır. Böylelikle, bir yandan kişisel haklar ve gizlilik korunurken, öte yandan adaletin tesisi için gerekli görülen hallerde delil toplama ihtiyacı karşılanmış olmaktadır.

1.3.2.1.3. Devlet sırrı niteliğindeki bilgiler

CMK, devlet sırrını, "Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına veya millî güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzen ve dış ilişkiler açısından tehlike

⁴⁰YCK madde 258: Görevi, mesleği veya sanatı gereği kendisine sır emanet edilen bir kişinin, bu sırrı hukuken izin verilen durumlar dışında ifşa etmesi ya da sahibinin izni olmaksızın kendi veya başka birinin menfaatine kullanması durumunda, bir yıla kadar hapis cezası veya para cezası ile cezalandırılır. Eğer fail, bu sırrı kamu görevlisi olarak görevinin icrası sırasında, görev nedeniyle ya da görevi dolayısıyla öğrenmişse, ceza üç yıla kadar hapis cezasına kadar artırılır. Görev gereği bilgi edinmiş fail kamu görevlisi ise ceza üç yıl geçmemek üzere hapis cezası olacaktır.

yaratabilecek bilgiler" şeklinde tanımlamaktadır (CMK m. 47/1). Devlet sırrı olarak sınıflandırılan bilgilerin alenileştirilmesi, kamu düzeni ve güvenliği bakımından yüksek risk taşıdığından, kanun koyucu bu konudaki tanıklık faaliyetlerini özel düzenlemelere tâbi kılmıştır. Burada amaç, bir yandan ilgili bilginin dava konusuna yeterli katkıyı sağlaması, diğer yandan da devletin çıkarları bakımından doğacak olası zararların önüne geçilmesidir (Özbek, Bacaksız ve Doğan, 2020, s. 629). Ölçülülük ilkesinin gereği olarak, devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren davalarda, tanıklık yükümlülüğü ile tanıklıktan çekinme hakkı arasında hassas bir denge kurulmaya çalışılmaktadır.

TCMM'ye göre devlet sırrı niteliğindeki bilgilere dair tanıklık yapılabilmesi kural olarak mümkündür. Ancak bu imkân her suç tipi için geçerli olmayıp, alt sınırı en az beş yıl hapis cezası gerektiren suçlar bakımından tanıklığın zorunlu tutulduğu görülmektedir. Bu kapsamda, devlet sırrı niteliğindeki bilgileri içeren bir tanığın ifadesi alınırken, beyanların yalnızca mahkeme hâkimi veya başkanı tarafından, zabıt kâtibi olmaksızın yapılması esası benimsenmiştir (CMK m. 47/2) (Ercan, 2021, s.141). Beş yıldan az hapis cezası gerektiren suçlarda ise, bu bilgilerin tanıklık kapsamında açıklanması yerine, tanıklıktan çekinme hakkı ağır basmaktadır⁴¹ (Şahin ve Göktürk, 2020, s. 192). Böylece, devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili tanıklığın, yalnızca daha ağır nitelikteki suçlarda önceliklendirildiği anlaşılmaktadır. CMK m. 47, "*Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz*" hükmüyle, beş yıl veya üzeri hapis cezası öngören suçlarda tanığın beyan verme yükümlülüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, devlet sırrı kapsamına giren bilgilere dair tanıklık sürecinde, tanık, yalnızca hâkim veya mahkeme heyeti tarafından, zabıt kâtibi bulunmadan dinlenmekte ve ifadenin yalnızca yargılamaya gerekli olduğu ölçüde tutanağa geçirilmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede söz konusu yaklaşımın, yargılama faaliyeti ile devlet güvenliği arasındaki menfaat dengesini kurmayı hedeflediği söylenebilir.

YCK'nın 121. maddesi, millî güvenlik, millî savunma ve ülke güvenliğiyle ilgili bilgileri devlet sırrı olarak tanımlamaktadır.⁴² Bu bilgilerin açıklanabilmesi, kural olarak ancak

⁴¹CMK m. 45'e göre, Cumhurbaşkanı bakımından ise kendisi bilginin devlet sırrı olup olmadığı konusunda ve mahkemeye bildirilmesi hususunda takdir yetkisine sahiptir.

⁴²YCK 121. maddesinde, devlet sırrı olarak kabul edilen bilgiler tanımlanmıştır. Savunma Bilgileri: Savunma, politika, diplomasi, ekonomi ve sanayi ile ilgili bilgiler, yalnızca bu konularda yetkilendirilmiş kişiler tarafından bilinmesi gereken bilgilerdir. Bu bilgilerin, ülke çıkarları göz önünde bulundurularak gizli tutulması gerekmektedir. Belgeler: Savunma için gerekli olan belgeler, haritalar, çizimler, fotoğraflar ve benzeri materyaller, yalnızca bunları saklamak veya kullanmakla yükümlü kişilere açıklanabilir. Bu belgeler, yetkisiz kişilere açıklanırsa, devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin ifşa edilmesine yol açabilir. Askeri Bilgiler: Silahlı kuvvetler, askeri hareketler, malzeme ve personel hakkında bilgiler, bunlar yalnızca ilgili

ilgili makamların izniyle ve genellikle de mahkeme talebi üzerine mümkün hâle gelmektedir. Tanığın, bu konudaki yükümlülüklerinden haberdar olmaksızın bilgileri mahkemeye açıklaması hâlinde, devletin güvenliğini tehlikeye atma kastı taşımadığı için devlete karşı suçlamayla değil, meslek sırrı veya görev sırrını ifşa bağlamındaki düzenlemelerle sorumlu tutulabileceği değerlendirildiğinden başka bir deyişle, devlet sırrının açıklanması, haklı bir gerekçe ve gerekli yasal prosedür olmadan gerçekleştiği takdirde çeşitli cezai yaptırımlar söz konusu olmaktadır. Öte yandan, yargılama faaliyeti için zorunluluk mevcutsa ve ilgili makamlar uygun görürse, bu bilgilerin açıklanması “görevin yerine getirilmesi” kapsamında hukuka uygunluk sebebi olarak (YCK m. 26) nitelendirilebilmektedir.

1.3.2.2. Tazminat ve masraf alma hakkı

Tanıklık, çoğunlukla mahkemeye fiilen katılımı gerektiren bir süreçtir ve bu katılım, tanığın çeşitli maddi külfetlerle karşılaşmasına neden olabilir. Özellikle seyahat, konaklama ve zaruri ihtiyaçlar gibi masraflar, uzak mesafeden gelen tanıklar için daha ağır bir yük oluşturabilmektedir. Bu noktada, CMK m. 61’de hüküm altına alınan “tazminat ve masraf alma hakkı”, tanığın uğradığı maddi kayıpları telafi ederek, onun yargılama faaliyetine katkıda bulunmasını teşvik etmeyi amaçlar (Zafer, 2019, s. 76). Böylelikle, tanığın ekonomik durumunun yargılama sürecini olumsuz etkilemesi engellenmekte, yargılama makamları ise sağlıklı delil elde etme imkânına kavuşmaktadır.⁴³ YCMK da benzer bir yaklaşımı benimseyerek, tanığın masraf ve tazminat talebinde bulunabileceğini düzenlemiştir. Buna göre savcı veya hâkim, tanığın mali koşullarını ve yaptığı harcamaları dikkate alarak uygun bir tazminat miktarı belirlemektedir (YİK m. 74; YCMK m. 171). Dolayısıyla bu çerçevede, tanık açısından adil bir dengenin sağlanmasına ve yargılama sürecinin sekteye uğramadan devamına olanak tanınmasının hedeflendiği gözlemlenmektedir.

1.3.2.3. Korunma hakkı

Tanıklık, hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde “kamusal bir görev” olarak görülmekte ve yerine getirilmemesi hâlinde yaptırım öngörülmektedir. Bu yükümlülük hem tanığa bir

askeri makamlar tarafından duyurulabilir. Bu bilgiler, ancak ilgili makamın özel emirle kamuya açıklanabilir. Suçla İlgili Bilgiler: Bu bölümde belirtilen suçların ortaya çıkarılması, soruşturulması veya yargılanmasına ilişkin bilgiler de gizli tutulmalıdır. Ancak mahkeme, yargı süreci esnasında gerekli gördüğü takdirde bu bilgilerin yayınlanmasına izin verebilir.

⁴³Türk hukukunda adalet bakanlığı tarafından belirlenen tarife esas alınarak belirlenir. 28 Aralık 2024 tarihinde yayılan 32766 Sayılı resmî gazete 4. maddesinde 2024 yılı tanıklık ücret tarifesi günlük 100,00 ilâ 150,00 Türk lirasına kadar olarak belirlenmiştir.

zorunluluk yüklemekte hem de vicdani bir sorumluluk getirmektedir. Ancak bazı davalarda, özellikle örgütlü suçlar veya ağır ceza gerektiren fiiller söz konusu olduğunda, tanık veya yakınlarının can güvenliği ve benzeri risklerle karşılaşma ihtimali belirgin şekilde artabilir. Bu durum, tanığın “*korunma hakkı*”nı gündeme getirmektedir.

Tanığın korunma hakkı, iki temel gerekçeye dayanmaktadır: İlki, toplumu tehdit eden örgütlü suçlar bağlamında, tanıkların yoğun tehdit ve baskı altında kalmasıdır. İkincisi ise, tanığın beyanları sebebiyle yaşanabilecek travma veya kişisel mağduriyet riskleridir. Bu anlamda örneğin; çocuklar, hastalar veya olayla yakından ilgili kişiler, sosyal çevrelerinde “*ispiyoncu*” damgası vurulması gibi baskılarla karşılaşabilir. Bu tür durumlarda, tanıkların veya yakınlarının korunması hem maddi gerçeğe ulaşılmasını hem de tanıkların güvenliğini temin etmek açısından zaruridir (Şahin ve Göktürk, 2018, s. 40). Korunmak tanık bakımından bir hak olduğu kadar devletler bakımından bir yükümlülüktür. Devletlerin tanıkların uyumsuzluk konusu olaya ilişkin bilgilerini korkusuzca ifade edebilmelerini ve beyanları nedeniyle kendilerinin veya yakınlarının bir zarara uğramasının engellenmesini sağlamak üzere mevzuatlarında gerekli düzenlemeleri yapmaları bu yükümlülüğün bir gereğidir (İnce Tunçer, 2020, s. 42). 15 Kasım 2000 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi’nin 24. maddesi de devletler bakımından tanık korumanın gerekliliğini vurgulayan uluslararası bir temeli oluşturmuştur. Bu maddede, korumanın yalnızca tanıklarla sınırlı kalmayıp, mağdur, suç ortağı, adalet görevlisi veya suçla mücadelede önemli rol oynayan kamu görevlilerini de kapsayabileceği belirtilmiştir (http-4). Tanıkların korunmasına ilişkin düzenlemeler tanıklık kurumunun etkinliğini artırır ve gerçeğin eksiksiz şekilde ortaya konulmasına da hizmet eder. Korunma hakkının varlığı, potansiyel baskı veya tehditler karşısında tanığın istekliliğini ve beyanlarının doğruluk değerini güvence altına alır. Bu vesileyle, yargı makamları da delil elde etme sürecine daha güvenli ve sağlıklı koşullarda devam edebileceğinden bu durum hem kamu yararı hem de adaletin tesisi bakımından büyük önem taşımaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK CEZA HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI

2.1. Tanık Korumanın Kapsamı

5271 sayılı CMK'nın 58. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında, tanıklık nedeniyle tanığın veya yakınlarının ağır bir tehlike altında olması hâlinde, savcı ve hâkim tarafından tanığın kimliğinin gizli tutulabileceği, bu anlamda tanığın hayatını, beden bütünlüğünü ve mal varlığını koruma amacıyla, gerekli hallerde tanığın hazır bulunma hakkına sahip olanların yokluğunda dinlenmesi veya beyanının ses ve görüntü aktarım araçlarıyla alınması hususları öngörülmüştür. Ayrıca, maddenin dördüncü fıkrasında, tanıklık görevinin yapılmasından sonra tanığın kimliğinin gizli tutulması ve güvenliğinin sağlanması için alınacak tedbirlerin ilgili kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, söz konusu tedbirleri ayrıntılı bir şekilde belirlemek amacıyla TKK hazırlanmış ve 5 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Turgut, 2010, s.180). CMK'nın 58. maddesi TKK'nın yasama temelini teşkil etmektedir. TKK'nın amacı; *“ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlemek”* olarak ifade edilmiştir (TKK m. 1). TKK kapsamında tanığın kolluk tedbirleri ile korunması yanında ceza muhakemesi tedbirleriyle de korunmasını sağlayacak düzenlemelere yer verilmiştir (Turhan, 2009, s.58). Ayrıca 27051 sayılı 11.11.2008 tarihli Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Mahkemelerce Alınacak Tanık Koruma Tedbirlerine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik'le (TKKY) ceza muhakemesinde yaptığı tanıklık veya koruma görevi sebebiyle hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi bir tehlike içinde bulunduğu anlaşılan kişiler ile yakınlarının, 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümleri çerçevesinde korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Bu bağlamda Türk ceza hukuku mevzuatında tanıkların korunmasına ilişkin farklı kanunlar bünyesinde çeşitli düzenlemeler de bulunmaktadır.⁴⁴ Bu çalışma kapsamında CMK ile TKK esas alınarak elde edilen belli başlı gözlemlere değinilmiştir.

⁴⁴Mülga 4422 sayılı Çıkar amaçlı suç örgütleriyle mücadele kanunu m. 7, 2559 sayılı Polis vazife ve salahiyet kanunu Ek m. 9 ile 1481 sayılı Asayişe müessir bazı fiillerin önlenmesi hakkında kanunu Ek m.1, Terörle mücadele kanunu m. 20, 5607 sayılı kaçakçılıkla mücadele kanunu m.19/4, 4959 sayılı Toplumla kazandırma kanunu m.5 Ayrıntılı bilgi için bkz. (Turgut, 2010, s.181).

CMK ve TTK kapsamında tanık koruma tedbirlerinden faydalanacak kişiler ve tanık koruma tedbiri alınabilecek suçlar sınırlandırılmıştır. “*Kişi Bakımından Kapsam*” ve “*Suç Yönüyle Kapsam*” başlıkları altında tanık koruma tedbirlerinden kimlerin faydalanacağı ve hangi suçlara ilişkin yapılan yargılamalarda hangi tedbirlerin uygulanabileceği ele alınmıştır.

2.1.1. Kişi bakımından kapsam

TKK’nın 1. maddesi ile Kanunun amacı “*ceza muhakemesinde tanıklık görevi sebebiyle, kendilerinin veya bu Kanunda belirtilen yakınlarının hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığı ağır ve ciddi tehlike içinde bulunan ve korunmaları zorunlu olan kişilerin korunması amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin esas ve usulleri düzenlemek*” olarak belirtilmiştir. Gerçekten bu tür bir tehdidin somut olarak ortaya çıkması, yalnızca tanığın kendisini değil, yakınlarını da baskı altında bırakabilir. Kanun koyucu, bu hassasiyeti dikkate alarak, TTK 4. ve 22. maddesiyle koruma kapsamını genişletmiştir.

TKK 4. maddesi ile hakkında tanık koruma tedbirleri uygulanabilecek kişileri sıralamıştır. Buna göre; ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenenler, tanık olarak dinlenen suç mağdurları ile bu kişilerin nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy, ikinci derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları ve evlatlık bağı bulunanlar ile yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler hakkında tanık koruma tedbirleri uygulanabilir. Ayrıca TTK’nın 22. maddesi gereğince meslek görevi gereği koruma kapsamına alınan kamu görevlisi, muhbir bakımından da tanık koruma tedbirlerinin uygulanabileceği öngörülmüş, 4. madde düzenlemesine paralel olarak bu kişilerin belirli akrabaları ile yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler de koruma kapsamına alınmıştır. Kişi bakımından kapsam tanıklık görevi yerine getirme gerekçesi altında korunan ve meslek görevi gereği gerekçesiyle korunanlar olarak iki ayrı bağlamda ele alınması gereken bir husus olduğundan bu çerçevede söz tanık koruma tedbirlerinden faydalanabilecek kişiler üzerinde durulmuştur.

2.1.1.1. Tanık

Tanık koruma tedbirleri öncelikle ve doğal olarak suç hakkında bilgi sahibi olan, suça tanık olan ve soruşturma veya kovuşturma aşamasında tanık olarak dinlenen kişiler hakkında uygulanabilir. Ancak belirtmek gerekir ki, bir kişi suça tanık olmakla birlikte soruşturma ve kovuşturma kapsamında tanık sıfatıyla dinlenmemiş ise bu kişi hakkında tanık koruma tedbirlerinin uygulanması mümkün değildir. Hatta bu kişinin olaya ilişkin tanıklığı suç faili tarafından tespit edilmiş ve kişi tanık olarak dinlenmemiş olsa dahi fail

tarafından korkutulmuş olabilir. Bu durumda da bu kişi hakkında TKK kapsamında tanık koruma tedbirlerinin uygulanması mümkün değildir (Turgut, 2010, s.209).

TTK m. 4/1-b gereğince tanığın ve tanık olarak dinlenen suç mağdurlarının nişanlısı, evlilik bağı sona ermiş olsa bile eşi, ikinci dereceye kadar kan veya kayın hısımları, alt ve üst soyu, evlatlık bağı bulunan kişiler ile tanığın yakın ilişki kurduğu diğer bireyler de korumadan yararlanabilmektedir. Kanun koyucu tanığın derece fark etmeksizin alt soyu ve üstsoyunu, kan ve kayın hısımlığı bakımından ise ikinci dereceye kadar hısımları kapsam içine almıştır. Tanık ile evlatlık bağı bulunan kişiler de altsoyun yanı sıra tanık koruma tedbirlerinden faydalanabilecekler arasında düzenlenmiştir. Tanığın nişanlısı, eşi ve eski eşi de koruma kapsamındadır. Açıık düzenleme uyarınca eşi tanık koruma tedbirlerinden faydalanabilmesi için evliliğin devam ediyor olması ise gerekmez. Bu ilişkiler dışında tanığın yakın ilişki kurduğu diğer bireyler hakkında da tanık koruma tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Resmi nikah olmaksızın birlikte yaşayan kişiler, sevgililer, yakın dostlar, aile dostları gibi kişiler de bu kapsamda değerlendirilmelidir.

2.1.1.2. Tanık sıfatıyla dinlenen mağdur

TKK'nın açıık hükmü gereği tanık olarak dinlenen suç mağdurları hakkında da tanık koruma tedbirleri uygulanabilecektir. Kural olarak, tanıklığın temel dayanağı tarafsızlıktır. Bu tarafsızlık, tanığın beyanlarının güvenilirliğini ve gerçeği ortaya çıkarma işlevini güçlendirmektedir. TKK 4/1-a'da bahsedilen mağdur, kamu davasında hem şikayetçi/katılan sıfatı hem de mağdur sıfatıyla yer alabileceğinden, muhakemede taraf konumundadır. şikayetçi, sanığın cezalandırılmasına yönelik irade beyan eden kişiyi ifade ettiği için, katılma talebinde bulunmamış olsa dahi şikayetinden vazgeçmedikçe davada taraf konumunu korumaktadır (Özen, 2017, s. 249). Diğer yandan, mağdurun davaya katılması durumunda, hem “*makam*” hem de “*şahıs*” itibarıyla taraf olacağı için tanık sıfatıyla dinlenmesi, sanığın savunma hakkına ilişkin bazı sınırlamalar oluşturabilir. Bu nedenle kanun koyucu, mağdurun beyanlarının “*yeminsiz*” alınmasını düzenleyerek, savunma hakkını koruma altına almayı amaçlamıştır (Badem, 2021, 294).

Muhakeme sürecindeki taraf konumu gereğince, mağdurun tanık olarak dinlenmesi durumunda dahi, gerçeği söyleme yükümlölüğünü tam olarak yerine getiremeyebileceği öngörölür (Özbek vd. 2017, s. 184). Mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında yemin etmemesinin bir sebebi de budur. Öte yandan, çoğu durumda olay yerinde mağdurdan başka kimsenin bulunmadığı veya diğer ispat araçlarının yetersiz kaldığı hallerde, failin kimliğini veya suçun işleniş biçimini ortaya koyabilmek için mağdurun dinlenmesi

kaçınılmaz olabilir. Bu gibi hallerde mağdurun beyanları suçun aydınlatılması bakımından büyük bir önem arz etmektedir (CMK m.236) (Turgut, 2010, s. 200).

Ayrıca belirtmek gerekir ki tanık olarak dinlenen suç mağdurlarının belli yakınları hakkında da tanık koruma tedbirlerinin uygulanması TTK m. 4/1-b gereğince mümkündür. Bu kişilerin kim olduğuna ilişkin tanık başlığı altında çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Söz konusu düzenlemede, TTK 1. maddesinde geçen “*korunmaları zorunlu olan kişiler*” ifadesi, koruma tedbirlerine başvurulabilmesi için belirli bir “*tehlike ağırlığı*”nın aranması gerektiğine işaret etmektedir (Yenisey ve Nuhoğlu, 2020, s. 537). Ne var ki, bu “*ağırlık*” veya “*ciddiyet*” düzeyinin nasıl tespit edileceği hakkında kanunda açık bir tanım bulunmamaktadır. Bu durum, uygulamada yetkili mercilere takdir hakkı tanımakta; tehlikenin varlığına ilişkin değerlendirmelerin somut olaya göre yapılmasını sağlamaktadır. TTK 4. maddesinin bu genişletici yaklaşımı, tanıklığı olumsuz etkileyebilecek her türlü tehdidi bertaraf etmeye yöneliktir. Koruma tedbirlerinin kapsamının bu ölçüde geniş tutulması, hem kamu düzeninin korunması hem de ceza adaletinin sağlıklı işlemesi bakımından önem arz etmektedir. Bu itibarla tanıklar veya onların yakınları üzerinde oluşabilecek dolaylı tehditler, tanıklık kurumunun güvenilirliğini zedeleyebileceği gibi, gerçeğin ortaya çıkarılmasını da sekteye uğratabilir. Bununla birlikte, “*tehlikenin ağırlığı*”na ilişkin belirsizliğin, uygulamada farklı yorumlara açık olması ve yer yer keyfi uygulamalara zemin hazırlaması da mümkün görülmektedir (Sözüer, 2009).

2.1.1.3. Hassas/Savunmasız tanıklar

Hassas veya savunmasız tanık kavramı, genellikle adli süreçlerde ekstra korunma veya özel muameleyi gerektiren, psikolojik ve fiziksel açıdan kırılgan konumda bulunan tanıkları ifade etmektedir (Gözler, 2016, s. 312). Ancak Türk Hukukunda, CMK veya TTK “*hassas*” ya da “*savunmasız*” şeklinde özel bir tanım yer almamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu kanunlar daha çok suç mağduru veya hayati tehlike altında olan tanıkların korunmasına ve onlara yönelik özel tedbirlerin uygulanmasına odaklanmaktadır (Altun, 2012, s. 54). Bu nedenle, TTK kapsamında tehlike altında olmayan veya suç mağduru konumunda bulunmayan hassas durumda tanıklar doğrudan koruma tedbirlerinden yararlanamamaktadır (Balo, 2009, s. 244).

Özellikle çocuk tanıklar, ruhsal ve bedensel engeli bulunanlar veya travma sonrası stres bozukluğu yaşayan bireyler gibi belirli kırılganlıkları bulunan kişilerin “*savunmasız tanık*” kapsamında ele alınması gerektiği doktrinde sıklıkla vurgulanmıştır (Şahin, 2018,

s. 210). Buna karşın, kanun metinlerinde bu hususa dair açık bir tanımlama veya düzenleme eksikliği olduğu, yalnızca mağdur veya tehlike altında bulunanların korunmasına yönelik hükümlerin bulunduğu ifade edilmektedir (Gökçen, 2014, s. 189). Uluslararası alanda ise tanıkların korunması ve özellikle savunmasız konumda bulunan kişilere adli süreçlerde destek sağlanması, çeşitli sözleşme ve yönergelerde ele alınmaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) çocuk tanıkların durumuna değinirken; Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği bünyesindeki bazı düzenlemeler, kadına karşı şiddet veya insan ticareti mağduru olan tanıkların korunmasını öngören hükümleriyle hassas konumdaki tanıkların ifadesine dair özel usulleri teşvik etmektedir (Demir, 2017, s. 97). Ancak Türkiye’deki iç hukuk düzenlemeleri, ağırlıklı olarak suç mağduru ya da hayati tehlike altında bulunan tanıklar için özel koruma tedbirleri sunmakta ve “*hassas/savunmasız tanık*” tanımını bu kapsamda genişletmiş değildir (Altun, 2012, s. 55).

Dolayısıyla, tehlike altında olmayan veya suç mağduru konumunda bulunmayan; ancak yaş, sağlık durumu, psikolojik ve sosyokültürel faktörler gibi nedenlerle kırılgan durumda sayılabilecek tanıklar Türk hukukunda doğrudan özel koruma altına alınmamaktadır (Balo, 2009, s. 244). Bu da uygulamada söz konusu tanıkların psikolojik ve fiziksel bütünlüğünü korumak amacıyla özel tedbir alınmasında eksiklikler doğmasına neden olmaktadır. Doktrinde, kanun koyucunun bu konudaki boşluğu dolduracak düzenlemeler yaparak, potansiyel olarak savunmasız görülebilecek tanıklar için özel iletişim ve ifade yöntemlerini geliştirmesi gerektiğine işaret edilmektedir (Gökçen, 2014, s. 191).

2.1.1.4. Tanık sıfatıyla dinlenen suç ortakları

Anayasa’nın 38. maddesinde ifadesini bulan “*Nemo Tenetur*” (*kendini suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamama*) ilkesi, suç ortağının tanıklık mevzuundaki durumunu ayrı bir konuma yerleştirmektedir. Suç ortağı, kendisini suçlayıcı ifadeler vermeme hakkına sahiptir. Suç ortağı, herhangi bir beyanda bulunma zorunluluğuna tâbi değildir; iradesi dışında tanıklık yapmaya zorlanamaz. Bu durum, ceza muhakemesinde etkin pişmanlık hükümlerinin devreye girebilmesini ve CMK’nin 211/1. fıkrası ile 50. maddesinde ifade edilen “*yakınlık ilişkisi*” varsayımını korumayı hedefler. Kanun koyucu, delil serbestisi ve delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkelerine dayanarak, suç ortağının beyanlarını “*yeminsiz*” şekilde kabul etmiş ve bu beyanların tek başına mahkûmiyet kararı verilebilmesine yetmemesini amaçlamıştır, bu nedenle suç ortağına yemin verdirilmemesi, fiilen bu beyanları sanık açıklamasına yaklaştırmaktadır (Balo, 2009, s.

64). Bu kapsamda, eğer şüpheli sıfatını taşıyan suç ortağı daha önce “*tanık*” sıfatıyla dinlenmiş, ancak sonradan şüpheli veya sanık konumuna geçmişse, önceki beyanları duruşmada okunamaz (Öztürk vd., 2020, s. 307). Suç ortağının tanık olabilmesi, hakkında kesinleşmiş bir hükmün bulunmasına bağlıdır. İster aynı iddianamede ister farklı iddianamelerde yargılanıyor olsun, suç ortağı genellikle kendi çıkarlarını gözeterek sanık lehine ifadeler verebilir. Zira, hakkındaki yargılama nihayete ermemişse gerçeği söyleme yükümlülüğü tam anlamıyla uygulanamaz (Centel ve Zafer, 2022, s. 240). Ancak suç teşkil eden fiil dışında, suçun olgularına ilişkin yapılan açıklamaları, sanıktan başka bir taraf beyanı şeklinde değerlendirilmekte ve kabul edilmektedir. Ceza muhakemesi kapsamında bir koruma tedbiri olan tutuklama söz konusu olduğunda, sanık ya da şüpheli konumundaki suç ortağının, özellikle pişmanlık gösterdiğinde, dava açısından son derece önemli beyanlarda bulunabildiği görülmektedir. Ancak bu kişiler, suç ortağı sıfatıyla tanıklık yaptıkları takdirde tehdit ve baskı altında kalabilmekte; dolayısıyla korunma ihtiyacı doğmaktadır. Her ne kadar CMK m. 50’de suç ortaklarının tanıklık yapabileceği açıkça düzenlenmişse de, TTK’da, suç ortağı sıfatıyla dinlenmeleri durumunda mağdurlar gibi tanık koruma tedbirlerinden yararlanabileceklerine ilişkin net bir düzenleme yer almamaktadır (Turhan, 2009, s.191).

Turgut (2010, s.202)’a göre CMK, suç ortaklarının tanık olarak dinlenebileceğini açıkça belirtirken (CMK m. 50), TTK m. 4/1(a) bendinde mağdur durumunda olan kişilere ilişkin özel bir hüküm düzenlenmiş olması, suç ortaklarının da bu kapsama dâhil edilmesi gerektiği yorumunu doğurmaktadır. Mağdurların korunmasına dair açık hüküm, tereddütleri ortadan kaldırarak korumanın önemini vurgularken; suç ortakları konusunda benzer bir düzenlemenin bulunmaması, bunun bilinçli bir tercih olup olmadığına dair soru işaretlerine yol açmaktadır. Öte yandan Balo (2009, s.253), suç ortağının CMK m. 50/1(c) bendinde yer almasına dayanarak, TTK m. 4/1(a) bendi kapsamına dâhil sayılması gerektiği görüşündedir.

Ceza muhakemesinde suç ortaklarının tanıklığı, sanık dışında tarafların beyanı olarak değerlendirildiğinden, TTK m. 4’te koruma tedbiri uygulanabilecek kişiler arasında açıkça sayılmamış olması, bu kişilerin korunmayacağı izlenimine neden olabilmektedir. Ancak TTK m. 5/1(c)’de yer alan “Tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi” hükmü, bir koruma tedbiri olarak ele alındığında, koruma kapsamının belli ölçüde sınırlandırılması anlamına gelebilmektedir. Nitekim bu tedbir, diğer tanık koruma tedbirlerinden farklı olarak, tanık sıfatıyla dinlenen

belirli bir kategoriye hedef almaktadır. Suç ortağı olan kişi, cezaevinde işlenen suçlar hakkında tanıklık yapabileceği gibi cezaevi dışında işlenen suçlar hakkında da tanıklık yapabilmektedir. Dolayısıyla bu tedbirin temel amacı, şüpheli veya hükümlü konumundaki suç ortaklarının sağlıklı şekilde tanıklık yapabilmesine imkân sağlamaktır. Koruma altına alma kararı, soruşturma aşamasında cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından verilmektedir. Cezaevinde bulunan ve tanık olarak dinlenecek bir suç ortağı dahi, cumhuriyet savcılığına başvurarak tanıklık yapma ve korunma talebinde bulunabilir. Örneğin cezasını infaz etmekte olan bir kimse, cezaevindeki televizyonda bir haber izlerken iştirak hâlinde bulunduğu bir suça ilişkin soruşturmaya katkıda bulunabileceğini fark edebilir ve bu suça dair tanıklık yapma isteğini cumhuriyet savcılığına yazılı olarak iletebilir.

Kanun koyucunun TTK m. 4'te suç ortağına ayrı bir yer vermemesi, bu kişilerin koruma kapsamı dışında tutulması amacını taşıyor şeklinde yorumlanmamalıdır. Kanun, korunmaya ihtiyaç duyan kişilerin tehlike altında olup olmadığına ve tanıklık beyanının aydınlatıcı değerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, suç ortağı konumunda bulunan bir kişinin ifadesi nedeniyle ciddi bir tehlike altına girdiği saptanırsa, tanıklık yapma talebinde bulunması ve korunması mümkündür. Maddenin hazırlanma sürecinde, kanun koyucunun büyük olasılıkla, korunma kriterlerini geçmişteki suç ortaklığına göre değil, mevcut risk durumuna ve bu tanıklığın kamu yararına olup olmadığına göre belirlediği düşünülmelidir. Dolayısıyla suç ortağı statüsünün açıkça belirtilmemesi, koruma mekanizmasının evrenselliğini sağlama gayesiyle tanık koruma programlarının farklı hukuk sistemlerinde ortak standartlara dayalı biçimde uygulanması, yalnızca bireysel güvenliğin değil, aynı zamanda adaletin evrensel ilkelere uygunluğunun sağlanması açısından da kritik önemde olmasıyla açıklanabilir (Van der Vorm, 2010, s.58).

Sonuç olarak kanunda bu husus açıkça belirtilmemiş olsa da suç ortakları, korunan tanıklar arasında dolaylı şekilde yer almaktadır. Bununla birlikte, tutuklanmamış olan suç ortakları hakkında koruma tedbirlerinin uygulanıp uygulanmayacağına dair kanunda somut bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. TTKY m. 6/1(c) bendi ise bu eksikliği gidermekte; şüpheli, sanık veya hükümlü konumundaki suç ortaklarının tanık koruma tedbirlerinden yararlanabileceğini açıkça düzenlemektedir (Turgut, 2010, s.202). TTK m. 4/1 fıkrasında suç ortaklarının korunmasına yönelik açık bir bent eklenmesinin bu kişilerin iş birliğini teşvik etmek suretiyle suç örgütleriyle mücadelede daha etkili sonuçlar doğurabileceği belirtilmektedir (Turhan, 2009, s.191; Turgut, 2010, s.202).

2.1.1.5. Kolluk görevlisi

Tanık koruma birimlerinde görev yapan personel ile tanık koruma kapsamına giren suçlarla ilgili görev yapan kolluk amirleri, memurları, diğer kamu görevlileri ve gizli soruşturmacılar, özellikle organize suçlar, terör suçları veya yüksek derecede tehlike arz eden diğer suç tiplerinde yürüttükleri soruşturma ve kovuşturma faaliyetleri nedeniyle ciddi tehditle karşı karşıya kalabilmektedir (Altun, 2012, s. 47). Bu nedenle, TTK 22. maddesi uyarınca söz konusu görevliler de koruma tedbirlerinden yararlanma hakkına sahiptir. Kanun koyucu, bu hükümle birlikte adli süreçte hayati risk altına girebilecek kamu görevlileri ve kolluk personelinin, görevlerini etkin şekilde sürdürebilmelerini hedeflemiştir (Demir, 2017, s. 98). Uygulamada özellikle gizli soruşturmacılar, örgüte sızma, gizli dinleme ve teknik takip gibi yöntemlerle topladıkları deliller sebebiyle suç tehlikeye maruz kalabilmektedir (Gökçen, 2014, s. 193). Bu yüzden, TTK m. 22’de açıkça belirtilmek suretiyle gizli soruşturmacılar da tanık koruma tedbirleri kapsamına alınmış; kimlik bilgilerinin saklanması, gerektiğinde görev yerlerinin değiştirilmesi ve hatta fiziki korunma gibi önlemlerden yararlanmalarına imkân tanınmıştır (Turgut, 2010, s. 206). Aynı şekilde, tanık koruma birimlerinde görevli personel de çoğu zaman hedef hâline gelebilecek soruşturma dosyalarıyla ilgilenmekte, korunmaya ihtiyaç duyabilmektedir (Balo, 2009, s. 245).

Kolluk görevlilerinin tanık koruma kapsamındaki hakları hem ceza muhakemesinin etkin yürütülmesi hem de kamu görevinin güvenli icrası açısından büyük önem taşımaktadır (Gözler, 2016, s. 309). Aksi takdirde, tehdit altında bulunan kolluk personeli ve diğer kamu görevlilerinin güvenlik kaygıları, soruşturmaların aksamasına ya da delillerin toplanmasında yetersiz kalınmasına neden olabilir (Şahin, 2018, s. 215). Bu çerçevede, TTK m. 22’nin sağladığı güvence, kamu görevlilerinin cesaretle hareket etmesini ve adli sürece yapacakları katkıyı artırmayı amaçlamaktadır (Turhan, 2009, s. 194).

Öte yandan, TTK m. 22’de tanık koruma kapsamına alınan kolluk görevlilerinin, diğer tanıklarda olduğu gibi belirli şartlara tabi tutulması, koruma tedbirlerinin suistimalini önlemesi açısından da dikkate değerdir (Altun, 2012, s. 48). Bu bağlamda, kanun korumanın yalnızca gerçek bir risk ve tehdidin bulunması hâlinde devreye sokulmasını öngörmektedir. Böylece, tanık koruma tedbirlerinin amacı dışında kullanılmasının da önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Turgut, 2010, s. 209). Bu minvalde, TTK m. 22 kapsamında tanık koruma tedbirlerinden yararlanabilecek kolluk görevlileri; yüksek riskli soruşturma ve kovuşturmalarda tehlike altında kalabilmeleri sebebiyle hem kendi

güvenliklerini hem de adaletin tesisini güvence altına alabilmek için önemli bir hukuki dayanağa sahip olmaktadır (Balo, 2009, s. 254). Bu düzenlemeyle birlikte, adli sürecin etkin işlemesi ve toplumsal güvenliğin sağlanması hedeflenmekte; aynı zamanda kanunun koruma mekanizmasının kapsamı genişletilerek kamu görevlileri ile gizli soruşturmacıların da koruma altına alınabileceği açıkça vurgulanmaktadır.

2.1.1.5.1. Tanık koruma biriminde görev yapan personel

“Tanık koruma faaliyetleri son derece riskli görevler olup, tanığın yanı sıra koruma işinde görevlendirilen kolluk görevlileri de bu görevin icrası sırasında tehlike altına girmektedir. Özellikle koruma altına alınan tanığa fiziki koruma sağlayan koruma birimi görevlileri, tanıklar kadar yüksek güvenlik riski taşımaktadırlar” (Turgut, 2010, s. 236). Kanun koyucu bu durumun farkında olarak, TKK’nin 22. maddesi uyarınca tanık koruma biriminde görev yapan personeli de koruma kapsamına dâhil etmiştir.⁴⁵ TKK’nin 11. maddesinde belirtildiği üzere, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan tanık koruma birimlerinde istihdam edilen her türlü personel, kanun gereğince *“Birim Personeli”* olarak kabul edilmektedir. Ayrıca TKKY m. 6/1 (ç) bendinde düzenlendiği üzere, görevinin niteliğine bakılmaksızın, birimde görev yapan tüm personelin koruma tedbirlerinden yararlanabileceği açıkça ifade edilmiştir. Nitekim “tanık koruma birimlerinde görev yapan personelin idare ile arasındaki hukuki ilişkinin niteliği de bu personelin tanık koruma tedbirlerinden yararlanması bakımından önem taşımamaktadır. Bu nedenle, burada görevli bulunan personelin memur veya sözleşmeli personel olmasının bu bakımdan herhangi bir önemi bulunmamaktadır” (Balo, 2009, s. 245). Kanun, bu tür personelin korunma altına alınan tanığa fiziki koruma sağlaması nedeniyle, kendilerinin tanık olarak dinlenip dinlenmediğine bakmaksızın geçici kimlik ve belge düzenleme tedbiri uygulanmasına da imkân tanımaktadır. Bu kişiler hakkında tanık koruma birimi tarafından verilen bilgilere göre geçici kimlik düzenlenebilmekte veya bunu sürdürebilmesi için belge verilmektedir. (TKK m. 11/2) (Turgut, 2010, s. 236).

2.1.1.5.2. Suçla mücadelede görevli kişiler

Tanık koruma kapsamına giren suçların istihbarat, soruşturma ve kovuşturma faaliyetlerinde görev yapan kolluk görevlilerinin, çalıştıkları suçların ağır nitelikte olması

⁴⁵TKK 2/1 fıkrasının c bendinde Tanık koruma birimi: İdarî yapısı, çalışma esas ve usulleri ilgili kolluk teşkilâtının bağlı olduğu bakanlıkça belirlene ve bu Kanun kapsamında haklarında koruma tedbiri uygulanmasına karar verilecek kişilerle ilgili olarak, gerekli koruma tedbirlerini uygulayacak olan kolluk birimidir şeklinde tanımlanmıştır.

sebebiyle yalnızca tehlikeye maruz kalmakla kalmayıp, aynı zamanda hedef hâline gelmeleri de öngörülebilir bir durumdur. Bu doğrultuda, TKK m. 22 uyarınca, tanık koruma kapsamına giren suçlarla ilgili görev yapan kolluk amirleri, memurları, diğer kamu görevlileri ve gizli soruşturmacılar koruma tedbirlerinden yararlanma hakkına sahiptir (Balo, 2009, s. 245). Kanunun belirlediği suçların istihbarat, soruşturma ve kovuşturmalarında görev alan kolluk görevlileri üzerinde tanık koruma tedbirlerinin uygulanacağı açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte, hükümde görev gereği korunmaya ihtiyaç duyabilecek personelden bahsedilirken, aynı maddede tanık olarak dinlenmesi CMK m. 139'da düzenlenen bir ceza koruma tedbiri olan “*gizli soruşturmacı*”nın da zikredilmesi eleştiriye konu olmuştur. Zira gizli soruşturmacı uygulaması belirli şartlarla sınırlı olup, TKK'daki koruma tedbirlerinden yararlanabilmesi, ancak tanık sıfatıyla dinlendiği durumlarla doğrudan bağlantılı bulunmaktadır.

Sonuç olarak savcı ve hâkimler, kamu görevlisi vasfına sahip olup belirli şartlar altında koruma tedbirlerinden yararlanabilmektedir. Bununla birlikte, savcı ve hâkimler hakkında korunma kararının hangi merci tarafından verileceğine ilişkin kanunda açık bir düzenleme bulunmadığı da dikkat çekmektedir (Turgut, 2010, s. 237).

2.1.1.5.3. Gizli Soruşturmacı

TCMM çerçevesinde, suç örgütlerinin hiyerarşik yapılanmalarını etkisiz kılmayı ve bu suçların topluma verdiği zararı önlemeyi amaçlayan bir ceza muhakemesi koruma tedbiri olarak “*gizli soruşturmacı*” düzenlenmiştir. CMK m. 139/1 hükmü gereğince, CMK m. 139/7'de sayılan suçların işlenmesiyle ilgili somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması ve başka şekilde delil elde edilmesinin mümkün olmaması hâlinde, örgütü izlemek ve delil toplamak amacıyla hâkim kararıyla gizli soruşturmacı görevlendirilebilmektedir (Meran, 2016, s. 259).

CMK m. 139/7 uyarınca, gizli soruşturmacı tedbirinin uygulanması yalnızca örgütlü suçlarla sınırlı tutulmamıştır. Ancak maddenin 4. ve 5. fıkralarına bakıldığında, düzenlemenin ilk etapta örgütlü suçları hedef aldığı görülmektedir. Kanun, gizli soruşturmacıyı doğrudan tanımlamasa da bu kavramın kapsamı ve uygulama biçimi 139. madde kapsamında ortaya konulmuştur (Şen, 2013, s.237).⁴⁶ Kamu görevlileri gizli

⁴⁶Danıştay 10. Dairesi'nin 09/03/2017 tarihli, Esas No: 2012/1001 ve Karar No: 2017/1361 sayılı kararıyla mülga Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te gizli soruşturmacı tanımına yer verilmiştir. Yönetmeliğin 1. maddesinin (ç) bendinde gizli soruşturmacı şu şekilde tanımlanmıştır: “*Gerektiğinde örgüt içine sızmak, gözetlemek, izlemek, örgüte*

soruşturmacı olabilir. Ayrıca her gizli soruşturmacının kolluk görevlisi olması şart değildir (Köksal, 2016, s.2153; Solmaz, 2009, s. 53).

Gizli soruşturmacının görevi; gerektiğinde örgüt içine sızarak gözetleme, izleme, örgütle ilgili her türlü araştırmada bulunma ve suçlara ilişkin diğer delil, iz, eser ve emareleri toplamaktır. (Alptekin, 2017, s. 24). Kovuşturma aşamasında ifadesine başvurulmasının gerekli görüldüğü hâllerde, gizi soruşturmacı tanık sıfatıyla dinlenebilir. CMK’da gizli soruşturmacının görevi sona erdikten sonra da kimliğinin gizli tutulmasını öngören düzenleme bulunmasının nedeni budur. (Turgut, 2010, s. 224).

Gizli soruşturmacı CMK 139/7 fıkrası a/2 bendine göre 5237 sayılı 26.09.2004 tarihli Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 220 Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçun takibi örgüt faaliyetleri çerçevesinde işlenmiş suçlarda delil toplamakla yükümlüdür. Ancak kışkırtıcı azmettirme ve yardım eylemlerde bulunamaz ve görevini yerine getirirken hiçbir şekilde suç işleyemez (CMK m.139/5). Bu özellik, onu muhbirden ayıran niteliklerden biridir (Köksal, 2016, s.2146).

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesine soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından karar verilir (m. 139/1). Kovuşturma evresinde, gizli soruşturmacının tanık olarak nitelendirilmesi, ancak CMK hükümleri uyarınca ve hâkim kararıyla görevlendirilmesi hâlinde mümkündür. Gizli soruşturmacı kapsamı içinde görevlendirilen soruşturmacının kovuşturma aşamasında tanık sıfatıyla dinlenmesi durumunda gerçek kimlik bilgilerini gizlenecektir (Köksal, 2016, s.2167). CMK m. 139/7 fıkrasında belirtilen gizli soruşturmacı kapsamına oluşturan suçlar kapsamında tanık olarak dinlenmesi zorunlu hâle geldiğinde, duruşmada hazır bulunanlar olmaksızın veya sesi ile görüntüsü değiştirilmek suretiyle özel ortamda dinlenir. Bu durumda TKK’nin 9. maddesi kıyasen uygulanır (CMK m. 139/3).

Gizli soruşturmacının adli kolluk görevlisi niteliği göz önüne alındığında, silah taşıma ruhsatı gibi yetkileri sayesinde kendisini savunmasız hissetmeyebileceği düşünülmektedir. Ancak, yakınlarının tehlike altında olmaları kabul edilemez bir durumdur. Hem de bir gizli soruşturmacının tanık olarak dinlenmesi nedeniyle kimliğinin açığa çıkması bu kişinin daha sonra benzer görevler almasına engel olabileceği gibi ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmasına neden olabilir (Turgut, 2010, s. 224). Dolayısıyla, kimliğinin açıklanmasının kendisi veya yakınları açısından ağır tehlike oluşturacağı

ilişkin her türlü araştırmada bulunmak ve örgütün işlediği suçlarla ilgili iz, eser, emare ve delilleri toplamak ve muhafaza altına almakla görevlendirilen kamu görevlisi”.

durumlarda gizli soruşturmacının kimliğinin mutlaka gizli tutulması gerektiği açıktır. Nitekim bu tedbirin amacı yalnızca delil elde etmekle sınırlı olmayıp, suç örgütlerinin faaliyetlerini de izlemeyi hedeflemektedir (CMK m.139/4). Ayrıca, kanun koyucunun gizli soruşturmacı tedbirinin işlenmiş veya işlenmekte olan suçlara yönelik uygulanacağını vurgulamasına karşın, tanık ve yakınlarına yönelik tehlikelerin ortaya çıkma ihtimalini de göz ardı etmemesi gerekir. Özellikle örgüt veya terör niteliği taşıyan suçlarda, şüphelilerin farklı eylemler gerçekleştirmesi, farklı iddianamelerle yargılanması ya da örgüt üyelerinin tümünün tutuklanmamış olması gibi olasılıkların da dikkate alınması zorunludur. Bu suçların çoğu zaman CMK kapsamında ele alınan diğer suçlardan daha ağır oldukları açıktır. Dolayısıyla kanunda belirtilen suçlarla ilgili tanık olarak dinlenmesi durumunda kimlik bilgilerini gizli tutulup ses ve görüntülü araçlara kullanarak dinlenecektir (Şen, 2010, s.210). Bunların farkında bulunarak kanun koyucu 694 Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 142. maddesiyle CMK'nin 139/3 fıkrasına

“Soruşturmacı, kovuşturma evresinde tanık olarak dinlenmesinin zorunlu olması halinde, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan veya ses ya da görüntüsü değiştirilerek özel ortamda dinlenir. Bu durumda 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanununun 9 uncu maddesi hükmü kıyasen uygulanır.”

cümlesi eklenmiştir (Okuyucu Ergün, 2022, s. 809).⁴⁷ Anılan madde kapsamında görevlendirilen soruşturmacının tanık olarak dinlenmesi halinde, CMK'nın 58. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında öngörülen kimlik gizliliği koruma tedbirlerinin, gerektiğinde TKK'nın 9/1 maddesi hükmü uyarınca birlikte uygulanacağı gibi, yalnızca CMK'nın 58. maddesinin 3. fıkrası uygulanarak, hazır bulunma hakkına sahip kişiler olmadan tanığın dinlenmesi de mümkündür (TKK m. 9/2). Zira kimliği değiştirilen gizli soruşturmacının (CMK m. 139/2) kovuşturma aşamasında dinlenmesi söz konusu olduğunda, değiştirilen kimliğiyle tanıklık yapamayacağı için hâkim, TKK'nın 9/1 maddesi uyarınca her iki tedbirin birlikte uygulanmasına karar verebilir. TKK m. 9/1

⁴⁷2018 yılında CMK 139. maddesi 3. fıkrası üzerinde yapılan ekleme öncesi döneminde, bahse geçen fıkra göre gizli soruşturmacı kimliğinin mutlaka gizli tutulacağı izlenimini verse de, CMK m. 58'de belirtilen tehlike olasılığının varlığına bağlanmaktaydı (Turhan, 2009, s. 101-104). Ayrıca tanık olarak dinlenecek gizli soruşturmacının korunması, kimlik gizliliği ile TKK kapsamında kolluk tedbiri niteliğinde maddi tedbirlerinden hangisi uygulanacağı konusunda belirsizlik durumu vardı.

Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 11.07.2014 tarihli ve 2014/1 Esas, 2014/5430 sayılı kararına göre kovuşturmada tanık olarak dinlenmesi gereken gizli soruşturmacının kimliğinin gizlenmesi gerektiğini açıkça vurgulamıştır. Karar, gizli soruşturmacının kimlik bilgilerini gizli tutulması gerektiğine yönünde önemli yargısal yaklaşım olduğunu, suçla mücadelede meşru yöntemlere ışık veren bir karar değerlendirmek söylenebilir.

hükmü uyarınca, tanık hakkında CMK'nın 58. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen kimliğin saklı tutulması koruma tedbiri uygulanması durumunda, kimliği saklı tutulan tanık, tanıklık ettiği olayları hangi sebep ve vesile ile öğrendiğini açıklamakla yükümlüdür (CMK m. 58/2; TKK m.9/4).

Tanığın dinlenmesi sırasında ses ve görüntülü aktarma yöntemi kullanılacaktır. Ayrıca, koruma tedbiri altına alınan gizli soruşturmacı tanık, ister duruşmada hazır bulunma hakkına sahip kişiler olmadan ister ses veya görüntüsü değiştirilerek özel bir ortamda dinlensin, kimlik gizliliğini sağlamak amacıyla ses veya görüntü değişikliği uygulanmasına ihtiyaç duyulacaktır. ‘‘TKK m. 9/4’e göre, tanığın duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar bulunmadan dinlenmesi hâlinde, tanık tarafından verilen beyanlar, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlara açıklanacaktır.’’ (Okuyucu Ergün, 2022, s. 809). Mahkeme, somut duruma göre hangi tedbiri uygulayacağına karar verir ve her durumda savunmanın soru sorma hakkı korunur. Ancak sorulan soruların, uygulanan tedbirlerle orantılı ve amaca uygun olması gerekir. Bu doğrultuda hâkim, belirli soruların tanığa sorulmamasına karar verebilir veya tanığı dinlerken, dolaylı dahi olsa kimliğini ortaya çıkarabilecek soruların sorulmasına izin vermez (TKK m. 9/5).

2.1.1.5.4. Muhbir

Uluslararası hukukta, Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 26. maddesi (http-5) ve Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi’nin 32. ve 33. maddeleri (http-6), taraf devletlere muhbirlerin korunması konusunda iç hukuklarına uygun düzenlemeler yapmaları yönünde önerilerde bulunarak hukuki bir dayanak oluşturmaktadır.⁴⁸ Bu maddeler çerçevesinde, devletlerin muhbirlerin güvenliğini sağlamak, kimliklerini korumak ve adli süreçlerde mağdur olmalarını önlemek için gerekli önlemleri almaları teşvik edilmektedir. Özellikle, suç örgütleri veya yolsuzluk vakalarıyla ilgili ihbarda bulunan kişilerin korunması, uluslararası hukuk tarafından önemle vurgulanan bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.⁴⁹

Türk hukukunda ‘‘muhbir’’ kavramının tanımına ilişkin bir hüküm bulunmasa da, mevzuatta ‘‘muhbirliği’’ düzenleyen bazı hükümlerin bulunduğu görülmektedir Bu bağlamda örnek olarak, ‘‘muhbirliğe’’ ilişkin bir düzenlemeye PYSK ek m. 9’un son

⁴⁸Meksika’nın Merida kentinde 9-11 Aralık 2003 tarihlerinde düzenlenen üst düzey siyasi konferans sırasında imzaya açılan BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi Türkiye Cumhuriyeti tarafından 10 Aralık 2003 tarihinde imzalanmıştır. Fazla bilgi için bkz. <https://www.mfa.gov.tr/yolsuzlukla-mucadele.tr.mfa> (19.03.2025).

fıkrasında yer verilmiştir (Eroğlu Erman, 2016, s.219).⁵⁰ 5607 sayılı kaçakçılıkla Mücadele Kanunun 19. maddesi 4. fıkrasında ilgili suçu ihbar eden kişinin kimliğinin, bu kişinin rızası bulunmadan açıklanmayacağı ve tanık koruma tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir (Turgut, 2009, s.237).⁵¹ Ayrıca 3713 sayılı 12.04.1991 tarihli Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 20. maddesinde suçların aydınlatılmasına yardımcı olanların korunacağı açıkça belirtilmiştir. TMK 6 ve 14. maddelerine göre, muhbirlerin kimlikleri rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamaz. Kanunun 20. maddesinde ise, *'suçların aydınlatılmasında yardımcı olanlar'* ibaresi altında muhbirlerin korunmaya kapsamına alınacağı üzerinde durulmuştur (Şen, 2013, s.238). Bu doğrultuda CMK m. 170'da dava dosyasında kimlik bilgilerine yer verilmeyeceği belirtilmiştir (Pınarcı ve Çevik, 2014, s.111). CMK'de ise muhbir tanımı veya kullanımıyla ilgili hiçbir açıklama yer verilmemiştir (Köksal, 2016, s.2141, Şen, 2013, s.240).

TCMM'da, mülga çıkar amaçlı suç örgütleriyle mücadele kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmeliğin 4. maddesinde *'muhbir'* *"suçlar veya suçların failleri, iz, eser, emare ve delilleri hakkında yardım sağlayan, geçici olarak istihbarat işlerinde kullanılan veya yardımlarından, verdikleri bilgilerden yararlanan kişiler"* şeklinde tanımlanmıştır (Kaplan, 2013, s.75). CMK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, ceza yargılamasında X muhbire yer verilmezken, gizli tanıklık istisnai bir uygulama olarak kabul edildiğinden, yalnızca bu yönteme başvurmayı gerektiren özel şartların varlığı halinde kullanılması

⁵⁰PVSK Ek Madde 9 – (Ek: 16/6/1985 - 3233/7 md.): Bu Kanun ve diğer kanun hükümlerine göre gerekli hallerde; A) Önleyici, caydırıcı, düzenleyici ve koruyucu kolluk hizmetlerine dair görevlerin ifası sırasında silah kullanmak zorunda kalan polis hakkında, cezai sorumluluğun tespiti bakımından Memurun Muhakematı Hakkında Kanuna göre işlem yapılır. B) Adliyeyle ilişkin vazife ve işlerle ilgili bir hizmeti yerine getirirken silah kullanmak zorunda kalan polis hakkında, hazırlık soruşturması bizzat Cumhuriyet savcıları veya yardımcıları tarafından yapılır. Sanık polis, hakkında dava açıldığı takdirde duruşmadan varestede tutulabilir. Olayın mahiyetine ve kusurun derecesine göre, İçişleri Bakanlığınca durumu uygun görülen polisin vekalet verdiği avukatın ücreti, Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesine konulacak ödenekten karşılanır. Avukat tutma ve ücret ödeme usul ve esasları yönetmelikte gösterilir. (Mülga üçüncü fıkra: 12/7/2013-6495/102 md.) 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanuna göre, sanık ve hükümlülerden ilan edilmek suretiyle arananların bulundukları yerleri bildiren ve yakalanmalarına yardımcı olanlara para ödülü verilebilir. Verilecek ödülün miktarı ile bu fıkranın uygulanmasına dair diğer hususlar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikte gösterilir. Para ödülüne ait giderler Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesine konulacak ödenekten karşılanır. Ödül verilen kişilerin kimlikleri, rızaları olmadıkça hiçbir şekilde açıklanamaz.

⁵¹Kaçakçılıkla Mücadele Kanunun 19. Maddesi fıkra (4) (Değişik: 28/3/2013-6455/60 md.): Bu Kanunun 3'üncü maddesi kapsamındaki suçları ihbar edenler ile 23'üncü maddesi gereğince ikramiye ödenmesi öngörülen muhbirlerin kimliği izinleri olmadıkça veya ihbarın niteliği haklarında suç oluşturmadıkça hiçbir şekilde açıklanamaz. Bu kişiler hakkında tanıkların korunmasına ilişkin hükümler uygulanır. (Ek cümle: 28/3/2023-7445/29 md.) Bu Kanunun 3'üncü maddesi ile 23'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suçlardan elde edilen malvarlığı değerlerini ihbar edenler ile bu suçlardan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama suçunu ihbar edenler hakkında da bu fıkra hükümleri uygulanır

gerektiği vurgulanmaktadır. Kovuşturma aşamasında, sanığın savunma hakkı gözeterek ve hukuka uygun şekilde bu kişilerin dinlenmesi gerektiği belirtilmektedir (Köksal, 2016, s. 2166).

Kanun koyucu, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunun 19. maddesi 4. fıkrasında ve TMK 20. maddesi iki kanunun kapsamına giren suçların yargılamaında kullanılan muhbirlerin rızaları bağılı olarak kimlik gizliliği ve üzerinde tanık koruma tedbirleri uygulanabileceğine açıkça belirlemiştir. Muhbir üzerinde koruma tedbirleri uygulanması açıkça bahse edildiği özel kanunların kapsamı dışında kullanılması her durumda hukuka uygun bulunmayacağı 10. Ceza Dairesi 2014/5508 E., 2016/2089 K. kararından anlaşılmaktadır.⁵² Türk ceza muhakemesi hukukunda muhbir kullanılmasının geçerliliğiyle ilgili hiçbir şüphe ortada yoktur. Bunu da yargıtayın birçok kararında görülmüştür. Ancak böyle bir aracın kullanması sanığın hakkına gözeterek uygulaması gerek, aksi takdirde hukuka aykırılık teşkil etmesi çoğunlukla rastlanmaktadır (Şen, 2013 , s.240).⁵³

Doktrinde ise “*Muhbir, belli suç tiplerinin işlendiği yerlerde bulunan veya suç örgütlerinin içinde yer alan bitenleri, işlenmiş veya işlenmesi planlanan suçları kolluk görevlilerine bildiren kişi olarak tanımlanabilir.*” (Turgut, 2010, s.226). Kaplan (2013, s.75) *muhbir, işlenmiş, işlenmekte olan veya işlenecek örgüt suçlarını ortaya çıkarmak amacıyla kolluk kuvvetlerine bilerek ve isteyerek yardım eden kişidir.* Dolayısıyla bazen menfaat karşılığında gerçekleştirilmesi de kabul edilir. Ancak muhbirin hukuki statüsü görevlendirerek görevine gizlilik altında yerine getiren gizli soruşturmacı olan kişilerden farklıdır. Alan yazında muhbir kavramıyla ilgili bilgi veren, güvenilir kişi ve ajan provokatör ayırımı gözetilmeksizin muhbiri bir tüm olarak değerlendirmektedir (Kaplan, 2014, s.78; Turgut, 2010, s.227). Böylelikle muhbir suç ortağı olabileceği gibi kışkırtıcılık niteliği taşıyabilecektir. Muhbir, kolluk kuvvetlerine bilgi aktaran kişidir ve bu davranışının karşılığında çoğu zaman bir tür menfaat elde etmeyi amaçlar. Ancak burada

⁵²“GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ : Muhbirin rızası olmaksızın kimliğinin açıklanamayacağına ilişkin 2313 sayılı Kanun'un 27. maddesinin 08.02.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5728 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırıldığı, daha sonra 5607 sayılı Kanun'un 19. maddesinin 4. fıkrasının 11.04.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6455 sayılı Kanun'la değiştirilerek benzer düzenleme yapıldığı; olayın ihbar edildiği 20.02.2012 tarihinde muhbirin rızası olmaksızın kimliğinin açıklanamayacağına ilişkin hüküm bulunmadığı ve sanığın savunması dikkate alınarak; olayı ihbar eden muhbirin kimliği ve adresi saptandıktan sonra, sanık ve müdafine soru sorma olanağı da tanınmak suretiyle tanık olarak dinlenmesi; daha sonra tüm deliller birlikte tartışılarak sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken eksik araştırma ile hüküm kurulması, Yasaya aykırı, sanık müdafinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde olduğundan, diğer yönleri incelenmeksizin hükmün BOZULMASINA, 30.06.2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi”.

⁵³Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 18.02.2019 tarihli ve 2017/2714 Esas ve 2019/973 sayılı kararı.; Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 29.11.2017 tarihli ve 2015/945 Esas ve 2017/6157 sayılı kararı.

menfaatin yalnızca maddi kazanç olarak değerlendirilmemesi gerekir. Kimi durumlarda intikam alma arzusu gibi duygusal saikler de bir kişinin muhbir olarak hareket etmesine neden olabilir (Kaplan, 2013, s. 75).

Kolluk görevlisinin yasa dışı yollardan elde edilen bilgilerin sahibiymiş gibi davranması, muhbirin kimliğini dava dosyasında göstermeksizin Cumhuriyet savcısından korunmasını talep etmesi ve muhbire kimliğinin gizli tutulacağı veya mahkeme huzuruna çıkmayacağı yönünde vaatlerde bulunması, muhbirin kötüye kullanımına ve gerçeğe aykırı beyanda bulunmasına zemin hazırlamaktadır (Turgut, 2010, s. 228; Şen, 2010, s.211).

Öte yandan, Yargıtay içtihatlarında muhbirliğe yalnızca uyuşturucu madde ticareti suçu kapsamında başvurulduğu görülmektedir.⁵⁴ Ceza muhakemesi sürecinde muhbirin tanık sıfatıyla dinlenmesi halinde, özel kanunların öngörüldüğü durumlar hariç açık kimliğiyle ifade vermesi gerekmektedir. Bu durumda, hakkında gerekli koruyucu tedbirlerin uygulanması da öngörülmektedir.

Türk ceza muhakemesi mevzuatında muhbirliğe ilişkin açık ve kapsamlı bir düzenleme bulunmamakla birlikte, TMK'nin 20. maddesi suçların aydınlatılmasına yardımcı olanların korunacağını açıkça hüküm altına almıştır. Ayrıca, aynı Kanun'un 6/3 ve 14. maddelerinde, muhbirlerin kimliklerinin rızaları olmadıkça ve ihbarın içeriği onların suç işlemiş olduklarını göstermedikçe açıklanamayacağı düzenlenmiştir. Bu çerçevede, Kanun'un 20. maddesinde geçen *“suçların aydınlatılmasında yardımcı olanlar”* ifadesiyle, muhbirlerin korunmasına yönelik özel bir hüküm tesis edilmiştir. Bununla birlikte, CMK'da muhbir kavramına dair doğrudan bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum, muhbirliğin yargılama pratiğindeki konumunu belirsizleştirmekte ve uygulamada çeşitli yorum farklılıklarına neden olabilmektedir.

Sonuç olarak, Tanık Koruma Kanunu'nun 22. maddesi uyarınca tanık olarak dinlenecek muhbir hakkında tanık koruma tedbirlerinin uygulanacağı açıktır. Ancak bu tedbirlerin, kanun koyucunun belirttiği özel şartların varlığı halinde ve keyfi uygulamalardan uzak bir şekilde, savunma hakkı gözetilerek uygulanması gerekmektedir. Bu çerçevede, soruşturma aşamasında ifadesi alınan bir muhbirin, muhakkak kovuşturma aşamasında da dinlenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Şen, 2013, s. 249). Muhbirler, sıradan tanıklardan farklı olarak örgüt yapılanması içerisinde yer alabilir ve bu nedenle zaman

⁵⁴Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 02.06.2022 tarihli ve 2019/9221 Esas ve 2022/7233 sayılı kararı.; Y. 20. D. 22.04.2015 T., 2015/767 E., 2015/236 K.; Y.10.D. 29.11.2017 T., 2015/945 E., 2017/6157 K.

zaman suçun ortağı konumunda da bulunabilirler. Bu durum, onların her zaman kimliği gizli tanık statüsünde değerlendirilmesini sakıncalı hale getirmektedir. Nitekim muhbirler ifade vermek zorunda olmadıkları gibi, ifade verdikleri takdirde kimliklerini açık bir biçimde beyan etmeleri, yargılamanın sağlıklı şekilde yürütülebilmesi açısından önem arz etmektedir (Turgut, 2010, s. 237). Bu nedenlerle, muhbirlerin Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu dışında, Tanık Koruma Kanunu kapsamına giren diğer suçlarda korunmalarında, sadece maddi tedbirlerinin uygulanması, hukuki ve uygulamaya yönelik daha sağlıklı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Turgut, 2010, s. 226).

2.1.2. Suç bakımından kapsam

TKK 3. maddesi, ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis veya asgari on yıl ve üzeri hapis cezası öngörülen suçlar ile örgüt faaliyeti çerçevesinde en az iki yıl hapis cezasını gerektiren ve terör örgütü faaliyetleri kapsamında işlenen suçları koruma kapsamına almaktadır (İnce Tunçer, 2020, s. 42). Bu düzenleme, kanun koyucunun özellikle ciddi nitelikli, toplumsal düzeni ve güvenliği tehdit eden eylemlere odaklandığını göstermektedir. Suç yönüyle yapılan bu sınırlandırmanın bir başka nedeni de tanıklar hakkında özellikle maddi nitelikteki koruma tedbirlerinin uygulanması çok büyük bir maddi kaynak ve işgücü gerektirmesidir (Turgut, 2010, s. 190).

2.1.2.1. Belirli bir miktarın üzerinde ve alt sınırı on yıl hapis cezası gerektiren suçlar

TKK 'nin 3. maddesi uyarınca Türk Ceza Kanunu'nda ve ceza hükmü içeren özel kanunlarda yer alan ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve alt sınırı on yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçları tanık koruma kapsamına dahil edilmiştir. Bu düzenleme, kanunun kapsamına girecek suçların alt sınırını belirlediği için suçun niteliğine bakılmaksızın ister nitelikli hali ister basit şekli olsun, kanunda alt sınırı on yıl ve üzeri hapis cezası öngörülen tüm suçları kapsamaktadır. Dolayısıyla, kanunda basit haliyle alt sınırı on yıl hapis cezasını gerektirmeyen bir suçun, ağırlaştırıcı nedenler veya neticesi sebebiyle alt sınırı on yıl ve üzeri hapis cezası gerektiren bir nitelik kazandığında, bu suçlar tanık koruma kapsamına alınmaktadır (Onar, 2023, s.167).

Tanıklık konusu suçun ceza miktarı tespiti bakımından, somut olayda hâkimin tayin ettiği ceza değil, kanunda o suç için öngörülen soyut ceza miktarı kıstas alınmalıdır (Turgut, 2010, s.199). Bu doğrultuda, TKK'nın 3. maddesine göre tanık koruma kapsamına giren suçların belirlenmesinde alınan esas, iddianamede somut duruma göre öngörülen suçun cezası değil, kanunda o suça karşılık belirlenen ceza veya cezanın alt sınırıdır. “Gizli

tanık dinlenebilmesi için yukarıda belirtilen ceza miktarlarının tespiti bakımından hapis cezalarının tayininde eylem için kanunda gösterilen temel ceza değil, ağırlaştırıcı nedenler ya da suçun neticesi sebebiyle ağırlaşmış halleri de nazara alınarak hesaplama yapılmalıdır” (Onar, 2023, s.168). Bir suçun nitelikli hâl sayılması, suçu işleyenin konumu, işleniş biçimi ve mağdura etkisi gibi faktörler dikkate alınır. Nitelikli suçlar, mağdurun daha fazla zarar görmesi, kamu düzeni veya devlet güvenliğinin ciddi şekilde tehdit edilmesi ya da suçun planlı ve örgütlü şekilde işlenmiş olması gibi nedenlerle cezaların artırılmasını gerektirir. Kanun’unun ilgili maddelerinde belirtilen ağırlaştırıcı nedenlerin varlığı, suçun nitelikli hali olup olmadığını belirler. Bu nedenle her suç, içeriği ve işleniş biçimine göre ayrı değerlendirilmelidir.

Ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve alt sınırı en az on yıl hapis gerektiren suçlar genellikle Anayasal Düzene ve Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Kişiyeye Karşı İşlenen Ağır Suçlar ve Kamusal Düzen ve Toplum Güvenliğine Karşı Suçlar hususlar altında kanunda yer alır. Bu bağlamda, bilindiği üzere hâkim, cumhuriyet savcısı tarafından sunulan iddianamedeki suç vasfını davanın somut durumuna göre değiştirme yetkisine sahiptir. Bu değişiklik, davaya ilişkin madde kapsamında olabileceği gibi, suçun niteliği tamamen değiştirilmesi sonucu tanık kapsamı dışına kalmasına da neden olabilir (Turgut, 2010, s.199). Bu durum TKKY 16/1 (d) bendi “*Koruma sebeplerinin ortadan kalkması*” bağlamında ele alınmaktadır. TKKY m. 16/4 hükmüne göre, haklarında TKK m.4 kapsamında koruma tedbiri uygulanan tanıkların, soruşturma veya kovuşturma aşamasında dinlendikten sonra suçun niteliği değişmesi nedeniyle tanık koruma kapsamından çıkmaları halinde, kararı veren merci resen veya tanık talebi üzerine tedbirin kaldırılmasına karar verilebilir (TKKY m. 16/2). Ancak bunların dinlenme devam edip edemeyeceği, verdikleri beyanlar mahkeme soruşturmasında kullanılıp kullanılmayacağı ilişkin kanunda bir açıklama bulunmamaktadır. Öğretide ise de böyle bir durumda tanığın üzerinde uygulanan koruma tedbirlerinin sürdürülüp sürdürülemediği ve bu yolla elde edilen beyanların kullanılıp kullanılmayacağı tartışmalı bir konudur (Onar, 2023, s.168).

Doktrinde bazı görüşler, tanığın kimlik değişikliği veya koruma statüsünün sona ermesinin, daha önce alınmış ifadelerin delil değerini ortadan kaldırmayacağını, önemli olanın ifadenin alındığı andaki koşullar olduğunu ileri sürmektedir (Gözler, 2021, s. 312). Ancak bu yaklaşım, sanığın savunma haklarının zedelenmesi ve mahkemenin yargılamayı doğrudanlık ilkesi ışığında yürütmesi gerektiği yönündeki anayasal

güvencelerle çelişebilir. Dolayısıyla, suç vasfındaki değişiklik sonrası tanık koruma hükümlerinin geriye etkisiz kalması durumunda, o tanığın önceki beyanlarının delil niteliği hukuken geçerli sayılamaz.

Kanaatimizce, suçun vasıflandırılmasında meydana gelen değişiklik nedeniyle, tanık koruma kapsamında alınmış olan bazı beyanların, usule uygun şekilde elde edilmiş delil vasfını yitirmesi söz konusu olabilir. Özellikle tanığın, koruma altındaki statüsüne güvenerek kimliğini açıklamadan verdiği ve savunma makamının sorgulama imkânı bulamadığı ifadeler, ceza muhakemesi hukukunda silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri uyarınca tartışmalı hâle gelmektedir. Bu durumda, söz konusu ifadelerin artık koruma kapsamı dışında kaldığı kabul edilse dahi, aleyhe delil olarak kullanılması hukuka aykırıdır.

2.1.2.2. Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar

Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen fiiller, kamu güvenliğini ve toplumsal barışı bozmayı hedefleyen kolektif faaliyetlerdir. Kanun koyucu, TCK 220. maddesi 4. fıkrasında⁵⁵, örgütlü suçlar ile örgüt suçları arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir. Örgüt suçlarının, hazırlık hareketi niteliğinde fiillerden oluştuğu ve örgütlü suçlarla birleştiğinde bağımsız bir suç olarak cezalandırılacağı belirtilmektedir. Hatta, amaçlanan suç henüz teşebbüs aşamasında kalsa dahi, sırf suç örgütü kurmak suçu tek başına oluşabilir (Şen, 2020, s. 37). Ancak böyle bir suç gizli soruşturmacı kapsamına girmekte olup tanık koruma kapsamına girmemektedir. Tanık koruma kapsamına giren suçlar örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen alt sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlardır (TKK m. 3/b). Kanun koyucunun, örgütlü suçlar ve örgüt suçları arasındaki ayrımı net şekilde ortaya koyması, ceza adalet sisteminde suçun niteliğini ve failin sorumluluğunu tayinde kolaylık sağlamaktadır. Bu yaklaşım, suça giden yolda örgütlenme fiilinin doğurduğu tehlikeyi ayrıca cezalandırmak suretiyle, toplum düzenini korumayı amaçlamaktadır.

CMK'nin 58. maddesi, örgütlü suçlarla ilgili herhangi bir sınırlama getirmezken, TKK'da alt sınırı iki yıl hapis cezası ve fazlası gerektiren örgütlü suçlarda koruma tedbirlerinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır (TKK m.3/b). Düzenlemenin lafzından hareketle, bir örgütün suç işlemek amacıyla kurulmuş ancak henüz herhangi bir suç işlememiş olması

⁵⁵“Örgütün faaliyeti çerçevesinde suç işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı da cezaya hükmolunur”.

durumunda, bu örgütle ilgili yargılama sürecinde tanıkların koruma altına alınamayacaktır (Turgut, 2010, s.195).

2.1.2.3. Terör örgütü faaliyetleri kapsamında işlenen suçlar

Koruma kapsamının büyük bölümünü oluşturan terör ve örgütlü suçları daha ayrıntılı kavrayabilmek için terör kavramını ve örgüt niteliklerini açıklamak önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (2001) S/RES/1373 sayılı kararı (http-7), terörizmin ulusal düzeyde tek tip tanımını yapmamış; bu da ülkelerin farklı politik saiklerle terör kavramını yorumlamalarına yol açmıştır. Kimi durumlarda bu yorumlar, temel hak ve özgürlük ihlallerini gizlemek için kullanılabilir. 7 Ekim 2023'te başlayan Gazze Savaşı'yla ilgili uluslararası tepkilerde görülen çelişkiler de “*direnış*” ile “*terör*” arasındaki sübjektif yaklaşımları yansıtmaktadır.

9 Kasım 2001'den sonra terörizmin tanımlanması hususunda yaygın bir hareketlilik gözlenmiş; BM Güvenlik Konseyi, 2004'te kabul ettiğı S/RES/1566 sayılı kararda, “*sivillere karşı öldürme veya ağır yaralama eylemleriyle korku ve sindirme yaratmayı ve hükümeti ya da uluslararası bir örgütü belli bir eylemi yapmaya veya yapmamaya zorlamayı hedefleyen davranışları*” terör kapsamına dâhil etmiştir (http-8).

TCMM'da, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. maddesinde kanun koyucu, terör tanımını şu şekilde yapmıştır: “*‘cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.*” (TMK m.1).

Bu tanımla kanun koyucunun, terör suçu nitelendirilen eylemlerin niteliğini, yöntemini, saikini ve sonucunu açıklayan bir yaklaşımı benimsediğı ve kanunun 3. ve 4. maddelerinde sayılan suçlar belirlenmesinde karma yaklaşımı tercih ettiğı açıktır. TMK ikili bir ayırma yer vererek 3. maddede sayılan TCK'daki bir kısım suçları “*mutlak*” olarak terör suçu saymış, 4. maddede yazılı suçları ise ancak “*terör amacı ile işlenirse*” terör suçu olarak kabul etmiştir (Taştan, 2009, s. 41). TMK'nin 3. maddesinde, mutlak

terör suçu olarak kabul edilen suçlar, TCK'da belirtilmiştir.⁵⁶ Bu tür suçların bireysel olarak işlense dahi terör suçu olarak değerlendirildiği görülmektedir. Buna ek olarak, TMK'nin 4. maddesi, Kanun'un 1. maddesinde belirtilen amaçları gerçekleştirmek üzere kurulmuş bir örgüt tarafından işlenmesi şartıyla şu suçları terör suçu kapsamına almıştır.⁵⁷ Bu suçların niteliklerine bakıldığında, kanun koyucunun terör suçlarının önüne geçmek için finans kaynaklarını kurutmaya yönelik önlemler uygulamayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Madde'nin ilk cümlesinden anlaşıldığı üzere, terör suçları, örgütlü bir şekilde işlenmesini gerektiren bir suç türüdür. Başka bir deyişle bu tür suçların terör suçu olarak kabul edilebilmesi için örgüt niteliği taşıması zorunludur. Suçun belli bir hedef doğrultusunda kurulmuş bir örgüt tarafından gerçekleştirilmesi ve örgütün varlık yapısı içinde işlenmesi anlamına gelir. Ayrıca, suçu işleyen örgütün, Kanun'un 1. maddesinde belirtilen amaçlardan en azından birini hedeflemesi şarttır. Bu durum, terör

⁵⁶Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak m.302, Askeri tesisleri tahrip ve düşman askeri hareketleri yararına anlaşma m.307, Anayasayı ihlal m.309, Yasma organına karşı suç m.311, Hükümete karşı suç m.312, Türkiye cumhuriyet hükümetine karşı silahlı isyan m.313, Silahlı örgüt m.314, Silah sağlama m.315, Yabancı hizmetine asker yazma yazılma m.320, Cumhurbaşkanına suikast m.310/1.

⁵⁷1) Türk Ceza Kanunun 79. madde Göçmen kaçakçılık, 80. madde İnsan Ticareti, 81-82. maddeler Kasten Öldürme, 84. madde İntihara Yönlendirme, 86-87 maddeler Kasten Yararlanma ve netice sebebiyle ağırlaştırılmış yararlanma, 96. madde İzyet, 106. madde Tehdit, 107. madde Şantaj, 108. madde Cebir, 109. madde Kişiye hürriyetinden yoksun kılma, 112. madde Eğitim ve Öğretim hakkın engellenmesi, 113. madde Kamu hizmetlerinden yararlanma hakkın engellenmesi, 114. madde Siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi, 115. madde inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engellenme, 116. madde Konut dokunulmazlığının ihlali, 117. madde İş ve çalışma hürriyetinin ihlali, 118. madde Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi, 142. madde Nitelikli hırsızlık, TCK 148-149. maddeler Yağma ve Nitelikli Yağma, 151-152. maddeler Mala zara verme ve Nitelikli Halleri, 170. madde Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması, 172. Madde Radyasyon yayma, 173. madde Atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme, 174. madde Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi, 185. madde Zehirli madde katma, 188. madde Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, 199. madde Kıymetli damgada sahtecilik, 200. madde Para ve kıymetli damgaları yapmaya yarayan araçlar , 202. madde Mühürde sahtecilik, 204 maddede belirlenen Resmi belgede sahtecilik, 204/210 maddelerde belirlenen Resmi ve Resmi belge hükmünde belgelerde sahtecilik, 213. madde Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit, 214-215. madde Suç işlemeye tahrik ve suç ve suçluyu övme, 223. madde Ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması, 224. madde Kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgedeki sabit platformların işgali, 243. madde Bilişim sistemine girme ve 244. madde Sistemi engelleme, bozma verileri yok etme veya değiştirme, 265. madde Görevi yaptırmamak için direnme , 294. madde Kaçmaya imkan sağlama, 300. madde Devletin egemenlik alametlerini aşağılama, 316. madde Suç için anlaşma, 317. madde Askeri komutanlıkların gaspı, 318. madde Halkı askerlikten soğutma, 319. madde Askerleri itaatsizliğe teşvik ve 310. madde 2. fıkrası Cumhurbaşkanına suikast ve fiilî saldırı.

2) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar.

3) 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 110. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.

4) 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

5) Anayasa'nın 120. maddesi gereğince olağanüstü hâl ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar.

6) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 68. maddesinde tanımlanan suçlar (Tabiat ve kültür varlıklarının kaçırılması).

suçlarının bir kısmı yalnızca bireysel eylemlerden ziyade, organize bir yapı ve belirli bir amaca yönelik faaliyetlerle ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır.

Örgüt, ‘*bir yapı içerisinde bir araya gelen bir insan grubu tarafından gayri muayyen suçlar işlemek ve kar/menfaat sağlamak amacıyla oluşturulan örgütlerdir.*’ (Kavlak, 2013, s. 31). Bir suçun örgütlü olup olmadığını konusunda suç örgüt niteliklerine sağlanıp sağlanmadığından bahsedilmelidir. ‘*Bir suç örgütünün varlığı için, elverişli vasıtalarla hiyerarşik yapılanma ve devamlılık unsuru taşıyan bir ilişki içinde bir araya gelen en az üç kişinin kurdukları suç örgütünün amacı kapsamında birden fazla suç işlemesi gerekir*’ (Şen, 2020, s. 45). Dolayısıyla örgüt niteliğinde sayılan örgütte aranan özelliklere değinmek yerinde olacaktır.

2.1.2.3.1. Hiyerarşik ilişki

Örgüt kurmanın temel amacı, planlanan suçların sürekliliğini sağlamak ve bunları işleyebilmek için etkin bir yönetim mekanizması oluşturmaktır. Bu doğrultuda, örgüt mensupları arasındaki ilişki, emir ve talimatlarla şekillenen bir hiyerarşi düzenine dayanmaktadır (Özgenç, 2010, s. 15). Yargıtay içtihadında⁵⁸, da belirtildiği üzere, örgüt içindeki hiyerarşik yapının ‘*özel bir nitelik*’ taşıması gerekmediği ifade edilmektedir. Örgüt içindeki bu yapı gevşek bir model olsa dahi, örgütün yönetilmesi için yeterli seviyede bir hiyerarşiye sahip olması kâfidir. Ancak, hiyerarşik bir yapının varlığı, örgüt içindeki kişilerin aynı düzeyde konumlandıkları bir eşitlik düzenine izin vermez. Aksi hâlde, bu durum bir suç örgütü olmaktan ziyade ‘*genel suç ortaklığı*’ (iştirak) kapsamına girer (Bodur ve Özkul, 2020, s. 24). Ayrıca, iştirak suçlarında failin işleyeceği suçların ayrıntılarına dair önceden mutabakat aranırken, örgütlü suçta üyelerin her bir suçun niteliği hakkında önceden bilgi sahibi olmaları beklenmez. Bu örgütlenme, basit bir topluluktan ziyade emir veren ile emir alan arasındaki otorite ilişkisinin belirgin olduğu, dolayısıyla bir yönetim mekanizmasını mümkün kılan yapısal düzeni gerektirmektedir. Yukarıdaki bulgular ışığında, hiyerarşik ilişkinin varlığı, suç örgütünü sıradan bir ‘*iştirak*’ ilişkisinden ayıran en belirgin ölçütlerden sayılmaktadır. Emir-komuta zinciri

⁵⁸ 5237 sayılı TCK'nin 220.maddesinde tanımlanan "örgütün" varlığının kabul edilebilmesi için hiyerarşik ilişki içinde olan en az üç kişiden teşekkül etmesi, örgütün yapısının sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaçlanan suçları işlemeye elverişli olması, suç işlemek amacı etrafında fiili bir birleşmenin bulunması ve niteliği itibarıyla "devamlılık" göstermesi gerekir. Somut olayda, arızı olarak bir araya gelen sanıklar arasında "hiyerarşik ilişki ve suç işleme iradesinde devamlılık" saptanamamış olması karşısında yüklenen suçun unsurları itibarıyla oluşmadığı nazara alınarak beraatlarına karar verilmesi gerekirken, suça iştirak ilişkisine yanlış anlam katılarak yazılı şekilde sanıkların "suç işlemek için örgüt kurmak" suçundan mahkumiyetlerine hükmolunması” (11. Ceza Dairesinin 20.02.2008 tarihli ve 2007/8458 Esas ve 2008/915 sayılı kararı).

olarak da adlandırılabilir bu düzen, örgütlenmenin ciddiyetini ve sürekliliğini pekiştirmekte ve bu nedenle, yargılamada örgüt yapısının tespiti, kamu düzeninin ve toplumsal güvenliğin korunması açısından kritik önem taşımaktadır.

2.1.2.3.2. Eylemlerin devamlılığı

Örgütlü suçlarda korunan hukuki değer, esasen kamu düzenidir. Düzenin tehdit altına girebilmesi, örgüt mensuplarının belirsiz sayı ve sürede suç işlemek üzere bir araya gelmesiyle mümkün hâle gelir. Bu sebeple, örgütlü suçların “*planlı bir ortaklık*” ve “*sürekli fikir birliği*” çerçevesinde işlenmesi, örgütlü suçları iştirak suçlarından ayıran temel özelliktir. Bir başka deyişle, örgütlü suçlar, tekrara elverişli biçimde, uzun vadede işlenen suçların bütünüdür. Örgüt faaliyetinin beklenmeyen bir sebeple sona ermesi, “*devamlılık*” niteliğini ortadan kaldırmaz; zira örgüt kurma aşamasındaki üyelerin iradelerine dayanılarak, hiyerarşik ve sürekli bir yapı oluşturulmuştur. İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 20.05.2011 tarihli, 2016/310 E. ve 2011/189 K. sayılı karar gerekçesinde⁵⁹ de vurgulandığı üzere, örgütlenme yapısı (*hiyerarşi*), basit bir birleşmeden farklı bir yönetim ve disiplin mekanizması gerektirmektedir (Özgenç, 2010, s. 16).

Bu çerçevede şu gözlemlere ulaşılabilir: Devamlılık unsuru, suç örgütünü anlık veya tesadüfi iş birliklerinden ayırmakta bu da devletin ve toplumun bekasını tehdit eden suçların kesintisiz bir plan dâhilinde işlenmesine kapı aralamaktadır. Yargı makamları için, örgütlenen yapının sadece “*bir defalık*” bir anlaşma mı yoksa sürekliliğe dayalı bir ilişki mi olduğunun belirlenmesi, cezalandırma sürecinde önemli bir ayrım noktası olarak belirginleşmektedir.

2.1.2.3.3. Üye sayısının en az üç kişi olması

Türk Ceza Kanunu’nun 220. maddesi birinci fıkrası, örgüt kurucu ve yöneticiler de dâhil olmak üzere en az üç kişiden oluşmayan bir topluluğun “*suç örgütü*” sayılmayacağını öngörmektedir (Özgenç, 2010, s. 18-19). Şen (2020, s. 56) de, “Bir suç örgütünün varlığının kabulü için, en az üç üye koşulunu sağlayan toplulukta diğer unsurların (hiyerarşi, devamlılık vb.) da mevcut olması gerekir” diyerek bu ölçüte dikkat çekmektedir. Örgüt üyeliğinin belirlenmesinde esas alınan kıstas, kişinin örgütün amaç ve hiyerarşik yapısına “*bilerek ve isteyerek*” katılmasıdır (Bodur ve Özkul, 2020, s. 28). Başka bir ifadeyle, örgütlenmenin “*varlığını*” ve “*hedeflerini*” bilmeden, rastlantısal

⁵⁹“... bu suçu, suç ortaklığından ayıran temel unsur, devamlılık ve süreklilik olduğu gibi, planla ortaklık eylemli paylaşma unsurlarına ek olarak işlenen suç ve suçların Örgütün amacına uygun suçlar olmasını gerektirir. Bu noktada, düşünce ve eylemde süreklilik suç işlemek için düzenli ve planlı ortaklık yönetim ve dayanışma ile disiplin gibi öğelerin bir araya gelmesi icap eder”.

şekilde suç faaliyetlerine katılan biri, örgüt üyesi sayılmaz. Buna karşılık, örgüt yapısını ve çıkarlarını bilerek eylemde bulunan kişinin fiilleri, iştirak hükümleri yerine TCK 220. maddenin 7. fıkrası “*örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek*” kapsamına girebilir. Eğer bahsi geçen örgüt “*silahlı*” bir örgüt ise, aynı maddenin 6. fıkrası çerçevesinde fail “*örgüt adına*” suç işlediğinde bile örgüt üyeliği hükmüyle cezalandırılabilir.

2.1.2.3.4. Suç tipi, mağdur ve suç sayısındaki belirsizlik

“İştirakte genellikle belirli bir suçu işlemek üzere geçici nitelikte iş birliği yapılmakta; işlenecek suç ve suçlar, konu ve mağdur itibarıyla somutlaştırılmaktadır” (Bodur ve Özkul, 2020, s. 27). Buna karşın, örgütlü suçları iştirak ilişkilerinden ayıran bir başka husus, suçların tipi, mağduru ve sayısının açıkça belirtilmemiş olabilmesidir (Şen, 2020, s. 43). Özgenç (2010, s. 15) de, “suç örgütünün varlığından söz edebilmek için, belirli bir amaç ya da maksada yönelik fiilî birleşmenin yeterli olduğunu” belirterek, örgütlülük değerlendirmesinde suç sayısı veya suça ilişkin kategorik belirlemenin aranan bir kriter olmadığını vurgulamaktadır.

2.1.2.3.5. Orantılılık

Türk Ceza Kanunu 220. maddesi ile Yargıtay içtihadına göre⁶⁰, bir suçun “*örgütlü*” sayılabilmesi için örgütün üye sayısı, yapısı, donanımı ve işlenen veya işlenmesi planlanan suçların niteliği arasında uygun bir ilişki (orantılılık) bulunmalıdır. Örneğin, TCK 80. maddesinde tanımlanan insan ticareti suçunun üç kişilik bir grup tarafından işlenmesi, ancak ciddi bir organizasyon düzeyinde mümkün olabilir. Orantılılık ilkesi, kullanılması planlanan araç ve gereçler açısından da geçerlidir. Suçun niteliğiyle uyumlu ve elverişli donanımın varlığı, örgütlü suç kapsamında planlı bir hareketi işaret etmektedir. Başka bir deyişle soruşturma kapsamında ele geçirilen bulgular arasında tartı, kilitli torba, cam balon, mezür ve çeşitli laboratuvar malzemeleri bulunuyorsa; bu deliller, şüpheli olarak tespit edilmiş ve üç kişiden oluşan bir grubun eyleminin örgütlü suç olarak nitelendirilmesi bakımından suç tipine uygun ve somut planlama göstergesi olmalıdır. Yani, suçun “*örgütlü*” nitelik taşıması, ele geçirilen malzemeler ile suç tipi arasındaki bağlantının somut ve planlı olduğunu göstermelidir.

⁶⁰Y. 11. D. 20.02.2008 T., 2007/8458 E., 2008/915 K.

2.2. Tanık Koruma Tedbirleri

Tanık koruma tedbirleri, kamu düzenini tehdit eden veya toplumsal güvenliği zedeleyen faaliyetlere karşı, yargılanma sürecinde tanıkların korunmasını amaçlayan önemli bir önleme ve caydırma mekanizmasıdır. Bu tedbirler, sanık, şüpheli ya da onlarla ilişkili şahıslardan gelebilecek tehdit veya tehlike ihtimaline karşı, yukarıdaki bölümde ele alınan kişilerin korunmasını hedefler. (Turhan, 2009, s. 23).

Usûlî koruma tedbirleri, savcı veya mahkeme tarafından yargılamanın herhangi bir aşamasında alınabilir. Bu tedbirlerin amacı, tanığın görevini ifa ederken güvenliğini korumak ve haklarını teminat altına almaktır. Örneğin, tanığın ifadesinin özel koşullar altında alınması, kimliğinin gizli tutulması veya ses ve görüntü aktarımı yoluyla dinlenmesi gibi uygulamalar bu başlık altına girer.

Maddi koruma tedbirleri, tanıklık görevinin yerine getirilmesinden sonra, kovuşturma sürecinde hâkim kararıyla veya kovuşturma sonrasında kolluk birimleri (Tanık Koruma Kurulu, Tanık Koruma Birimi) tarafından kararlaştırılarak uygulanabilen tedbirleri ifade eder (TKK m. 6/3) (Turhan, 2009, s.24). Bu tedbirler, tanık ve yakınlarının fiziksel güvenliğini sağlamayı ve tanıklığın ceza mahkemesinde sağlıklı bir delil olarak kullanılabilmesini hedeflemektedir.

Tedbirler prosedürel sistemi, karar alma ve uygulama ile takip olmak üzere iki ana aşamadan oluşmaktadır (Turhan, 2009, s.184). Usuli ve maddi koruma tedbirlerine yönelik esas sınıflandırmanın tek istisnası, TKK'nın 5. maddesinin (ç) bendinde düzenlenen “*fizikî koruma*” tedbiridir. Tanığın talebi üzerine, kolluk amiri cumhuriyet savcısını bilgilendirerek bu tedbiri geçici olarak alabilir (Balo, 2009, s.192). Böylece, değinilen tanık koruma tedbirinin uygulanması konusunda yalnızca yargılama makamları değil, kolluk kuvvetleri de devreye girebilmekte, delil toplama aşamasında tanığın maruz kalabileceği muhtemel tehlikeleri bertaraf etmek için önlem olarak alınabilmektedir (TKK 6. maddesi 2. fıkrası).

2.2.1. Usûlî Tedbirler

Tanık korumada usuli tedbirler yargılamanın her aşamasında savcı veya mahkeme tarafından alınabilen ve tanığın görevini güvenli biçimde ifa etmesini hedefleyen uygulamalardır. Özellikle ağır tehlike doğuran suçlarda veya mahkûmiyete doğrudan etki eden kritik tanıklıklar söz konusu olduğunda, tanığın karşı taraftan gelebilecek tehdit veya tehlike olasılığı artmaktadır. Devlet, maddi gerçeğe ulaşma amacı doğrultusunda, tanığın korku veya baskı hissetmeden ifade verebilmesi için uygun ortamı sağlama yükümlülüğü

altındadır. Bu sorumluluk, CMK 58. maddesi ve TKK 9. maddesi ikinci ve üçüncü fıkralarında düzenlenen tedbirlerle somutlaştırılmıştır.

Balo (2009, s. 190), usûlî tedbirlerin soruşturma ve kovuşturma aşamalarının her ikisinde de uygulanabileceğini ve bazı durumlarda tanığın korunmasını doğrudan sağlarken, kimi zaman da dolaylı yoldan koruma imkânı veren diğer ceza muhakemesi araçlarını içerdiğini belirtmektedir. Kural olarak, tanık kimlik ve adres bilgileri kayda alınarak hazır bulunanların huzurunda dinlenir; savunmanın tanığın güvenilirliğini sorgulama hakkı teminat altındadır. Ancak, tanığın tehdit veya ağır tehlike altında olduğu hallerde devreye giren usuli tedbirler, sanık veya müdafinin tanığın kimliğini öğrenmesini yahut tanığın tanınmasını engellemeye yöneliktir (Turhan, 2009, s. 96). Usûlî tedbirler, tanığın ifadesinin gerçekçi ve bütüncül şekilde alınmasını sağlayarak ceza adalet sistemini desteklemektedir. Tehdit veya baskı altında olan tanık, doğru bilgi verme konusunda çekimser kalabileceğinden, korunma tedbirleri yargılamaya hem doğruluk hem de istikrar kazandırmaktadır (Akgül Çürük, 2021, s.29). Ancak bu tedbirlerin, savunmanın haklarını kısıtlamayacak şekilde orantılı uygulanması da adil yargılama ilkesi açısından kritik önem taşımaktadır (Balo,2009, s. 207).

2.2.1.1. Tanığın kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulması

Tanığın tanıklık yapması sebebiyle maruz kalabileceği tehlikelerden korunması, çağdaş ve demokratik hukuk devletinin temel görevlerinden biridir (Akyazan, 2010, s. 21). Özellikle terör ve örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar söz konusu olduğunda, tanık ve yakınlarının tehlike altına girme riski ciddi boyutlara ulaşabilir. Bu çerçevede, sanık veya suç örgütü mensupları tarafından tanığın kimlik ve adres bilgilerinin öğrenilmesini engellemek için birtakım yasal düzenlemelerin yapılması zorunludur (Turhan, 2009, s. 95). Kanun koyucu, tanık ve yakınlarının yaşamı, beden bütünlüğü veya malvarlığı açısından ciddi tehdit ya da baskı altında olduğu hâllerde, CMK 58. maddesinin 2. fıkrası ve TKK'nin çeşitli maddelerinde tanığın kimliğinin gizli tutulmasına yönelik hükümler getirmiştir.

Kimlik bilgilerinin gizli tutulması kararı, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı; kovuşturma aşamasında ise Cumhuriyet savcısı veya tanık talebi üzerine yahut resen mahkeme tarafından verilmektedir (TKK m. 6; TKKY m. 9/2). Kolluk kuvvetleri tanığın kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulması gerektiğini düşündüklerinde durumu derhâl ilgili Cumhuriyet savcısına bildirmekte, savcılık kararı verilinceye kadar da tanığın kimlik bilgilerini korumak adına geçici önlemler uygulanmaktadır (Turgut, 2010, s. 260).

Balo (2009, s. 192) kimlik bilgileri gizli tutulan bir tanığın “*gizli tanık*” statüsünde olduğu anlamına gelmediğinin altını çizerek gizli tanıklığın kimlik bilgilerinin saklı tutulmasından öte, tanığın fiziken tanınmasını engelleyecek bir dizi ek önlemi de içeren farklı bir koruma yöntemi olduğunu belirtmektedir.

Diğer yandan, tanığın kimliğinin korunması için kişisel bilgiler savcı, hâkim veya mahkeme tarafından gizli tutulmalı ve dosyada yer almamalıdır. Aksi takdirde, CMK m. 153 kapsamında müdafinin dosyayı inceleme yetkisi, kimlik gizliliğinin sağlanmasını engelleyecektir (Badem, 2021, s.311).

Uygulamada, tanığın gerçek ismi yerine kod ismi kullanılmakta, tebligat ve iletişim işlemlerinde gerçek adresi yerine güvenli bir adres belirlenmektedir (Turgut, 2010, s. 258). Bu tedbir, mahkeme kararıyla devreye girmekte; kararın ardından, tanığın yeni kod adı ve ilgili bilgiler, tanık koruma kartonunda saklanmaktadır (TKKY m. 11/3). Tanığın gerçek kimliği ve adresiyle kod adını ilişkilendiren evraklar, görevli memurun sorumluluğunda, özel bir ortamda muhafaza edilmektedir (Göğbulut, 2023, s. 58).

Tanık koruma tedbirlerine ilişkin kararlar veya belgeler, soruşturma aşamasında Cumhuriyet Başsavcılığı; kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından gizlilik esaslarına uygun olarak saklanmaktadır (TKK m. 10/3). Tedbir kararı alındıktan sonra, uygulama ve takip raporları düzenlenerek, koruma tedbirinin sürüp sürmeyeceği, şeklinin değiştirilip değiştirilmeyeceği veya sonlandırılması gerekip gerekmediği değerlendirilmektedir. Bu süreçte, tanığın kimlik bilgilerinin saklı tutulması esasının ne ölçüde elzem olduğu belirlenmektedir. CMK m. 58/2 uyarınca, kimliği gizlenen tanık, tanıklık ettiği bilgileri hangi saik ve vesileyle öğrendiğini açıklamak durumundadır. Buna karşılık, tanığın gerçek ismini değiştirmesi veya farklı bir kimlikle görünmesi durumunda, kanunun konuyla ilgili düzenlemeleri devreye girer. Ceza mevzuatında, kişi haklarını korumak amacıyla konulmuş olup, “*yanlış bilgi veya sahte kimlik*” kullanımı kural olarak cezai yaptırımlara tabidir (örneğin TCK m. 268) (Balo, 2009, s. 191). Dolayısıyla tanığın korunması esnasında “*gerçek kimlik saklama*” uygulaması, ihtiyacın ve orantılılığın titizlikle gözetilmesini gerektirir. Tanığın korunup korunmayacağına dair değerlendirme, TKKY m. 9/3 kapsamında yapılır ve tanığın ifadesinin önem derecesi, tehdidin ciddiyeti, tedbirin maliyeti ve tanığın psikolojik durumu gibi unsurlar göz önünde bulundurulur. Eğer somut tehlike derecesi yetersizse, savcılık veya mahkeme, müdafinin dosya incelemesini kısıtlamak gibi diğer dolaylı koruma tedbirlere başvurabilir.

Kimlik bilgilerinin saklı tutulması tedbirleri hem soruşturma hem kovuşturma evresinde uygulanabilir. Kanun koyucunun, bu tedbire ilişkin hem CMK ve TTK'da düzenleme yapması, aynı konuda birbirini tamamlayan hükümler öngörmek amacına dayanmaktadır. İlgili kanunlarda bulunan hükümleri incelendiğinde, TTK'nin, CMK'nin 58. maddesinin 5. fıkrasında belirtilen örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçları da kapsadığı görülmektedir. Ayrıca, CMK tanığın kimlik bilgilerinin saklı tutulmasından bahsederken, TTK kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulmasından söz etmektedir. Diğer bir husus ise, CMK 58. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında tehlike olasılığı öngörülürken, TTK'nin 1. maddesinde tehlikenin bulunması koşulunun aranmasıdır (Turhan, 2009, s. 99). Bu durum, iki kanunun farklı kapsamlar doğrultusunda düzenlendiği izlenimini uyandırmaktadır.

TTK, koruma tedbirleri ve kolluğun bu tedbirleri uygulaması bakımından özel düzenlemeler içerirken, CMK 58. maddesi örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar için ek hükümler getirmektedir (Turhan, 2009, s. 99). Ancak TTK'da, bu suçların örgütlü olup olmadığına bakılmaksızın (TTK m. 9/1) tanığın korunmasına yönelik aynı hükümlerin uygulandığı görülmektedir (Badem, 2021, s. 314).

Sonuç olarak usulî tedbirler, tanık olarak dinlenecek ve koruma kapsamına giren her kişiye yönelik koruma tedbirleri niteliğinde olup, kovuşturma aşamasından önce de uygulanabilmektedir (TTK 6/4 fıkrası (a) bendi; TTKY m.9/3). Bu nedenle, bu tedbirlere ilişkin karar verilirken tehlike değerlendirmesi yalnızca Tanık Koruma Kanunu'ndaki standartlarla sınırlı tutulmamalı; tanığın maruz kalabileceği muhtemel tehdit ve tehlikeleri önlemeye yönelik daha geniş bir tehlike kavramı çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu bağlamda, CMK'da benimsenen tehlike anlayışı, daha kapsamlı ve isabetli bir yaklaşım sunmaktadır. Dolayısıyla, kovuşturma aşamasında alınan koruma tedbirleri de CMK'da düzenlenen usul ve işleyiş çerçevesine bağlanmaktadır (TTK m. 9/1).

2.2.1.2. Duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar olmaksızın dinlenmesi ya da ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi

Tanığın kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulması, tanığın kimliğinin bütünüyle saklanması bakımından yeterli görülmemelidir (Turhan, 2009, s. 265). Şayet tanığın duruşma salonuna gelmesi tehlikeye yol açabilecekse, kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulup tutulmadığına bakılmaksızın tanık, mahkemeye geliş-gidişi sırasında sanık veya çevresi tarafından fark edilebilir; saldırıya uğrayabilir ya da takip edilerek adres bilgilerine ulaşılması ve kimliğinin ifşa edilmesi mümkündür. Öte yandan, sanık ve

izleyiciler huzurunda tanığın beyan vermesi, özellikle sanıklarla yüz yüze gelmesi, tanığın manevi bütünlüğünü olumsuz etkileyebilecek, stres yaratabilecek ve psikolojik zarar doğurabilecek bir durumdur. Bu durum, tanığın yanlış bilgi vermesine yahut gerçeği saklamasına neden olabilir (Turhan, 2009, s. 119). Bu gerekçelerle, tehlikenin başka bir şekilde bertaraf edilmesinin mümkün olmadığı hâllerde kanun koyucu, CMK m. 58/3 ve TTK m. 5/1(b) uyarınca “*tanığın hazır bulunma hakkına sahip kişiler olmaksızın dinlenmesi*” ile TTK’nin aynı fıkrasında “*tanığın ses veya görüntü değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi*” tedbirlerini düzenlemiştir. Bu yöntemin amacı, savunmasız konumdaki tanığın duruşma ortamının yaratabileceği olumsuz etkilerden korunması ve aynı zamanda tehlike altındaki tanıkların kimliğinin tespitini zorlaştırarak güvenliğinin sağlanmasıdır (Balo, 2009, s. 210). Bu tür bir dinlemede, tanık mahkeme binasında yer alan farklı bir odada bulunabileceği gibi, binanın dışında, başka bir şehirde veya hatta başka bir ülkede de ifade verebilir (Balo, 2009, s. 210).

Bu tedbirin niteliği, tanığın kimliğinin tamamen gizlenmesine (tam anonimlik) en yakın uygulamayı temsil etmektedir. Kanun koyucunun, tanığın ses ve görüntüsünün belirsizleştirilmesi yöntemlerine başvurduğu, tanık üzerinde bulunan tehlikenin ağır olması koşuluna bağlı olarak ve sınırlı hâllerde, ses ve görünüşün aynı anda tanınmasının engellenmesine izin verdiği görülmektedir.

Bu tedbirin, kimlik ve adres bilgileri gizli tutulan tanıklara uygulanması daha isabetli görülmektedir. Ancak, “tanığın kimlik bilgilerinin ortaya çıkarılmaması için özel bir tedbir niteliğinde olan bu uygulamaya ek olarak, kimliği gizlenmeden tanıklık yapan kişilerin güvenliğinin başka şekilde sağlanamadığı hâllerde de bu tedbire başvurulması mümkündür” (Gögbulut, 2023, s. 59). Dolayısıyla, tedbirin kapsamına yalnızca kimlik bilgileri gizli tutulan tanıklar değil, aynı zamanda korunma ihtiyacı bulunan suç mağdurları ve tehlike altındaki tanıklar da dâhil edilmektedir (Balo, 2009, s. 228).

Soruşturma aşamasında tanığın dinlenmesi esnasında sanık ve müdafinin hazır bulunması usulüne ilişkin kanunda açık bir hüküm yer almadığından, bu durum CMK m. 157/1 uyarınca gizlilik kapsamında değerlendirilmektedir (Turhan, 2009, s. 66). Bu nedenle, söz konusu tedbirin uygulanması kural olarak yalnızca kovuşturma aşamasında gündeme gelebilecektir. CMK ve TTK hükümlerinin incelenmesi sonucunda, kanun koyucunun bu tedbirin uygulanabileceği iki temel yöntemi öngördüğü anlaşılmaktadır. Birincisi, tanığın hazır bulunma hakkına sahip olan kişilerin huzurunda ve bulunulan duruşmada dinlenmesidir. İkincisi ise, iletişim araçlarının kullanılması suretiyle tanığın sesi veya

görüntüsünün belirsizleştirilerek, hazır bulunma hakkına sahip kişilerin yer almadığı özel bir ortamda ifadesinin alınmasıdır. Bu yöntemler, CMK m. 58/3 ile TKK m. 5 ve 9 ile TKKY m. 12'deki tedbirler çerçevesinde ve doktrinde önerilen uygulama yaklaşımları doğrultusunda ayrı ayrı ele alınacaktır.

2.2.1.2.1. Tanığın duruşma salonunda fiziksel görünümü engellenerek dinlenmesi

Kanun koyucunun, CMK m. 58/3'te yer alan “*olmadan da tanığı dinleyebilir*” ifadesinde kullandığı “*da*” kelimesi, zımnen de olsa, tanığın korunmasına yönelik tedbirin yeterli görüldüğü hâllerde tanığın hazır bulunanların huzurunda dinlenebileceğini göstermektedir. Bu tedbire ilişkin düzenlemeye, CMK'da doğrudan yer verilmezken, TKK m. 9/3 ve TKKY m. 12/3'te rastlanmaktadır. Ayrıca, TKK'nin yayımlanmasından bir yıl sonra yürürlüğe giren Yönetmelik de bu hususu açıkça teyit etmektedir. Duruşma salonunda dinlenmesine karar verilen bir tanığın kimliğinin yalnızca görüntü engellenmesi veya dış görünüşünün değiştirilmesi yoluyla tanınmaz hâle getirilmesi her zaman yeterli olmayabilir. Bazı durumlarda, tanığın sesinden kimliğinin tespit edilme ihtimali söz konusu olduğundan, kimlik gizliliğini sağlamak amacıyla tanığın sesinin de uygun teknik araçlarla değiştirilmesi gerekebilmektedir (Turgut, 2010, s. 272). Bu nedenle, kanun koyucu anılan maddede tanığın duruşmada ses veya görünüşünün değiştirilmesi yahut fiziksel görünümünün engellenmesi suretiyle dinlenmesine imkân vermiştir (Yazıcı, 2011, s. 33).

Tanığın tanınmasını zorlaştırmak amacıyla mimik jestlerini saklayarak çeşitli yöntemler uygulanabilir (TKKY m.12/3). Örneğin, peruk, lens, gözlük takması, sahte sakal veya bıyık kullanımı, makyaj yapılması ya da saç uzatılması/kısaltması veya renginin değiştirilmesi gibi görsel değişiklikler tercih edilebilir. Ayrıca, mahkeme salonunda tanığın görünümünü engellemek için perde arkasında ifade vermesi sağlanabilir. Ya da içeriden izleme imkânı sunarken dışarıdan bakıldığında içini göstermeyen özel bir kabinde dinlenebilir. Bu iki yöntemde “*görünüm engellenmesi ve dış görünüşünün değiştirilmesi*”, tanığın üzerinde ses belirsizleştirme uygulanması geçerlidir (Balo, 2009, s. 210; Turhan, 2009, s. 135). Bununla birlikte, doktrinde söz konusu tedbirin hukuki dayanağı ve geçerliliği konusunda tereddütler bulunmaktadır. TKK'da tedbirin özü yalnızca ses veya görüntünün değiştirilmesi şeklinde düzenlenmişken, yönetmelikte tam anonimlik yaklaşımını yansıtan ses ve görünüş engellenmesinin yasallaştırılması ve bunun kanun üzerinde bir sınırlama oluşturması uygun görülmemektedir (Turhan, 2009, s. 138). Bu nedenle, TKKY m. 12/1 hükmünün hukuka aykırılık teşkil edeceği ve

uygulamada karşılık bulamayacağı yönünde fikir birliği olduğu ileri sürülmektedir (Turhan, 2009, s.137; Yazacı, 2011, s.33). Nitekim Turhan’a göre, bu tedbirin iki ayrı yöntem hâlinde düzenlenmesi gerekmekte olup, birincisi “*tanığın hem sesinin hem de görüntüsünün değiştirilmesi*”, ikincisi ise “*tanığın görülmesinin engellenmesi*” şeklinde olmalıdır (Turhan, 2009, s. 138).

Tedbirin uygulanması sırasında tanığın hem görünümünün hem de sesinin değiştirilmesinin gerekli olduğunu söylemek her durumda geçerli olmayabilir (Balo, 2009, s. 238). Tanığın fiziksel görünümünün engellenmesine yönelik tedbir, bağımsız şekilde uygulanabilir. Bu usule işaret eden iki hüküm, duruşma salonunda uygulanacak yöntem bağlamında düzenlenmiştir (TKK m. 9/3; TKKY m. 12/3). Dolayısıyla, fiziksel görünümün engellenmesi usulünün duruşma salonu dışında uygulanmasından söz edilemeyeceği kanaatindeyiz.

Savunma makamı, CMK m. 201 uyarınca doğrudan soru sorma hakkını kullanarak tanığa soru yöneltebilir (TKK m. 9/5). Ancak tanığa yöneltilecek soruların, kanun kapsamında uygulanan tedbirin amacına uygun ve ölçülü olması beklenmektedir. Bu doğrultuda, hâkim tanığa yöneltilen soruların amaca aykırılık teşkil ettiğine kanaat getirirse, bu soruların sorulmamasına karar verebilir ve dolayısıyla tanığın kimliğini dolaylı da olsa açığa çıkarabilecek nitelikteki sorulara engel olabilir (Yazıcı, 2011, s. 33). Hâkim, tanığın kimliğini deşifre etme potansiyeline sahip soruların yöneltilmesinden kaçınmalı ve tarafların da bu tür soruları sormasını ya da yanıtlamasını engellemelidir. Tanık ise, böyle sorularla karşılaştığında, kimliğini ifşa etmemek amacıyla bu sorulara cevap vermemeyi talep etmelidir. Olası aksaklıkları önlemek amacıyla, duruşmayı yöneten hâkimin dinleme işleminden önce taraflara, kimlik bilgilerini açığa çıkarabilecek soruları sormamaları gerektiğini hatırlatması yerinde olacaktır (Turgut, 2010, s. 294).

2.2.1.2.2. Ses ve görüntülü iletişim araçlarıyla tanığın sesi veya görüntüsünün değiştirilerek dinlenmesi

CMK m. 58/3’e göre, hakkında koruma kararı verilen bir tanığın hazır bulunma hakkına sahip kişilerin huzurunda dinlenmesi, tanığın kendisi veya yakınları açısından ciddi bir tehlike oluşturabilir. Bu tehlikenin başka bir yöntemle giderilememesi veya maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında engel teşkil etmesi durumunda, tanık hâkim dışında kimsenin bulunmadığı bir ortamda dinlenir. Bu hüküm uyarınca, tanığın sesi ve görüntüsünün duruşmaya aktarılması suretiyle ifade vermesi mümkün kılınmaktadır. TKK m. 5/1(b) hükmü ise tanığın ifadesinin, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip

kişilerin olmadığı bir ortamda ya da sesi ve görüntüsü değiştirilerek özel bir ortamda alınmasını öngörmektedir. Söz konusu düzenleme, CMK'daki hükme ek olarak, tanığın kimliğinin gizliliğini muhafaza etmek amacıyla tanığın sesi ve görüntüsü üzerinde belirsizlik yapılabileceğini açıkça ifade etmektedir. Bununla birlikte gerek kanun metinlerinde gerekse tanık koruma ilişkin Yönetmeliği'nde bu usulün nasıl uygulanacağına dair bir açıklama yoktur (Turgut, 2010, s. 274).

TKK m. 5/1(b) bendinde yer alan “*özel ortamda*” ifadesi, tedbirin uygulanma yöntemine ilişkin farklı yorumlar doğurmuştur. Bu çerçevede, tedbirin nasıl uygulanacağı konusunda çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Balo ve Turhan, “*özel ortam*” ifadesini tanığın duruşmada fiziksel görünümünün engellenerek dinlenmesi şeklinde açıklarken; Akyazan ve Turgut, tanığın mahkeme binası içinde veya dışında, bu amaca özgülenmiş bir yerden duruşma salonuna ses ve görüntü aktarımı yoluyla dinlenmesi şeklinde anlamaktadır (Akyazan, 2010, s. 23; Turgut, 2010, s. 270). Bu farklı yorumlar, uygulamada çeşitli yaklaşım ayrılıklarına yol açmaktadır.

Söz konusu ayrılığın temelinde, hazır bulunma hakkına sahip kişilerin yer almadığı bir ortamda tanığın dinlenmesi usulünün, duruşma salonu dışında da uygulanabilecek bir yöntem olarak görülmesi yatmaktadır. Balo, Turhan ve Yazıcı'ya göre, bu usul duruşma mekânı dışında, ses ve görüntülü iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleştirilen bir yöntemdir (Balo, 2009, s. 209; Turhan, 2009, s. 120; Yazıcı, 2011, s. 32).

TKK m. 5 ile TKKY m. 7/1(b) hükmünde düzenlenen tedbiri, iki farklı usul içeren tek bir tanık koruma tedbiri olarak değerlendirmek mümkündür. Metnin incelenmesi sonucunda, bu tedbirin iki farklı uygulama yöntemi barındırdığı görülmektedir: Birincisi, tanığın duruşma yerinde bizzat dinlenmesi; ikincisi ise tanığın ses ve görüntülü iletişim araçları yoluyla özel bir ortamda dinlenmesidir. Her iki yöntemde de ses veya görüntünün belirsizleştirilmesi öngörülmektedir (TKK m. 9/2).

Tanığın duruşma salonunda dinlenmesi yönteminde, sanık, müdafî ve diğer hazır bulunma hakkına sahip kişiler ayrı bir odaya alınmaktadır. Bu esnada tanık, duruşma salonunda ifadesini verirken, ses ve görüntüsü eş zamanlı olarak sesli ve görüntülü aktarma araçları aracılığıyla sanık ve müdafî bulundukları odaya yansıtılmaktadır (Turgut, 2010, s. 274). İkinci yöntemde ise tanık, bulunduğu yerden telekonferans, video konferans veya diğer ses ve görüntü aktarma teknolojileri üzerinden hâkim ve savunma makamının bulunduğu duruşma salonuna bağlanmak suretiyle ifadesini sunmaktadır (Turhan, 2009, s. 138). Burada dikkat edilmelidir ki bu tedbir, yalnızca kimliği gizli

tutulan tanıklar için geçerli sayılmamalıdır. Tanığın, sanık veya çevresindekiler tarafından tanınmaması hâlinde dahi, huzurlarında tanıklık yapmasının tanığa zarar verme ihtimalinin bulunduğu değerlendirilirse, hâkim bu tedbiri uygulayabilir. CMK m. 58/3 ve TTK m. 5/1(b) hükümlerinden, kanun koyucunun tanık koruma tedbirini düzenlerken belirli bir sistematik yaklaşımı benimsediği anlaşılmaktadır. İlk yöntemde, kanun koyucunun uygulanma şeklini öngördüğünü gösteren önemli bir nokta, metinde “savunma” gibi sınırlı bir ifade yerine daha kapsayıcı nitelikteki “hazır bulunma” ifadesini tercih etmesidir. Ayrıca “olmadan” tabirinin kullanılması, hâkimin tanıkla aynı mekânda bulunacağına işaret etmekte ve bu ifadenin seçilmesi, dinleme işleminin duruşma salonuna bağlı bir niteliği haiz olduğunu göstermektedir (Turhan, 2009, s. 120). Bu çerçevede, bir ceza muhakemesi koruma tedbiri olan gizli soruşturmacının (CMK m. 139) tedbir kapsamına alınması, gizli soruşturmacının tanık sıfatıyla dinlenmesinin sanığın savunma hakkı açısından yaratabileceği sakıncalar göz önünde bulundurularak titizlikle ele alınmalıdır. Dolayısıyla, söz konusu tanık koruma tedbiri sanığın savunma hakkı da gözetilerek dar bir biçimde yorumlanmalı ve uygulanmalıdır (Yazıcı, 2011, s. 32).

Kimliği gizli tutulan bir tanığın “duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar olmaksızın” dinlenmesi, tanığın tanınmamasını sağlamak ya da üzerindeki tehlikeyi bertaraf etmek bakımından her zaman yeterli olmayabilir. Örneğin, “bir ceza davasında sanık durumundaki örgüt üyeleri, aleyhlerine tanıklık yapacak kişinin daha önce örgüte mensup olduğunu ceza muhakemesi sürecinin önceki aşamasında öğrenmiş olabilirler” (Akyazan, 2010, s. 23). Bu durumda, hâkimin tanığı duruşma salonu dışında bir yerden dinlemesini öngören tedbire de ihtiyaç duyulacaktır.

Tanık ve hâkim, duruşma salonunda fiziksel olarak birlikte bulunabilecekleri gibi, ses ve görüntülü iletişim araçlarıyla bağlantı kurularak da dinleme işlemi gerçekleştirilebilir (Turhan, 2009, s. 128). Kanun koyucunun metnin ikinci kısmında “ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi” hususuna vurgu yapması, bu tedbirin ikinci yöntemine işaret etmektedir. TTK ve ilgili yönetmeliğin 2007-2008 yıllarında çıkarılmış olması ve o dönemde ses ve görüntü aktarım teknolojilerinin günümüzdeki ölçüde yaygın olmaması, kanun koyucunun tanık ifadesinin mahkeme binasında alınması gerektiği varsayımına dayanmasını anlaşılır kılmaktadır. Nitekim TTKY m. 12/5, tanık koruma tedbirlerinin uygulanabilmesi için adliyelerde özel alanlar oluşturulması gerektiğini, ayrıca teknik donanımına sahip kolluk tesislerinin de kullanılabileceğini öngörmüştür. Bu

doğrultuda, tanığın beyanının mahkeme salonunda alınması ve bu beyanın sanık ile diğer hazır bulunanların yer aldığı odaya aktarılması, kanunun amacına uygun bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, kanunun esnek kaleme alınmış olması, değişen ihtiyaçlara cevap vermesine olanak sağlamakta; mahkeme veya kanunda belirlenen resmî mekânlar dışında da uygulanabilirlik imkânı sunmaktadır. Kanun koyucunun metinde hâkime geniş bir takdir yetkisi vermesi, somut olayın koşullarına göre esnek bir uygulama sağlamayı hedeflediğini göstermektedir.

CMK’da açıkça düzenlenmemekle birlikte, TKK m. 5/1(b) ve TKKY m. 12/4,5 hükümleri “*tanığın özel ortamda dinlenmesi*” esasını içermektedir. Bu, tanığın duruşma salonu dışında, hazır bulunma hakkına sahip kimselerin bulunmadığı, hâkimin belirlediği bir yerden ifadesini video konferans⁶¹, telekonferans veya ses ve görüntülü iletişim araçlarıyla aktarabilmesi şeklinde gerçekleşir (TKK m. 9/2) (Turhan, 2009, s. 138).

CMK ve TKK ile hangi hâllerde hangi gizli dinleme yönteminin kullanılacağına ilişkin somut ölçütler belirlenmemiştir. Bu nedenle gizli dinleme yönteminin seçiminde takdir hakkı büyük ölçüde mahkemelere bırakılmıştır (Turgut, 2010, s. 279). Hâkim, tanığın hazır bulunma hakkına sahip kişiler olmaksızın dinlenmesine dair tedbir kararı verdiğinde, bu kişilerin duruşma salonunda bulunup bulunmayacağını, dinleme işleminin hangi şekilde yürütüleceğini (*ses ve görüntülü aktarma vb.*) ve belirsizleştirme yöntemlerine (*ses veya görüntünün değiştirilmesi*) ilişkin hususları da belirleyecektir (Akyazan, 2010, s. 29).

Tanığın gizli biçimde dinlenmesine dair karar önceden verilmiş olmalıdır. Ayrıca tanığı dinleyecek mahkemeye yapılacak başvuruda, duruşmanın gizli icra edileceği hususunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir (Turgut, 2010, s. 281). Tanığın dinlenmesi sırasında, nakledilen tanıklık üzerinde ses veya görüntü değiştirilmesine karar verildiğinde, tanığın dış görünüşünden veya ayırt edici bir ses tonuna sahip olması hâlinde sesinden tanınması mümkündür (Turhan, 2010, s. 138). Dolayısıyla, bu durumda, tanığın kimliğinin ortaya çıkmaması amacıyla mahkeme, sesinin belirsizleştirilerek ifade vermesine karar verebilir. Tedbirin uygulanması, somut olayın özelliklerine göre yalnızca ses ya da sadece görüntü değiştirilmesiyle sınırlıdır (TKKm. 5/1-b; TKKY m.12/4). Yani, video konferans gibi ses ve görüntülü iletişim araçları üzerinden tanık dinlenirken, bu iki yöntemin aynı anda

⁶¹Tanık dinlenme sırasında iki yönlü ses ve görüntü naklinin söz konusu olduğu usul genellikle “*video konferans*” olarak da adlandırılmaktadır (Turhan,2009, s.120).

uygulanması söz konusu olmayıp, tanığın yalnızca sesi veya yalnızca görüntüsü belirsizleştirilecektir.

Öte yandan ifadesi alınan tanığın kimliğinin tespiti ile mimik, hareket ve tavırlarının gözlemlenmesi gerekliliği de doğabilir. “TKK Yönetmeliği, bu usulün uygulanmasında tanığın gerçek kimliğinin tespiti bakımından orijinal ses ve görüntünün de kaydedilerek saklanmasını öngörmektedir” (TKK Yön. m. 12/4) (Turgut, 2010, s. 278). Kanun koyucu da bu hususun öneminin bilinciyle söz konusu fıkarda, hâkimin tanığın beyanını özgürce verip vermediğini izlemek, tanığın kimliğinin doğru biçimde tespitini sağlamak ve ifadesi sırasında ortaya çıkabilecek davranışları gözlemlemek amacıyla, ses veya görüntü değiştirilerek alınan tanıklıkta her durumda tanığın gerçek ses ve görüntüsünün kayda alınmasını açıkça belirtmiştir. Bu kayıtlar gizlilik ilkesi doğrultusunda saklanarak muhafaza edilecektir (Balo, 2009, s. 216).

2.2.2. Maddi tedbirler

Tanık ve yakınlarını tehdit veya tehlikeden korumayı amaçlayan maddi tedbirler, kovuşturma aşamasında hâkim ve sonrasında kolluk (Tanık Koruma Kurulu, Tanık Koruma Birimi) tarafından alınan önlemlerdir. Bu tedbirlerin temel amacı, tanıklığın ceza mahkemesinde bir ispat aracı olarak etkinliğini korumaktır. Bu koruma tedbirlerinin temel amacı, tanığın duruşma gününe kadar gönüllü ve sağlıklı şekilde ifade vermeye hazır kalmasını temin etmek; beyanını verdikten sonra ise kendi ve yakınlarının güvenliğini hukuki ve fiili olarak güvence altına almaktır. (Turhan, 2009, s. 184).

Usuli koruma tedbirleri soruşturma ve kovuşturma sürecine odaklandıkları için etkileri bu süreçle sınırlı kalmaktadır. Kimliği gizli tutulan bir tanığın duruşma salonunda dinlenmesi gerektiğinde veya sanık tarafından tanınıyor olması ihtimalinde, ses ve görüntülü araçlarla ifade vermesi de tanığın tanınması ya da tanıklık sonrasında saldırıya uğraması riskini ortadan kaldıramayabilir. Bu sebeple özellikle kovuşturma aşamasında, usuli tedbirlerin tek başına yeterli gelmeyeceği açıktır (Balo, 2009, s. 228). Böyle durumlarda devreye maddi tedbirler girmektedir. Maddi tedbirler, kural olarak kovuşturma aşamasında tanıklık görevi yerine getirildikten sonra uygulanan önlemlerdir. Bu tür tedbirler hakkında karar verme yetkisi ise kural olarak Tanık Koruma Kuruluna aittir (TKK m. 6/3).

2.2.2.1. Fiziki koruma sağlanması

Tanığın veya yakınlarının yaşamına, beden bütünlüğüne veya güvenliğine yönelik mevcut veya muhtemel tehditlerin ortadan kaldırılması amacıyla, kolluk birimleri tarafından

yürütülen ve kişiye yönelik doğrudan güvenlik tedbirlerini içeren koruma yöntemidir. Bu tedbir kapsamında, tanığın sürekli ya da geçici süreyle kişisel güvenliğinin sağlanması amacıyla yakın koruma sağlanması, ikametgâh veya iş yeri çevresinde güvenlik önlemleri alınması gibi uygulamaları kapsar. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkeme koruma tedbiri kararına verebilir (TKK m. 6/1). Kolluk amirinin yazılı emriyle geçici olarak uygulanabilen tek tedbir ise fiziki koruma sağlanmasıdır (TKK m. 6/2). Kovuşturma evresinde tanıklık görevi yerine getirildikten sonra ihtiyaç duyulması hâlinde, bu tedbire Tanık Koruma Kurulu karar verir (TKK m. 6/3; Yön. m. 14/6)” (Yazıcı, 2011, s. 34). Bu nedenle, fiziki koruma soruşturma aşamasında uygulanabilen tek maddi tanık koruma tedbiri niteliği taşımaktadır.

Bir suç yargılamasında, yargılama süreci hazırlığı genellikle ön inceleme ve mutlaka soruşturma aşamasını içermektedir. Delil toplama, zaman alabilen ve özenli bir şekilde yürütülmesi gereken bir süreç olup, bu süreçte kolluk tarafından yapılan araştırmalar ve soruşturma evresine kadar geçen süre içinde, ağır tehlike altında bulunan ifade veren tanıkların güvenliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, tanığın talebinin bulunması koşuluyla, cumhuriyet savcısından karar alınıncaya kadar kolluk amiri, yazılı bir emirle, geçici olarak TKK m. 5/1(ç)’de belirtilen fiziki koruma tedbirini uygulayabilir. Bu tedbir, derhâl cumhuriyet savcısının bilgisine sunulur (TKK m. 6/2). Söz konusu düzenleme gereğince Cumhuriyet savcısı tarafından tanık hakkında fiziki koruma tedbiri kararı verilinceye kadar, tanığın güvenliğinin sağlanması gerekli için görülürse, kolluk amiri yazılı emriyle tanığa fiziki koruma sağlayabilecektir (Turgut, 2010, s. 306).

Kanun koyucu fiziki koruma tedbirine soruşturma aşamasında da başvurulabilmesini öngörmüştür. Diğer maddi koruma tedbirlerin uygulamasını ise kovuşturma ve sonrasıyla sınırlandırarak bu tedbirlere karar yetkisini yalnızca Tanık Koruma Kurulu’na vermiştir. Bu düzenleme tarzı maddi koruma tedbirlerinin etkinliğini azaltmaktadır. TKK m. 5/1(ğ) bendinde düzenlenen tedbirin, gizlilik ilkesinin ihlali riskinden dolayı tanık beyanı alınmadan önce uygulanamaması da bütün tedbirlere aynı sınırlamanın getirilmesi yaklaşımının uygun bir düzenleme olmadığını göstermektedir. Bu durum, tanıkların güvenliği açısından soruşturma ve kovuşturma süreci boyunca bütüncül bir koruma mekanizması oluşturulmasına engel teşkil etmektedir (Pınarcı ve Çevik, 2014, s. 114). Özellikle örgütlü suçlarda, bazen fiziki koruma tedbirleri yetersiz kalabilmekte veya tanığı deşifre etme ihtimali nedeniyle kullanılmaz hâle gelebilmektedir. Dolayısıyla,

savcının TKK m. 5/1(g)'de düzenlenen “yurt içinde yerleştirme” tedbirine başvurması gerekebileceği açıktır.

TKK, 5. maddede söz konusu tedbirleri sadece sıralamakla yetinmiştir. TKK Yönetmeliği ise m. 14/1’de fiziki koruma tedbirini, “hakkında bu tedbirin uygulanmasına karar verilen tanığın, gerektiğinde her türlü teknik cihaz ve donanımla, yirmi dört saat esasına göre kesintisiz biçimde korunması amacıyla ilgili kolluk veya koruma birimi tarafından gerçekleştirilen tedbir” olarak tanımlamıştır. TKKY m. 14/3, tehlikenin niteliği ve derecesine göre yetkili makamların alabileceği çeşitli fiziki koruma yöntemlerini sıralamaktadır. Bu tedbirler, tehlikeyi önleme amacına yönelik olarak tek başına veya birden çok tedbirin aynı anda uygulanması şeklinde düzenlenmiştir:

- a) Yakın koruma,
- b) Konutta koruma,
- c) İşyerinde koruma,
- ç) Motorize veya yaya devriye ile koruma,
- d) Çağrı üzerine koruma (Turgut, 2010, s. 305).

Tedbir kararına, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı; kovuşturma aşamasında ise Cumhuriyet savcısı veya tanığın talebi ya da re’sen mahkeme hükmedebilir (TKK m. 6/1). Bu makamlar söz konusu tedbirin infaz yetkisine sahip olmadıkları için, verilen kararın gereği yerine getirilmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir (Turhan, 2009, s. 201). Tanığın farklı bir yargı çevresinde ikamet etmesi hâlinde, karar gizlilik esasları doğrultusunda derhâl o yer Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilir (TKK Yönetmeliği m. 14) (Balo, 2009, s. 229). Bu tedbire yönelik talepler, tanık koruma defterine kaydedilir; tedbir kararları ise tanık koruma kartonunda gizlilik esasları çerçevesinde muhafaza edilir (TKKY m. 14/2). Kovuşturma evresi sona erdiğinde, tanığın talebi üzerine bu tedbire ilişkin karar verme yetkisi Tanık Koruma Kurulu’na geçmektedir (TKKY m. 14/6).

2.2.2.2. Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi

Kimliği gizli tutulan tanığa yönelik uygulanan tedbirlerin içinde bulunduğu tehlikeyi bertaraf etmekte yetersiz kalması (Pınarcı ve Çevik, 2014, s. 118), kovuşturma aşamasında mahkemenin tanığı kimliği deşifre edilerek dinlemesinin gerekmesi veya tanığın baştan açık kimlikle ifade vermesi (Turgut, 2010, s. 307) gibi durumlarda, Tehlike altındaki tanık ve yakınlarının korunmasına yönelik etkili tedbirlerden biri de, tanığa yeni bir kimlik verilerek gerçek kimliğinin gizlenmesidir (Turhan, 2009, s. 202). Bu tedbire, yalnızca diğer koruma tedbirleriyle amaca ulaşamadığı hâllerde başvurulabileceği için

istisnai nitelikte kabul edilmektedir (Değirmenci, 2009, s. 104). Dolayısıyla tedbirin ancak bir zorunluluk hâlinde uygulanacağı ve koruma mekanizmasının nihai aşaması olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır.

Tanığın ikametgâh değiştirmeksizin bulunduğu yerde yaşamaya devam etmesi durumunda, bu tedbirin olumlu bir netice doğurması beklenemez. Böylesi bir uygulama, tedbirin etkisiz kalarak işlevsiz hâle gelmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, TTK m. 5/1(g) ve (ğ) bentlerinde düzenlenen “*yerleşim yeri değiştirme*” tedbiriyle eş zamanlı uygulanması, sağlam bir koruma sistemi oluşturabilmek açısından büyük önem taşımaktadır (Turgut, 2010, s. 307).

“Bu tedbirlerin uygulanmasıyla kişiye ulaşımın engellenmesi, kişinin geçmiş bağlantılarının gizlenmesi, mevcut tehlikenin giderilmesi ve tehditten uzak yeni bir hayat sürdürmesine imkân sağlanması amaçlanmaktadır” (Balo, 2009, s. 229). Söz konusu tedbir, TTK m. 5/1(d) hükmünde düzenlenmiş olup, tanık ve yakınlarının kimlik bilgilerinin değiştirilmesiyle kendilerine yeni kimlik verilmesi ve bu kimlik bilgilerine uygun olarak belge ve kayıtların değiştirilmesini içermektedir (Turgut, 2010, s. 307). Kanun metninden anlaşılabacağı üzere, tanığın kütüklerdeki kayıtları üzerinden takibinin mümkün olduğu hâllerde, gerekli görüldüğünde söz konusu kayıt ve belgelerin düzenlenmesi de bu tedbirin kapsamında değerlendirilir (Değirmenci, 2009, s. 106).

“*Kimliğin ve ilgili bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi*” tedbirine, Tanık Koruma Kurulu tarafından karar verilir. Kararın uygulanması görevi ise koruma birimine aittir (Balo, 2009, s. 229). Değiştirme ve düzenleme suretiyle yeni kimlik oluşturma tedbirinin kapsamı bakımından, TTK m. 5/1(d) fıkrasında yer alan belgeler şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Adlî sicil, askerlik, vergi, nüfus, sosyal güvenlik ve benzeri bilgi ve kayıtlar,
2. Nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, evlilik cüzdanı, diploma ve her türlü ruhsat gibi resmî belgeler,
3. Taşınır ve taşınmaz mal varlığıyla ilgili hakların kullanılması için yapılacak işlemler.

Kanun koyucu, düzenlenen yeni kimlikte değiştirilmiş bilgilerle uyumlu olması amacıyla, resmî ve gerektiğinde özel kurum sicillerindeki önceki kayıtların değiştirilmesine de olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda el yazılı sicillerdeki bilgilerin düzenlenmesiyle birlikte, elektronik kayıtlarda yer alan verilerin yalnızca güncellenmesiyle yetinilmeyip, gerekli durumlarda yeni kayıtların oluşturulmasını gerektiren uygulamalar da söz konusu

olabilecektir. Örneğin nüfus kayıt örneği veya isim denklik belgesi gibi önceki ad ve soyadı bilgilerini içeren resmî belgeler, yeni kayıt oluşturulmasını zorunlu kılabilir. Bu bağlamda, kanun koyucunun tanığın izlenebilirliğini önleme gerekliliğini dikkate alarak bilgilerin düzenlenmesini açıkça kabul etmesi, tedbirin etkinliğini sağlamaya yöneliktir (Turhan, 2009, s. 203).

“Kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesinde temel ilke, tanık koruma tedbirlerinin tanığa ne avantaj ne de dezavantaj yaratmamasıdır. Ayrıca tanığın adli sicilinde yeni kimliğinin tespit edilmemesine dikkat edilmek suretiyle yeni kimliğe ilişkin bilgiler yansıtılmalıdır” (Değirmenci, 2009, s. 104). Tehlike altında bulunan tanığı korumak amacıyla uygulanan bu tedbirin kötüye kullanım riski göz ardı edilmemelidir. Özellikle kimlik değiştirme tedbiri, tanığı eski hayatından tamamen izole etme potansiyeli taşıyabileceğinden (Turgut, 2010, s. 309), diğer kişilerin hukuki taleplerini ve haklarını engellememesi önemlidir (Turhan, 2009, s. 205). Bu nedenle, tanığın korunma ihtiyacı ile üçüncü kişilerin haklarının korunması arasında bir denge kurulması, tedbirin adil ve uygulanabilir olması bakımından büyük önem taşımaktadır.

2.2.2.3. Maddi yardım

Koruma kararı alınan tanık, sosyal ve mesleki çevresinden koparılacağından, kendisi ve yakınlarının yaşam standartlarını sürdürmesi ciddi biçimde zorlaşabilir. Bu nedenle, tanığın hayati ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir düzen kurulana dek geçici olarak geçim ihtiyaçlarının temini gerekmektedir (Balo, 2009, s. 236). TKK m. 5/1(e) bendinde düzenlenen tedbir, tanığa sağlanacak yardımla ilgili niteliği ve kapsamı belirlemektedir (Turhan, 2009, s. 206). Anılan fıkra uyarınca, sağlanacak yardım miktarı tanık ve yakınlarının geçimini temin edecek düzeyde ve uygulanma şekli itibarıyla da geçici nitelikte olmalıdır (Değirmenci, 2009, s. 107).

Geçim standardı, kişiden kişiye değişkenlik gösteren bir kavramdır. Ailedeki kişi sayısı, eğitim durumu, gelir düzeyi ve mesleki alan gibi unsurlar, geçim düzeyinin tespitinde farklı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Kanunda, geçim ölçütlerinin ne şekilde belirleneceğine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. “*Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime*” başlıklı Birleşmiş Milletler önerisinde, tanığa sağlanacak geçim yardımının koruma programına girmeden önceki meşru kazancından fazla olmayacak şekilde düzenlenmesi; böylelikle koruma tedbirinin bir zenginleşme aracı hâline gelmemesi gerektiği belirtilmiştir (Turgut, 2010, s. 311).

Yardım miktarının tespitinde, tanığın mevcut maddi durumu dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır.

Maddi yardım yalnızca para desteği şeklinde düşünülmemelidir. Bu yardım; nakdi desteğin yanı sıra eğitim hizmetlerinden faydalandırma, iş bulma veya iş kurma imkânlarını destekleme, vergi muafiyetleri tanıma, kredi kolaylıkları sağlama ve uzun vadeli mali teşviklerde bulunma gibi çeşitli yöntemlerle de sağlanabilmektedir (Değirmenci, 2009, s. 106).

Kanun koyucu, TKK m. 21’de tedbirin kötüye kullanımını önleyici bir düzenleme getirmiştir. Koruma kararı verilmesine dayanak teşkil eden olayla ilgili olarak, tanığın yalan tanıklık yapması veya iftira suçundan mahkûm olması ya da koruma kararında belirlenen tedbirlere aykırı davranması hâlinde, koruma kararı kaldırılır ve tanık için yapılan bütün masraflar, kanunî faiziyle birlikte kendisinden tahsil edilir (TKK m. 8/4-b ve ç). Bu hüküm, koruma tedbirlerinin kötüye kullanılmasını engellemeyi ve kamu kaynaklarının verimli kullanılmasını hedeflemektedir (Turhan, 2009, s. 207).

2.2.2.4. İş yeri, iş alanı veya eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesi

Bu tedbir, kanun koyucunun koruma altındaki tanığın veya aile fertlerinden birinin öğrenci ya da çalışan olma ihtimalini göz önünde bulundurduğunu göstermektedir. Tanığın mevcut eğitim ve iş hayatını sürdürebilmesi veya iş alanını değiştirmesi amacıyla yapılacak düzenlemeler, tedbirin etkinliğini artırarak tanığın topluma uyumunu ve güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. Tanığın veya yakınlarının korunması amacıyla iş yeri ya da eğitim-öğretim kurumunun değiştirilmesi, çoğu zaman yerleşim yerinin de değiştirilmesini zorunlu kılabileceğinden, bu tedbir, yerleşim yeri değiştirmesi tedbiriyle birlikte değerlendirilmelidir (Turhan, 2009, s. 208). Bu tedbirin uygulanması kapsamında, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan tanıklar, aynı kurum veya kuruluş bünyesinde başka bir birime ya da uygun görüldüğü takdirde farklı bir kamu kurum veya kuruluşuna nakledilebilir (Balo, 2009, s. 233). Ancak tanığın kimliği biliniyorsa, tanık mesleki alanı üzerinden takip edilebilir; bu durumda tanığın iş alanını tamamen değiştirmesi gerekebilecektir.

Tanığın iş yeri, bir kurum veya kuruluş olabileceği gibi, bağımsız bir işletme de olabilir. Özellikle ruhsat gerektiren meslek gruplarında, tanığın iş yeri kayıtları ve kütükler üzerinden kolaylıkla izlenebilmesi mümkündür. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler tanık koruma önerilerinde, tanığın güvenliğini sağlamak amacıyla iş alanının değiştirilmesinin gerekli olduğuna işaret edilmektedir (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi

[UNODC], 2008, s. 69). Söz konusu yaklaşım, tanıgın izlenebilirliğini en aza indirerek güvenlik risklerini azaltmayı amaçlar. Çalışmayan tanıklar bakımından ise bu tedbirin uygulanması mümkün değildir (Turhan, 2009, s. 208). Koruma altına alınan tanık veya ailesinden birinin eğitim görmesi hâlinde, güvenlik gerekçesiyle eğitim kurumunun değiştirilmesi de gündeme gelebilir (TKK m. 5/1(f)).

Tedbirin basit uygulaması, koruma altına alınan öğrenci veya çalışanın kimlik bilgilerinin gizli tutulmasına bakılmaksızın, kendisine erişimin engellenmesi amacıyla yeni bir ikamete taşınması ve eş zamanlı olarak iş veya eğitim kurumunun değiştirilmesi şeklindedir. Daha ileri uygulamalarda, tanıgın kimliğinin bilindiği veya kolaylıkla teşhis edilebildiği hâllerde, yalnızca iş yerinin değiştirilmesi yeterli olmayabilir. Bu durumda tanıgın mevcut kariyerinin sonlandırılması ve kendisine bambaşka bir iş alanı sağlanması gerekebilir. Bununla birlikte, uygulanacak tedbir kapsamında, tanıgın önceki kariyerine yakın bir iş alanı seçilmesi önerilmektedir (Turhan, 2009, s.208).

2.2.2.5. Tanıgın yurt içinde başka yere yerleştirilmesi

Tanıgın veya yakınlarının ikametgâhının saldırıya uğraması yahut hedef alınması, tanıgın güvenliği açısından oldukça yaygın bir tehdit yöntemidir. Bu durum, tanık ve yakınlarının güvenliğini ciddi ölçüde tehlikeye sokabilmektedir. Dolayısıyla, ilgili kişi veya kişilerin bulundukları yerleşim biriminde güvenliklerinin sağlanamayacağı anlaşırsa, daha güvenli bir yerleşim yerine nakledilmeleri zorunluluk hâline gelebilir (Turgut, 2010, s. 312). Yurt içinde yeni bir yerleşim yeri sağlanması tedbiri, kişinin ülke sınırları dâhilinde başka bir yerleşim birimine taşınarak orada tehditlerden uzak ve daha güvenli bir ortamda yaşamasını sağlamaya yönelik bir tedbirdir (Balo, 2009, s. 230). Bu tedbir, tanığa ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırarak güvenliği temin etmenin bir yoludur. Özellikle, kimliğinin açığa çıkma riski bulunan tanıgın güvenliğinin yalnızca fiziki koruma tedbirleriyle sağlanamayacağı hâllerde, yer değiştirme tedbirinin önemi artmaktadır. Böylelikle tanıgın izlenebilirliği zorlaşmakta; tehditlerden uzak, güvenli bir çevrede bulunmasıyla etkin bir koruma mekanizması oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, kimliği gizli tutulan tanıgın her hâlükârda “*bilinmeyen tanık*” olarak nitelendirilmesi isabetli bir yaklaşım olmayacaktır. Tanık, örgüt üyesi olabileceği gibi sanığın yakını veya tanıdıklarından biri de olabilmektedir. Böyle durumlarda, kimliği gizli tutulmakla birlikte “*bilinen tanık*” kabul edilir. Öte yandan, tanıgın kimliği bilinmiyor ve kimliğinin ortaya çıkarılması ya da kendisine ulaşılması yönünde makul bir

ihtimal bulunmuyorsa, bu durumda söz konusu koruma tedbirinin uygulanmasına gerek kalmamaktadır (Balo, 2009, s. 230).

TKK, yerleştirme tedbirinin şekline, niteliğine veya uygulanma usulüne ilişkin ayrıntılı bir düzenleme içermemektedir. Doktrinde ise, tanık ve yakınlarına yönelik bu tedbirin kalıcı veya geçici olarak uygulanabileceği belirtilmiştir. Çünkü “tanığın yerleştirileceği kalıcı bir yerin belirlenmesi bazı hâllerde zamana ihtiyaç duyabilir. Ancak acil durumlarda kalıcı bir yerleşim sağlanıncaya değin tanığın geçici bir bölgeye alınması gerekebilir. Bu geçici bölge, resmî bir kurum olabileceği gibi bir otel odası da olabilir” (Değirmenci, 2009, s. 108).

Tanık ve yakınlarının sosyal çevrelerinden kopması ve aile ilişkilerinin olumsuz yönde etkilenmesi tehlikesini taşıması bakımından, bu tedbir genellikle tanık tarafından kolayca kabul edilmemektedir (Turgut, 2010, s. 312). Aile ve sosyal çevreden kopmak, tanık açısından “*yerinden edilmişlik*” duygusuna benzer bir psikolojik etki yaratabilir (Turgut, 2010, s. 313). Ayrıca, yeni yerleşim yerine taşınan tanık ailesinden birinin koruma kapsamından çıkmak istemesi veya tedbire aykırı davranması durumunda, koruma etkinliğini sürdürmek adına, tedbir altındaki tanık ve diğer yakınlarının yeniden başka bir yere yerleştirilmesi de gerekebilecektir (Turgut, 2010, s. 313).

2.2.2.6. Tanığın başka ülkeye yerleştirilmesi

Tanığın güvenliğinin yurt içinde sağlanmasının mümkün olmadığı durumlarda (Gögbulut, 2023, s. 63), uluslararası anlaşmalar ve karşılıklılık ilkesi doğrultusunda yurt dışına yerleştirilmesi, TKK'da öngörülen bir tedbirdir (Balo, 2009, s. 231). Bu tedbirin hukuki temeli, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin 32. maddesi ile Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 24. maddesinde yer alan düzenleme ve tavsiyelere dayanmaktadır (Turhan, 2009, s. 209). Söz konusu tedbir, TKK m. 5/1(ğ) hükmünde geçici nitelikte ele alınmış ve belirli bir süreyle uygulanacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu doğrultuda tedbirin süresi, koruma birimince hazırlanan raporda yer alan öneriler dikkate alınarak Tanık Koruma Kurulu kararıyla belirlenmektedir (TKK m. 13/3).

Yerleştirme tedbirleri, tanığın dil, kültür ve sosyal çevre değişimi gibi uyum sorunlarıyla karşılaşmasına yol açabilmektedir. Bu durum, tanık üzerinde kalıcı bir baskı oluşturmakta; dolayısıyla ruhsal destek ve bakım ihtiyacını zorunlu kılmaktadır (Değirmenci, 2009, s. 108). Uygulamada görülmüştür ki bu tip tedbirler, yerinden edilmiş kişilerde ve mültecilerde gözlemlenen psikolojik etkilere benzer hisler

uyandırabilmektedir (Turgut, 2010, s. 313). Bu nedenle, hakkında koruma tedbiri alınan kişinin, yerleştirileceği ülkeye uyum sağlayabilmesi için sosyal, kültürel ve gerekli görüldüğünde yabancı dil hazırlık programlarına katılımı sağlanmalıdır (Balo, 2009, s. 231). Anılan tedbir, ulaşım ve eğitim masraflarını karşılamak ile tanığın topluma uyum sürecinde destek sağlamak amacıyla maddi yardım tedbiriyle birlikte uygulanabilmektedir. Bu bağlamda, TKK m. 5/1(e) hükmünde öngörülen geçim değerlendirmesi, tanığın yerleştirileceği ülkenin ekonomik koşulları ile yaşam standartları dikkate alınarak yapılacaktır. Tanığın yerleştirileceği ülkenin seçimi sırasında, Türkiye Cumhuriyeti ile ikili anlaşma imzalamış olması veya karşılıklılık ilkesi kapsamında değerlendirilmesi önemli bir ölçüt teşkil etmektedir (Değirmenci, 2009, s. 108). Ayrıca, tanığın görüş ve önerileri de yerleştirileceği ülkenin belirlenmesi sürecinde dikkate alınabilmektedir. Soruşturma aşamasında, tanığın başka bir ülkeye yerleştirilerek uluslararası adli yardımlaşma ilkeleri çerçevesinde beyanının video konferans yoluyla duruşmaya aktarılması suretiyle tedbirin uygulanmasına hukuken herhangi bir engel bulunmamaktadır (Turhan, 2009, s. 210).

2.2.2.7. Fizyolojik görünümün değiştirilmesi

Bu tedbir, tanığın fizyolojik görünümünün estetik cerrahi veya cerrahi dışı yöntemlerle değiştirilmesini ifade etmektedir. Tanığın fizyolojik görünümünün değiştirilmesi, TKK'da düzenlenen diğer koruma tedbirleriyle güvenliğin yeterince sağlanamadığı veya ceza muhakemesi sürecinde kimliğinin deşifre edildiği hâllerde başvurulabilecek son çare olarak kabul edilmektedir (Turgut, 2010, s. 315). Tanığın Ben, Doğum lekesi, Dövme, Yara izi veya Tek gözlü olma gibi ayırt edici özelliklere sahip olması, kimliğinin kolayca tespit edilebilmesine yol açabilmektedir. Bu durumda, fizyolojik görünümün değiştirilmesi, tanığın tanınmasını engellemek amacıyla uygulanır (Göğbulut, 2023, s. 64).

Tedbir, tanık üzerinde ağır psikolojik ve sosyal güçlükler yaratmasının yanı sıra (Turhan, 2009, s. 211), geri döndürülemez sonuçlarıyla da dikkat çekmektedir (Turgut, 2010, s. 315). Dolayısıyla, bu tedbire ilişkin karar alma sürecinin hem Tanık Koruma Kurulu hem de tanık tarafından büyük bir hassasiyetle değerlendirilmesi gerekir. Bu sebeple, tanık ve yakınlarının maruz kaldığı tehlikenin son derece ağır olduğuna kanaat getirilmelidir. Ayrıca, tedbirin doğurabileceği muhtemel sonuçlar tanığa ayrıntılı biçimde açıklanmalı ve nihai karar tanığın rızası alınarak verilmelidir (Balo, 2009, s. 232). Fizyolojik görünümü değiştirilen tanığın kimlik bilgileri üzerinden hâlâ izlenme ihtimali

bulunduğundan, kanun, bu tedbirin tanığın kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesi tedbiriyle eş zamanlı uygulanabileceğini öngördüğü anlaşılmaktadır.

2.2.2.8. Tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi

Cezaevinde bulunan kişilerin tanık olarak dinlenmesi, adli süreçlerin bir parçasıdır. Ancak, tanıklık edecek kişinin, suçun cezaevinde veya dışarıda işlenmiş olmasına bakılmaksızın, çeşitli tehdit ve tehlikelere maruz kalma riski bulunmaktadır. İfadesiyle başkalarının suçlanmasına veya yargılanmasına yol açabilecek tanıkların hem cezaevi içinde hem de dışarıdaki suç örgütleri tarafından hedef alınma ihtimali yüksektir (Turgut, 2010, s. 303). Bu durum, cezaevinde bulunan tanıkların güvenliğinin sağlanmasını ve özel koruma önlemlerinin alınmasını gerektiren bir mesele haline getirmektedir.

“Tanık olarak dinlenmesi söz konusu olan suç ortaklarının veya örgüt üyesi olup da pişmanlık duyarak örgütle ilgili bilgi verenlerin, tutuklu olarak bulundukları tutukevlerinde veya mahkûm olarak bulundukları infaz kurumunda öldürüldükleri herkesçe bilinen bir olgudur” (Turhan, 2009, s. 211). Bu durumu göz önünde bulunduran kanun koyucu, tutuklu veya hükümlü tanıkların güvenliğini sağlamak amacıyla uygun bir cezaevine nakledilmelerine olanak tanımıştır. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından kararlaştırılan bu tedbir, tanığın başka bir cezaevine sevk edilmesi veya mevcut cezaevinde daha güvenli bir bölüme yerleştirilmesi şeklinde uygulanabilmektedir (Balo, 2009, s.235).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YEMEN CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA TANIKLARIN KORUNMASI

3.1. Yemen Ceza Muhakemesine Genel Bakış

Yemen, tarihsel süreç içerisinde farklı toplumsal, kültürel ve dini etkileşimlere maruz kalan bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Özellikle İslam hukuku (Şeriat) ile geleneksel kabile yapısının ceza hukukunun şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı ifade edilmektedir (Al-Zwaini, 2006, s. 25). Bu etkileşim, Yemen ceza hukukunun hem toplumsal yapıyı korumaya hem de İslami prensipleri sürdürmeye yönelik düzenlemeler içermesine yol açmıştır (Weir, 2007, s. 33). Söz konusu hukuki çerçeve, uluslararası hukuk ve insan hakları standartları ile zaman zaman çelişen, ancak yerel dinamiklerin ve siyasi dengelerin etkisi altında şekillenen bir görünüm arz etmektedir (Buxton, 2010, s. 429).

Yemen toprakları, İslam'ın yayılmasından önceki dönemlerden itibaren Arap Yarımadası'nın sosyo-politik ve ticari bakımdan en önemli merkezlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Umman ve Suudi Arabistan arasında yer alan Yemen, Arap Yarımadası'nın iki yönünden denize açılan yer sahip olması itibarıyla, deniz yoluyla gerçekleştirilen ticarete stratejik bir rol üstlenmiştir. Özellikle Kızıldeniz-Süveyş Kanalı suyolunun güney girişi olan Babü'l-Mendep Boğazı aracılığıyla birçok bölge ülkeleri de Hint Okyanusu'na ve dolayısıyla küresel ticaret ağına entegre etmektedir (Koca, 2021, s.224). Bu jeopolitik konum, Yemen'in tarihsel süreç içerisinde çeşitli sömürgeci güçlerin hedefi hâline gelmesine sebebiyet vermiştir. Tarihsel süreçte farklı devletler tarafından yönetilmiş olsa da bölgede yerleşik bulunan kabile düzeni ve İslam hukukunun sürekliliği, yasal altyapının oluşumunda belirgin bir etkiye sahip olmuştur (Alarefi, 2010, s. 58). Modern dönem itibarıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında kalan Yemen, bu dönemde İslam hukukunun yanında Osmanlı kanunnamelerinin de tesiri altında kalmıştır (Al-Zwaini, 2006, s. 26). Daha sonra, bağımsızlık sonrası dönemde hazırlanan yasal düzenlemeler ise yerel kabile örf ve âdetleri ile İslam hukukunu harmanlayan bir çerçeveye evrilmiştir (Weir, 2007, s. 51). Bu dönemin akabinde 1839 yılında Güney Yemen İngiliz işgaline uğramış; (Qais, 2024, s.146) bu süreçte Aden, başlangıçta Britanya Hindistanı'na bağlı bir koloni olarak idare edilmiş ve bu nedenle bölgede, İngiliz ve Britanya Hint sömürge yasaları uygulanmaya başlanmıştır (Schmitz ve Burrowes, 2017, s.xxvi). 1970'li ve 1980'li yıllarda Kuzey Yemen'de yaşanan siyasi istikrarsızlık ve bölünmüş siyasi yapı ile Güney Yemen'de sömürge politikası sonucunda

ortaya çıkan devrimci hareketler, kuzeyde Milliyetçilik Nasırist, güneyde ise sosyalist eksenli bir yönetim anlayışının benimsenmesine neden olmuştur (Büyükkara, 2011, s.120; Cigar, 1985, s.41; Reçber, 2021, s. 845). Bu durum, iki ayrı Yemen devleti bünyesinde farklı yasal düzenlemelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Qais, 2024, s. 147). 1990 yılında Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesi akabinde çıkarılan çeşitli kanunlarla ulusal hukukun bütünleştirilmesi amaçlanmıştır. YCK ve YCMK da bu süreçte kabul edilerek, Şeriat hükümlerini temel alan ve toplumun yapısını göz önünde bulunduran özgün bir kodifiye düzenleme özelliği kazanmıştır.

Yemen'de ceza mevzuatının dayandığı esaslardan biri, İslam'ın Şafii ve Zeydi mezheplerinin farklı açılardan etkili olduğu Şeriat hükümleridir (Al-Zwaini, 2006, s. 25; Büyükkara, 2011, s. 119). İslam hukuku, özellikle hırsızlık, zina, iftira, içki içme gibi hudud suçlarının cezalandırılmasında belirleyici kurallar içermektedir (Weir, 2007, s. 33). Bununla birlikte, mezhepsel çeşitlilik ve kabile yapısının baskınlığı nedeniyle yerel uygulamalarda farklılıklar gözlenebilmektedir (Alarefi, 2010, s. 59). Özellikle kabileler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde, devletin resmi ceza hukukundan önce kabile büyüklerinin arabuluculuğu veya örfi kurallar devreye girebilmektedir (Buxton, 2010, s. 430).

Dinî kuralların hukuk düzeninde varlığını sürdürmesi, Yemen devletinin anayasal hükümlerde “İslam'ın devlet dini olduğu” ve “yasal düzenlemelerin Şeriat'a uygun olması gerektiği” yönündeki ilkeleriyle de pekiştirilmiştir (Yemen Anayasası, 2. ve 3. maddeleri). Bu durum, ceza hukukunda İslami hükümlerin uygulanmasını meşrulaştırmakla birlikte, özellikle uluslararası insan hakları sözleşmelerinin uygulanması konusunda bazı gerilimlere neden olmaktadır (Buxton, 2010, s. 431).

Yemen toplumunun önemli bir kısmı, kabile aidiyetleri çerçevesinde sosyal ilişkilerini sürdürmektedir. Kabile yapısı, toplumsal barışın sağlanmasında ve uyuşmazlıkların giderilmesinde geleneksel kuralları öne çıkarır. Bunun yanı sıra, kabile büyükleri ve ileri gelenler, ceza hukukunun uygulanmasında da dolaylı etkiye sahiptir (Weir, 2007, s. 52). Bazı durumlarda, kan davaları ya da toplumsal çatışmalarda kabile arabuluculuğu devreye girerek resmî yargı sürecinin yerini alabilmektedir (Alarefi, 2010, s. 63). Kabile düzeninde uzlaşma, maddi tazmin (*diyet*) veya toplumsal itibarın korunması gibi kavramlar merkezi öneme sahiptir. Yemen ceza hukuku, resmi düzeyde bu kabilevi uygulamaları sınırlamaya çalışsa da pratikte bir uzlaşma mekanizması olarak görülmesi nedeniyle çoğu zaman tolere edilmektedir (Buxton, 2010, s. 432). Bu durum, özellikle

kırsal bölgelerde devletin otoritesinin sınırlı kalması ve kabile önderlerinin geleneksel konumlarını koruması sonucunu doğurmaktadır (Al-Zwaini, 2006, s. 29).

Yemen ceza hukuku, İslam hukuku ve geleneksel kabile yapısının tarihi ve sosyokültürel bağlamından beslenen bir yapıdadır. Bu yapıda dinî kuralların etkisi, anayasal ilkelerle resmiyet kazanırken, kabile örf ve âdetleri, toplumsal barışı koruma ve uyuşmazlık çözümü açılarından paralel bir mekanizma olarak varlığını sürdürmektedir. Yemen'in uluslararası hukuk ve insan hakları normlarına uyum sağlama çabaları, bu geleneksel-dini yapı ile bütünleşme gerekliliği nedeniyle çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Ancak toplumsal meşruiyet arayışı, kabile önderleri ve dinî otoritelerle kurulan diyaloglar sayesinde bu zorlukların kademeli olarak aşılmasını hedeflemektedir. Böylece Yemen ceza hukuku, iç dinamikleri ve tarihsel birikimi yansıtan, aynı zamanda küresel hukuk standartlarıyla da etkileşim hâlinde olan özgün bir hukuk sistemini ifade etmektedir.

Arap dünyasında İslam hukuku (*fıkıh*), yüzyıllar boyunca toplumsal ilişkilerin ve yargısal süreçlerin temelini oluşturan en önemli kaynak olarak kabul görmüştür (Zahraa, 2003, s. 73). Dört büyük fıkıh mezhebinden (*Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli*) herhangi birine dayanan uygulamalar, söz konusu ülkelerin tarihî ve coğrafi koşullarına göre farklılıklar arz etmiştir (Hallaq, 2009, s. 89). Osmanlı İmparatorluğu idaresi altında bulunan Arap topraklarında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlatılan modernleşme hamleleri, özellikle Mecelle'nin kabulü ve diğer kanunlaştırma çabaları ile İslam hukukunun yazılı mevzuata aktarılmasında öncü olmuştur (Anderson, 1976, s. 45). Bu dönemde modern batı hukuk sistemlerinden etkilenen düzenlemelerin yürürlüğe girmesiyle birlikte, Arap coğrafyasında hukuk ikili bir nitelik kazanmıştır. Bir yandan Şeriat mahkemeleri aile hukuku, miras, vakıf gibi konularda yetkili kılınırken, diğer yandan ceza hukuku ve ticaret hukuku alanında Avrupa hukukundan esinlenen kodifikasyonlar benimsenmeye başlanmıştır (Vogel, 2000, s. 115). Örneğin, Mısır'da 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında yürürlüğe giren yasaların çoğu Fransız hukuk sisteminden ilham almıştır (Masud, 2001, s. 22). Bu durum, Arap ülkelerinde halen devam eden hukukî çoğulculuğun temelini atmıştır (Anderson, 1976).

Yemen dahil olmak üzere, günümüzde Arap ülkelerinin birçoğunda, anayasal düzeyde İslam'ın devlet dini olarak kabul edildiği ve Şeriat'ın mevzuatın birincil ya da önemli bir kaynağı olduğu belirtilmektedir (Hallaq, 2009, s. 93). Bu anayasal hüküm, aile hukuku, miras hukuku ve kişisel statü meselelerinde İslam hukukunun etkinliğini pekiştirmektedir (Zahraa, 2003, s. 78). Bununla birlikte, modern mevzuat alanında ceza hukuku, idare

hukuku, ticaret hukuku gibi konularda Batı hukuk sistemlerinden alınan veya esinlenen kanunların etkin olduğu gözlemlenmektedir (Anderson, 1976, s. 48).

Körfez ülkeleri (örneğin Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri), İslam hukukunun özellikle ceza hukuku ve yargı süreçlerinde daha katı bir biçimde uygulandığı ülkelerdir (Vogel, 2000, s. 117). Buna karşın Mısır, Tunus, Fas gibi ülkeler, İslam hukukunu anayasal ve kültürel bir temel olarak gösterebilirler de uygulamada modern pozitif hukukun büyük ölçüde hâkim olduğu bir yargı sistemi benimsemişlerdir (Masud, 2001, s. 24). Bu ülkelerde aile hukuku dışında kalan alanlarda laik kaynaklı kanunların ağırlığı dikkat çekmektedir (Zahraa, 2003).

Arap ülkelerinde modern hukuk ve İslam hukukunun etkileşimi, çeşitli reform girişimlerini beraberinde getirmektedir. Örneğin, kadın hakları, miras paylaşımı ve boşanma gibi konularda Şeriat prensiplerinin güncellenmesi ve daha eşitlikçi düzenlemelerin yapılması yönünde toplumsal talepler artmaktadır (Hallaq, 2009, s. 97). Tunus ve Fas gibi ülkelerde son yıllarda aile hukukuna dair reformlar gerçekleştirilmiş, kadınların daha fazla hak elde etmesi yolunda adımlar atılmıştır (Masud, 2001, s. 25). Bunun yanı sıra, küreselleşme ve uluslararası insan hakları normlarına uyum kaygısı, Arap ülkelerinde hukuk sistemlerinin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. İnsan hakları sözleşmelerine taraf olan devletler, bu normların ulusal mevzuata entegrasyonu konusunda İslam hukukuna dayanan bazı hükümlerle çelişki yaşayabilmektedir. Bu gerilim, ceza hukukunda had suçları (hırsızlık, zina, iftira, vb.) veya ifade özgürlüğü gibi alanlarda daha belirgin hâle gelebilmektedir (Vogel, 2000, s. 120). Ancak birçok ülke, bu alanda esnek yorumlar veya ikili hukuk düzeniyle çözümler üretmeye çabalamaktadır (Zahraa, 2003, s. 81).

Arap ülkelerinde modern hukuk ile İslam hukuku anlayışı arasındaki ilişki, uzun bir tarihsel sürecin ve farklı sosyopolitik dinamiklerin etkisi altında şekillenmiştir. Günümüzde söz konusu ülkeler, İslam hukukunun temel alındığı aile ve miras hukuku gibi alanlarla, modernleşme çerçevesinde benimsenen laik kanunların uygulandığı ceza, ticaret ve idare hukuku gibi alanlar arasında denge kurmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım, aynı zamanda uluslararası insan hakları normları ile İslam hukuku ilkeleri arasında uzlaşma arayışını da beraberinde getirmektedir. Arap dünyasındaki reform girişimleri ve çağdaş tartışmalar, hukukun her iki kaynağını dikkate alarak daha kapsayıcı ve çoğulcu bir yasal çerçeve oluşturma hedefine yönelmiştir. Dolayısıyla Arap ülkelerinin büyük çoğunluğunda, hukuki düzenlemelerin geleceğini belirleyen temel etkenlerin başında,

İslam hukukunun geleneksel prensipleri ile modern uluslararası standartlar arasındaki etkileşimin seyri yer almaktadır.

3.2. Yemen Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıkların Korunması ve İlgili Mevzuat Hükümlerinin Değerlendirilmesi

Tanıkların korunması, ceza adalet sisteminin etkin işlemesi ve tanıkların güvenli şekilde ifade verebilmesi için hayati önemdedir. Özellikle Yemen gibi siyasi istikrarsızlık ve silahlı çatışma yaşayan ülkelerde, tanıklar sıklıkla ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Tanıkların korku duymadan gerçeği söyleyebilmeleri, suçların ortaya çıkarılması ve faillerin adalet önüne çıkarılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Yemen’de devam eden çatışma ortamı ve hukukun üstünlüğündeki zayıflık, tanıklar üzerinde “*korku iklimi*” yaratmış ve birçok mağdur ile tanığın ifade vermekten çekinmesine yol açmıştır (EL-Hathlah, 2022, s.357; International Legal Assistance Consortium [ILAC], 2021). Bu kısımda, Yemen ceza muhakemesi hukukunda tanıkların korunmasına ilişkin mevzuat ve uygulamalar ele alınmış; ceza muhakemesi sürecinin yanı sıra cezanın infazından sonraki dönemde de tanık koruma ihtiyacını değerlendirilmiştir.

Günümüzde Yemen’de kanun koyucu, gerçeğin ortaya çıkarılması ve adaletin sağlanması yönündeki temel amacı doğrultusunda hukukta denge ve eşitliği gözetmektedir. Ceza davalarında tanığın üstlendiği hayati rol dikkate alınarak, tanığı korumaya yönelik çeşitli düzenlemeler öngörülmüştür. Söz konusu koruma, özellikle tanığın ceza uyuşmazlığının başlangıcından itibaren (dava henüz açılmadan önce) bir rol üstlenebilmesi bakımından önem kazanmaktadır. Nitekim tanık, suçüstü halinde suçun işlendiği sırada olay yerinde bulunabildiği gibi, suçla ilgili ihbarda bulunabilmekte veya kolluk makamlarının delil toplama sürecine dâhil olabilmektedir.

Yemen de dahil olmak üzere henüz tanık korumaya ilişkin özel bir yasal düzenleme bulunmayan Arap ülkelerinde, ceza hukuku doktrini; tanığın haklarını güvence altına almayı hedefleyen ceza muhakemesi kanunundaki hükümleri, tanık koruma tedbirleri kapsamında değerlendirmektedir. Birçok durumda tanığın ceza davasındaki rolü, savcılık soruşturmasından önce, araştırma ve delil toplama aşamasında başlamaktadır. Bu doğrultuda, YCMM gibi nispeten az bilinen hukuki düzenlerde kanun koyucunun tanık ifadesine ilişkin yaklaşımını ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda, tanık ifadelerinin ön inceleme, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında alınmasına yönelik usullerin netleştirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

YCMK esasen YCMK'ya dayanmaktadır. Bu kanun, tanıkların ceza muhakemesi sürecindeki konumunu, yükümlülüklerini ve haklarını düzenlemektedir. Özellikle soruşturma aşamasında, savcılık makamı her bir tanığın kimlik bilgilerini adı, yaşı, mesleği, ikametgâhı ve sanıkla olan ilişki biçimi tespit etmekle yükümlüdür (El-Sayid, 2021, s. 44). Tanıklar, ifadeleri alınmadan önce kimliklerini ve sanıkla aralarındaki ilişkiyi açıkça beyan etmekte, bu bilgiler tutanak altına alınarak imzaları ile doğrulanmaktadır (El-Sayid, 2021, s. 45). Ayrıca YCMK, sanığın tanıklarla yüzleşmesini ve onlara soru yöneltmesini mümkün kılan düzenlemeler içermektedir. Bu durum, ceza muhakemesindeki silahların eşitliği ilkesi ile çapraz sorgu hakkının uygulanmasına zemin hazırlamaktadır (El-Sayid, 2021, s. 45). Bununla birlikte, YCMK'da tanıkların kimliğinin gizlenmesine yönelik herhangi bir doğrudan koruyucu hüküm yer almamaktadır. Bu eksiklik, özellikle tehdit altında bulunan tanıkların güvenliği açısından uygulamada önemli bir boşluk yaratmaktadır.

(39) sayılı 2006 tarihli Yolsuzlukla Mücadele Kanunu (YMK), koruma tedbirlerini düzenleyerek Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu'nun (KOMİSYON) ön inceleme ve soruşturma faaliyetlerini YCMK'de öngörülen usullere bağlamaktadır. YMK'nin 27. maddesi uyarınca Komisyon; yolsuzluk suçlarına ilişkin olarak tanık, bilirkişi ve ihbarcılara yasal, görevsel ve kişisel koruma sağlamakla görevlidir. Öte yandan, (19) sayılı 2010 tarihli Yolsuzlukla Mücadele Kanunun Yönetmeliği (YMKY), bu kişilerin korunmasına ilişkin usulleri ve buna yönelik özel tedbirleri düzenlemektedir. Kanun hükümlerinin uygulanmasına dair yetki, bakan derecesine verilmiş olup (YMK m. 9/z), komisyon başkanı 11 üye arasından seçilmektedir (El-Aji. 2020, s. 115, 318). Ayrıca kolluk sıfatına sahip olmayan komisyon memurlarına, komisyon başkanının kararıyla kolluk yetkisi tanınabilmektedir (YMK m. 14).

Araştırma ve soruşturma süreçleri, yalnızca komisyon üyeleri ile komisyon bünyesinde Cumhuriyet Savcılığı tarafından görevlendirilen savcılar aracılığıyla yürütülmektedir. Şüphe bulunması hâlinde komisyon, ön inceleme sürecini kendisi başlatabilmektedir. Bu doğrultuda, YMKY'ye göre yetkili üyelerin görevlendirilmesi, komisyon başkanı tarafından yapılmaktadır. Araştırma aşamasında delil sağlanması durumunda komisyon, Cumhuriyet Başsavcılığı'na görevlendirilen savcılar aracılığıyla soruşturmaya başlamakta ve soruşturma sonucunu inceleyerek dava açılıp açılmayacağına karar vermektedir (YMKY m. 125, 127) (El-Sayid, 2021, s. 39). Eğer şikâyet yerinde

bulunmakta ve soruşturma sonucu bunu doğrulamakta ise dosya doğrudan Başsavcıya teslim edilmektedir (YMKY m. 138/1).

3.2.1. Tanıkları dolaylı korumaya yönelik cezai hükümler

Yemen Ceza Kanunu, tanıkların korunmasına doğrudan yer vermese de tanıklara yönelik tehdit ve baskıları “*adaleti engelleme*” kapsamında suç olarak düzenlemektedir. Örneğin, Kanun’un 181. maddesi, tanıkları, bilirkişileri veya tercümanları ifade vermekten vazgeçirmek ya da yalan ifade vermeye zorlamak amacıyla fiziksel şiddet, tehdit veya menfaat teklifini suç olarak tanımlamaktadır. Fail, amacına ulaşamaması şartıyla cezaî sorumluluk doğabilmektedir. Ayrıca Kanun’un 171. maddesi, bir kamu görevlisine veya yargı sürecinin parçası olan kişilere görevleri nedeniyle fiziksel saldırı veya tehditte bulunmayı cezalandırmaktadır.

YCMK, tanıkların hem fiziksel bütünlüğünü hem de beyanlarının özgür iradeyle alınmasını güvence altına alacak biçimde bazı temel usul ilkeleri getirmiştir. Bu kapsamda, örneğin tanığın doğrudan savcılık makamına başvurarak ifade vermesi mümkündür. Nitekim suçüstü hali veya savcının olay yerinde bulunması gibi durumlarda, ifade alma işlemi doğrudan savcılık makamı tarafından gerçekleştirilmekte ve bu işlemlerin geçerliliği, belirli şekil şartlarına bağlanmaktadır. Örneğin, ifade alınırken beyanlar yeminli yazman huzurunda tutanak altına alınmalı; gerekirse bilirkişiler de yemin ettirilerek dinlenmelidir (Serur, 2020, s. 883).

Öte yandan, YCMK polis memurlarının yemin ettirme yetkisini sıkı şekilde sınırlandırmıştır. Bu yetki yalnızca istisnai hâllerde, örneğin tanığın daha sonra dinlenmesinin imkânsız hâle geleceği (ölüm, ağır yaralanma vb.) durumlarda tanınmıştır. Bu sınırlama, delilin muhafazası amacı taşısa da tanık beyanının hukuki niteliğini değiştirmez. Ayrıca YCMK’nin 92. maddesi hem polis memuruna hem de tanığa, beyan tutanağını imzalama yükümlülüğü getirmiştir. Tanığın imzadan kaçınması hâlinde, zor kullanılarak imzaya zorlanması yasaktır. Tanığın rızası dışında fiziksel müdahaleye maruz bırakılması, temel hak ve özgürlüklerin ihlali anlamına gelir. Aynı şekilde, adli kolluk görevlisinin tanığı sorgulama veya suçun işlendiğine ilişkin yönlendirici sorular yöneltme yetkisi bulunmamaktadır. Tanıktan bilgi alma faaliyeti, tamamen tarafsız ve açıklayıcı sorular aracılığıyla gerçekleştirilmelidir. Yönlendirici sorular (*leading questions*) tanığın iradesini etkileyecek nitelikte olduğundan yasaklanmıştır. Örneğin, “*Dün burada mıydın?*” şeklindeki bir soru, dolaylı yönlendirme içerdiğinden tanığın özgür beyanını zedeleyebilecek niteliktedir.

Tanıkların etki altında kalmaması için YCK'nin 166. maddesi, kamu görevlilerinin tanıklara baskı uygulamasını, tehditte bulunmasını veya zorla ifade verdirmesini açık biçimde yasaklamıştır. Bu hüküm, özellikle soruşturma aşamasında beyanların güvenilirliğini artırmak ve tanıkların beyan özgürlüğünü teminat altına almak amacı taşımaktadır. Ayrıca, tanığın çağırılması sürecinin de belirli idari usullerle gerçekleştirilmesi gerekmekte olup, kolluk kuvveti tarafından tanığın cebri yollarla getirilmesi veya gözaltına alınması mümkün değildir. Tanığın özgürlüğüne müdahale niteliği taşıyan işlemler, yalnızca yargı kararı ile yapılabileceğinden, kolluğun bu konuda yetki kullanması hukuk dışıdır (Selim & Selim, 2023, s. 126).

3.2.2. Yolsuzluk mücadele kanunu ve yönetmeliğinde tanık koruma

Yemen'de tanık korumaya ilişkin en somut düzenlemeler, YMK ve YMKY'de yer almaktadır. Söz konusu Kanun'un 27. maddesi, yolsuzluk suçlarıyla ilgili durumlarda ihbarda bulunan kişilerin ve tanıkların yasal olarak korunacağını belirtmektedir. Uygulama Yönetmeliği'nde yer alan 142. madde ise, tanıkların ve yakınlarının korunmasına dair özel tedbirleri içermektedir (El-Sayid, 2021, 36). Bu tedbirler; tanığın kimlik veya adres bilgilerinin gizlenmesi, gerekirse tanığın başka bir yere nakledilmesi ve uzaktan ifade almayı içermektedir (El-Sayid, 2021, 37). Yönetmeliğe göre, tanıkların ifadesi telekonferans veya video konferans gibi araçlarla alınabilir ve tanıkların ikametgâhının değiştirilmesi için uluslararası iş birliği yapılabilir (UNODC, 2016, s. 369-374). Ancak bu düzenlemeler yalnızca yolsuzluk davalarıyla sınırlı olup, ülkenin içinde bulunduğu çatışma ve kurumsal bölünme sebebiyle uygulamada büyük ölçüde atıl kalmıştır (UNCAC Coalition, 2022).

3.2.3. Savaş öncesi dönemde tanık koruma ve karşılaşılan sorunlar

Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu, Arap Baharı sonrası dönemi kapsayan 2013-2017 yıllarına ait faaliyet raporunda, 2013-2016 dönemi boyunca toplam 159 toplantı gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Bu toplantıların 79'u olağan, 80'i ise olağanüstü niteliktedir. Aynı dönemde kurul, toplam 1316 ihbar ve şikâyet almış; bunlardan 307'si hakkında yolsuzluk şüphesi tespit edilerek incelenmiştir. İncelenen dosyalardan 23'ü kamu malı savcılığına sevk edilmiş, 37 dosya ise delil yetersizliği sebebiyle kapatılmıştır (http-9). 10.12.2014 tarihinde El-Cumhuriyeh gazetesi tarafından yapılan röportajda komisyon başkanı Afrah BADWİLÂN ‘*Komisyon, yolsuzlukla ilgili çeşitli dosyalarda görev yaptıkları kurumlarda yolsuzluk bildiriminde bulunan ihbarcı ve tanıklık eden 9 kişinin korunmasına yönelik tedbirler almıştır*’” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur

(http-10). Bu sayı, üç yıla yayılan bir dönem için oldukça düşüktür. Ancak söz konusu dönem, Yemen'deki iktidarın geçiş sürecine denk gelmekteydi. Bu süreç, Ulusal Diyalog Konferansı ile şekillenmiş ve sonuçları arasında yönetim sisteminin federal cumhuriyet sistemine dönüştürülmesi de yer almıştır. Ayrıca, bu dönemde Yeni Yemen Anayasası'nın taslağı da oluşturulmuştur. Tüm bu gelişmeler nedeniyle bu süre zarfında bir tanık koruma kanunu yapılamamıştır.

3.2.4. Savaş akabinde tanık korumaya dönük uygulamalar ve karşılaşılan sorunlar

Mevzuattaki eksikler, uygulamadaki koruma mekanizmalarının da zayıf olmasına sebep olmaktadır. Yemen'deki tanık koruma programı kapsamında gerek emniyet teşkilatı gerekse savcılık bünyesinde, tanıkların tehditlerden korunmasını sağlayacak özel bir birim oluşturulmamıştır. Ülkedeki çatışma ve devlet kurumlarının bölünmüşlüğü, teorik olarak mevcut olan yasal koruma düzenlemelerinin de hayata geçirilmesini güçleştirmektedir. Özellikle siyasi nitelikli davalarda veya silahlı grupların karıştığı suçlarda tanıklık yapmak son derece tehlikeli addedilmektedir (ILAC, 2021). Nitekim Mayıs 2015'te ortaya çıkan savaş akabinde Husilerin kontrolü altındaki Kuzey Yemen'de birçok yargı mensubu saldırıya uğramış, bazı hâkim ve savcılar suikasta kurban gitmiş, avukatlar alıkonulmuştur. Güney Yemen'de ise durum daha farklı olmakla birlikte güvensizlik ortamı yine de öne çıkmaktadır. Bu da yemen genelinde devlet dışı oluşturulan silahlı grupların baskı altında kalan yargı görevlileri üzerinde dolaylı hakimiyet kurmasına yol açmıştır (ILAC, 2021). Bu tehdit ortamında, tanıklar misilleme korkusuyla ifade vermekten kaçınmakta, bu da cezasızlık kültürünü beslemektedir (Mwatana for Human Rights, 2024).

YMKY'nin teorik olarak sağladığı “*tanığı başka yere yerleştirme*” veya “*gizli tanıklık*” imkânları, pratikte Kanun'un yasalaştırıldığı dönemde iktidarın Birleşmiş Milletler uluslararası anlaşma ilkelerine sadık bir yaklaşımda bulunmaması ve şu anki devlet otoritesinin zayıflığı nedeniyle uygulanamamaktadır (UNODC, 2016). Ayrıca 2014 yılında kurulan Ulusal Diyalog Konferansı sonucunda hazırlanan Geçiş Adaleti Yasa Tasarısı'nda da tanıkların korunması yer alsa da bu yasa kapsamlı biçimde yürürlüğe giremeden ülke iç savaşa sürüklenmiştir (Peace and Justice Initiative, 2012).

3.2.5. Cezanın İnfazı Sonrası Tanık Koruma Önlemleri

Ağır suçlarda tanık ifadeleri sanığın mahkûmiyetine yol açtığında, sanığın infaz sonrasında tanığa misillemede bulunması da bir risk oluşturur. Yemen hukukunda, tanıkların cezanın infazı sonrasında korunmasına yönelik açık bir prosedür veya kalıcı

koruma sistemi mevcut değildir. Normal koşullarda tanık koruma programları, tanığın kimlik gizleme, değiştirme, fiziki koruma, başka bir yere taşınma ve uzun vadeli korunma gibi olanaklardan yararlanmasını sağlayabilir. Ancak Yemen'deki çatışma koşulları ve kurumsal dağınıklık, bu tür tedbirlerin düzenlenmesini engellemektedir.

Tanıkların korunmasına ilişkin olarak komisyon tarafından yayınlanan raporlarda, koruma tedbirlerine dair bilgilerin yüksek gizlilik içerisinde tutulması ve bu belgelere ulaşmanın güçlüğü nedeniyle, Yemen'de tanık koruma sisteminin etkinliğine ilişkin değerlendirmelerde Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC)'nin yayımladığı raporlara başvurulmuştur. Ancak bu raporların incelenmesi sonucunda, içeriklerinin Komisyonun resmî internet sitesinde Komisyon başkanı tarafından yapılan açıklamalarla çeliştiği görülmüştür. UNODC, 2016'ya göre, yolsuzluk davalarında kanun düzeyinde tanık koruma tedbirleri öngörülmesine rağmen, bu hükümlerin uygulamaya geçirildiğine dair herhangi bir vakaya rastlanmamıştır. Oysa 10.12.2014 tarihinde, komisyon başkanı El-Cumhuriyeh gazetesine verdiği röportajda, *“Komisyon, yolsuzlukla ilgili çeşitli dosyalarda görev yaptıkları kurumlarda yolsuzluk bildiriminde bulunan ihbarcı ve tanıklık eden 9 kişinin korunmasına yönelik tedbirler almıştır”* açıklamasında bulunmuştur (http-19). Bu durum, kamuoyunda olumsuz bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca, Ali SALİH cumhuriyet başkanlığında iktidarın tanık korumaya ilişkin uluslararası sözleşmelere sadık bir yaklaşımla yanaşmadığı ve bu sözleşmeleri iç hukuka yansıtan yasalaştırma sürecinin siyasi baskı altında gerçekleştirilmiş olması da söz konusu çelişkili uygulamaların benzer bir bağlamda değerlendirilmesine yol açmaktadır (El-Aji, 2020, s. 117). Yemen ceza muhakemesi hukukunda tanıkların korunmasına ilişkin mevzuat incelendiğinde, yolsuzluk veya insan ticareti gibi belirli suç tipleri dışında kapsamlı bir tanık koruma düzenlemesinin bulunmadığı görülmektedir. Yasal boşluklar ve siyasi bölünmüş ortam tanıkların pratikte korunmasını engellemektedir (El-Aji. 2020, s. 369, 370).

Sonuç olarak, Yemen'de tanık koruma sisteminin güçlendirilmesi, yalnızca mağdur veya tanıkların haklarının korunması açısından değil, aynı zamanda ağır insan hakları ihlalleriyle ilgili cezasızlık kültürünün son bulması ve hukukun üstünlüğünün yeniden tesis edilmesi bakımından da büyük önem taşımaktadır. Hem ulusal düzeyde reformlar hem de uluslararası destekle kurulacak kurumsal bir tanık koruma programı; kimlik gizlenmesi, yer değiştirme, uzun vadeli koruma mekanizma yöntemleri içermeli ve hâlihazırdaki yasal boşlukları gidermelidir. Yemen'de barış inşası ve adalet

mekanizmalarının güçlendirilmesi sürecinde, etkin bir tanık koruma sistemi vazgeçilmez bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3. Tanık Korumanın Kapsamı

TCMM'de tanık korumanın kapsamı, genel olarak suç için öngörülmüş olan cezanın ağırlığı ve tanığın maruz kaldığı tehdit derecesi gibi ölçütlere göre belirlenirken; Yemen'de farklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Yemen kanun koyucusu, koruma kapsamına giren suçları doğrudan belirtmeyi tercih etmiş ve tanık koruma sistemini yalnızca belirli suç tipleriyle sınırlı tutmuştur. Her iki hukuk sisteminde de suçun niteliği önem arz etmekle birlikte, Yemen'de bu nitelik, kapsamı daraltıcı şekilde yorumlanmıştır. Yemen hukukunda tanık koruma, esas itibarıyla yolsuzluk suçlarıyla sınırlı tutulmuştur. Bu yaklaşım, tanık koruma hükümlerinin sadece yolsuzlukla mücadele kapsamında uygulanabileceği anlamına gelmektedir. Nitekim YMK çerçevesinde yapılan düzenlemeler, yolsuzlukla bağlantılı suçlarla mücadelede tanıkların güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. Ancak bu sınırlı uygulama alanı, özellikle terör suçları ve organize suçlar gibi ciddi suçlarda tanıkların korunması ihtiyacını dışarıda bırakmakta ve kapsam açısından yetersiz kalmaktadır. Oysa söz konusu suçlar da mağdur ve tanıkların misillemeye uğrama riski yüksek olan, dolayısıyla etkin koruma mekanizmaları gerektiren suç tipleridir (El-Sayid, 2021, s. 49). Bu bağlamda Yemen'de yürürlükte bulunan düzenlemeler, tanık koruma sistemine dair bütüncül bir yaklaşım içermemekte, yalnızca belli başlı suçlara yönelik sınırlı bir güvenlik ağı oluşturmaktadır. Kanun koyucunun bu tercihi, koruma kapsamı dışındaki suçlarda tanıkların güvenliğinin teminat altına alınmadığı anlamına gelmekte; bu da ceza adalet sisteminin etkinliğini ve tanıkların iş birliği yapma iradesini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.3.1. Kişi bakımından kapsam

YMK, tanık koruma kapsamını yalnızca doğrudan tehlike altında bulunan tanıklarla sınırlı tutmamış; aynı zamanda bilirkişi, ihbarcı ve özel kaynakları da bu kapsam içerisine dahil etmiştir.⁶² Bu düzenleme, sadece beyan veren şahsın değil, aynı zamanda ifade içeriği dolayısıyla risk altında bulunabilecek kişilerin de korunmasını amaçlamaktadır. Tanığın, tanıklık edeceği konuya bağlı olarak yakın çevresindeki bireylerin de benzer tehditlerle karşı karşıya kalabileceği öngörülmekte ve bu nedenle koruma kapsamı

⁶²YMKY 140. Maddesi “Komisyon, soruşturma sonuçlarının Yolsuzluk suçlarını ortaya çıkmasına verdikleri bilgilerin ciddiyet gösterdiği durumunda tanık, bilirkişi, ihbarcı, şikayetçi ve bilgi özel kaynaklara iş yerlerinde baskı, zulüm veya fiziksel saldırıya maruz kalma ihtimaline karşı gerekli korumayı sağlar”.

genişletilerek tanığın yakınları da kapsama dahil edilmektedir. Ne var ki, YMKY uyarınca tanık yakınlarına ilişkin koruma tedbirleri yalnızca kovuşturma aşamasıyla sınırlı tutulmuştur. Soruşturma aşamasında ise tanığın ailesi veya yakın çevresi bakımından açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durumdan hareketle, soruşturma sürecinde uygulanabilecek koruma tedbirlerinin, yalnızca tanık sıfatına sahip olan kişilere özgü olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Oysa ceza muhakemesi sürecinin her aşamasında tanığın ve yakınlarının güvenliğinin sağlanması hem etkin tanıklık yapılabilmesi hem de imzalanan uluslararası sözleşmelerin doğurduğu yükümlükler yerine getirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir (El-Halit, 2019, s. 262). Bununla birlikte, tanıkla yakınlık ilişkisi içinde bulunan ve korunma hakkı tanınabilecek kişiler açısından YMKY’da açık ve belirgin bir tanımlama yapılmamıştır (UNODC, 2016). Bu belirsizlik, uygulamada hâkimin takdir yetkisini ön plana çıkarmakta ve koruma tedbirlerinin keyfiliğe açık hale gelmesine neden olabilmektedir (El-Hadithi, 2017, s.280).

Bu bağlamda, kanun koyucunun “yakınlık” kavramını açıkça tanımlamaması, esneklik sağlamakla birlikte, aynı zamanda koruma kapsamının belirsizleşmesine de sebep olmaktadır. Uluslararası standartlar ise tanığın güvenliğini tehdit eden koşullarda, tanığın sosyal çevresine kadar genişletilmiş bir koruma sağlanmasını gerekli görmektedir (UNODC, 2016).

3.3.2. Suç bakımından kapsam

YMK’nin 30. maddesi, koruma önlemlerinin uygulanabileceği suçları ayrıntılı biçimde sınırlayıcı şekilde saymıştır. Bu kapsamda tanık korumasına tabi tutulan suçlar şunlardır: Milli ekonomi karşı işlenen suçlar, Kamu görevine karşı suçlar, Adaletin tesisi karşı işlenen suçlar, Özel sektörde zimmet suçları, Yolsuzlukla bağlantılı dolandırıcılık ve sahtecilik, Yabancı ya da uluslararası kuruluş çalışanlarına rüşvet, Gümrük ve vergi kaçakçılığı, Kamu ihalelerde yolsuzluk ve manipülasyon, Kara para aklama, Kamu görevini kötüye kullanma , Haksız zenginleşme ve özel kanunlarda yoksuzluk suçu olarak nitelendirilen suçlardır.⁶³ Bu suçların ortak özelliği, genellikle kurumsal gizlilik

⁶³YMK’nin 30. maddesine göre tanık koruma suç kapsamına oluşturan suçlar YCK’nin 147. maddesi Kamu malı bozma suçu, 148. maddesi Sorumlu görevli ihanet suçu, 151. maddesi Rüşvet suçu, 159. maddesi Görevi kötüye kullanma suçu, 160. maddesi Yabancı taraftan rüşvet suçu, 162. Zimmete geçirme suçu, 163. maddesi Devlet yararına zarar verme suçu, 164. maddesi Bedel tahsilatında sahtekarlık, 178. maddesi Yalan ihbar suçu, 183. maddesi Yargı yanıltma suçu, 184. maddesi Yargı önünde isnat edilebilen belge mahvetme suçu, 185. maddesi Yargıyı hakaret suçu, 186. maddesi Adaleti inkar suçu, 187. maddesi Adalet işlerine karışma suçu, 188. maddesi Yargının taraf tutma suçu, 160.maddesi kazanç elde etmek amacıyla uluslararası ticaret işlemleriyle ilgili yabancı çalışanlara veya uluslararası kurum çalışanlarına rüşvet teşebbüs suçu, Gümrük ve vergi kanunlarda kaçaklık suçları, ihalelerde dolandırıcılık ve manipülasyon

ortamında işlenmeleri ve faillerin güçlü siyasi ya da ekonomik bağlantılara sahip olabilme ihtimalidir. Bu çerçevede, kanun koyucunun tanık koruma düzenlemelerinde öncelikli hedefinin kamu kaynaklarını ve ekonomik yapıyı korumak olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu suçlarda, yalnızca tanığın kimliğinin gizlenmesi değil, aynı zamanda kimlik değiştirme ve kovuşturma sonrası döneme yönelik maddi tedbirler gibi kapsamlı koruma önlemleri de önem taşımaktadır. Yemen mevzuatının dikkat çeken yönlerinden biri de soruşturma aşamasında tanık koruma önlemlerinin tanığın tehdit altında olup olmamasından bağımsız olarak, yalnızca bilgi ciddiyeti ve suç türüne göre belirlenmesidir. Bu yaklaşım, tanığın fiilen tehlike altında olduğu durumlarda dahi, suçun mevzuatta sayılan türlerden biri olmaması hâlinde koruma tedbirlerinden yararlanamaması sonucunu doğurmaktadır. Özellikle kısas ve yol kesme suçları gibi geleneksel karakter taşıyan ve örgütler arası ihtilaflardan kaynaklanan suçlar bu kapsama dahil edilmemiştir. YMK m.30'da yer verilmeyen bu tür suçlarda, tanığın yaşamı ciddi şekilde tehdit altında olsa dahi, yasal koruma sağlanamamaktadır.

Yemen mevzuatında kimliği gizli tanıkların görüntü belirsizleştirerek uzaktan biçimde dinlenmesi mümkün olmamakta; aksine, YCMK m. 330 uyarınca, duruşmada delillerin doğrudan ve tarafların huzurunda tartışılması ilkesi gereği tanıkların açık kimlik ve görünürlükle ifade vermesi zorunlu kılınmaktadır. Bu durum, uygulamada dar kapsamlı ve eksik koruma mekanizme oluşmasına yol açmaktadır. Söz konusu yaklaşımın temelinde, tanığın somut tehdit altında olup olmadığını aramaksızın yalnızca suçun niteliğine göre koruma öngören sistematik yatmaktadır (El-Hadithi, 2017, s. 280). Bu sistem, büyük ölçüde İslam ceza hukukunun klasik ilkeleri ile uyum arayışının ürünüdür. Özellikle kısas ve had cezaları gibi telafisi olmayan, “*Allah hakkı*” kapsamında değerlendirilen cezalarda, tanıklık şartlarının çok sıkı biçimde düzenlenmiş olması bu tercihi etkilemiştir. Nitekim bu cezaların ispatı için en az iki dürüst erkek tanığın doğrudan ve açık beyanları gibi katı koşullar aranmakta olup, kimliği gizli tanıklığa bu sistemde yer verilmemektedir. Ancak modern ceza adalet sistemlerinde evrensel eğilim, tanık koruma ihtiyacını suçun türüne göre değil, tanığın maruz kaldığı fiili tehdit seviyesine göre değerlendirmek yönündedir (UNODC, 2016). Bu bağlamda, Yemen’de yürürlükte olan mevcut sistemin, tanıkların gerçek güvenlik ihtiyaçlarına yeterince cevap vermediği söylenebilir.

suçları, Kamu görevini kötüye kullanma suçu, Yasa dışı zenginleşme suçları ve değinilen suçlardan dolayı elde edilen kara para aklama suçları.

3.3.3. Mahkeme süjeleri

(40) sayılı 2002 tarihli Yemen Mahkeme Usulleri Kanunu'nun 128. maddesinin 7. fıkrasına göre, hâkimin, bir davada daha önce tanık sıfatıyla beyanda bulunmuş olması ya da dava ile ilgili bilgi edinmiş olması durumunda, bu hususu mahkeme başkanına bildirerek çekilme talebinde bulunması gerekmektedir. Eğer ilgili kişi doğrudan mahkeme başkanı ise, gerekçesini mahkeme heyetine sunarak çekilmelidir. Böylece hâkimin, yargılayacağı dosya hakkında önceden bilgi sahibi olması, etik açıdan tarafsızlığını etkileyebileceği için, çekilme yoluna gitmesi beklenmektedir.

Her ne kadar kanunda hâkimin suç olgusuna ilişkin bilgi sahibi olması durumunda davaya bakmasının doğrudan yasaklanmadığı görülse de mesleki etik ilkeleri uyarınca, bir davada tanıklık etmiş veya o davaya ilişkin bilgi edinmiş bir hâkimin, tarafsızlığını koruyamayacağı ihtimali gözetilerek çekilmesi zorunludur (Toni, 2010, s. 67). Ayrıca, hâkimin tanık olarak gösterilmesi, yargılamayı sekteye uğratmaya yönelik bir savunma stratejisi olarak kullanıldığında, bu durum tek başına hâkimin tanık olarak kabul edilmesi için yeterli sayılmamalı; bu tür talepler, yargılamanın kötüye kullanımı olarak değerlendirilerek reddedilmelidir. Benzer şekilde, bahse geçen Kanunu'nun 129. maddesi uyarınca, daha önce ifade veren savcı da tanıklık görevini üstlenmek zorundaysa, bu durumun doğurduğu tarafsızlık sorunu nedeniyle kovuşturmadan çekilmelidir. Çekilme talebi, ilgili savcılık birimine sunulmakta; eğer çekilen kişi başsavcı ise, bu başvuru üst makam olan Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından karara bağlanmaktadır. Kovuşturma aşamasında ise çekilme talepleri doğrudan ilgili mahkeme tarafından değerlendirilir.

(40) sayılı 2002 tarihli Yemen Mahkeme Usulleri Kanunu'nun 277. maddesi uyarınca, çekilme hükümleri hem hâkim hem de savcılar için geçerlidir ve reddetmek farklı olarak kişinin kendisinin beyanıyla harekete geçilen bir usuldür.

Öte yandan, polis memurları da soruşturma sürecinde olaylara doğrudan tanıklık edebilmektedir. Özellikle suçüstü hâllerinde, olaya ilk müdahale eden kolluk görevlilerinin tanıklığı uygulamada yaygın bir şekilde başvurulmuş bir delil kaynağıdır. Ancak bu tür durumlarda kolluk görevlisinin kolluk görevlisi olmasından değil ihbar eden konumda olması, YMKY 144. maddesinde değinilen ihbarcı bağlamında değerlendirilmelidir. Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, delil niteliği taşıyan kolluk ifadelerinin mahkeme önünde çelişmeli şekilde sorgulanabilir olması gereklidir (ILAC, 2021).

3.3.4. Suç ortağı

Yemen ceza muhakemesi sistemi, suç ortaklarının tanıklık statüsünü değerlendirirken klasik ceza muhakemesi ilkeleri ile Yemen içtihatlarının birlikte yorumlandığı özel bir yapı benimsemiştir. Bu kapsamda, suç ortağının tanıklığı üç farklı boyutta ele alınmaktadır: aynı davada yargılanan şüphelinin beyanı, başka davada mahkûm olmuş kişinin tanıklığı ve ihbarda bulunan suç ortağının beyanlarının delil değeri.

YİK 36. maddesine göre, bir davada sanık veya şüpheli sıfatıyla bulunan kişinin, aynı davadaki diğer şüpheli hakkında verdiği ifade, kural olarak tanıklık olarak kabul edilmez. Bu düzenleme, sanığın kendi yargılamasında menfaat ilişkisi içinde olabileceği gerekçesine dayanmaktadır. Ancak bu hüküm, YİK'nin 33. maddesi saklı kalmak üzere uygulanmakta; yani belirli hâllerde istisnalar öngörülmektedir. Yüksek Mahkeme içtihatları doğrultusunda, eğer aynı davada yargılanan şüphelinin diğer şüpheli hakkında verdiği ifade kendi savunmasından bağımsız (avukatı diğer şüphelininkinden ayrı olmalı) ve mahkemece inandırıcı bulunursa; bu beyan yeminsiz olsa da tanıklık kapsamında değerlendirilerek delil olarak kabul edilebilir (El-Şavaribi, 2018, s. 69).⁶⁴ Buradaki temel sorun, aynı dosyada yargılanan sanıklar arasında çıkar çatışması ihtimalidir. Bu ihtimal, adil yargılanma hakkı çerçevesinde savunma hakkının ihlal edilmemesi bakımından dikkate alınmalıdır. Özellikle iki sanığın aynı avukat tarafından savunulması, savunmaların bağımsızlığı ilkesine açıkça aykırıdır ve mahkemenin delil değerlendirmesinde bu husus göz önünde bulundurulmalıdır (Fair Trials, 2017, s. 42-43). Ceza muhakemesi sistemlerinde hâkim, serbest delil değerlendirme ilkesi gereğince, mahkeme önünde ortaya konulan her türlü ifadeyi değerlendirip kanaatini oluşturabilir. Yeminli olup olmamasına bakılmaksızın, özellikle yargılamaya konu olan olayın gerçekleşmesine doğrudan şahitlik eden kişilerin ifadeleri, mahkemenin kanaatini destekleyici unsur olarak kabul edilebilir.⁶⁵ Bununla birlikte, suç ortağının ifadesi tek

⁶⁴“Bir sanığın diğer sanıklara karşı tanık olarak sayılması, menfaatleri arasında çatışma yaratmakta öngörüldüğü savunması ayrılma gerektirmekte olup avukatın hepsine savunma yapmasına izin verilmesi savunma hakkının ihlali anlamına gelmektedir”. Yüksek Mahkeme 03.01.1991 tarihli ve 2046/37 Esas ve 554/60K sayılı kararı.

⁶⁵Mahkeme, mahkumiyette sanığın başka bir sanık üzerinde güvenmeye haklı olduğu ifadeye güvenmesi planlandığından ve asliye mahkemesi, mahkûmiyet kararına, tanıklık görevi yerine getirilmesinden mahrum bırakılanlar için olduğu gibi, yeminsiz delil yoluyla dinlenen bir ifadeye güvenme hakkına sahip olduğundan Ceza Kanunu'nun 25.maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca cezaları süresince ağır cezaya çarptırılanlar da dahil olmak üzere yeminli ifade, temyiz edenin mahkumiyetine dayandığı için mahkemeyi suçlanmaz. Yüksek mahkeme 14.02.1996 tarihli ve 5942 Esas ve 64k sayılı kararı.

başına mahkûmiyet için yeterli bir delil oluşturmaz; destekleyici delillerle birlikte değerlendirilmelidir (Ashworth & Redmayne, 2021, s. 201).

Diğer yandan, başka bir davada şüpheli veya sanık olan, fakat henüz yargılaması sonuçlanmamış kişilerin ifadeleri de tanıklık kapsamında değerlendirilebilmekte, ancak bu durumda da yine yukarıda belirtilen koşullar aranmaktadır: İfade veren kişinin beyanı ile kendi savunması arasında çelişki bulunmamalı, diğer şüpheliyle arasında menfaat bağı olmamalı ve beyanlar bağımsız biçimde verilmiş olmalıdır. Bu tür ifadeler yeminsiz olsa dahi, mahkeme tarafından kanaatin oluşumunda dikkate alınabilir niteliktedir.

YCK bazı maddeleri, suç ortağı sıfatına sahip kişilere cezadan muafiyet getiren hükümler de içermektedir. Özellikle millî güvenliğe karşı işlenen suçlar bakımından YCK'nın 125-129. maddelerinde, suç ortağı olan kişinin suçu işlenmeden önce bildirmesi (YCK md. 130) veya suç sonrası soruşturma aşamasında diğer şüphelilerin yakalanmasına yardım etmesi hâlinde cezadan muaf tutulabileceği düzenlenmiştir. Aynı şekilde, kamu görevlilerine yönelik suçlar kapsamında rüşvet gibi fiilleri düzenleyen YCK'nın 151-156. maddelerinde de ihbarda bulunan suç ortaklarına cezai bağışıklık tanınmaktadır. Bu düzenlemelerde önemli bir detay, bazı suçların gizli doğası nedeniyle ihbar süresinin suçun gerçekleşmesinden sonra da devam etmesine imkân tanınmasıdır (El-Aji, 2020, s.194). Özellikle zimmete geçirme ve rüşvet gibi yüksek düzeyde gizlilik içeren suçlarda, tanığın soruşturma aşamasında verdiği bilgiler doğrultusunda başlatılan süreçte mahkeme, ihbarcının beyanının somut delillerle desteklenmesi şartıyla cezadan muafiyet uygulanmasına karar verebilmektedir. Bu tür durumlarda, savcılık tarafından sunulan tavsiye yazısı ya da ihbarcının savunma beyanı, mahkeme nezdinde dikkate alınarak bağışıklık hükmü değerlendirilir.

Sonuç olarak, Yemen ceza muhakemesi hukukunda suç ortağının tanıklığı, katı biçimde yasaklanmamış; ancak sıkı koşullara bağlanmıştır. Şüpheli veya sanık sıfatı taşıyan kişilerin ifadelerinin delil niteliği kazanabilmesi için, savunmaların bağımsızlığı ve menfaat çatışması ihtimalinin bertaraf edilmesi esastır. Ceza yargılamasında hâkimin serbest delil takdiri kapsamında suç ortağının ifadesine dayanması mümkün olsa da bu beyanların tek başına mahkûmiyet gerekçesi yapılmaması hem içtihatlar hem de uluslararası adil yargılama ilkeleri gereğince kabul edilmektedir.

3.4. Ön Soruşturma (Polis Araştırması) ve Soruşturma Aşamasında Tanığın Haklarını Garanti Altına Alan Düzenlemeler

Soruşturma sürecindeki temel faaliyetler; ihbarın alınması, olay yerinin incelenerek güvence altına alınması, maddi ve manevi delillerin toplanması ve nihayetinde tanıkların beyanlarının alınması şeklinde sıralanabilir. Maddi delillerin muhafazası, fiziksel izlerin kaybolmasını önlemeyi amaçlarken; tanık ifadeleri gibi manevi delillerin toplanması, olayın soyut yönlerinin aydınlatılması açısından önemlidir. Bu bağlamda tanık beyanları, ceza muhakemesinde olayın oluş şeklinin, failin kimliğinin ve suçun niteliğinin tespit edilmesinde temel belirleyici unsurlardan biridir (Ashworth & Redmayne, 2021, s. 186). Tanığın ön araştırma safhasında yer alması, çoğu zaman suçüstü hâlleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu durumlarda tanık, aynı zamanda suçun ilk ihbarcısı ya da bildiricisi sıfatını da taşıyabilmektedir. YCMS, bu tür kişilere yönelik olarak hem tanıklık sıfatı hem de ihbarcı kimliği dikkate alınmak suretiyle özel koruma düzenlemeleri getirilmiştir. Bu husus, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin 32. maddesinde de karşılığını bulmakta; tanıkların ve muhbirlerin, soruşturma ve yargılama sürecinde korunmasının devletlere yüklenen uluslararası bir yükümlülük olduğu açıkça ifade edilmektedir (UNODC, 2004).

Yemen mevzuatında, tanığın suça iştiraki söz konusu olsa dahi, belirli koşulların gerçekleşmesi hâlinde cezadan muafiyet ya da cezada indirim sağlanması mümkündür. Bu düzenlemeler, suçların önlenmesini ve soruşturma makamlarının delile ulaşmasını teşvik edici bir işlev taşımaktadır. Özellikle YCMK'nin 157. maddesi, rüşvet suçlarında tanık sıfatı taşıyan fail veya suç ortağının, ön soruşturma başlamadan önce suçu yetkililere bildirerek diğer failleri teşhis etmesi durumunda cezadan muaf tutulabileceğini hükme bağlamaktadır. Bu düzenleme, YCK'nin 151, 152, 154 ve 156. maddelerinde yer alan kamu görevlilerine yönelik suçlara uygulanmaktadır.

Bunun yanı sıra, resmî belgelerde sahtecilik ve mühür taklidi gibi suçlar bakımından da benzer bir yaklaşım benimsenmiştir. YCK'nin 208. maddesi, suçun tamamlanmasından önce veya tamamlandıktan sonra ancak soruşturma başlamadan önce yapılan ihbarlar neticesinde, diğer faillerin tespiti ve yakalanmasına katkı sağlayan kişilere cezadan muafiyet imkânı tanımaktadır (Serur, 2020, s. 534). Bu düzenlemelerin ortak özelliği, ihbarın zamanlamasını ön plana çıkarmalarıdır. Yani ihbarın, kamu zararını en aza indirecek ve delillerin henüz karartılmamış olduğu bir evrede yapılmış olması

gerekmektedir. Kanun koyucu, bu şekilde ihbarın suç önleyici ve adaleti destekleyici niteliğini öne çıkarmayı hedeflemiştir.

Soruşturma aşamasında elde edilen ifadelerin, daha sonraki kovuşturma sürecinde çelişkiye yol açmayacak biçimde açık, tutarlı ve usule uygun alınması gereklidir. Tanığın beyanlarının mahkeme önündeki ifadesiyle çelişmesi, tanığın güvenilirliğini doğrudan zedeleyeceğinden; ifade alma işlemlerinin, YCMK’da belirtilen şekil şartlarına ve temel hak ilkelerine uygun biçimde gerçekleştirilmesi zorunludur. Bu bağlamda tanık beyanlarının, tarafların müdahalesinden uzak, objektif bir ortamda alınması gereklidir.

Soruşturma aşaması, davanın açılıp açılmayacağına karar verilecek olan temel evredir. Dolayısıyla bu süreçte tanıklık hem maddi gerçeğin ortaya konulması hem de iddianamenin hazırlanmasına temel oluşturacak delillerin toplanması bakımından büyük önem taşır. YCK’nin 189. maddesi, soruşturma işlemleri ve bu işlemler sonucunda elde edilen bilgilerin kamuoyuna sızdırılmasının hem maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını hem de soruşturmanın tarafsızlığını ciddi biçimde zedeleyebileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle, görevinden dolayı soruşturma sürecine dair bilgi sahibi olup da bu bilgileri yetkisiz biçimde kamuoyuna ifşa eden kişilerin cezalandırılması öngörülmektedir.

Soruşturmanın gizli yürütülmesi, sadece sanığın itibarını korumak açısından değil, aynı zamanda tanıkların baskı ve tehditten korunması ve delillerin karartılmasını önlemek bakımından da hayati önemdedir. Zira çok fail içeren suçlarda, soruşturma sürecinin kamuoyuna duyurulması hâlinde diğer faillerin kaçma ihtimali artmakta ve adli süreç sekteye uğrayabilmektedir. Bu gerekçeyle YCMK’nin 121. maddesi, soruşturma işlemlerinin kamuya kapalı yapılmasını kural olarak benimsemiş; yalnızca belirli istisnai hâllerde aleniyete izin vermiştir.

Buna karşılık, kovuşturma sürecine geçildiğinde, açıklık ilkesi ön plana çıkmakta ve tarafların duruşma tarihleri hakkında bilgilendirilmesi; tanıkların, tarafların huzurunda dinlenmesi gerekmektedir (YCMK md. 122). Ancak tanıkların tehlikede olması YCMK’nın 263. maddesi ile duruşmanın kapalı yapılması nedenlerinden biri olarak sayılmamıştır. Tanıkların dinlenmesi işlemi, bireysellik ve münferitlik esasına dayalı olarak yürütülmekte olup (El-Hammadi, 2019, s.127), gerektiğinde tanıklar birbirleriyle veya sanıkla yüzleştirilebilirler (YCMK md. 167). Bu usul, ifadelerdeki çelişkilerin ortaya çıkarılmasını sağlamakta ve delillerin güvenilirliğini test etmeye olanak tanımaktadır (El-Şavani, 2014, s.181). Bununla birlikte, tanıkların ifadeleri alınmadan önce birbirlerinden ve dış etkilere ayrılmalrı, YCMK’nin öngördüğü bir güvenlik

önlemidir. El-Hammadi'ye (2019, s. 111) göre, tanıkların birbirinden yalıtılması, özellikle sanıkların tanıklar üzerinde baskı kurmasını engellemek ve tanıkların ifadelerinin manipülasyona maruz kalmasını önlemek amacı taşımaktadır.

Taraflar açısından ise genel kural açıklıktır. Tarafların çağırılması, YCMK'da belirtilen usullere uygun olarak gerçekleştirilir. Ancak bu açıklık üzerinde bazı istisnalar getirilmiştir:

3.4.1. Zaruret hali

Ceza muhakemesinin temel amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu ilke doğrultusunda yürütülen soruşturma faaliyetlerinin sağlıklı şekilde icra edilebilmesi, tanıkların serbest iradeleriyle ve dış etki olmaksızın beyanda bulunabilmelerine bağlıdır. YCMK'nın 92. maddesi, tanığın ifadesine müdahale riskinin bulunduğu hâllerde, soruşturmayı yürüten görevliye, belirli tarafların soruşturma işlemlerinden geçici olarak uzaklaştırılması yetkisini tanımaktadır.

Kanun koyucunun bu düzenlemeyle korumayı amaçladığı değer, tanığın beyan özgürlüğüdür. Şayet savcılık makamı veya soruşturmayı yürüten görevli, sanığın veya taraflardan herhangi birinin tanık üzerinde doğrudan ya da dolaylı yolla baskı oluşturma ihtimali bulunduğu kanaat getirirse, söz konusu tarafların soruşturma işlemi esnasında hazır bulunmalarına engel olabilir. Bu yetki, zaruret hâli olarak değerlendirilen durumlara özgüdür ve tanık beyanlarının güvenilirliğini sağlamak adına istisnai biçimde kullanılmalıdır (Selim & Selim, 2023, s. 20).

Zaruret hâlinde tarafların soru sorma hakları da sınırlandırılabilir. Bu durumda tanığa yalnızca soruşturmayı yürüten görevlinin izniyle soru yöneltilebilecektir. Soruşturmanın tarafı olan kişiler veya vekilleri, ancak savcının denetiminde ve yönlendirmesiyle sınırlı bir şekilde tanıkla iletişim kurabilirler (El-Şavani, 2014, s. 88). Zira tanıklık, yargılamanın merkezî unsurlarından biri olup, tanığın iradesinin rencide edilmeden korunması gerekmektedir. Tanığa yönelik olarak aşağılayıcı, küçük düşürücü, dolaylı ya da açık tehdit içeren soruların yöneltilmesi; sadece tanığın ifadesinin niteliğini değil, aynı zamanda soruşturmanın bütünlüğünü de zedeleyecektir. Bu bağlamda, kanun tanığın kişilik haklarını ve onurunu zedeleyici nitelikteki soruların yöneltmesini, tanıklık kurumunun güvenilirliğine doğrudan zarar veren bir uygulama olarak nitelendirmekte; savcının bu gibi durumlarda soruşturmayı tarafların yokluğunda yürütmesini meşru görmekte ve bunu ceza yargılamasında “*yargısal müdahale*” kapsamında değerlendirmektedir (YCMK 128,122).

Uluslararası hukukta da benzer yaklaşımlar benimsenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, tanığın ifadesine müdahale veya tehdit oluşturacak durumların varlığı hâlinde, adil yargılanma hakkını korumakla görevli makamların önleyici tedbir alma yükümlülüğü bulunduğunu vurgulamaktadır (AİHM, *Doorson v. The Netherlands*, 1996, s.70). Buna göre, tanığın korkutulması veya yıldırılması riski mevcutsa, ceza muhakemesi otoritesi, tanığı baskıdan koruyacak şekilde yargılamanın düzenini tesis etmelidir.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, tanığa yönelik müdahalelerin önlenmesine yönelik getirilen “*zaruret hâli*” uygulaması, yalnızca tanığın fiziksel güvenliğini değil, aynı zamanda psikolojik ve duygusal güvenliğini de teminat altına alma amacı taşımaktadır. Böylelikle, tanığın olay hakkında tarafsız ve etkilenmemiş bir anlatım sunması sağlanarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması yönündeki ceza muhakemesi işlevi desteklenmiş olmaktadır.

3.4.2. Muaccaliyet hali

Bazı hâller soruşturmanın gecikmeksizin yürütülmesini zorunlu kılabilir. Yemen ceza muhakemesi uygulamasında “*muacceliyet hali*” olarak adlandırılan bu durumlar, delilin kaybolma veya tanığın beyan verme imkânının ortadan kalkma riskinin bulunduğu hâllerde ortaya çıkar. Özellikle tanığın hayatı tehlike altında bulunduğu veya bilincini yitirme ihtimali olan durumlarda, soruşturmayı yürüten görevlinin, tarafları önceden bilgilendirmeksizin tanığın ifadesini alma yetkisi bulunmaktadır (Selim & Selim, 2023, s. 207). Ancak bu yetkinin kullanımı, mutlak ve sınırsız değildir. Taraflardan biri, herhangi bir bildirim yapılmamış olsa dahi soruşturma işlemi sırasında hazır bulunuyorsa, soruşturmayı yürüten kişi onun katılımını engelleyemez. Bu kural, ceza muhakemesi hukukunda “*Tarafların silahların eşitliği ilkesi*” doğrultusunda yorumlanmalıdır. Bu ilkeye göre, her bir tarafın yargılama sürecinde eşit imkânlarla sahip olması gerekmekte ve delil sunma, delille yüzleşme ve sorgulama hakları güvence altına alınmalıdır (ECtHR, *Al-Khawaja and Tahery v. UK*, 2011, 118-147).

Muacceliyet gerekçesiyle yapılan işlemler, kural olarak tarafların yokluğunda gerçekleştirilse bile, bu işlemlerin yargılamada geçerli sayılabilmesi, ilgili hâlin objektif olarak varlığının ispatlanmasına bağlıdır. Aksi takdirde, savunma hakkının ihlali söz konusu olur. Bu sebeple, tanığın tarafların yokluğunda dinlenmesi ancak iki temel koşulun birlikte gerçekleşmesiyle mümkündür: (i) tanığın daha sonra ifade veremeyecek durumda olması (*örneğin ölüm veya bilinç kaybı riski*), (ii) olayın acil şekilde

değerlendirilmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan bir durumun mevcudiyeti (Serur, 2020, s.541).

Muacceliyet durumunda tarafların soruşturma faaliyetlerine erişim hakkı tamamen ortadan kalkmaz. Sadece belirli bir işlem açısından geçici bir sınırlama söz konusudur. Bu nedenle, söz konusu usul işleminin tamamı değil yalnızca “*yoklukta gerçekleşen kısmı*” sınırlı şekilde değerlendirilmelidir. Aksi takdirde, Ceza Muhakemesinin temel ilkelerinden olan savunma hakkı ve çelişmeli yargılama ilkesi zedelenmiş olur. Bu bağlamda, YCMK da açıkça, acele veya zaruret hali dışında tarafların yokluğunda yapılan tanık dinleme işlemlerini geçersiz saymakta, taraflara söz konusu delille yüzleşme hakkı tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

Adaletin tesisi, hiçbir koşulda bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmeyi meşru kılmaz. Ceza muhakemesinin amacı yalnızca suçluyu cezalandırmak değil; aynı zamanda bu süreçte tüm tarafların temel haklarını güvence altına almaktır. Bu bağlamda, çağdaş ceza muhakemesi hukukunda “*amaç aracı meşrulaştıramaz*” ilkesi doğrultusunda, hukuk dışı yöntemlerle sağlanan bilgi veya delilin, maddi gerçeğe ulaşma amacıyla dahi olsa kullanılmasına izin verilmemektedir (Ashworth & Redmayne, 2021, s. 213).

Sonuç olarak, muacceliyet hâli gibi istisnai durumlarda dahi usul güvencelerinden ödün verilmemesi, adil yargılanma ilkesinin temel gereğidir. Her ne kadar tanığın ifadesinin acil biçimde alınması gerekse de bu işlemin usule uygunluğu ve tarafların haklarının korunması, adaletin meşruiyeti açısından vazgeçilmezdir.

3.5. Yemen'de Tanık Koruma Tedbirleri

Ceza muhakemesi süreçlerinde tanıkların maruz kaldığı riskler, adil yargılamanın sağlanabilmesi açısından özel önem taşır. Yemen'de yürürlükte bulunan ceza mevzuatı, tanıkların özellikle soruşturma sürecinin erken aşamalarında; sanık, sanığın yakın çevresi veya nüfuz sahibi üçüncü kişiler tarafından baskı, tehdit, şiddet veya mali çıkar teklifleri gibi yollarla susturulma veya beyanlarını değiştirmeye zorlanma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını kabul etmektedir. Bu tür müdahalelerin önüne geçebilmek amacıyla YCK'nin 181. maddesi uyarınca, tanık üzerinde etki yaratma veya yönlendirme girişimi, cezai yaptırıma tabi bir fiil olarak düzenlenmiştir. Kanun, suçun oluşması için failin amacına ulaşmış olmamasını koşmaktadır. Bu yaklaşım, suça teşebbüs düzeyindeki fiillerin ceza yaptırımına bağlanması bakımından koruyucu bir işlev görmektedir.

Özellikle kamu görevlilerinin tanıklar üzerindeki etki potansiyelleri dikkate alınarak, bu kişiler hakkında ayrıca sorumluluk hükümleri öngörülmüştür. YCK'nin dördüncü

bölümünde düzenlenen “*kamu görevinin kötüye kullanılması*” başlığı altındaki 166 ve 168. maddeler, kamu görevlisinin görevini aşarak tanık üzerinde doğrudan veya dolaylı baskı, tehdit veya yönlendirme girişiminde bulunması hâlinde, ağır yaptırımlar uygulanmasını öngörmektedir (El-Şavani, 2014, s.187). Kanunun 168. maddesi, soruşturma sürecinde şiddet kullanımı suçunu açık biçimde düzenlemiş; buna bağlı olarak tanığın beyanının zorla, tehdit altında veya fiziksel baskıyla alınması hâlinde bu beyanın hukuken geçersiz sayılacağını hükme bağlamıştır (YCMK m.6).

Buna paralel şekilde YCK’nın 166. maddesi, “*itiraf almak amacıyla zorlama*” fiilini suç olarak düzenlemiş ve bu tür yollarla elde edilen delillerin geçersiz sayılacağı açıkça belirtilmiştir. Bu hükümler, tanığın beyan özgürlüğünü korumakla birlikte, aynı zamanda soruşturma sürecinde delil elde etme faaliyetlerinin meşruiyetini güvence altına almaktadır. Nitekim maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, yalnızca doğruluk değil, aynı zamanda yöntem açısından da meşruiyet arar (Ashworth & Redmayne, 2021, s. 219). Şahsi güvenliğin ötesinde, psikolojik güvenliğin sağlanması da tanık ifadesinin geçerliliği bakımından önem arz eder (El-Şavani, 2014, s.182). Bu doğrultuda, Abdelmoneim Şahatah, soruşturma sırasında mevcut olan fiziksel ortamın dahi tanık üzerinde baskı, korku ve çekinme duygusu yaratabileceğine işaret etmekte; bu nedenle hâkim ve savcıların, tanığın psikolojik durumu ve olayın ağırlığını dikkate alarak ifadenin alındığı ortamı uygun hâle getirme sorumluluğu bulunduğunu vurgulamaktadır (Şahatah, 1998, s. 18).

YCMK’nin 21. maddesi, savcılığa ifade alma konusunda yetki tanımaktadır. Ancak bu yetki mutlak nitelikte değildir. YCMK’nin 27. maddesinin 1. fıkrasına⁶⁶ göre, hakaret, tehdit, iftira ve basit yaralama gibi şikâyeteye bağlı suçlarda, savcının doğrudan soruşturma yapabilmesi, ilgili kişinin şikâyetinin varlığına bağlıdır. Bununla birlikte, kamusal görev yerine getiren kişilere karşı işlenen suçlar bakımından şikâyet koşulu aranmamakta ve bu

⁶⁶Madde 27: Cumhuriyet savcılığı, aşağıdaki hâller dışında, mağdur veya yasal temsilcisinin şikâyeti olmadan kamu davası açamaz:

1-Görevi yerine getirirken veya görevi nedeniyle kamusal göreviyle görevlendirilen kimse **karşı** işlenmediği sürece iftira, hakaret, özel sırların ifşası, tahkîr, sözlü veya fiili tehdit ve hafif bedensel zarar suçları.

2-Malvarlığına karşı işlenen suçların, üstsoy ile altsoy, eşler ve kardeşler arasında gerçekleştiği hâllerde.

3-Çek suçları.

4-Özel mülke zarar verme, tahrip etme, mala zarar verme, gereksiz yere hayvan öldürme, taksirle yangın çıkarma ve başkasının mülküne izinsiz girme suçlarında, ayrıca kanunda belirtilen diğer hâllerde.

tür suçlarda savcılık doğrudan ifade alma yetkisini kullanabilmektedir. (El-Labib, 2010, s. 44).

Savcılık makamı, soruşturmanın düzenini ve tarafsızlığını sağlamakla yükümlüdür. YCMK'nin 128. maddesi, savcıya soruşturma sürecinde disiplini sağlamak amacıyla bazı düzenleyici yetkiler tanımaktadır. Bu bağlamda savcı, soruşturma sırasında düzeni bozan veya tanık üzerinde baskı yaratabilecek kişilerin ortamdan çıkarılmasına karar verebilir ve gerektiğinde bu kişiler hakkında disiplin işlemi başlatabilir. Geçici tutuklama gibi koruma tedbirleri de soruşturmanın güvenliğini sağlamak amacıyla, yirmi dört saati aşmamak kaydıyla uygulanabilir (Hasan, 2017, s. 33).

Bu hükümler, Yemen hukuk sisteminde doğrudan tanık koruma düzenlemeleri olarak değerlendirilmemekle birlikte, dolaylı koruma mekanizmaları niteliğindedir. Bu tür dolaylı önlemler, tanığın fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlamak; beyanın serbest iradeye dayanmasını teminat altına almak ve yargılamanın sağlıklı yürütülmesini güvence altına almak amacı taşımaktadır.

Doğrudan tanık koruma tedbirlerine gelince, Yemen mevzuatı bu konuda sınırlı düzenlemelere sahiptir. Sadece yolsuzluk suçlarıyla sınırlı olarak YMK ve YMKY'de doğrudan tanık koruma tedbirlerine yer verilmiştir. Fiziksel korunma sağlanması, kimlik bilgilerinin gizlenmesi, yer değiştirme, uzaktan ifade alma ve yargılamanın gizli yürütülmesi gibi tedbirlerin sistemli bir şekilde uygulanması, doğrudan tanık koruma tedbirleri bu kapsamdadır. TCMM'da tanık koruma tedbirlerine ilişkin benimsenen sınıflandırma esas alınarak YCMM'de yer alan düzenlemeler usûlî tedbirler ve maddi tedbirler başlıkları altında açıklanacaktır.

3.5.1. Usûlî tedbirler

Ceza muhakemesi süreci, gerçeğe ulaşmayı hedeflemekle birlikte, bu amaca ulaşmak çoğu zaman karmaşık ve zordur. Mahkemenin kovuşturma sonucunda ulaştığı kanaat, her zaman objektif gerçeklikle örtüşmeyebilir. Bu nedenle kanun koyucu, ceza muhakemesinde yalnızca maddi gerçeğin değil, aynı zamanda usul güvencelerinin ve yargı düzeninin korunmasını da hedeflemiştir. Bu doğrultuda, taraflar arasında eşitliği sağlamaya, taraf haklarını korumaya ve mahkeme otoritesine saygıyı temin etmeye yönelik bir dizi usulî düzenleme öngörülmüştür.

Tanık, adaletin tecellisinde kilit rol oynayan bir muhakeme süjesidir. Bu sebeple tanığın korunması, yalnızca fiziksel güvenliğini sağlamakla sınırlı olmayıp; aynı zamanda ifade verme sürecindeki psikolojik baskılardan ve tarafların doğrudan veya dolaylı etkisinden

korunmasını da kapsar. Mahkeme, tanığın davayla ilgisi olmayan, yönlendirici veya rencide edici sorulara maruz kalmasını engellemekle yükümlüdür. YCMK'nin 356. maddesi uyarınca, mahkeme uygun görmediği soruların yöneltilmesini yasaklayabilir; ancak bu tür yasaklamalarda, ret gerekçelerini kararında açıkça belirtmek zorundadır.

Taraflar, tanığa yöneltilen sorulara itiraz etme hakkına sahiptir. Mahkeme, önce itiraz eden tarafın gerekçesini dinler, ardından soruyu yönelten tarafın açıklamasını aldıktan sonra, söz konusu sorunun sorulup sorulmayacağına ilişkin kararını verir (El-Şavani, 2014, s.195). Bu süreç, ceza muhakemesinde “*çelişmeli yargılama ilkesi*”nin bir gereğidir ve hem tanığın korunması hem de adil yargılanma hakkının güvence altına alınması açısından önem arz eder (Toni, 2010, s. 89).

Tanığın beyanı sırasında mahkeme, beyanın sırasını ve düzenini bozabilecek müdahalelere karşı da koruma tedbirleri uygulamakla görevlidir. Bu kapsamda, tarafların tanığı yönlendirmeye, telkin etmeye, ima yoluyla yön vermeye veya ifadeyi kesmeye yönelik davranışları engellenir. Zira tanığın serbest iradesiyle ve kesintisiz şekilde anlatımda bulunması, ifade özgürlüğünün ve yargılama adaletinin temel dayanaklarından biridir (Serur, 2020, s. 784).

Mahkemenin bu yetkileri kullanımı hem idari hem de yargısal yetkilerin birleştiği karma bir niteliğe sahiptir. Yemen Ceza Muhakemesi Kanunu, duruşma düzenini sağlamaya ilişkin olarak hâkime geniş takdir yetkisi tanımış ve hâkimin duruşma salonunun disiplininden doğrudan sorumlu olduğunu açıkça düzenlemiştir. Mahkeme, yargılamaya yönelik olumsuz etki yaratacak davranışları engelleme veya yaptırım uygulama yetkisine sahiptir (Boadah, 2005, s. 120).

Duruşma esnasında işlenen kabahat veya disiplin suçları söz konusu olduğunda mahkeme, re'sen soruşturma başlatabilir ve yargılama yaparak karar verebilir. Ancak bu eylemin ağır ceza kapsamına giren bir suç teşkil etmesi durumunda, mahkeme sadece olayı savcılığa bildirmekle yetinir; çünkü ağır cezalara ilişkin yargılama yetkisi münhasıran savcılığın açacağı kamu davası ile sınırlıdır (El-Hammadi, 2019, s. 163). Böylece, mahkemenin disiplin ve düzeni korumaya ilişkin yetkisi ile ceza kovuşturması arasındaki ayrım netleştirilmiş olur.

Sonuç olarak, Usuli tedbirler, tanığın kovuşturma aşamasında özgürce beyan verebilmesini temin etmek amacıyla, davaya ilişkin dosya içeriği dikkate alınarak mahkeme tarafından alınan tedbirlerdir. Mahkeme, bu süreçte soruşturma aşamasında Komisyon tarafından alınan kararlar ve sunulan tavsiyelerden faydalanır. Bu tür tedbirler,

mahkemenin yetki alanının bir parçası olup hem karar alma hem de yürütme yetkisi kural olarak mahkemeye aittir. Ancak, tanığın ikamet yerinin değiştirilmesi tedbir bu genel kuralın istisnasını teşkil eder; zira bu tedbirde karar alma yetkisi mahkemeye aitken, tedbirin infazı Komisyon sorumluluğundadır. Ayrıca gerektiğinde tedbir Komisyon tarafından da soruşturma aşamasında alınabilir. Komisyon, davanın seyrini ve tanık koruma tedbirlerinin uygulanmasını cumhuriyet savcılığı tarafından hazırlanan raporlar aracılığıyla takip ederek tedbirlerin etkin biçimde hayata geçirilmesini temine çalışmaktadır.

Tanıkların etkilenmeden ifade verebileceği bir ortamın sağlanması ve yargılama düzeninin korunması adına getirilen usulî tedbirler, yalnızca şekli nitelikte olmayıp, aynı zamanda maddi gerçeğe ulaşma çabasının temel dayanaklarındandır. Bu tedbirler, tanığın korunmasını sağlamanın yanında, yargılamanın dürüstlük, tarafsızlık ve denge ilkeleri çerçevesinde yürütülmesine hizmet eder.

3.5.1.1. Mahkemenin tanık etkilenmesini engelleme yetkisi (Summary Contempt Proceedings & Inherent Power of the Court)

Ceza muhakemesi temel ilkelerinden biri, yargı yetkisi ile iddia ve soruşturma yetkilerinin birbirinden ayrılmasıdır. Bu kapsamda, mahkeme, savcılığa ait olan soruşturma veya iddia yetkisini kendiliğinden kullanamaz (Selim & Selim, 2023, s. 397). Bu ayırım, yargılamanın tarafsızlığı, adil yargılanma ve silahların eşitliği ilkeleri bakımından kritik öneme sahiptir. YCMK'nin 366. maddesi de bu ilkeleri teyit eder şekilde, mahkemeye yalnızca mevcut dosya kapsamında suç vasfını düzeltme veya cezanın ağırlaştırıcı nedenlerini değerlendirme yetkisi tanımaktadır (Serur, 2020, s. 859). Her ne kadar YCMK, duruşma sırasında işlenen kabahat ve disiplin suçlarını ayrıntılı biçimde kategorize etmemiş olsa da mahkeme düzenini bozma, yargı otoritesini zedeleme ve tanık üzerinde baskı oluşturma gibi eylemlere karşı yargı merciinin doğrudan müdahale yetkisi saklı tutulmuştur (El-Hadithi, 2017, s.292). YCMK'nin 35. maddesi bu tür fiilleri, mahkemenin işleyişini sekteye uğratan veya karar sürecini etkileyen müdahaleler olarak değerlendirmekte; hâkime, gerekli usulî tedbirleri alma yetkisi vermektedir. Bu çerçevede tanıklara doğrudan müdahaleler, bağırma, alkışlama veya tanığın ifadesini manipüle etmeye yönelik davranışlar, duruşma düzenini bozucu fiiller arasında sayılmaktadır (El-Hammadi, 2019, s. 162).

Söz konusu fiiller ağır ceza niteliğinde bir suç oluşturmuyorsa, mahkeme bunlar hakkında re'sen yargılama yaparak karar verebilir. Bu yetki, YCMK'nin 319. maddesinde⁶⁷ düzenlenmiştir. Buna göre mahkeme, duruşma sırasında veya doğrudan huzurunda işlenen kabahat ve disipline suçlara ilişkin olarak şikâyet veya başvuruya gerek olmaksızın, derhal ve duruşma süresi içerisinde yargılama yapabilir ve hüküm kurabilir.⁶⁸ Bu kapsamda uygulanan usul, Anglo-Amerikan hukukunda “*summary contempt proceedings*”⁶⁹ olarak adlandırılan ve mahkeme düzenini sağlamak için hâkimin doğrudan müdahalesine olanak tanıyan prosedüre benzemektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, bu yetkinin yalnızca mahkeme salonunda ve duruşma esnasında gerçekleşen fiillerle sınırlı olmasıdır. Eğer söz konusu fiil, duruşma oturumları dışında (örneğin müzakere odasında, bekleme salonunda veya mahkeme dışında) işlenmişse, mahkemenin re'sen yargılama yapma yetkisi bulunmamaktadır (El-Hadithi, 2017, s.293). Bu gibi hâllerde olayın cumhuriyet savcılığına gönderilmesi gerekmektedir (Serur, 2020, s. 872).

Ceza Mahkemesi bu yetkiyi kullanırken sadece tanıkların veya mağdurun güvenliğini değil; aynı zamanda yargının itibarını ve kamu düzenini koruma amacını da gözetir. Nitekim, YCK'nin 181. maddesinde düzenlenen “*tanığı etkileme suçu*” da doğrudan bu bağlamda ele alınmakta; tanık üzerinde baskı oluşturma girişimlerinin, yargılamanın bütünlüğüne zarar verdiği kabul edilmektedir. Mahkemenin duruşma esnasında gerçekleştirdiği bu tür işlemler, disiplin yetkisinin doğrudan bir yansıması olup, savcılığın bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleri çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Örneğin, savcının

⁶⁷YCMK 319. maddesi: 1-Duruşmanın yönetimi duruşma başkanı tarafından gerçekleştirilir.

2-Duruşma başkanı, davaya katılan tüm tarafların vatandaşların onuruna ve mahkeme heyetinin saygınlığına saygı göstermesini sağlar.

3-Duruşma başkanı, kamu düzenini bozan kişiyi salondan çıkarma yetkisine sahiptir ve bu kişiye yirmi dört saate kadar hapis veya 2000 riyalı aşmayan para cezası gibi derhal uygulanacak cezaları verme hakkına sahiptir.

4-Taraflardan biri, duruşma başkanının oturum yönetimine ilişkin kararına itiraz ederse, mahkeme heyeti bu itirazı karara bağlar.

5-Mahkeme heyetinin bulunmadığı durumlarda, savcı, mahkeme salonunda düzenin korunmasını çalışır.

⁶⁸Ceza Muhakemesi Kanunu madde 35: Mahkeme, eğer davayı baktığı sırada, emirlerine veya kendisine duyulması gereken saygıya aykırı hareketler meydana gelirse ya da mahkemenin veya tanıkların üzerinde etkide bulunmaya çalışılırsa, bu eylemler suç teşkil ediyorsa, suçlanan kişiye karşı ceza davası açabilir ve hüküm verebilir.

⁶⁹Anglo-Amerikan hukuk sisteminde “*summary contempt proceedings*”, mahkeme huzurunda yargı düzenini bozan davranışlara karşı yargıcın derhal ve yargılama dışı bir prosedürle müdahale etmesine olanak tanıyan, istisnai ve sınırlı bir usul türüdür. Bu prosedür, özellikle tanığın baskı altına alınması, mahkeme düzeninin bozulması ya da yargıcın otoritesine yönelik hakaret gibi durumlarda uygulanmaktadır. Yargıcın bu yetkisi, olağan ceza muhakemesi prosedürlerinden farklı olarak savunma süresi tanımadan ve derhal uygulanabilir şekilde yürütülür; bu nedenle, hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde çok sıkı sınırlamalara tâbidir (Goldschmidt, 2006, s. 121–124).

mahkeme salonundan çıkarılması durumunda, yokluğunda yapılan işlemler geçersiz sayılmaktadır. Çünkü savcının ceza yargılamasındaki konumu, yalnızca iddia makamı olarak değil, aynı zamanda kamu adına hukuka uygunluğu gözeten bir gözlemci işlevi de taşır. Bu nedenle hâkimin savcıya disiplin cezası uygulaması mümkün değildir; savcı hakkında yaptırım uygulanacaksa bu işlem, bağımsız denetim mekanizmaları veya ilgili meslek organlarınca yürütülmelidir (Selim & Selim, 2023, s. 407). Benzer şekilde, avukatların duruşma sırasındaki davranışları nedeniyle disiplin soruşturmasına tabi tutulmaları veya cezaî sorumluluklarının gündeme gelmesi ancak baro gibi meslek örgütleri ya da savcılık makamı aracılığıyla gerçekleştirilmesi mümkündür. Mahkemenin, avukatlar hakkında yalnızca duruşma düzenini sağlama kapsamında sınırlı müdahale yetkisi bulunmaktadır.

Son olarak, mahkeme huzurunda işlenen eylemler hakkında mahkemenin yargılama yapabilmesi için fiilin derhâl tespit edilmesi ve yargılamanın duruşma oturumu sona ermeden başlatılması gerekmektedir. Aksi takdirde, fiil hakkında re'sen hüküm verme yetkisi sona erer.

Tanık üzerinde uygulanan baskı ve tehditler yalnızca duruşma salonunda değil, dış mekânlarda da etkili olabilmektedir. Tanığın kamusal bir görev ifa etmesi niteliği taşıyan ifade verme yükümlülüğü, her türlü baskıdan arındırılmış bir ortamda yerine getirilmelidir. Bu nedenle, tanığa karşı yürütülen tehdit, cebir veya baskı eylemleri, oturum dışında gerçekleşmiş olsa bile, yargı otoritesine karşı işlenmiş bir saldırı olarak kabul edilir. Kanun koyucu, bu tür fiillere karşı mahkemeye cumhuriyet savcılığına göndererek müdahale etme yetkisi tanımıştır. Ancak bu yetkinin kullanılabilmesi için, söz konusu fiilin mahkeme huzurunda görülmekte olan bir dava ile bağlantılı olması ve fiilin, resmi tutanaklar veya usul işlemleri yoluyla mahkeme heyetine ulaşmış olması gerekmektedir (El-Hammadi, 2019, s. 173).

Ayrıca tanıkların güvenliğini sağlama amacına yönelik olarak, bazı suç tiplerinde YCMK'nin 27. maddesinde yer alan şikâyet bulunma şartını ortadan kaldırmıştır. Özellikle tehdit, baskı, zorla müdahale veya fiziksel zarar verme gibi fiiller, tanıkların güvenliğini tehdit eden ve yargı sürecine zarar veren davranışlar olduğundan, bu fiiller için mahkeme tarafından dava açılabilir. Mahkemenin bu kapsamda kullandığı tedbir, yalnızca duruşma dışında işlenen eylemler için geçerli olup, tanığa karşı işlenen eylemin baskı, tehdit, güç kullanımı veya fiziksel müdahale içermesi gerekmektedir. Ancak söz konusu fiil, duruşma sırasında gerçekleşmişse, mahkeme YCMK'nin 35. maddesi

uyarınca derhal müdahale edebilir ve gerekli hâllerde hem iddia hem de hüküm yetkisini bir arada kullanarak doğrudan karar verebilir. Mahkemenin bu yetkisi, esasen mahkeme düzeninin ve yargı fonksiyonunun korunmasına yöneliktir.

Öte yandan, bu tedbirin uygulanabilmesi için söz konusu suçun veya kabahatin hâlihazırda yürütülmekte olan başka bir soruşturmaya konu olmaması veya daha önce "*kovuşturmaya yer olmadığı*"na dair bir karar verilmiş olmaması gerekmektedir. Soruşturmayı yürüten makam tarafından zaten değerlendirilmiş ve kovuşturmaya yer olmadığı kararı ile kapatılmış bir dosya hakkında yeniden inceleme yapılamaz. Ancak, delil yetersizliği nedeniyle soruşturmaya devam ve ancak "*kovuşturmaya yer olmadığına*" dair resmi bir karar alınmadığı durumlarda, mahkemenin savcılığa bildirimde bulunması, soruşturmanın yeniden başlatılması anlamına gelir (Serur, 2020, s. 864). Böyle durumlarda mahkemenin savcılığa yönlendirdiği dosya, aslında eksik veya atlanan soruşturma sürecinin yeniden başlatılması anlamına gelir (Muhiiddin, 2018, s. 68).

Sonuç olarak, mahkemenin tanık etkilenmesini engelleme yetkisi, davayı açan mahkemenin, daha sonraki aşamada dosyaya tekrar bakmaması gerektiği yönünde açık ve bağlayıcı bir düzenleme yapılması önem arz etmektedir. Yargının tarafsızlığı ve görünürde tarafsızlık ilkesi gereği, savcılığa sevk edilen bir dosyanın, başka bir yargı merciince değerlendirilmesi zorunlu hâle getirilmelidir, özellikle ağır cezalı suçlarda, savcılıktan mahkemeye dönen dosyaların aynı mahkeme tarafından tekrar görülmesi uygulaması, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkeleri açısından sorunlu bir yapı arz etmektedir. Zira bir mahkemenin hem davayı başlatan süreçte rol alması hem de bu davayı hükme bağlaması, "*aynı mahkemenin kendisinin kararını denetlemesi*" gibi hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayan bir durumu doğurabilmektedir. Ayrıca, tanığın ifade vermesi sürecinde dinleme ortam dışı karşılaşılabileceği tehdit, hakaret, fiziksel şiddet veya sair cebir içerikli eylemlerle ilgili olarak, yalnızca soruşturma evresinde değil, kovuşturma aşamasında da şikâyet şartı aranmaksızın cumhuriyet savcılığına gönderme aracılığıyla mahkeme müdahale edilmesine açıkça tanınmalıdır. YCMK'nin 27. maddesi, soruşturma evresinde "*tehlike altındaki tanık*" için bir istisna tanımış olsa da kovuşturma sırasında böyle bir muafiyet öngörmemektedir. Bu bağlamda, YCMK'nin 35. maddesi uyarınca mahkemeye tanıklara karşı işlenen suçlar sebebiyle dava açma yetkisi tanınmakla birlikte, bu yetkinin sınırları açık şekilde belirlenmelidir. Özellikle duruşma sırasında işlenen ağır suç ilişkin olarak mahkemenin davayı savcılığa sevk etmesi hâlinde, mahkemenin bu

davaya bakamayacağına dair açık bir hükmün kanunda yer alması hem yargı bağımsızlığı hem de tarafsız yargılama ilkeleri bakımından elzemdir.

3.5.1.2. Video konferans

Ceza muhakemesinde tanıkların dinlenmesinde video konferans uygulaması, özellikle tanığın fiziksel olarak mahkeme salonuna getirilmesinin güvenlik, sağlık veya ulaşım açısından riskli ya da imkânsız olduğu hâllerde başvurulacak önemli bir yöntemdir. Bu yöntemin hukuki dayanaklarından biri, 30 Kasım 2000 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilen Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşmaya İlişkin Avrupa Sözleşmesi'dir. Söz konusu Sözleşme, tanıkların ve bilirkişilerin dinlenmesi de dâhil olmak üzere, bazı ceza kovuşturması usullerinin uzaktan iletişim teknolojileri aracılığıyla yürütülmesini öngörmekte ve bu doğrultuda telekonferansın yargılama sürecine entegre edilmesini hukuken mümkün kılmaktadır (El-Karni, 2006, s. 87). Ancak bu yöntemin etkin şekilde uygulanabilmesi, teknik altyapı bakımından ciddi bir hazırlığı gerektirir. Nitekim internet bağlantısındaki kesintiler, görüntü ve ses aktarımındaki gecikmeler veya teknolojik yetersizlikler, adil yargılanma sürecine doğrudan etki edebilecek sorunlara yol açabilir. Bu bağlamda, yargılamanın bir bütün olarak geçerliliğini koruyabilmesi için, video konferans yöntemiyle yapılan işlemlerin teknik açıdan kesintisiz, güvenli ve kayıt altına alınabilir olması zorunludur.

Yemen'de video konferans uygulamasının yaygınlaştırılmasına yönelik en somut gelişmelerden biri, 6 Ağustos 2024 tarihinde Yemen hükümeti tarafından duyurulan, 'Starlink' firmasının sunduğu kablosuz uydu internet altyapısının ülke genelinde erişime açılmasıdır (<http-11>). Bu hizmet, özellikle kırsal ve adli erişimin kısıtlı olduğu bölgelerde, mahkeme-tanık arasında kesintisiz ve yüksek hızlı bir bağlantı kurulmasına olanak tanımaktadır. Altyapı gereksinimlerini büyük ölçüde ortadan kaldıran bu kablosuz sistem, aynı zamanda video konferansla tanık dinleme uygulamasını Yemen'de daha erişilebilir hâle getirmiştir. Bu yöntemin ceza muhakemesi açısından en önemli faydalarından biri, tanığın ifadesi sırasında hem mahkeme heyeti hem de müdafî tarafından eşzamanlı olarak sorular yöneltilebilmesi ve bu iletişimin doğrudan gözlemle desteklenmesidir. Video konferans yöntemiyle yapılan duruşmalarda, tanığın yüz ifadeleri, ses tonu ve beden dili gibi sözsüz iletişim unsurlarının hâkim tarafından doğrudan değerlendirilmesi mümkündür (El-Hadithi, 2017, s.287). Bu, klasik yazılı ifadelerle kıyaslandığında, tanığın beyanlarının güvenilirliğini değerlendirmede önemli bir katkı sağlar. Ayrıca, tanığın mahkeme salonuna bizzat gelmesinin yaratabileceği güvenlik riskleri, özellikle

organize suçlarda ya da yüksek profilli davalarda ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Video konferans yöntemi, bu riskleri bertaraf etmenin etkili bir aracı olarak kabul edilmektedir (Kasim, 2021, s. 24).

YMKY'nin 143. maddesi, tanığın video iletişim araçlarıyla dinlenmesi tedbirine açıkça yer vermektedir. Ancak söz konusu düzenleme, bu ifadenin güvenliğini ve tanığın kimliğinin gizliliğini sağlamak amacıyla, görüntü ve sesin anonimleştirilmesine yönelik herhangi bir teknolojik tedbiri içermemektedir. Bu eksiklik, özellikle kimliği gizli tanıkların korunması gereken durumlarda ciddi bir zafiyet oluşturmakta; söz konusu teknolojinin, yalnızca kimliği açık tanıklarla sınırlı biçimde kullanılabileceği sonucunu doğurmaktadır. Bu da tanık güvenliğinin tehdit altında olduğu davalarda, söz konusu tedbirin etkinliğini azaltmaktadır. Bu nedenle, ihtiyaç duyulan hâllerde görüntü ve ses değişikliğinin başvurulabilecek bir yöntem olarak düzenlemesi gerekmektedir.

Yemen'de bazı ağır suçlar özellikle yolsuzluk ve organize suçlar gizlilik içinde işlenmekte ve genellikle maddi delillerin yetersiz olduğu durumlarda tanık beyanları hayati öneme sahip olmaktadır. Buna rağmen, YMKY'nin 143. maddesi⁷⁰, video konferansla alınan tanık ifadelerinin mahkûmiyet hükmüne esas alınıp alınmayacağına dair açık bir hüküm içermemektedir. Bu düzenleme eksikliği, uygulamada belirsizlik yaratmakta ve hâkimin delil değerlendirmesinde tereddüt doğurmaktadır. “*Telematik teknolojisi*”, iletişimin güvenliğini ve gizliliğini sağlama sorumluluğunu da beraberinde getirir. Bu tür sistemlerin kullanımı, sosyal medya platformları veya korunmasız ağlar üzerinden değil; yalnızca güvenli ve şifreli özel iletişim altyapıları vasıtasıyla gerçekleştirilmelidir. Bu gereklilik, özellikle ceza muhakemesi kapsamında yürütülen uzaktan sorgulama veya tanık dinleme işlemleri sırasında elde edilen verilerin korunmasını ve davanın bütünlüğünün sağlanmasını teminat altına alır (El-Naqbi ve Al-Nawaisa, 2020, s. 417). Bu nedenle video konferans teknolojisinin yargı sistemine entegre edilmesinde teknik altyapı kadar, veri güvenliği ve kişisel verilerin korunması ilkelerine riayet edilmesi de zorunludur.

Yemen kanun koyucusu, YMKY'da video konferans gibi modern iletişim araçlarının kullanılmasına yönelik düzenlemede “*diğer araçlar ve uygulamalar*” şeklinde genel ifadeler kullanmak suretiyle teknolojik yeniliklere açık bir normatif yapı benimsemiştir.

⁷⁰YMKY 143. maddesi: Gerektiğinde, tanıkların ve bilirkişilerin güvenliğini sağlamak amacıyla, ifadelerinin video bağlantıları gibi iletişim teknolojileri ve güvenliklerini sağlayan diğer araçlar ve uygulamalar kullanılarak alınmasına izin verilir.

Bu, uygulamanın belirli bir teknik yöntemle sınırlandırılmadığını; mahkemenin şartlara göre farklı çözümler üretme yetkisine sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, teknolojinin serbestçe seçilebilir olması, delilin meşruiyeti ve yargılamanın adilliği bakımından usul güvencelerinden vazgeçilmesini meşru kılmaz. Aksine, hangi araç seçilirse seçilsin, işlemin hukuki geçerliliği, delilin güvenilirliği ve tarafların savunma hakları bağlamında denetlenebilir olması zorunludur.

Ceza muhakemesi usulünün temel ilkelerinden biri olan yazılılık ilkesi gereği, tüm yargılama faaliyetlerinin usule uygun şekilde belgeye bağlanması gereklidir. Bu bağlamda, soruşturma ve yargılamaya ilişkin her türlü işlem, ilgili tutanaklarla kayıt altına alınmak zorundadır. Video konferansla alınan tanık beyanı da usul hükümlerine uygun şekilde kayda geçirilmediği sürece geçerli bir delil olarak değerlendirilemez.

Yemen uygulamasında, duruşma sırasında hazır bulunan zabıt kâtibi, hâkimin dikte ettiği ifadeleri tutanağa geçirerek resmiyet kazandırır. Bu uygulama, iletişim araçları aracılığıyla alınan tanığın beyanlarının hem doğruluğunu hem de hukuki geçerliliğini teminat altına almaktadır. Zira ceza muhakemesinde beyanın yalnızca fiziki varlığı değil, hukuken geçerli bir usulle alınmış olması da önemlidir (Hüsni, 2013, s. 575). Bu nedenle video konferans yoluyla yapılan tanık dinlemelerinde de zabıt kâtibinin hazır bulunması ve ifadenin tutanakla kayıt altına alınması zorunludur. Aksi hâlde, ifadenin sonradan delil olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Bu noktada belirtilmelidir ki, ilgili yönetmelikte bu tür araçlarla (örneğin ses ve görüntü yoluyla) alınan beyanların kayıt altına alınmasına ilişkin açık bir düzenlemenin bulunmaması, hâkimin bu beyanlara yeniden başvurmasını ve değerlendirme yapmasını önemli ölçüde zorlaştırmaktadır.

Yemen’de video konferans teknolojisinin uygulanabilirliği, altyapı yatırımları ve mevzuattaki gelişmelere paralel olarak artış göstermektedir. Ancak bu yöntemin yaygınlaştırılması, yalnızca teknik yeterlilikle değil; aynı zamanda hukuki çerçevenin açıklığı, delil güvencelerinin sağlanması ve tarafların haklarına riayet edilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda, özellikle gizli tanıkların korunması, video konferansla alınan ifadelerin delil değeri, iletişim güvenliği ve kayıt süreçlerine ilişkin açık ve detaylı düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

3.5.1.3. Video teknolojilerinin kullanımı

Video kayıt ceza muhakemesinde tanık dinleme amacıyla kullanılması, özellikle tanıkların mahkeme salonuna getirilmeden, güvenli ve baskıdan uzak bir ortamda ifade vermelerine olanak tanınması bakımından önemli bir tanık koruma tedbiridir. Bu

uygulama, tanığın sanıkla yüz yüze gelmesinden kaynaklanabilecek korku, tehdit veya yıldırma gibi olumsuz psikolojik etkileri en aza indirerek, ifadenin doğruluğunu artırmayı hedeflemektedir. Özellikle çocuk tanıklar bakımından, video kayıt aracılığıyla ifade alınması, travmatik etkilerin önlenmesi ve adil yargılamanın sağlanması açısından oldukça işlevseldir (El-Şavani, 2014, s. 229).

YMKY 143. maddesi, tanık koruma tedbiri kapsamında video bağlantısı ile ifade alınmasını açıkça düzenlemektedir. Bu hüküm doğrultusunda tanık, mahkeme binası dışında herhangi bir uygun ortamda, Gerçek Zamanlı Video Kayıt Sistemi aracılığıyla dinlenebilmektedir. Kanun, görüntünün alınacağı yerin fiziki olarak mahkeme binasıyla sınırlı olmasını zorunlu kılmamaktadır. Bu esneklik, uygulamada geniş bir yorum alanı bırakmakta ve tanığın güvenliğini sağlamak açısından önemli bir avantaj sunmaktadır.

Buna karşın, kanun koyucu, video kayıtlarının saklanmasıyla ilişkin usul, süre, saklama yeri ve sorumluluk gibi teknik detaylara dair herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durum, uygulamada hem delil güvenliği hem de kayıtların geçerliliği açısından belirsizlikler doğurmakta ve potansiyel hak ihlallerine zemin hazırlamaktadır. Oysaki, görüntü kayıtlarının içeriği kadar bu kayıtların ne şekilde ve ne süreyle muhafaza edileceği de adil yargılanma hakkının güvencesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Video bağlantısı ile ifade alma tedbiri, Gerçek Zamanlı Video Kayıt Sistemi (Real-Time Streaming Protocol gibi) hem canlı kayıt hem de yüksek güvenlik protokole ile çalışan kamera aracılığıyla da gerçekleştirilebilir (*Live Streaming Camera*). Uygulamanın usulüne uygun olarak yürütülebilmesi için, yayın yapıldığı cihazın türü, seri numarası, kayıt odasının fizikî konumu, kaydın başlama tarihi ve saati, ifade sırasında hazır bulunan kişilerin kimlik bilgileri (isim, unvan ve tanıkla ilişkisi) açıkça kayıt altına alınmalıdır (El-Hammadi, 2019, s. 98-99). Böylece kayıtların daha sonra delil olarak kullanılabilmesi mümkün hâle gelir ve hukuka uygunlukları denetlenebilir olur.

Uluslararası düzeyde de bu tür tedbirlerin özellikle çocuk tanıklar bakımından teşvik edildiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin Temmuz 2005 tarihli 25/2005 sayılı Kararı, mağdur ve tanık konumundaki çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıklarının korunmasını teminat altına alan ilkeleri ortaya koymuştur. Söz konusu kararda, çocukların adalet sistemi ile temas ettikleri tüm aşamalarda, psikolojik destek ve uygun sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır (http-12).

Ayrıca, Yemen’de Ocak 2015’te ilan edilen Anayasa Taslağı’nın 77. maddesi ve 122. maddesinin 4. bendi⁷¹ ile çocuk haklarının korunması anayasal güvence altına alınmıştır. Taslağın 123. madde ise çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının öncelikli gözetilmesi gerektiğini açıkça hükme⁷² bağlamaktadır. Bu düzenlemeler, ceza muhakemesinde çocuk tanıkların korunmasına yönelik tedbirlerin meşru ve gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

YMKY’nin 144. maddesi aracılığıyla koruma tedbirlerinin hem mağdurlara hem de tanıklara uygulanabileceğini öngörmektedir. Bununla birlikte, çocuk haklarının korunmasına ilişkin 2002 tarihli ve 45 sayılı Çocuk Hakları Kanunu’nun 147. maddesi⁷³, devletin çocukları cinsel istismar gibi suçlardan korumak amacıyla gerekli yasal ve idarî önlemleri alma yükümlülüğünü belirtmiştir. Ne var ki, tanık koruma tedbirlerinin çocuk mağdurlar bakımından uygulanabilirliği yalnızca kara para aklama kapsamında işlenen cinsel istismar suçları ile sınırlandırılmıştır (Çocuk Hakları Kanunu m. 163 ve 164⁷⁴). Bu dar kapsam, çocuklara yönelik diğer cinsel suçlar bakımından ciddi bir koruma eksikliği yaratmakta ve yasal çerçevede açık bir boşluk oluşmasına neden olmaktadır.

Doktrinde video konferans yöntemi, özellikle çocuk tanıkların ifadelerinin alınmasında başvurulacak etkili bir koruma tedbiri olarak değerlendirilmektedir (El-Hamadi, 2019, s.197; El-Şavani, 2014, s.238). Kanun koyucunun bu tür tedbirleri benimsemesi, mağdur çocukların psikolojik olarak desteklenmesi ve adalete erişimlerinin kolaylaştırılması amacıyla atılmış önemli bir adımdır. Yemen hukukunda, on beş yaşını doldurmamış çocuk tanıklar, YMKY kapsamında belirlenen koruma tedbirlerinden yararlanma hakkına sahiptir. Bu çerçevede, çocuk tanıklara sağlanacak güvenli ifade ortamı yalnızca bir tercih değil, aynı zamanda devletin pozitif yükümlülüğü niteliğindedir.

⁷¹On sekiz yaşını doldurmamış bir çocuk, devlet tarafından aşağıdaki hususlarda dikkate alınır ve güvence altına alınır: 4. İhmalden ve ekonomik, sosyal ve cinsel istismardan, kaçakçılık ve insan ticareti tehlikelerinden, kötü sosyal geleneklerden ve onurunu etkileyen, sağlığına, fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne zarar veren her şeyden korunması.

⁷²Kanun koyucu, YMKY m.144’te açıkça ‘‘mağdurlar ve ihbarcılar hakkında önceki iki madde hükümleri uygulanacaktır.’’ diyerek suç mağdurları ve ihbarcılarını da tanıklar için öngörülen korumanın kapsamına dahil etmiştir.

⁷³Çocuk Hakları Kanunu m.147: Devlet, çocuğu her türlü cinsel ve ekonomik istismardan korumakla yükümlüdür ve çocukları aşağıdaki faaliyetlerden korumak sıkı usul ve tedbirleri almalıdır:

a) Herhangi bir ahlaka aykırı faaliyette bulunmaları.

b) Çocukları fuhuşta veya diğer yasa dışı faaliyetlerde kullanmak ve istismar edilmesi.

⁷⁴Çocuk Hakları Kanunu m.163: Başka bir kanunda öngörülen daha ağır bir ceza saklı kalmak kaydıyla; bir erkek veya kız çocuğunu fuhuş veya iffetsizliğe teşvik eden kişi, on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. 164. maddesi: Başka bir kanunda öngörülen daha ağır bir ceza saklı kalmak kaydıyla; bir erkek veya kız çocuğunu herhangi bir şekilde satın alan, satan veya tasarrufta bulunan kişi, on yıldan az ve on beş yıldan fazla olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.

YİK'in 31. maddesi, ayırt etme gücüne sahip olan on yaşını doldurmamış çocukların, yemin etmeksizin tanıklık yapabileceğini kabul etmektedir.⁷⁵ Ceza muhakemesi hukukunda delillerin serbestçe takdiri ilkesi uyarınca, çocuk mağdurların beyanları doğrudan hüküm kurmak için yeterli olmasa da hâkimin kanaatini oluştururken destekleyici (tamamlayıcı) delil olarak kullanılabilir⁷⁶. Çocuğun anlatımının doğruluğu; olayın detaylarını ifade edebilme yeteneği, tutarlılık ve beyanlarındaki doğal akış gibi kriterlerle değerlendirilmeli; bunun yanında çocuğun yaşına, psikolojik durumuna ve olayın niteliğine de dikkat edilmelidir.

Çocuk mağdurun sanıkla doğrudan yüzleşmesi, çoğu zaman travmatik etkiler doğurabilmekte; panik, korku ve baskı altında yanlış ifade verme riskini artırabilmektedir. Bu nedenle, çocukların ifade alma sürecinde canlı yayın kayıt sistemi ile dinlenmesi, yalnızca tanık güvenliği açısından değil, ifadenin güvenilirliği bakımından da elzem bir yöntemdir (El-Hadithi, 2017, s.290). Mahkemelerin, bu tür tedbirleri meşruiyet kaynağını yalnızca tanığın statüsünden değil; aynı zamanda ifade sürecinin psikolojik gerçekliğinden ve adil yargılanma ilkesinden almaları gerekmektedir.

Çocukla iletişim kuran kişinin özel eğitilmiş olması ve çocuğa uygun bir iletişim tarzı benimsemesi de bu sürecin sağlıklı şekilde yürütülmesi açısından zorunludur. Çocuklar, gelişim düzeyleri itibarıyla sosyal etkilere ve yönlendirmelere açık bireylerdir. 2007 yılında yapılan ampirik bir araştırma, çocukların kendiliğinden yaptıkları anlatımların dahi, bağlam, soru tarzı ve iletişim ortamına göre farklılaşabildiğini ortaya koymuştur. Araştırmada, anlatı içeriğindeki merkezi ve çevresel detayların doğruluğu ile anlatının bütünlüğü, çocuğun psikolojik yapısı ve görüşmecisiyle kurduğu ilişkinin geçmişine göre değişkenlik gösterdiği saptanmıştır (Ceci vd., 2007, s. 325).

3.5.1.4. Perde veya cam kabin kullanımı

Ceza muhakemesinde tanığın mahkeme huzurunda kimliğinin gizlenerek dinlenmesini amaçlayan perde ya da cam kabin kullanımı, özellikle tanığın sanık tarafından tanınmasının yaratabileceği güvenlik ve psikolojik riskleri azaltmak amacıyla başvurulmuş bir tanık koruma tedbiridir. YMKY, bu tedbirin açıkça uygulanmayacağını düzenlememekle birlikte, 143. maddenin sonunda yer alan “ve diğer yollarla” ibaresi, bu

⁷⁵YİK m.31: Ayırt etme gücü sahip bir çocuk tanıklık etmeye uygun değildir, ancak gördükleri hakkında ifadeleri belirti delil olarak dinlenir.

⁷⁶Yüksek Mahkemesi, hâkimin mağdurun beyanları yerine mağdurun ifadesini telaffuz ederek mağdurun beyanlarına atıfta bulunmasının, savunma avukatı itiraz etmediği sürece kararının geçersizliğini gerektirmediğine açıklık getirmiştir.

tür araçların da uygulanabilir olduğuna dair bir yoruma olanak sağlamaktadır. Nitekim tanığın kimlik bilgileri ve adresi gizlenmişse, yargılama sırasında tanığın fiziksel güvenliğini ve psikolojik bütünlüğünü korumak amacıyla bu tedbirin uygulanması hukuken mümkün ve gerekli görünmektedir.

Çocuk tanıklar bakımından bu tür tedbirlerin önemi daha da artmaktadır. Zira, tanığın sanıkla yüz yüze geldiği bir ortamda ifade vermesi, özellikle cinsel suç mağduru çocuklarda yoğun korku ve baskı yaratabilmekte, bu da ifade yeteneğini, anlatım bütünlüğünü ve beyanların inandırıcılığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, tanıkla sanık arasında doğrudan bir görsel temasın engellenmesi hem ifade sürecinin güvenliğini hem de tanığın psikolojik sağlığını korumaya hizmet eder.

Uluslararası uygulamada, çocuk tanıkların ve mağdurların yargılama atmosferinden kaynaklanan travma ve korkulara karşı korunması amacıyla farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu kapsamda dikkat çeken örneklerden biri, mahkeme köpekleri uygulamasıdır. Özellikle ABD'nin bazı eyaletlerinde uygulanan bu yöntem, çocuk tanıkların ifade verme sürecinde kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlamak amacıyla, terapötik köpeklerin eşlik etmesini içermektedir. Uygulamanın öncülerinden biri olan O'Neill-Stephens, engelli oğlunun bir terapi köpeği ile kurduğu güven ilişkisini gözlemledikten sonra, mahkeme süreçlerinde bu yöntemden faydalanılabileceğini fark etmiş ve cinsel suç birimlerinde çocuklarla çalışan adli personelin desteğiyle uygulamayı yaygınlaştırmıştır (Holder, 2013, s. 1168).⁷⁷

Yemen ceza muhakemesi sisteminde, ses ve görüntü belirsizleştirme teknolojilerinin yasal bir zemine kavuşturulmamış olması nedeniyle, tanığın kimliğinin gizlenmesine yönelik fiziksel tedbirler örneğin perde veya tek yönlü cam önemli bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır. Video bağlantısının kullanıldığı durumlarda dahi, ses veya görüntü değişikliği uygulanmadığından, tanığın sanık tarafından tanınması ihtimali devam etmektedir. Bu durum, video konferans gibi modern tekniklerin uygulanabilirliğini sınırlamakta ve fiziksel koruma yöntemlerinin tekrar önem kazanmasına neden olmaktadır.

⁷⁷King County'ki deneyimden bu yana, ülke genelinde savcılar, özellikle çocuklar olmak üzere, mağdurları ve tanıkları sakinleştirmek ve desteklemek için köpek kullanmanın faydalarını fark etmiştir. Maryland, Carroll County'de köpeklerin, savcıların çocuklarla tanışması ve duruşmaya hazırlanması sırasında katkı sağladığı görülmüştür. Artık savcılar, gelecekte köpeğin mahkeme salonunda çocuklara eşlik edebileceğini düşünmektedir (Holder, 2013,s. 1168).

Perde ya da cam kabin uygulaması, teknik olarak düşük maliyetli, uygulanması kolay ve etkili bir tedbirdir. Tanığın yüz ifadesini gizleyerek onu mahkeme atmosferinden ve özellikle sanığın doğrudan bakışlarından izole eder. Bununla birlikte, bu tedbirin ifade alma sırasında savunma hakkını, özellikle yüzleştirme ve çapraz sorgulama ilkelerini ne ölçüde etkilediği konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Özellikle yalnızca "*utanma*" gerekçesine dayalı olarak bu tedbire başvurulması, bazı hukukçular tarafından yetersiz ve sanığın yüzleşme hakkıyla çatıştığı için meşruiyet sorunu taşıyan bir gerekçe olarak değerlendirilmektedir (El-Hammadi, 2019, s.224).

Başlangıçta yalnızca çocuk tanıkların korunması amacıyla uygulamaya konulan perde veya cam kabin tedbiri, zamanla yaşına bakmaksızın eziyet çeken her tanığı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir (El, Hamadi, 2019, s.186). Bu genişleme, özellikle tanığın güvenliğini tehdit eden davalarda örneğin örgütlü suçlar, cinsel suçlar ve kamu görevlilerine karşı işlenen suçlar gibi meşruiyet temeline dayanmakta; tanığın ifadesinin sağlıklı biçimde alınabilmesini ve yargılamanın güven içinde sürdürülebilmesini sağlamayı hedeflemektedir (El-Şavani, 2014, s. 224).

Bazı ülkeler bu tedbiri yalnızca tanıkla sınırlı bırakmamış, mahkeme heyetini ve savcılık makamını da kapsayacak şekilde genişletmiştir. Örneğin Kolombiya mahkemelerinde, hâkimler ve savcılar kimliklerini gizli tutarak, tanıkların yalnızca tek yönlü cam perde arkasından ifade vermelerini sağlamış ve ses değiştirici sistemlerle kimliklerin ifşasını önlemiştir. Bu uygulama, özellikle organize suç örgütleriyle ilişkili davalarda ciddi tehdit altında olan yargı görevlileri için geliştirilmiş bir önlemdir. Ancak Kolombiya Anayasa Mahkemesi, 5–6 Nisan 2000 tarihinde bu uygulamaların sanığın savunma hakkını ihlal ettiği ve anayasal güvenceleri zedelediği gerekçesiyle bu yöntemi iptal etmiştir (El-Şavani, 2014, s. 22).

Yargılamada sanığın tanığı duyması, ifadenin içeriğini anlayabilmesi ve gerektiğinde tanığın kimliğini tespit edebilmesi gibi unsurlar, yüzleşme hakkının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, perde veya cam arkasında ifade veren bir tanığın sesi aracılığıyla teşhis edilebilmesi ihtimali bulunduğu, bu uygulamanın hukuka uygunluğu tartışmalı hâle gelebilir. Tanığın sesinin değiştirilmediği durumlarda, özellikle sanığın tanığı önceden tanıdığı hâllerde, bu tedbirin yetersiz kalabileceği ve hatta amacını aşabileceği ileri sürülmektedir.

Doktrinde, bu tür koruma tedbirlerinin uygulanabilirliği ile sanığın yüzleşme hakkı arasında hassas bir denge kurulması gerektiği ifade edilmektedir (El-Naqbi & Al-

Nawaisa, 2020, s. 432). Nitekim ABD Yüksek Mahkemesi'nin 1985 tarihli Coy v. Iowa kararında, 13 yaşındaki iki kız çocuğuna yönelik cinsel saldırı suçlamasıyla⁷⁸ yargılanan sanığın, çocukların mahkemede kendisiyle yüzleştirilmemesini gerekçe göstererek savunma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmesi üzerine, mahkeme, sanığın yüzleşme hakkının ihlal edildiğine ve bu nedenle kararın geçersiz olduğuna hükmetmiştir (El-Şavani, 2014, s. 186). Benzer şekilde, 12 Ağustos 2006 tarihinde başlayan Enfal Davası'nda da perde arkasında tanıklık uygulamasına başvurulmuştur. Saddam Hüseyin ve Ali Hüseyin Mecid'in yargılandığı bu davada, tanıkların çoğu kimliklerinin açıklanması hâlinde ciddi tehlikelere maruz kalabilecekleri gerekçesiyle perde arkasında ve sesleri değiştirilerek ifade vermiştir. Bu uygulama, Irak Yüksek Mahkemesi'nin talebi üzerine, mevzuat'ta bir emsal olmaksızın yürürlükteki mahkeme yönetmeliği çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (El-Hammadi, 2019, s. 184). Bu tür tedbirlerin uygulanmasında maliyet unsuru da göz önünde bulundurulmaktadır. Perde veya cam kabin gibi fiziksel bariyerler, diğer teknik çözümlere kıyasla düşük maliyetli olmakla birlikte, uygulanabilirlik bakımından yüksek dikkat ve gizlilik gerektirir. Duruşma günü planlamasından medyanın erişiminin sınırlandırılmasına, tanığın salona gizlilik içinde taşınmasına ve fizikî bariyerlerin doğru konumlandırılmasına kadar birçok unsur bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Özellikle kamu göreviyle bağlantılı yolsuzluk suçlarında veya kara para aklama gibi yüksek profilli suçlarda, sanıkların kamusal nüfuzlarını kullanarak tanıklara baskı uygulayabilme ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, bu tedbirler belirli riskleri bertaraf etse de her zaman yeterli güvenliği sağlayamayabilir. Tanığın sesi tanınabilir nitelikteyse, fizikî izolasyon yeterli bir koruma sunmamaktadır. Bu bağlamda, perde ve cam kabin uygulamasının, tanığın güvenliğini sağlama bakımından etkili olabilmesi için teknik desteklerle (örneğin ses değiştirici) desteklenmesi gerektiği açıktır.

3.5.1.5. Tanığın ikamet yerinin değiştirilmesi

Tanığın ikamet yerinin değiştirilmesi, tanığın sanık tarafından bilinen kimlik veya adres bilgilerine sahip olması ya da tanığın beyanının içeriği veya yargılamanın şartları sebebiyle sanık tarafından tespit edilmesi riskinin bulunduğu hâllerde, doğrudan tehlikeleri bertaraf etmeye yönelik temel koruma tedbirlerinden biri olarak

⁷⁸Devlet, duruşma sırasında mahkemeden sanık ile mağdurlar arasına bir perde koymasını istemiştir. Mahkeme, 1985 yılında çıkarılan Iowa mevzuatına dayanarak devletin talebini, iki kızın bariyer olmadan ifade vermeleri halinde zarar gördüğünü doğrulayan herhangi bir kanıt dinlemeden kabul etmiştir (El-Şavani, 2014, s. 186).

değerlendirilmektedir. Bu tedbir, tanığın farklı bir bölgeye taşınması suretiyle fiziksel güvenliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Ancak, bu tedbirin uygulanması, ciddi ve somut bir tehdit varlığının ortaya konmasını gerektirmektedir.

Uygulamada, ikamet yerinin değiştirilmesi tedbiri yüksek maliyetli olmakla birlikte, tanığın sosyal çevresi, iş hayatı ve aile bağları üzerinde olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Bu sebeple, söz konusu tedbirin, tanığın kimlik bilgilerinin ceza yargılamasının tüm aşamalarında etkili biçimde gizlenmesinin mümkün olmadığı, özellikle organize suçlarla ilgili davalarda uygulanması önerilmektedir. Zira bu tür suçlarda, tanık yalnızca sanıklar tarafından değil, aynı zamanda suçla bağlantılı üçüncü kişiler tarafından da hedef alınabilir (Mohammed, 2013, s. 59).

Bu tedbir, tanığın kimliğinin bilinip bilinmemesiyle doğrudan ilgili değildir. Gerekli görüldüğünde, tanığın kimliğinin gizli tutulduğu durumlarda dahi, ek güvenlik önlemi olarak ikamet yerinin değiştirilmesi gerekebilir. Nitekim, bu tür bir tehdit değerlendirmesi, yetkili adli merciler ve tanık koruma birimleri tarafından detaylı şekilde yapılmalıdır. Polis memurlarının, özellikle sanığın etkili olduğu bir bölgede bulunan tanığın evine sık sık gitmeleri, tanığın kimliğini açığa çıkarabilecek mahiyette olup, bu tür ziyaretlerin ancak gizlilik içerisinde, örneğin gizli görevli aracılığıyla veya dolaylı iletişim yöntemleriyle yapılması önerilmektedir (El-Hammadi, 2019, s. 259).

İkamet yerinin değiştirilmesi süreci, adli kolluk tarafından tanığın karşı karşıya olduğu riskin değerlendirilmesi ile başlar ve alınacak tedbirlerin mahkemece onaylanması ile uygulanır. Bazı devletlerin uygulamalarında, bu tedbir, tehdit düzeyine göre üç gruba ayrılmaktadır: acil yer değiştirme, kısa süreli geçici yer değiştirme ve kalıcı yer değiştirme (Bin Aliyeh, 2017, s. 38). Bu kapsamda Yemen mevzuatında, koruma tedbirlerinin ne şekilde sona erdirileceğine dair açık bir hüküm bulunmaması ve koruma altındaki tanığın durumunun izlenmesinden sorumlu mercilerin belirlenmemiş olması, uygulamada önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu Yönetmeliği'nin 140. maddesi, muhbirlerin de koruma kapsamına alınabileceğini belirtmektedir. Ancak, YCMK'da, bilgi kaynağı olarak nitelendirilen şahısların koruma altına alınma süreçleri ile tanıkların korunmasına yönelik yöntemlerin belirlenmesine dair ayrıntılı bir düzenleme yer almamaktadır.

Tedbirin uygulanmasında karşılaşılan başlıca zorluklardan biri, güvenli yeni bir ikamet yerinin temin edilmesi ve bu süreçte tanığın geçim kaynaklarının sağlanmasıdır. Özellikle yurtdışı yer değişikliklerinde, bu durum yüksek maliyetlere yol açmaktadır. Tanığın yeni

yaşam alanına uyumu, geçici finansal destek ihtiyacı, sosyal çevreden kopuş gibi hususlar da dikkate alınmalıdır. Aile ve sosyal çevreyle olan bağların koparılması, psikolojik ve sosyolojik etkiler doğurabileceğinden, tanığın bu süreçte sorumluluk bilinciyle hareket etmesi ve koruma biriminin talimatlarına tam uyum göstermesi gerekir (El-Halit, 2018, s. 277).

Tanığın yeni yerleşim yerinin belirlenmesinde, tehdit kaynağının konumu, etki alanı ve bilgiye erişim kapasitesi dikkate alınmalı; mevcut ve önerilen ikamet yerlerinin coğrafi yapıları bu bağlamda analiz edilmelidir.

Tanığın ikamet yerinin değiştirilmesinden sorumlu ekiplerin faaliyetleri, Tanık Koruma Dairesi Reisi tarafından denetlenmektedir. Bu kapsamda, koruma ekiplerinde cinsiyet farkı gözetilmeksizin kadın personel de görev alabilmekte ve tanığın korunmasına dair tüm güvenlik önlemleri yerine getirilmektedir. Ekipte mutlaka bir irtibat görevlisi bulunmalı; bu kişi tanıkla koruma birimi arasındaki iletişimi sağlamak, güvenli taşımayı temin etmek ve olası tehlike hâllerinde acil müdahalede bulunmakla yükümlüdür (El-Souliah, 2006, s. 434).

3.5.2. Maddi Tedbirler

Ceza muhakemesi sürecinde tanıklar, gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından temel bir rol oynamaktadır. Sanığın suçluluğu ya da masumiyetine ilişkin belirleyici beyanlarda bulunmaları nedeniyle, tanıkların maruz kalabileceği tehdit, baskı veya misilleme ihtimali, ifade özgürlüğünü ve dolayısıyla yargılamanın sağlıklı yürütülmesini tehlikeye düşürebilir. Bu nedenle tanıkların güvenliğini sağlamak, yalnızca bireysel hakların değil, aynı zamanda adaletin tesisinin de bir gereğidir. Yemen hukuk sistemi, bu çerçevede tanık korumaya yönelik çeşitli maddi tedbirleri kabul etmiştir.

2006 tarihli 39 sayılı Yolsuzlukla Mücadele Kanunu ve 2010 tarihli 19 sayılı Yönetmelik, tanık koruma hükümlerine yer vermektedir. Ayrıca, Ocak 2015'te çıkarılmak üzere yayımlanan Yeni Yemen Anayasa Taslağı⁷⁹ da 89. maddesiyle⁸⁰ tanık koruma hakkını anayasal bir güvenceye kavuşturmayı hedeflemektedir.

⁷⁹Yemen'in yeni anayasası, Ulusal Diyalog Konferansı'nın (2013-2014) sonuçlarına dayanan önerilen bir anayasal belgedir ve Yemen'in hükümet sistemini insan haklarını destekleyecek, ülkeyi federal bölgelere bölecek ve gücü federal merkez ile eyaletler arasında dağıtacak şekilde yeniden düzenlemeyi amaçlamaktadır. Ülkede devam eden çatışma nedeniyle henüz kabul edilmemiştir. Ancak kapsamlı bir siyasi çözümün parçası olarak değerlendirilmektedir.

⁸⁰Yemen'in Yeni Anayasası taslağı Madde (89): Tanıklar, muhbirler, soruşturmacılar ve kolluk kuvvetleri, Devlet tarafından sağlanan korunma hakkına sahiptir.

Maddi tedbirler, soruşturma aşamasında tanığın kimliğinin gizli tutulması suretiyle güvenlik ve emniyetinin sağlanmasına yönelik alınan önlemlerdir. Bu kapsamda, komisyonun çalışma düzeni doğrultusunda; tanığın kimliğini korumaya yönelik bir bilişim sisteminin kullanılması, tanığın kimlik ve ikamet adresi bilgilerinin, yürütülen müzakerelerde, düzenlenen tutanaklarda ve hazırlanan raporlarda gizliliğinin korunmasına yönelik uygulamalar yer almaktadır. Tedbirler, tanık koruma usulü tedbirlerinin zeminini hazırlayan tedbirler olarak değerlendirilmekte Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu önünde yürütülen ceza soruşturmaları bağlamında anlam kazanmaktadır. Yemen ceza muhakemesinde tanıkların korunması kapsamında öngörülmüş olan maddi koruma tedbirleri yalnızca Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu önünde yürütülen ceza soruşturmalarında uygulanabilir niteliktedir. Zira, maddi koruma tedbirleri yalnızca Komisyonun yetki alanı içindeki davalar bakımından açıkça düzenlemiştir. Cumhuriyet savcılığının yetki alanında yer alan ceza soruşturmalarında, bu tedbirlerin doğrudan uygulanabilirliğine ilişkin net bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak mahkemelerin, YMK'nin suç kapsamına dahil kendilerine ihbar edilen veya sevk edilen davalarda gerekli gördükleri takdirde bu tedbirleri uygulayabilecekleri kabul edilmektedir. Bu husus, YMKY'nin 142. maddesinde yer alan “*Komisyon, gerektiğinde tanıklar için etkili koruma sağlayacaktır*” ifadesiyle desteklenmektedir. Burada önemle vurgulanmalıdır ki, YMK kapsamına giren suçlar “*had*” suçu niteliğinde olmadıkları için, bu suçlara yönelik koruma tedbirlerinin hukuka uygunluğu konusunda şüpheye yer bulunmamaktadır. Bununla birlikte, had suçlar “*ikincil*” olarak söz konusu suçlarıyla ilişkilendirildiğinde, mahkemenin koruma tedbirlerini uygulayıp uygulamayacağı, suçun işlendiği bağlam ve yargılamanın seyrine göre değerlendirilmektedir. Özellikle had düşmesine yol açabilecek nedenlerin (örneğin itirafın geri alınması, isnadın çökmesi gibi) mevcut olması durumunda koruma tedbirlerinin uygulanması söz konusu olabilmektedir. Maddi tedbir kararı, soruşturma aşamasında üyelerin onayıyla komisyon başkanı tarafından alınır ve ilgili birim tarafından uygulanır (YMKY m.145).

YMK'nin 27. maddesi⁸¹, koruma tedbirlerinin yalnızca tanıklara değil, bilirkişilere ve ihbarcılara da uygulanabileceğini düzenlemiştir. Ancak tanığın yakın çevresinin bu tedbirlerden ne ölçüde yararlanabileceği konusunda mevzuatta açık bir tanım yer

⁸¹Yolsuzlukla Mücadele Kanunu'nun 27. maddesi: Komisyon, yolsuzluk suçlarının tanıklarının, uzmanlarının ve ihbarcılarının hukuki, işlevsel ve kişisel koruma sağlamasını sağlar ve bunların korunmasına ilişkin prosedürleri ve buna ilişkin tedbirleri yönetmelikte belirtir.

almamaktadır. Ayrıca Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu üyeleri ve yargı personelinin koruma kapsamı dışında bırakılmış olması, uygulamada ciddi bir boşluk yaratmaktadır. Komisyon, araştırma ve soruşturma faaliyetlerini çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında yürütmektedir. Bu kaynaklar arasında yazılı veya elektronik ortamda iletilen ihbar ve şikâyetler, kamuoyu ve medya organlarında yer alan haber içerikleri, muhalif basında çıkan iddialar, Merkezi Denetim ve Kontrol Kurumu'nun⁸² hazırladığı raporlar ile Cumhurbaşkanı ve Temsilciler Meclisi tarafından yönlendirilen bildirimler yer almaktadır. Bu yönüyle Komisyon, re'sen ya da şikâyet üzerine yolsuzlukla bağlantılı suçlara ilişkin inceleme ve soruşturma başlatma yetkisine sahiptir (YMKY m. 115–117). Söz konusu sürecin işleyişinde, Komisyon Başkanına ulaşan ihbarlar, öncelikle ilgili birimlerce geçerlilik ve ciddiyet yönünden değerlendirilir. Bu değerlendirme, Şikâyetleri İnceleme Daire Başkanlığı ile yetkili organizasyon birimi tarafından yapılmakta ve sonuçlar, Başkana sunulmaktadır. Başkan ise, haftalık olağan toplantılarda, kendi talebiyle ya da olağanüstü şekilde en az üç üyenin önerisi üzerine bu ihbarların Kurul gündemine alınmasına karar verebilmektedir (YMKY m. 21).

Komisyon Başkanı, aynı zamanda Cumhuriyet Başsavcılığından soruşturma işlemleri için delege savcı görevlendirilmesini talep edebilme yetkisine sahiptir. Bunun yanı sıra, Komisyon bünyesindeki personelin adli kolluk sıfatıyla görevlendirilmesi de mümkündür. Bu yetki, yolsuzluk suçlarının kapsamlı şekilde soruşturulmasını sağlamak ve delillere hızlı şekilde ulaşmak amacıyla tanınmıştır. Komisyonun bu fonksiyonu, YCMK'da savcılığa tanınan yetkilerle paralel bir düzenleme niteliği taşımaktadır.

Komisyon tarafından görevlendirilen inceleme ve soruşturma personeli, ilgili kurum veya birimin yetkilisiyle doğrudan temas kurarak kimliğini ve yetkisini tanıtır. Ardından, görevini etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu bilgi, belge ve lojistik desteği açıkça belirtir. Bu kişiler, inceleme süreci sonunda edindikleri tüm verileri ve delilleri içeren ayrıntılı bir rapor hazırlar ve bu rapor, görevlendirilmiş olan uzmanlarla birlikte imzalanarak komisyon üyesine sunulur (YMKY m. 120–121). Komisyon üyesi,

⁸²Merkezi Denetim ve Kontrol Kurumu kanunun 3. maddesi, Merkezi Denetim ve Muhasebe Kurumu'nu, tüzel kişiliğe sahip bağımsız bir üst denetim organı olarak tanımlamaktadır. Kurumun merkezi, başkent Sana'a'da bulunmaktadır ve Başkanlık Konseyi'ne bağlıdır.

Kurum, şu amaçları gerçekleştirmeyi hedefler:

- a. Kamu malları üzerinde etkin bir denetim gerçekleştirmek ve bunların ekonomi, etkinlik ve verimlilik ilkelerine uygun şekilde yönetildiğini doğrulamak.
- b. Özellikle mali ve idari alanlarda, kuruma tabi birimlerin performansını geliştirmeye katkıda bulunmak.
- c. Yemen Cumhuriyeti'nde muhasebe ve denetim mesleğinin gelişmesine ve performans seviyesinin yükseltilmesine katkı sağlamak.

kendisine sunulan belge ve raporlar ışığında kapsamlı bir değerlendirme yapar ve elde edilen verileri içeren bütünleşik bir hukukî görüş oluşturur. Bu görüş, ilgili suçun oluştuğuna dair yeterli şüphe bulunması hâlinde, soruşturma dosyasına eklenerek, Cumhuriyet Başsavcılığına havale edilmek üzere Komisyon Başkanı'na sunulur. Komisyon, yürüttüğü bu süreçte YCMK uyarınca savcılığa tanınan bütün yetki ve yükümlülükleri haiz kabul edilmektedir.

Bu çerçevede, Komisyon görevli personeline adli kolluk yetkisi verilmesi, İlgili Komisyon üyesi tarafından önerilmekte ve Komisyon Başkanının onayıyla yürürlüğe girmektedir (YMK m. 12-d, m. 14; YMKY m.65). Soruşturma görevlileri, kanunen kolluk memurlarına tanınan yetkiler dâhilinde işlem yapma hakkına sahiptirler. Bu durum, özellikle yolsuzluk gibi teknik ve delil ağırlıklı suçlarda, Komisyonun bağımsız ve doğrudan müdahalesini olanaklı kılmakta; delil zincirinin kesintiye uğramadan oluşturulmasını sağlamaktadır.

Komisyon tarafından tamamlanan dosya, yeterli delil bulunması hâlinde gerekçeli karar ile birlikte Başsavcılığa sevk edilir. Eğer dosyada yer alan bilgi ve belgeler suçun oluştuğuna dair yeterli şüphe oluşturmuyorsa, dosya Komisyon kararı ile işlem yapılmaksızın arşivlenir (YMKY m. 138). Başsavcılığa sevk edilen dosyaya, tanıklarla ilgili alınan koruma tedbirlerini içeren belgeler ve Komisyonun bu konuda gerekçeli tavsiyesi de eklenmektedir (YMKY m. 138/1).

Yargılama aşamasına geçildiğinde, mahkeme, Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu tarafından alınmış olan bu tedbirleri ve sunulan raporları değerlendirerek, delillerin niteliği ve tarafların yargılamadaki konumları çerçevesinde, tanık güvenliğini sağlamak üzere gerekli yeni tedbirlere karar verebilir (Usuli tedbirler). Bu bağlamda mahkemenin, Komisyon tarafından alınan tedbirleri doğrudan uygulama yükümlülüğü bulunmamakta; ancak bu önlemleri dikkate alarak, kendi yargı yetkisi çerçevesinde uygun koruma tedbirlerini belirleme yetkisi bulunmaktadır (YMKY m.147-148).⁸³

YMK kapsamında öngörülmüş olan maddi koruma tedbirleri; bilgi güvenlik sistemi uygulaması, tanıgın kimlik bilgileri ve ikametgâhının saklanması ve tanıgın ikamet

⁸³YMKY'nin 147. maddesi: Komisyon, savcılığa sevk ettiği dosyaların işlem süreçlerini takip etme ve bunlara ilişkin raporları talep edebilme yetkisine sahiptir.

148. maddesi: Başsavcı, yolsuzluk davalarına ilişkin verilen kararların infaz edilen kısmı hakkında kuruma bilgi vermekle yükümlüdür.

yerinin değiştirilmesidir. Tedbirlere ilişkin açıklamalara geçilmeden önce maddi tedbirlere karar verilmesi için gerçekleşmesi gereken koşullar ele alınacaktır.

3.5.2.1. Maddi tedbirlerin uygulanma koşulları

Tanığın kimliği ve adresinin gizli tutulması tedbirinin hayata geçirilebilmesi için, tanık hakkında suç işlediğine dair kuvvetli bir şüphenin bulunmaması, tanığın vereceği bilginin ciddi ve önemli nitelikte olması ve Komisyon Başkanı tarafından bu yönde karar verilmiş olması gerekmektedir. Bu bağlamda, söz konusu tedbirlerin değerlendirilmesi sürecinde dikkate alınması gereken esaslar üzerinde kısaca durmakta fayda vardır.

3.5.2.1.1. Tanığın verdiği bilginin ciddiyetinin tespiti

YMKY'nin 140. maddesi, tanığın koruma tedbirinden yararlanabilmesi için sunduğu bilgilerin ciddiyetinin Kurum tarafından değerlendirilmesini şart koşar. Bu bağlamda, sunulan delillerin sözlü ifade veya yazılı belge olması arasında fark gözetilmemekte; delillerin soruşturma için ciddi ve faydalı olması yeterli kabul edilmektedir (El-Arif ve Bani Salameh, 2017, s. 298). Tanıktan doğrudan delil bulundurması beklenmemekte, yalnızca bu delilleri ortaya koyabilecek yeterliliğe sahip olması aranmaktadır.

Komisyonu iletilen ihbar ve şikâyetlerin ciddiyeti, Komisyon Başkanı tarafından değerlendirilmekte ve tanığın bilgi sağlama potansiyeli, suçun işlendiği şartlar, olayın taraflarıyla ilişkisinin düzeyi gibi kriterler üzerinden tahmin edilmektedir (Zaghloul, 2017, s. 240). İhbarlar Komisyon Başkanı'na iletilir; birim başkanı tarafından organizasyon birimine görüş sunulması için gönderilir ve nihayetinde tanığın verdiği bilginin ciddiyetinin tespiti için yeniden Komisyon Başkanı'nın onayına sunulur.

3.5.2.1.2. Tanığın suç işlediği yönündeki şüphelerin dışlanması

Hukuk doktrininde, tanığın daha önceden işlenmiş bir suçla ilişkili olduğuna dair mevcut bir şüphe, ona yönelik koruma tedbirlerinin uygulanmasını engelleyici bir unsur olarak görülmektedir. Buradaki şüphe, mahkûmiyet kararına dayanmaksızın, sırf soruşturma safhasında var olan ve tanığın ceza sorumluluğuna işaret eden bir delil durumudur (Mohammed, 2013, s. 42). Bu kapsamda, tanığın hukuki statüsünden yararlanarak cezai sorumluluktan kaçmasını engellemek; tanıklığın adaletin gerçekleşmesi amacına zarar vermesini önlemek amacı gütmektedir.

Ancak İhbarcı tanıklar bakımından farklı bir değerlendirme söz konusudur. Yemen Ceza Kanunu, özellikle rüşvet suçları (YCK m. 151) ve resmi mühür, Mühür ve işaretlerin sahteciliği (YCK m. 208) gibi suçlar için ihbarda bulunan suç ortaklarına cezada indirim veya ceza muafiyetine imkân tanımıştır. Bu hükümler, Kara Parayı Aklama ve Terörizmin

Finansmanının Önlenmesine Dair Kanun'da⁸⁴ da mevcuttur (m. 45). Dolayısıyla burada ihbarcının daha önce işlenmiş bir suçtan sabıkalı olması ihtimali söz konusu olmaktadır ancak bu bağlam, yolsuzlukla mücadelede temsil edilen tanığın korunması ve adaletin sağlanması amacını gözden kaçırmak için yeterli bir neden görülmemektedir. Bu çerçevede, tanığın sabıkalı olmaması olumlu sonuçlar doğurmaması temelinde yolsuzluk suçlarının faillerinin yargılanması menfaati ise ihmal edilebilmektedir (Zaghloul, 2017, s. 233), bu nedenle ihbarcı nitelikte tanıklar için suça iştirak algısı mümkündür, ancak bu algı her tanık için geçerli değildir. Özellikle YİK'nin 33. maddesinde⁸⁵ hâkime bu tür beyanlara başvurma yetkisi tanınmış olması ve Yüksek Mahkemenin, şüphelinin savunmasının diğer şüphelilerden ayrılarak tanık sıfatıyla kabul edilmesi gerektiği yönünde hüküm vermesi ile şüphelinin beyanlarının kabulüne açıklık getirilmiş olması dikkate alındığında; kanun koyucunun, yolsuzluk suçlarında suç ortağını ihbarda bulunmaya teşvik etmeyi ve bu yolla suçların ortaya çıkarılmasına katkı sağlamayı amaçladığı anlaşılmaktadır.⁸⁶

⁸⁴Kara Paranın Aklanması ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Kanunu Madde 45: Suçun farkına varmadan önce suçu birime veya yetkili mercilerden herhangi birine bildiren suçlu, bu kanun hükümlerine göre öngörülen cezaların asıllarından muaf tutulur.

⁸⁵YİK 33. maddesi: Hâkim, tanığın doğru söylediğine kanaat getirirse, eşit statüde olan kişilerinin diğerine karşı tanıklığı kabul edilir. Ancak, tanığın yalan tanıklıkta bulunmak veya yalan yere yemin etmekle kötü şöhret kazanmış olması hâlinde, tanıklığı kabul edilmez.

⁸⁶Eylül 1976'da Missouri Eyaleti'nde, bir grup soyguncunun silahlı soygun girişimi sırasında polis memuru Fred Bergman hayatını kaybetmiştir. Olayın faillerine ilişkin yapılan soruşturmalar sonucunda, Nisan 1977'de, bu cinayetin sorumlusunun Benjamin Rosado olduğu belirlenmiştir. Ancak, Rosado daha önce New York Eyaleti'nde gerçekleşen bir muhbir cinayetiyle ilgili olarak hükümet adına tanıklık yapmış ve bu nedenle Tanık Koruma Programı'na (WPP) dahil edilmiştir. Ailesiyle birlikte Missouri'deki Saint Charles'a taşınan Rosado'nun soyadı yasal olarak Russo olarak değiştirilmiştir.

Federal yetkililer, Rosado'nun geçmişteki kabarık suç sicilini bilmelerine rağmen kendisine koruma sağlamışlardır. Bu durum, cinayette hayatını kaybeden polis memuru Fred Bergman'ın dul eşi tarafından eleştirilmiş ve savcının, Rosado'nun suç geçmişine rağmen korunması talebine dayanarak, ABD hükümetine karşı ihmalkarlık ve adam öldürmeye teşebbüs gerekçesiyle dava açmıştır.

Asliye mahkemesi, ABD Mareşaller Servisi'nin (USMS), Benjamin Rosado'nun topluma yönelik potansiyel tehlikelerinden korunmasında ihmal gösterdiğini ve bu nedenle Federal Haksız Fiiller Yasası (FTCA) kapsamında sorumlu olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca mahkeme, Tanık Koruma Programı'nın (WPP) tanıkların seçimi ve denetimiyle ilgili politika oluşturma sürecinin sorumluluktan muaf olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, hükümetin "özel bir ilişki" içinde bulunduğu tarafların üçüncü kişilere karşı zarar verici eylemlerini önleme yükümlülüğüne vurgu yapmış ve bu yükümlülüğün ihlalinin Bergmann'ın ölümüne neden olan önemli bir faktör olduğu sonucuna varmıştır. Buna karşın, temyiz incelemesini yapan Sekizinci Daire, USMS'nin eylemlerini yalnızca WPP'nin yasal yetki sınırları ve resmi yönetmelikleri çerçevesinde değerlendirmiş ve alt mahkemenin kararını bozmuştur. Sekizinci Daire, WPP'nin yalnızca tanığı korumakla yükümlü olduğunu ve toplum güvenliğini sağlama gibi bir sorumluluğunun bulunmadığını tespit etmiştir. Mahkeme, toplumu koruma adına tanık güvenliğini riske atabilecek herhangi bir eylemin, hükümetin takdir yetkisiyle bağdaşmayan bir müdahale olabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, USMS'nin Rosado'nun gelecekte suç işlemekten kaçınacağını varsaymasının ihmal olarak değerlendirilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

<https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6475&context=jclc-2>

(Erişim tarihi: 26.10.2024).

Bu yaklaşım, suçla mücadelede etkinliğin sağlanması amacıyla, gerçeğin ortaya çıkarılmasına yardımcı olan ihbarcıları desteklemeyi hedeflemektedir. Suç örgütlerinin bilgi sızmasını önlemek adına içsel güvenlik sistemleriyle çalıştığı dikkate alındığında (El-Souliyah, 2006), bu bilgileri paylaşan tanıkların adalet sistemi tarafından desteklenmesi zorunludur.

Bu çerçevede, anonimlik tedbirinin uygulanabilirliği, kanunda ihbarcı tanığa ilişkin öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla, tanığın suç işlediğine dair kuvvetli bir şüphenin bulunmaması şartına bağlanmaktadır.

3.5.2.1.3. Komisyon başkanının karar yetkisi

Tanık koruma tedbirlerinin uygulanması, yalnızca ilgili kişinin talebiyle değil, aynı zamanda yetkili makamların tespitiyle de mümkün kılınabilir. Bu bağlamda Yemen Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu Yönetmeliği'nin 145. maddesi uyarınca, tanığın kimlik ve adres bilgilerinin gizlenmesine ilişkin koruma tedbiri, Komisyon üyelerinin onayıyla Komisyon Başkanı tarafından karara bağlanır. Bu durum, ceza muhakemesi sisteminin genel ilkesinden yani soruşturma makamlarının tanığın kimliği, adresi ve işyeri gibi kişisel bilgilerini eksiksiz olarak tespit etme yükümlülüğünden bir istisna teşkil eder.

Komisyonun bu yetkisi, haftalık olarak düzenlenen olağan toplantılarda somutlaşmaktadır. Yolsuzlukla Mücadele Yönetmeliği'nin 21. ve 23. maddelerinde belirtildiği üzere Komisyon, merkezi denetim organları tarafından iletilen raporları değerlendirmek amacıyla haftada bir kez toplanmakta; bu toplantılar on bir üyeden oluşan Komisyon'un salt çoğunluğunun katılımıyla gerçekleştirilmekte ve kararlar, katılan üyelerin çoğunluğunun oyuyla alınmaktadır. Söz konusu değerlendirme sürecinde, tanığın içinde bulunduğu risk durumu esas alınmaktadır. Bu kapsamda, tanığın misillemeye uğrama, tehdit edilme veya yargılama sürecini etkileyebilecek düzeyde bir anlaşmazlığın tarafı hâline gelme ihtimali, tedbirin uygulanmasında belirleyici rol oynamaktadır. Yönetmeliğin 140. maddesinde açıkça belirtildiği üzere, Komisyon'un bu konuda inisiyatif kullanma hakkı mevcuttur. Bu nedenle tanığın koruma altına alınması için illâ ki kendi talebi ya da tehdit edildiğine dair önceden yapılmış bir başvuruya ihtiyaç duyulmamaktadır (El-Arif & Bani Salameh, 2017, s. 298).

Bu yaklaşım, koruma tedbirlerinin reaktif değil, proaktif bir biçimde yürütülmesini hedeflemektedir. Komisyon'un, riskin doğrudan farkına varması hâlinde re'sen karar alma yetkisi, ceza muhakemesinde adil yargılanma ve güvenli tanıklık ilkelerini

pekiştiren önemli bir araç niteliğindedir. Uygulamada, özellikle tanığın kamu görevlisi olması, önemli siyasi figürlerle veya organize suç yapılarıyla temas içinde bulunması gibi durumlar, tedbir kararlarının hızlı bir biçimde alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Ayrıca, Komisyon kararlarına gerekçe oluşturmak üzere hazırlanan değerlendirme raporları, sadece tanığın güvenlik durumu ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ihbar veya tanıklığın soruşturma ve kovuşturma süreci üzerindeki etkisini de kapsamaktadır. Böylelikle tanık koruma tedbirlerinin uygulanması, yalnızca güvenlik kaygılarına değil, aynı zamanda yargılamanın sağlıklı ve güvenli şekilde yürütülmesi gerekliliğine dayandırılmaktadır (Zaghloul, 2017, s. 240).

3.5.2.2. Bilgi Güvenlik Sistemi Uygulaması

Tanıkların korunmasına yönelik önlemler yalnızca fizikî tedbirlerle sınırlı değildir; aynı zamanda bilgi güvenliği politikaları da etkin korumanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Yemen Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu tarafından uygulanan bilgi güvenlik sistemi, tanığın kimliğinin gizliliğini sağlama, teşhis edilebilirliğini en aza indirme ve tanıklık faaliyetinden doğabilecek tehdit ya da misillemelere karşı güvence oluşturma amacı taşımaktadır. Bu sistem çerçevesinde, tanığın kimlik bilgileri, ikamet adresi, iletişim bilgileri ve benzeri hassas veriler yalnızca görevleri gereği bu bilgilere erişimi zorunlu olan kişilerle paylaşılmaktadır. Böylece tanık bilgilerinin kurumsal dolaşımı en yüksek düzeyde sınırlandırılmakta; dosya içeriğine erişim ise yalnızca yasal olarak yetkilendirilmiş sınırlı sayıda kişiye tanınmaktadır. Söz konusu yetkililer arasında soruşturma görevlileri, Komisyon Başkanı, Birim Başkanı, Tanık Koruma Dairesi ve İhbar-Şikâyetleri İnceleme Dairesi yer almaktadır (Hasan, 2017, s. 93). Bu güvenlik politikası, organizasyonel olarak üç daimî birim şeklinde yapılandırılmış daireler aracılığıyla yürütülmektedir. İlk birim olan Araştırma, Soruşturma ve Para El Koyma Birimi, gelen ihbar ve şikâyetleri değerlendirerek Komisyon Başkanına iletmek üzere bunların icra dairesine sevk edilip edilmeyeceğine karar verir. Tanık Koruma Dairesi ise, tanık veya ihbarcılarının korunma talebine ilişkin başvuruları inceler, güvenlik değerlendirmesi yapar ve gerekli raporları düzenleyerek Komisyon Başkanlığı'na sunar.

Bilgi güvenliği uygulamalarının temel ilkelerinden biri, tanığın gerçek kimliğinin yalnızca gerekli hâllerde erişilebilir olmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda Komisyon, iç yazışmalarda ve dosya düzenlemelerinde, tanığın ad ve soyadının yalnızca baş harflerini, sistemde tanımlanmış özel kodları veya kimlik numaralarını kullanarak şifreleme

yöntemi uygular. Böylece tanığın kimliğinin üçüncü kişilerce ifşa edilmesi engellenmektedir (Badr, 2000, s. 72). Gerçek kimlik bilgileri, yalnızca Organizasyon Birimi'ndeki güvenli dosyalarda muhafaza edilmekte ve yalnızca Komisyon Başkanı ile Komite Başkanı tarafından erişilebilir tutulmaktadır.⁸⁷

Bu sistemin etkinliği, yalnızca dosya bilgileriyle sınırlı kalmayıp, tanıkla olan tüm iletişim süreçlerini de kapsamaktadır. Komisyon, tanıkla olan doğrudan iletişimde gizliliği sağlamak amacıyla, Komisyon adına kayıtlı özel bir telefon hattı tahsis etmektedir. Tanığa atanan bu iletişim numarası ile birlikte, iletişim sırasında takma adlar ve sistemsal tanımlayıcı kimlik numaraları kullanılmakta; tanığın gerçek kimliği doğrudan açığa çıkmamaktadır. Buna ek olarak, Komisyon, metin temelli iletişimde şifrelenmiş mesajlaşma uygulamaları kullanmaktadır. Özellikle Signal ve Telegram gibi uçtan uca şifreleme protokolü kullanan uygulamalar tercih edilerek iletişimin dinlenmesi, takibi ya da içeriğinin dışarıya sızdırılması riski minimize edilmektedir (bkz. Badr, 2000, s. 86). Tanığın fiziksel güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan görüşmeler, Komisyon binası dışında, tanığın ikamet adresi veya iş yeriyle ilişkilendirilemeyecek nötr konumlarda gerçekleştirilir.

Uluslararası standartlara bakıldığında, benzer bilgi güvenlik yaklaşımlarının Avrupa Birliği Tanık Koruma Programlarında da benimsendiği görülmektedir. Özellikle Europol destekli adli iş birliği platformlarında, tanık kimliğiyle ilgili tüm işlemlerin kodlanması, dosya erişiminin seviyelendirilmesi ve merkezi veri koruma birimleri oluşturulması gibi yöntemler, Yemen uygulamaları ile örtüşen temel ilkeler olarak öne çıkmaktadır (Europol, 2017).

3.5.2.3. Tanığın kimlik bilgileri ve ikametgâhının saklanması

Ceza muhakemesinde genel ilke, sanığın savunma hakkının gereği olarak, alenî bir duruşmada tanıklarla yüzleşebilmesidir (El-Hadithi, 2017, s.279). Ne var ki, tanığın sanıkla doğrudan karşı karşıya geldiği bu durum, özellikle ağır ve örgütlü suçlarda tanık açısından ciddi güvenlik tehditleri doğurabilmektedir. Bu nedenle, tanığın kimlik

⁸⁷YMKY Madde (111): 1- Komisyon Başkanı, gelen iletişim ve şikayetlerden haberdar edilir ve yetkili teşkilat birimine havale edilir.

2.Organizasyon birimi, kendisine iletilen iletişimleri ve şikayetleri geçerliliklerini doğrulamak için inceler ve bunlarla ilgili olarak Komisyon Başkanı'na görüş bildirir ve bu konuda neyin gerekli olduğuna karar vermek için bunların Komisyonun toplantı programına dahil edilmesini yönlendirir.

3. Her yetkili organizasyon birimi, kendisine atıfta bulunulan iletişimlerin, şikayetlerin ve ilgili verilerin ve bu konuda alınan önlemlerin kaydedileceği bir kayıt tutacaktır.

4.Yetkili organizasyon birimi, iletişim veya şikâyet konusuyla ilgili olarak, Kurum Genel Dizininden bir dosya açar ve bu dosyada, iletişim konusu ile ilgili tüm belgeler inceleme ve soruşturma için tevdi edilir.

bilgilerinin ve ikamet adresinin gizlenmesi, onun can güvenliğini ve psikolojik bütünlüğünü koruyabilmek açısından vazgeçilmez bir tedbir olarak değerlendirilmektedir (Kasim, 2021, s. 47).

Tanık kimliğinin gizli tutulmasının hukuki meşruiyeti iki temele dayandırılmaktadır. İlki, kamu yararı ilkesidir; yani toplumun suçların aydınlatılması, delillere ulaşılması ve faillerin adalet önüne çıkarılması yönündeki çıkarıdır. İkincisi ise, mesleki gizlilik yükümlülüğüne dayanmakta olup özellikle Komisyon gibi kurumların, soruşturmaya katkı sağlayan kişilerin kimliğini açıklamama yükümlülüğünü koruma amacı taşımaktadır (Mohammed, 2013, s. 46). Nitekim Birleşmiş Milletler'in organize suçlarla mücadele kapsamında yayımladığı bir rehberde, tanıkların tehdit ve saldırılardan korunması için kimliklerinin gizli tutulmasının iyi uygulamalar arasında yer aldığı belirtilmiştir (UNODC, 2008).⁸⁸

Uygulamada sıkça karşılaşılan bir diğer husus, ağır suçlar nedeniyle ifade vermekten kaçınan tanıkların, ölüm veya şiddete maruz kalma korkusu nedeniyle iş birliği yapmaktan kaçınmalarıdır. Bu durum, adaletin işleyişini doğrudan etkilemektedir (El-Şavani, 2014, s. 222). Bu bağlamda Yemen kanun koyucusu, tanığın can güvenliğini sağlamak amacıyla yetkili yargı ve soruşturma makamlarına, tanık üzerinde tehdit oluşturan tehlikelerin tespiti hâlinde doğrudan koruma tedbirlerine başvurma yetkisi tanımıştır (Zaghloul, 2017, s. 241). Tanığın gerek Komisyon Başkanlığına gerekse mahkemeye doğrudan başvurarak koruma talebinde bulunma hakkı da bulunmaktadır (Badr, 2000, s. 44).

Bu çerçevede tanığın adresi, emniyet biriminin adresi gibi genel bir yerle değiştirilmekte; adı ve soyadı ise yalnızca baş harfleriyle kayıt altına alınmaktadır. Gerçek kimlik bilgileri ise yalnızca Organizasyon Birimi nezdindeki dosyada muhafaza edilmekte ve yalnızca Komisyon Başkanı ile Birim Başkanı tarafından erişilebilmektedir (Bin Aliyeh, 2017, s. 45).⁸⁹ Bu uygulama, bilgi güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamakta; yalnızca yetkilendirilmiş kişilerin bu bilgilere ulaşabilmesi sağlanmaktadır. Yönetmelik'in 37.

⁸⁸Organize suçlarla ilgili ceza yargılamalarında tanık korumaya ilişkin iyi uygulamalar, Birleşmiş Milletler Ofisi Uyuşturucu ve Suç Üzerine, New York, 2008, s. 38.

⁸⁹Madde (30) Komisyon, kayıt ve belgelerinin indekslenmesi, kodlanması, dolaşımı, muhafazası ve arşivlenmesi açısından komisyon çalışmalarının düzenlenmesi ve gündemlerden, tutanaklardan ve özel kararlardan saklanması da dahil olmak üzere yönetilmesi için özel bir sistem sağlar ve Kurumun onayını müteakip Komisyon Başkanı tarafından karar verilir

maddesinin 4. fıkrasında⁹⁰ da belirtildiği üzere, toplantılara yalnızca ilgili üyeler ve gerekli hâllerde adli denetim görevlileri katılmakta, diğer personelin erişimi sınırlandırılmaktadır. Bu kuralın ihlali ciddi bir görev suçu olarak değerlendirilmektedir.⁹¹ Hukuk doktrininde, tanığın kimlik bilgilerinin ve ikametgâhının gizlenmesi şeklindeki koruma tedbirinin uygulanabilmesi, belirli hukuki ve pratik koşulların varlığına bağlı olarak sınırlandırılmıştır. İlk olarak, tanığın sağladığı bilgilerin soruşturma veya yargılama açısından ciddi ve somut bir değer taşıması, yani tanıklığının davanın aydınlatılması yönünde belirleyici nitelikte olması gerekmektedir. İkinci olarak, tanığın kendisinin suç teşkil eden bir fiil işlemediğine dair güçlü bir kanaat bulunmalı; başka bir deyişle, tanığın bir kabahat veya ağır suç işlediğine dair ciddi bir şüphenin mevcut olmaması gerekir. Üçüncü olarak, bu tedbirin uygulanabilmesi için Komisyon Başkanı veya Başsavcı tarafından onay verilmiş olması gerekir. Son olarak, tanığın korunmasına ilişkin alınacak tedbirlere dair gerekçeli bir rapor hazırlanarak, yargı merciine (*mahkemeye*) sunulmalıdır (Muhielddin, 2018, s. 89).

Yemen mevzuatında bu konuda en açık düzenlemelerden biri, Yolsuzlukla Mücadele Yönetmeliği'nin 142. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu maddede açıkça "*tanığın kimlik ve ikametgâh bilgileri açıklanmaz*" ifadesi kullanılarak, her iki bilginin birlikte gizlenmesini öngören bir tedbir yapısı benimsenmiştir. Bununla birlikte uygulamada, bazı vakalarda yalnızca ikametgâh bilgisinin gizlenmesi talep edilmekte ya da yalnızca kimlik bilgilerinin saklanması yeterli görülmektedir. Bu durum, koruma tedbirlerinin ayrı ayrı da uygulanabileceğini göstermekte ve normatif düzenlemelerin esnekliğini ortaya koymaktadır (Pradel, 2006, s. 416).

Bu tedbirin asıl amacı, özellikle karmaşık, çok taraflı veya kamuoyunun dikkatini çeken davalarda, tanıkların mahkemeye bilgi vermeye teşvik edilmesidir. Çünkü tanık, adli makamlara güven duymadıkça, çoğu zaman korku ve baskı nedeniyle iş birliği yapmaktan kaçınmaktadır. Bu noktada tanık koruma önlemleri, ceza muhakemesinin etkin işlemlerini sağlayan ve gerçeğe ulaşmayı kolaylaştıran adalet dostu araçlar olarak işlev görmektedir. Hukuki literatürde, gizlilik tedbirlerinin uygulanmasında suçun niteliğiyle bağlantılı olarak cezai eşiklerin esas alındığı görülmektedir. Buna göre, yalnızca ikametgâh bilgileri

⁹⁰YMKY 37. maddesi 4. fıkrasında: Komisyon üyesi aşağıdaki görevleri yerine getirir: 4.Gizlilik ilkesine bağlılığı vurgulayarak ve müzakereleri ve üyelerinin pozisyonları hakkında herhangi bir bilgi açıklamayarak komisyon, çalışmalarını ve üyelerini korumaktadır.

⁹¹YMKY 37. maddesi: Bir üyenin aşağıdaki fiillerden birini işlemesi halinde, üyelik yükümlülüklerinin ciddi bir ihlali yapılmış sayılır: 1. Komisyonun müzakerelerinin ve üyeler tarafından ileri sürülen görüş veya pozisyonların açığa vurması.

gizlenecekse, bu suç veya kabahatin en az bir yıl hapis cezası ile cezalandırılabilir olması; kimlik bilgilerinin gizlenecek olması hâlinde ise, suçun en az üç yıl hapis cezasını gerektiren ağırlıkta olması gerektiği ileri sürülmektedir (Mohammed, 2013, s. 43). Bu yaklaşım, koruma tedbirlerinin keyfilikliğini önlemek ve yargılama ilke ve haklarıyla orantılılığı sağlamak bakımından önem arz etmektedir.

Yemen Ceza Muhakemesi sisteminde, soruşturmanın tamamlanması ve suçun sanık yönünden mahkûmiyetle sonuçlanma ihtimalinin ortaya çıkması durumunda, Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu’nun dosyayı Cumhuriyet Başsavcılığına göndermesi zorunludur. Bu süreçte Komisyon’un, daha önce uyguladığı koruma tedbirlerini ve bunların gerekçelerini içeren detaylı bir rapor hazırlaması beklenmektedir. Yönetmeliğin 142. maddesinde geçen “*Komisyon, gerektiğinde tanıkların korunmasını sağlar*” ifadesi, bu yükümlülüğün açık bir göstergesidir. Ancak Yemen mevzuatında, korunmakta olan tanığın mahkemeye sevki, ifadesinin alınma yöntemi ve mahkemede hazır bulundurulmasına ilişkin özel usuller açıkça belirlenmemiştir. Bu durum, uygulamada çeşitli tereddüt ve belirsizliklere yol açmakta hem tanığın güvenliğinin hem de sanığın savunma hakkının korunması arasında sağlıklı bir dengenin kurulmasını güçleştirmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, tanık ve tanıklık kavramları her iki ülkenin ceza muhakemesi hukuk sistemleri çerçevesinde incelenmiş hem mevzuat analizi hem de literatür taraması yöntemiyle kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye ve Yemen hukuk sistemlerinde de “*tanık*” kavramının kanunlarda açıkça tanımlanmamış olması dikkat çekicidir. Bu tercih, ceza muhakemesi sürecinde tanıklık yapabilecek kişilerin hukuki statülerindeki çeşitlilikle ve farklı niteliklerle açıklanmaktadır. Bu nedenle literatürde tanık tanımına yönelik çok sayıda akademik tartışma ve öneri bulunmaktadır.

Türk Ceza Muhakemesi sistemi, tanıklık konusunda geniş bir yaklaşım benimsemekte ve her bireyin sınırlama olmaksızın tanıklık yapabileceğini kabul etmektedir. Buna karşılık, Yemen hukukunda tanıklık yapabilecek kişilere ilişkin çeşitli şartlar ve sınırlamalar öngörülmüştür. Bu şartlar arasında yaş, akıl sağlığı, ahlaki yeterlilik (*adalet*) ve taraflarla olan husumet ilişkisi gibi unsurlar yer almaktadır.

Tanıklık kavramına ilişkin olarak ise, Türk Ceza Muhakemesi Kanunu’nda açık bir tanıma yer verilmezken, Yemen hukukunda tanıklık kavramı İspat Kanunu çerçevesinde

tanımlanmıştır. Ancak bu tanımın, çağdaş muhakeme araçlarıyla (örneğin teknolojik vasıtalarla yapılan beyan alma yöntemleri) örtüşmediği ve bu nedenle ya bu hükmün kaldırılması ya da Ceza Muhakemesi Kanunu'na korunan tanıklığa özgü istisnai bir düzenleme eklenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Tanığın hak ve yükümlülükleri bağlamında ise, her iki sistem arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 45. maddesi, belirli derecedeki akrabalara tanıklıktan çekilme hakkı tanırken; Yemen hukukunda bu hak ancak tanıklık gerçekleştikten sonra, İspat Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca tanıklığın geri çekilmesi yoluyla kullanılabilir.

Mesleki nedenlerle tanıklıktan çekilme hakkı bakımından, Türk hukuku CMK'nın 46. maddesi ile avukatlar, sağlık çalışanları, müşavir, noterler gibi meslek gruplarına bu hakkı tanımakta; Yemen hukukunda ise bu hak daha sınırlı düzenlenmiş, savcılık veya mahkeme kararıyla kaldırılabilir. Öngörülmüş ve sadece bazı meslek gruplarına belirli istisnalarla tanınmıştır.

Devlet sırrı içeren tanıklıklar bağlamında, Türk Ceza Muhakemesi sistemi bu tür beyanların yalnızca beş yıl hapis cezası gerektiren suçlarda hâkim veya mahkeme heyeti huzurunda, zabıt kâtabi olmaksızın alınmasını ve yalnızca yargılama için zorunlu kısımlarının tutanağa geçirilmesini öngörmekte; böylece devlet sırrının gizliliği ile adil yargılanma hakkı arasında dengeli bir yaklaşım benimsemektedir. Yemen mevzuatında ise, devlet sırrı niteliğindeki beyanların alınması, yalnızca mahkemenin talebi ve ilgili idari makamların önceden onayı ile mümkün kılınmıştır. Bu durum, tanıklığın gerçekleşmesini bürokratik izne bağlayarak uygulamada önemli bir engelleyici unsur haline gelmektedir.

Tanık koruma tedbirleri açısından yapılan karşılaştırma, iki ülke arasındaki yaklaşım farklarını açıkça ortaya koymuştur. Türk hukuku, tanığın maruz kaldığı tehdidin düzeyi, suçun ağırlığı ve örgütsel yapısı gibi kriterlere göre kapsamlı ve çok boyutlu bir koruma mekanizması sunarken; Yemen mevzuatı koruma tedbirlerini yalnızca belirli suç türleriyle, özellikle yolsuzluk davalarıyla sınırlı tutmakta ve diğer suç türlerinde tanıkların karşı karşıya kalabileceği riskleri yeterince dikkate almamaktadır.

Yemen hukukundaki bu yetersizliğin temel nedenleri aşağıda özetlenmiştir:

- Yemen'in taraf olduğu uluslararası sözleşmelere ilişkin yükümlülüklerini uygulama konusunda Ali SALEH Cumhuriyet başkanlığında hükümetlerin gerekli siyasi iradeyi ortaya koymaması;

- Koruma tedbirlerinin uygulanmasını mümkün kılacak mali kaynakların ve kurumsal altyapının eksikliği;
- Yemen Anayasası'nda yer alan dini esasların yasa koyucunun hareket alanını daraltması.

Yemen hukukunda halen bağımsız bir Tanık Koruma Kanunu bulunmaması, bu alandaki hukuki korumanın yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Ancak bu durum, mevcut ceza muhakemesi düzenlemeleri çerçevesinde doğan yasal boşlukların giderilmesi gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır. Tanık korumasına ilişkin yasal güvence eksikliği, bireylerin adli süreçlerde iş birliği yapma isteğini azaltmakta ve ceza adaletinin etkinliğini olumsuz etkilemektedir.

Yemen mevzuatında özellikle soruşturma, kovuşturma ve sonrası süreçlerde uygulanabilecek koruma tedbirlerine ilişkin açık düzenlemeler bulunmamaktadır. Teknolojik araçlarla ifade alma, ses ve görüntü gizleme, kimlik değişikliği, fiziksel koruma, maddi destek, yurt dışına yerleştirme veya ceza infaz kurumunun değiştirilmesi gibi uluslararası literatürde tanınan etkili tedbirlerin Yemen hukukunda yer almaması önemli bir eksikliklerdir.

Ayrıca, Yemen'de tanık koruma sistemine ilişkin karar alma yetkisinin, kolluk ve yargı organlarının dışındaki yapılar (örneğin komisyonlar) tarafından yürütülmesi, sistemin kurumsal işleyişi açısından yapısal bir zafiyet teşkil etmektedir. Bu komisyonların yalnızca soruşturma aşamasında aktif rol üstlenmesi, tanığın beyanından sonraki süreçte (kovuşturma ve sonrası) ortaya çıkabilecek tehlikelerin koruma kapsamı dışında kalmasına yol açmaktadır.

Buna karşılık Türkiye'de yürürlükte olan 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu, özellikle örgütlü suçlar ve yolsuzluk davaları gibi karmaşık yargılamalarda çok katmanlı ve kurumsal bir yapı sunmakta; tanık koruma kurulu ve uygulayıcı birimler arasında etkin koordinasyon kurarak hem koruma tedbirlerinin işlerliğini artırmakta hem de yargıya güveni pekiştirmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, Yemen'de tanık koruma sistemine ilişkin hem normatif hem de kurumsal düzeyde kapsamlı bir reform ihtiyacı bulunduğu açıktır. Bu bağlamda, Yemen hukukunda tanık koruma rejiminin iyileştirilmesine yönelik detaylı yasal ve yapısal önerilere yer verilecektir. Söz konusu önerilerin, Yemen'in uluslararası normlarla uyumlu bir tanık koruma sistemine ulaşması açısından sağlam bir temel oluşturacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda, Yemen mevzuatında tanık korumaya ilişkin bazı hükümlerinin gözden geçirilerek değiştirilmesi ve mevcut yasal boşlukları giderecek yeni düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Türk hukuk sisteminde de belirli kavramsal belirsizlikler ve usuli eksiklikler dikkat çekmekte olup, bu alanların da geliştirilmesi önerilmektedir.

Bu çerçevede, araştırma bulgularına dayanılarak geliştirilen mevzuat temelli çözüm önerileri, Yemen ve Türkiye hukuk sistemlerine yönelik olarak aşağıda iki ayrı başlık altında sunulmaktadır.

Yemen Mevzuatına İlişkin Öneriler

- YCMK m. 35’te mahkemenin kabahat, ihlal ve duruşma suçlara karşı yüzleşme yetkisinin kapsamının açıklığa kavuşturulması: Tanığın etkilenmesini önlemeye yönelik olarak mahkemeye tanınan yüzleşme yetkisi, özellikle ağır nitelikteki suçlarda uygulanacağı durumlar açısından açık, öngörülebilir ve sınırlı olmalıdır. Bu bağlamda, mahkemenin bu yetkiyi ne gibi suçlar ve hangi şartlar altında kullanabileceğine ilişkin belirli bir standart ile açık uygulanma koşulları yasa metninde düzenlenmelidir.
- YCMK m. 35’e ağır ceza niteliğinde suçlarda mahkemenin doğrudan dava açıp hüküm verme yetkisinin sınırlandırmaya düzenleme eklenmesi: YCMK’nın 35. maddesi, mahkemeye duruşma sırasında gerçekleşen ve mahkemenin saygınlığını zedeleyen veya adaletin işleyişini sekteye uğratan fiiller karşısında doğrudan kamu davası açma ve hüküm verme yetkisi tanımaktadır. Ancak madde, ceza muhakemesi açısından kabahat niteliğindeki hafif suçlar ile ağır ceza gerektiren ciddi suçlar arasında bir ayrım yapmamaktadır.

Bu durum, ceza yargılamasının temel ilkelerinden biri olan yetki ayrılığı ilkesinin ihlaline yol açabilir. Zira ağır suçlar söz konusu olduğunda, kamu davasını açma yetkisi münhasıran Cumhuriyet savcılığına aittir. Dolayısıyla, YCMK m. 35’e yapılacak bir değişiklikle şu hususlar açıkça düzenlenmelidir: Duruşma sırasında ortaya çıkan ve ağır ceza niteliği taşıyan fiiller hakkında mahkeme, doğrudan kamu davası açamaz. Bu tür fiiller yalnızca Cumhuriyet savcılığına sevk edilerek gerekli işlemler başlatılabilir. Ayrıca, sevk edilen bu fiil hakkında açılacak kamu davasına, sevki yapan mahkeme değil, başka bir yetkili ve tarafsız mahkeme tarafından bakılmalıdır

- YCMK m. 330’a uzaktan ifade verme hükmü eklenmesi: Tehlike altında olan tanıklar, mahkemeye fiziki olarak getirilmeden, uzaktan erişim sistemleriyle dinlenebilmelidir.

- YCMK’da kimlik ve adres bilgileri gizli tutulma tedbiri uygulandığı durumlarda üçüncü kişinin hak talebinde bulunma yolu belirlenmelidir.
- Çocuk tanıklara özel prosedürlerin tanımlanması: Çocuk tanık veya mağdur çocuk tanıklığının, özellikle şiddet ve cinsel suçlar gibi davalarda, psikolojik güvenliklerini sağlayacak teknik araçlar kullanılarak, sanıkla doğrudan yüzleştirilmeden ifadelerinin alınması gerekmektedir. Önerilen Ek madde: “*Çocuk tanık ve mağdur çocuk tanıklığının, şiddet suçları ve cinsel suçlar davalarda, sanıkla doğrudan yüzleştirilmeden, psikolojik korunmayı sağlayacak teknik araçlar kullanılarak ifadesi alınır*”.
- YCMK m. 27’nin güncellenmesi: YCMK’de tehdit ve basit bedenî zarar suçlarında kamu davasının açılması için şikâyet şartı aranırken, tehlike altında bulunan tanığın maruz kalabileceği tehlikeyi önlemek amacıyla, maddeye aşağıdaki ifadenin eklenmesi önerilmektedir. Önerilen ekleme: “... *tehlike altında bulunan tanığın durumu gözetilerek, tehdit veya basit bedenî zarar suçlarında doğrudan şikâyet olmaksızın kamu davası açılabilir*”.
- YMK 2. maddesinde ‘*fesat*’ kavramı genişletilmesi: Maide Suresi 33. Ayette belirtilen “*yeryüzünde bozgunculuk çıkarma*” kavramı, cinayet gibi kamu düzenini tehdit eden eylemleri, bireysel suçların ötesinde bir toplumsal tehdit olarak kabul etmemizi sağlar. Bu bağlamda, YMK 2. maddesinde yer alan “*fesat*” tanımına, toplumda korku, anarşi ve kargaşa yaratan eylemleri kapsayacak şekilde “bozgunculuk” kavramının dahil edilmesi önerilmektedir. Önerilen Ekleme: “*Fesat; kamu göreviyle bağlantılı yasal ve ahlaki yükümlülüklerin ihlali suretiyle, kişisel ve hukuka aykırı menfaat sağlama amacını taşıyan her türlü davranışı kapsar. Bu davranışlar, yetkinin kötüye kullanılmasıyla ya da bireyler veya gruplar tarafından korkutma ve yıldırma yöntemleriyle kamu düzenini ve güvenliğini zedeleyecek şekilde gerçekleşebilir*”.
- YMKY m. 143’e göre video konferans aracılığıyla dilenecek tanığın üzerinde görüntü ve ses belirsizleştirme uygulama eklenmesi: Video konferans aracılığıyla tanığı dinlenirken, gerektiğinde tanığın sesi ve görüntüsünün gizlenmesi sağlanmalıdır; bu uygulama yasal güvenceye kavuşturulmalıdır.
- Video teknolojileri aracılığıyla alınan tanıklıkların düzenlenmesi: YMKY’da, video konferans ve diğer canlı yayın video kayıt teknolojileri aracılığıyla alınan beyanların kaydedilmesi, ses ve görüntü kayıtların muhafaza edilmesi ve mağdur çocuk durumunda yayın yapılacağı yerde kimler bulunacağı ile ilişkin hususlar açıkça tanımlanmalı.

- YMKY m. 142’da yakınlık bağı bakımından koruma kapsamı açıklık getirilmesi: "*Yakın akraba*" kavramı açık şekilde tanımlanması; Altsoy ve üstsoy ikinci derecesine kadar yakınlık bağı olanları kapsayacağı belirtilmelidir.

Koruma tedbirlerine ilişkin genel hükümlerin eklenmesi:

- Hangi suç türlerinde tanık koruması uygulanacağı sistematik şekilde açıkça belirtilmelidir.
- Uygulayıcı merci olarak "*savcılık*" açıkça tanımlanmalı ve farklı mevzuatlar arasındaki çelişkiler giderilmelidir.

Türkiye Mevzuatına İlişkin Öneriler

- TTK m.6/1’in güncellenmesi: TTK 6. maddesinin birinci fıkrasına, soruşturma aşamasında "*ikamet yerinin değiştirilmesi*" tedbirinin de eklenmesi tavsiye edilmektedir. Bu değişiklik, tanıkların korunmasına yönelik tedbirleri daha etkin hale getirecektir. Ancak, tanığın gizliliği ilkesine zarar vermemek adına, bu tedbirlerin yalnızca ülke sınırları çerçevesinde uygulanması sağlanmalıdır.
- TTK m.6/2’nin genişletilmesi: mevcut düzenlemede, kolluk amirlerinin acil durumlarda tanığın kimliği saklanması gerektiren suçlar söz konusu olduğunda nasıl hareket edeceğine ve hangi usulü takip edeceğine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Önerilen ek: "*Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, kolluk amiri, 5. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi çerçevesinde alınması gerektiğini değerlendirdiği geçici koruma önlemlerini derhal cumhuriyet savcısına bildirir. Cumhuriyet savcısının onayı üzerine geçici koruma önlemleri uygulayabilir*".
- Kimlik değişikliği koruma tedbiri altına alınan tanığın karşı üçüncü kişilerin hak arama yollarının düzenlenmesi: Tanığın kimliği değiştirilmiş olsa dahi, mağdur üçüncü kişilerin haklarının korunması için özel dava usulleri belirlenmelidir.
- Tanık olarak dinlenecek suç ortak tanıklara da korunma hakkı açıkça verilmesi: Tanık olarak dinlenmesi kabul edilen suç ortakları da (şüpheli, tutuklu, sanık veya hükümlü) belirli şartlar sağlanması şartıyla gerekli koruma tedbirlerinden yararlanabilmelidir. Bu düzenleme, CMK 50. maddesi, TMK ve Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda yer alan suç ortaklarına ilişkin hükümlerle birlikte değerlendirilmelidir. Özellikle, ihbarda bulunma, suçun aydınlatılmasına katkı sağlama ve asıl sanığinkinden bağımsız bir müdafiyeye sahip olma gibi koşulların varlığı, bu tür koruma tedbirlerinin uygulanabilmesi açısından ek şartlar olarak düzenlenebilir.

- TKK m. 22'nin açıklığa kavuşturulması: "*Kamu görevlileri*" ifadesine savcı ve hakimlerin de dahil olduğu ve böyle bir koruma karar alma merci açıkça belirtilmelidir.

- Yargıç koruma uygulamasına sınırlama getirilmesi: Hâkimin kimliğinin gizli tutulmasına ilişkin düzenlemeler, adil yargılanma ilkesine aykırı olmaması için AİHS ve BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ışığında değerlendirilmelidir.

- Suç vasfı değişirse tanık koruma rejiminin güncellenmesi: Soruşturma evresinde koruma kapsamına giren tanık, suçun vasfı değiştiğinde mahkûmiyet kararı verilmesine kadar koruma dışı bırakılmamalıdır. Aynı zamanda açık kimlikle beyan vermek istemediği durumunda değişme öncesi döneminde verilen ifadeleri doğrudanlık ilkesiyle örtüşmediği için muhakemede kullanılmamalıdır. Kanunda bu duruma özel prosedür geliştirilmelidir.

- Çocuk tanıklara yönelik özel koruma hükümlerinin getirilmesi: Çeşitli suçlarda mağdur olmayan çocuk tanıkların doğrudan faille yüzleştirilmeden, teknolojik araçlar yoluyla dinlenmesi sağlanmalıdır.

- Hassas tanıkların koruma kapsamına dâhil edilmesine yönelik düzenleme eklenmesi: Tehlike altında olmayan veya suç mağduru olmayan yaş, sağlık durumu, psikolojik durum veya sosyokültürel nedenlerle kırılgan durumda bulunan tanıkların da doğrudan koruma tedbirlerinden yararlanabilmesini sağlayacak açık bir düzenleme CMK'ye eklenmesi. İfade bütünlüğünü olumsuz etkileyebilecek psikolojik veya fiziksel kırılganlığa sahip tanıkların (örneğin kekemelik gibi durumları) bulunanların duruşmada hazır bulunanların huzurunda ifade vermeleri yerine, ses ve görüntülü iletişim araçlarıyla dinlenmelerine olanak tanıyacak yasal düzenlemeler getirilmelidir.

Bu çalışma, Yemen ve Türkiye ceza muhakemesi sistemlerinde tanık koruma mekanizmalarının normatif ve yapısal boyutlarını karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemiş; mevcut yasal ve kurumsal eksiklikleri tespit ederek çözüm önerileri geliştirmiştir. Bununla birlikte, tanık koruma alanındaki araştırma ihtiyacı bu çalışmayla sınırlı değildir. Gelecekte yürütülecek çalışmaların, yalnızca normatif düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, uygulayıcı aktörlerin bakış açılarını ve tanıkların bireysel deneyimlerini içeren saha araştırmalarıyla desteklenmesi, sistemin işleyişine ilişkin daha bütüncül ve çok katmanlı bir anlayışın geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Ayrıca, ulusal güvenlik, örgütlü suçlar, terör davaları, yolsuzluk ve kamu görevlilerinin yargılanması gibi spesifik suç tiplerinde tanık koruma tedbirlerinin etkinliğinin

incelendiği olay incelemesi temelli (*case-study*) alışmalar, sistemin işlevselliğine ilişkin niteliksel veri sağlayacaktır. Yemen özelinde, tanık koruma mekanizmalarının İslam ceza hukuku ilkeleriyle etkileşimi üzerine yapılacak derinlemesine incelemeler de normatif gelişim alanlarını görünür kılacaktır.

Benzer şekilde, uluslararası ceza yargılaması (rneğin Uluslararası Ceza Mahkemesi, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi) bağlamında tanık koruma rejimlerinin yapısal ve prosedürel erevesi ile Yemen mevzuatının karşılaştırılması, Yemen hukukunun evrensel normlarla uyumu açısından değerlendirilebilecek yeni perspektifler sunacaktır.

Bunlara ek olarak, Yemen’de yürütülecek yeni çalışmalarda ocuk tanıkların korunması, cinsel suç tanıklarının özel durumları, göçmen tanıkların hakları, cezaevinde bulunan tanıkların korunması, kimlik gizliliği ve ifade alma teknikleri, koruma programlarının insan haklarıyla ilişkisi, tanığın koruma kapsamına alınma ölçütlerinin nesnelliği gibi konulara odaklanan tematik araştırmalar, literatürdeki boşlukların doldurulmasına katkı sağlayacaktır. Son olarak, Yemen’de yürürlüğe girecek olası bir Tanık Koruma Kanunu’nun, uygulanabilirlik ve etkililik düzeyinin değerlendirilmesine yönelik kanun sonrası etki analizleri de önemli bir araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdulmutalib, E. (2009). *Adilletu'l-ithbâti ve evjuhu bitalânihâ (İspat delilleri ve Aykırılık sebepleri)*. Kahire: Hukuki Yayın Milli Merkezi.
- Abdulvahap, R.M. (2015). Himâyetü's-şuhûd fî'l-kânûn el-cinâ'î (Ceza hukukunda tanıkların korunması). *Şarja. el-Fikr eş-Şurtî.*, 24 (4), 97-196.
- AİHM. (1996). *Doorson v. The Netherlands*, No. 20524/92, Judgment of 26 March 1996. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22%3A%22001-57972%22%7D>
- AİHM. (2017). Right To A Fair Trial (criminal limb): Guide On Article 6. AİHM. <https://rm.coe.int/1680304c4e>.
- Akgül Çürük, G. (2021). *Ceza muhakemesinde tanık beyanı ve delil değeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Akyazan, A. (2010). *Türk hukukunda tanıkların korunması*. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Alarefi, M. (2010). *Traditions and Legal Pluralism in Yemen*. Sana'a University Press.
- Al-Hathlah, O. A. (2022). As-Siyâsetü'l-Cinâ'iyetü fî Muvâceheti Cerîmeti'l-Mukhaddarâti Beyne'n-Nassi'l-Qânûnî ve'l-İkhfâqî't-Tatbîqî (Uyuşturucu Suçuyla Mücadelede Ceza Politikası: Yasal Metin ile Uygulama Başarısızlığı Arasında), 26(1), 357-394.
- Al-Hilal, A. (2021). The Concept of Witness Testimony in Yemeni Criminal Procedure. *Journal of Yemeni Law*, 8(2), 10-25.
- Al-Kamali, S. M. (2018). *Yemeni Criminal Procedure in Practice*. Sana'a University Press.
- Alptekin, S. (2017). *Ceza muhakemesinde gizli soruşturmacı görevlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Al-Sakkaf, M. (2020). The Role of Witness Testimony in Yemeni Criminal Trials. *Middle Eastern Legal Studies*, 12(1), 24-38.
- Altun, T. (2012). *Ceza muhakemesinde tanık koruma*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Al-Zwaini, L. (2006). The Rule of Law in Yemen: Prospects and Challenges. In H. Laville & S. Sisson (Eds.), *The Rule of Law in the Middle East* (pp. 23-41).
- Ashworth, A., & Redmayne, M. (2021). *The Criminal Process* (5th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Anderson, J. N. D. (1976). *Law Reform in the Muslim World*. University of London, Athlone Press.

- Badem, S. (2021). Ceza muhakemesi hukukunda tanık. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi.*, 12 (45), 289-326.
- Badr, O. (2000). El-Muwājaha'tu'l-kānūnīyye ve'l-amnīyye li'l-irrhāb (Teröristle Yasal ve Güvenlik Mücadelesi). Yayımlanmamış Doktora Tezi. İskenderiye: Polis Akademisi.
- Ba-Hamid, O. (2016). Guaranteeing the Witness's Rights under Yemeni Criminal Law. *Yemen Legal Journal*, 2(3), 12-25.
- Balo, Y. (2009). *Uluslararası ilke ve uygulamalar çerçevesinde ceza muhakemesinde tanık koruma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bin Aliyeh, O. (2014). Himâyetü's-Şuhûd fî Kânûn el-İcrâ'ât el-Cezâ'iyye el-Cezâ'irî (Cezayir ceza hukukunda Tanıkların korunması). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Baskra: Mohammed Khidr- Baskra Üniversitesi.
- Boadah, H. A. (2005). *El-Vesâilu'l- 'ilmiyyetu fî'l-ithbâti'l-cinâ'i* (Ceza İspatında bilimsel araçlar). İskenderiye: Manshâtü'l-Ma'ârif.
- Bodur, N. ve Özkul, E. (2020). *Uygulamada Terör örgütü ve terör suçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Burrowes, R. D. ve Schmitz, C. (2017). *Historical Dictionary of Yemen* (3. Baskı.). Scarecrow Press.
- Buxton, B. (2010). Justice and Reconstruction in Yemen. *Middle East Journal*, 64(3), 427-442.
- Büyükkara, M. (2011). Sosyal, Siyasî ve Dinî Yönleriyle Yemen Hûsî Hareketi. *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*. 16(30), 115-152.
- Ceci, S. J., Kulkofsky, Sarah., Klemfuss, J. Z., Sweeney, C., Bruck, Maggie., (2007). Unwarranted assumptions about children's testimonial accuracy. *Annual Review of Clinical Psychology*, 27(3) 311-328.
- Centel, N. (2017). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Beta Yayınları.
- Centel, N. ve Zafer, H. (2018). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Beta Basım Yayın.
- Centel, N. ve Zafer, H. (2022). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Beta Basım Yayın.
- Çevik, B. (2014). *Tanık Beyanının Değerlendirilmesi*. Adalet Yayınevi.
- Cigar, N. (1985). State and society in south yemen. *Problems of Communism*, 34(3), 41-58
- Değirmenci, O. (2009). Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (83), 73-122.

- Demir, S. (2017). Uluslararası belgeler ışığında ceza muhakemesinde mağdur hakları. *Ankara Hukuk Dergisi*, 34(2), 90-102.
- Doğan, K. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Kavramı*. Seçkin Yayıncılık.
- El-Hammadi, A. (2019). *el-Himâye el-Cinâ 'iyye li'-Şuhûd (Tanıkların ceza koruması)*. İskenderiye: Dârü'l-kitab ve'd-Dirâsât el-Arabiyye.
- Doğan, R. (2023). Ceza muhakemesi hukukunda iletişimin denetlenmesi tedbiri ve AİHM yaklaşımı. *Adalet Dergisi*, 73(2), 121-163.
- El-Arif, T. ve Bani Salameh. M. (2017). Himâyetü's-şühûd emâme'l-kadâi'l-cinâi (Ceza yargı önünde tanık korunması). *Mecelletü Câmiati's-Şârîka (Şarja Üniversitesi Dergisi)*, 15(1), 285-315.
- El-Hadithi, O. F. (2017). Himâyatü's-şuhûdi fî Qânûni'l-ijrâ'âtî'l-jinâ' iyyeti'l-Baḥrayniyyi (Bahreyn ceza muhakemesi hukukunda tanık koruma). *Bağdat Üniversitesi Hukuk Dergisi.*, 32 (2), 265-306.
- El-Halit, A. (2019). Terör ve yolsuzluk suçları ışığında tanıkları korumaya yönelik yasal çerçeveler. *Basra Araştırmaları Dergisi.*, (34), 247-306.
- El-Karni, A. (2006). At-Taḥqîq wa al-Muḥākama 'An Bu'd – Dirâsa Taḥlîliyya Ta'sîliyya li-Taḥniyat al-Fıdyû Kūnfarāns (Uzaktan Soruşturma ve Yargılama - Video Konferans Teknolojisinin Analitik Bir Çalışması). Kahire: Dār an-Nahḍah al-'Arabiyyah.
- El-Labib, A. (2010). *El-Mes'ûliyyetu'l-cinâ' iyye li'sh-shâhid fî marâhilid-da'wâ al-cinâ' iyye (Ceza yargılama aşamalarında tanık sorumluluğu)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İskenderiye: İskenderiye Üniversitesi.
- El-Şavani, N. (2014). Himâyetü's-Şuhûd fî'l-Kânûn el-Cinâ'î el-Vatanî ve'd-Düvelî (Ulusal ve uluslararası ceza hukukunda tanıkların korunması). Kahire: Hukuki Yayın Milli Merkezi.
- El-Şevâribî, A. (2018). *Eş-Şehâde fî'l-mevâddi'l-medeniyye ve't-ticâriyye ve'l-ahvâli's-şahsiyye (, Ticarî ve medenî kanunlarda ve aile hukuku kanunlarında tanıklık)*. Kahire: Dârü'l-Kütüb ve'd-Dirâsâtî'l-Arabiyye.
- En-Nevevî, M. *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. (23. Bölüm). Cidde: İrşat Kitabevi.
- Ercan, İ. (2021). *Ceza muhakemesi hukuku*. (18. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eroğlu erman, F. (2016). *Örgütlü suçlarda yargılama sistemi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.

- Eş-Şami, M. H.(2005). *El-Vecîz fî şerhi kânûni'l-isbât el-Yemenî (Yemen İspat Kanunu şerhinin özeti*. Sanaa: Dârü'n-Neşr li't-Tibâa.
- Europol. (2017). *Witness Protection in the EU: Comparative Overview of Legal Frameworks*. Hague: Europol Publications.
- Feyzioğlu, M. (1996). *Ceza muhakemesi hukukunda tanıklık*. Ankara. US-A Yayıncılık.
- Goldschmidt, J. (2006). *Contempt of Court in the United States: Procedures and Limitations*. In A. Harding & J. Chin (Eds.), *Judicial Accountability and Contempt of Court* (pp. 117–134). Singapore: Eastern Book Company.
- Göğbulut, M. (2023). *Tanık koruma programı, hukuki boyutu ve uygulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi.
- Gökçen, G. (2014). Türk hukukunda mağdur haklarının geliştirilmesi ve tanık koruma uygulamaları. *Adalet Dergisi*, 45, 185-195.
- Gözler, K. (2016). *Ceza muhakemesi hukuku*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Group of Experts on Yemen. (2020). *Report of Detailed Findings of the Group of Eminent International and Regional Experts on Yemen (A/HRC/45/CRP.7)*. OHCHR. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/HRCouncil/GEE-Yemen/A-HRC-45-CRP.7-en.pdf>.
- Hallaq, W. B. (2009). *An Introduction to Islamic Law*. Cambridge University Press.
- Hasan, N. M. (2017). *Ash-Shâhid bayna'l-mes'ûliyyeti'l-cinâ'iyye ve'l-himâyeti'l-kânûniyye (Ceza sorumluluk ve yasal korunma arasında tanık)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hilvan: Hilvan Üniversitesi.
- Holder, C. (2013). All dogs go to court: the impact of court facility dogs as comfort for chilled witnesses, on a defender's right to a fair trial. *Houston Law Review*. (50). 1168.
- http-1:** <https://www.egm.gov.tr/tanikkoruma/tanik-koruma-kanunu>
- http-2:** <https://rm.coe.int/10-rec-97-13-tr/1680a6d6ac> (Erişim Tarihi: 20.01.2023)
- http-3:** https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (Erişim tarihi 20.12.2024)
- http-4:** https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020102044bm_45.pdf (Erişim tarihi 25.09.2024)
- http-5:** https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020102044bm_45.pdf (Erişim tarihi 19.03.2025)
- http-6:** <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/87c4a353-2edb-43dd-ab35-1e82b80580f2.pdf> (Erişim tarihi: 20.03.2025)

- http-7:** <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-2001> (Erişim tarihi: 10.09.2024)
- http-8:** <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/10-ceza-dairesi-e-2014-1-k-2014-5430-t-11-7-2014> (Erişim tarihi: 20.09.2023)
- http-9:**
<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n04/542/80/pdf/n0454280.pdf?token=DIIhaDqdJaME9aqLku&fe=true> (Erişim tarihi 10.10.2024).
- http-10:** <https://www.snaccye.org/2018-05-19-17-28-33/1618-2013-2017> (Erişim tarihi: 02.04.2025)
- http-11:** <https://www.snaccye.org/2018-05-19-17-28-33/3-18> (Erişim tarihi: 02.04.2025)
- http-12:** <https://www.mofa-ye.org/Pages/28653/> (Erişim tarihi: 24.11.2024)
- http-13:** <https://ecosoc.un.org/en/node/4518> (Erişim tarihi 20.10.2024)
- Hüsni, M. N. (2013). *Ceza Muhakemesi kanunu'nun şerhi*. Birinci Bölüm. Kahire: Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye.
- ILAC – International Legal Assistance Consortium. (2021). *The Impact of the War on Yemen's Justice System*. International Legal Assistance Consortium <https://ilacnet.org/wp-content/uploads/2021/12/The-Impact-of-the-War-on-Yemens-Justice-System.pdf>.
- İbn Kudâme, M. ve el-Makdisî, S. (1983). *El-Mugnî ve 'ş-Şerhi'l-kebîr*. (12. bölüm), Beyrut: Dârü'l Kitabl-Arabi.
- Kaplan, F. (2014). *Ceza muhakemesinde gizli soruşturmacı ve ajan provokatör*. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi.
- Karakehya, H. (2014). *Ceza muhakemesi hukuku I*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Karakehya, H. (2015). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Kavlak, C. (2013). *Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu*. (2.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Köksal, A. (2016). Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4), 2133-2176.
- İnce Tunçer, A. (2020). *Yalan tanıklık suçu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Masud, M. K. (2001). *Islamic Legal Interpretation: Muftis and Their Fatwas*. Harvard University Press.
- Meran, N. (2016). *İletişimin denetlenmesi & gizli soruşturmacı ve teknik takibin hukuki boyutu*. (3.Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

- Mohammed, A. M. (2013). *Hemayet-elşuhud fi'k -kanun eli'i'l-craat-elcinaiyeh (Ceza muhakemesi hukukunda tanıkların korunması)*. Kahire: Dâr el-Matbû'ât el-Câmi'iyye.
- Muhielddin, H. *Himâyetu'sh-shühûd fi'l-ijrâ'âti'l-cinâ'iyye (Ceza muhakemesi kanununda tanıkların korunması)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Tizi Ouzou: Mevlut Mamari Üniversitesi.
- Mwatana for Human Rights. (2024). *Requirements for Institutional Reform in the Justice and Security Sector in Yemen*. Mwatana for Human Rights. https://cdn.prod.website-files.com/621cfefe2b950d85b2a1e2d1/66eff258fd2870878ad42d12_Study-2024-en%20-%200001.pdf.
- Nas, A. (2016). *Yalan tanıklık suçu psikolojik ve hukuki sınırlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Noman, A. (2019). *Reforming the Yemeni Justice System*. Aden Legal Publications.
- Okuyucu Ergün, G. (2022). Avrupa insan hakları mahkemesi kararları ışığında gizli soruşturmacının tanıklığı sorunu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71 (2), 803-818.
- Onar, A. (2023). *Ceza muhakemesinde gizli tanıklık*. Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. (2019). *Ceza muhakemesi hukuku (Genel esaslar)*. Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V., Bacaksız, P. ve Doğan. K. (2007). *Ceza muhakemesi hukuku açıklamalı şematik çalışma kitabı II*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V., Bacaksız, P. ve Doğan. K. (2020). *Ceza muhakemesi hukuku*. (13. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özbek, V., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2017). *Ceza muhakemesi hukuku*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi. s. 184
- Özen, M. (2017). *Ceza muhakemesi hukuku dersleri*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Özgenç, İ. (2010). *Suç örgütleri*. (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M., Gezer, Ö., Kırıt, Y., Akcan, E., Özaydın, Ö., Tütüncü, E., Villemin, D., Tok, M. (2020). *Nazari ve uygulamalı ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pınarcı, M. ve Çevik, K. (2014). Tanık koruma mevzuatı ve uygulamalarının suç soruşturması bakımından değerlendirilmesi, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XVIII, (1-2), 99-125.

- Qais, M. A. M. (2024). Tārīḥu'n-nizāmi'l-qānūniyī'l-yamanī (Yemen Hukuk Sisteminin Tarihi Gelişimi). *Aden Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kanun Dergisi*, 29 (3), 107-160.
- Pradel, J. (2006). *Droit penal general*. (13.baskı). paris: cujas.
- Peace and Justice Initiative. (2012). *Yemeni Draft Law on Transitional Justice and National Reconciliation*. Peace and Justice Initiative. <https://www.peaceandjusticeinitiative.org/wp-content/uploads/2012/03/PJI-Position-Paper-on-Yemeni-TJ-law-for-MHR-and-MLA.pdf>.
- Reçber, S. (2021). Uluslararası Hukuk Açısından Yemen'e Yönelik Davetle Müdahalenin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 843-880.
- Salim, R. (2017). The Role of Testimonial Evidence in the Yemeni Legal System. *Middle East Law Review*, 5(2), 45-59.
- Selim, R. ve Selim, O. (2023). el-Vecîz fî Kânûn el-İcrâ'ât el-Cinâ'iyye (*Ceza muhakemesi kanunun şerhi*). Kahire: Kahire Üniversitesi.
- Serur, A. (2020). *El-Vasît fî kânûnil-icrâ'âtî'l-cinâiyye (Ceza muhakemesi hukuku şerhi)*. Kahire: Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye,
- Shekh, M. (2022). *Evolution of Witness Protections in Yemen*. Sana'a Press.
- Soniyah, R. (2014). *Şahâdetü's-şühûd ve mekânetühâ fî'l-isbâtil-cizâî: bahs-i mukâren beyne ahkâmi't-teşrî'i'l-Cezâ'irî ve'n-nizâmi'l-kânûnî'l-fransî (Cezayir ve Fransa Ceza Hukukunda Ceza Yargılamasında Tanıklığın Rolü)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Baskra: Mohammed Khidr- Baskra Üniversitesi.
- Sözüer, A. (2009). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Koruma ve Gizli Tanıklık Uygulamaları*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 67(1), 267-292.
- Şahatah, A. (1998). Ed-Dirāsātü'n-Nafsīyye li'sh-shahādātî'r-ru'yâ (Görgü tanık üzerinde psikolojik çalışmaları). *Ceza Milli Dergisi*, 41 (2).
- Şahin, C. ve Göktürk, N. (2018). *Ceza muhakemesi hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şahin, C. ve Göktürk, N. (2020). *Ceza muhakemesi hukuku*, (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Şahin, E. (2018). Çocuk tanıkların dinlenmesinde özel usuller. *Ceza Hukuku Dergisi*, 12(3), 209-225.
- Şahin, O. ve eş-Şiştâvî, S. (2013). *Şehâdetü's-şühûd ve eserühâ emâme'l-mehâkimi'l-cinâiyye (Tanıkların ceza mahkemesi önünde tanıklığı ve etkisi)*. Kahire: Merkezü'l-Adâle li'l-Muhâmât ve'l-İstişârât el-Kânûniyye.

- Şen, E. (2020). *Suç örgütü* .(8.baskı). İstanbul: Yargın Yayıncılık.
- Şen, E. (2013). Türk hukukunda telefon dinleme gizli soruşturmacı x muhbir. (6.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Taştan, M. (2009). *Terörle mücadele kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Toni, E. (2010). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hâkimin Reddi ve Çekilmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Toni, K. M. (2010). *El-Himâyetü'l-cinâ'iyye'l-icrâ'iyye li'sh-shühûd* (Tanıkların usulli koruma). Kahire: Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye.
- Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2019). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Turgut, B. (2010). *Ceza muhakemesinde tanıkların korunması*. Ankara: Turhan kitapevi.
- Turgut, O. (2010). Ceza muhakemesinde tanık koruma ve tanık beyanının değeri. *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 200-210.
- Turhan, F. (2009). *Ceza muhakemesinde tehlike içindeki tanıkların korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Turhan, M. (2009). Tanık koruma kanunu ve uygulamaları. *Ceza Hukuku Dergisi*, 7(2), 189-195.
- UNCAC Coalition. (2022). *Civil Society Report on UNCAC Implementation in Yemen*. UNCAC Coalition. <https://uncaccoalition.org/wp-content/uploads/FINAL-AWTAD-Parallel-Report-on-UNCAC-compliance-in-Yemen-UNCAC-Coalition-10-August-2022.pdf> .
- UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *United Nations Convention Against Corruption*. United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf .
- UNODC. (2008). *Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime*. United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/Good_Practices_for_the_Protection_of_Witnesses_in_Criminal_Proceedings_Involving_Organized_Crime.pdf .
- UNODC. (2016). *Country Review Report of Yemen (Executive Summary)*. United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/documents/AnnualReport2016/2016_UNODC_Annual_Report.pdf .

- Ünver,Y. (2016). *İftira, Suç uydurma. Suç üstlenme. Yalan tanıklık ve bilirkişilik, İnfaz kurumlarından kaçma*. (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünver,Y. ve Hakeri, H. (2020). *Ceza muhakemesi hukuku*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Vogel, F. E. (2000). *Islamic Law and Legal System: Studies of Saudi Arabia*. Brill.
- Weir, S. (2007). *A Tribal Order: Politics And Law in the Mountains of Yemen*. University of Texas Press.
- Van der Vorm, R. (2010). Witness protection across borders: Mutual recognition and the European perspective. *Utrecht Law Review*, 6(1), 55–73.
- Yazıcı, S. (2011). Tanık koruma. *Terazi Hukuk Dergisi*. 6 (61), 28-41.
- Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2020). *Ceza muhakemesi hukuku*.(8.baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksektepe, M. (2023). *Avrupa insan hakları mahkemesi anayasa mahkemesi yargıtay ceza genel kurulu ilamlarıyla ceza muhakemesi kanunu şerhi*. (2.Baskı). İstanbul: Platon Plus Yayınları.
- Zafer, H. (2019). *Ceza muhakemesi hukuku*. Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi.
- Zaghloul, T. A. M. (2017) El-Himâyetü'l-icrâ'iyye li'l-mecnî aleyhim ve's-şühûd ve'l-mübelliğîn (Mağdur tanık ve İhbarcıların Usulli koruma). *Ain Şams Üniversitesi Hukuk ve İktisat Bilimler Dergesi*, 59 (1), 149-444.
- Zahraa, M. (2003). Unique Islamic Law Methodology and the Validity of Modern Legal and Social Science Research Methods for Islamic Research. *Arab Law Quarterly*, 18(1), 72–87.